PVBLIVS VERGILIVS MARO

BUCOLICE
*
GEORGICE

EDITURA AMARCORD

PVBLIVS VERGILIVS MARO

BUCOLICE

*

GEORGICE

Această carte apare sponsorizată de
FUNDAȚIA SOROS
PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

© — 1997, Editura AMARCORD, str. Dropiei, nr. 3,
sc. B, ap. 5, Telefon/Fax: 056/146.645,
1900 — Timișoara, ROMÂNIA.

PVBLIVS VERGILIVS MARO

BUCOLICE

*

GEORGICE

Prefaţă şi traducere din limba latină:
G. I. TOHĂNEANU

Note şi comentarii, glosar:
IOAN LERIC

EDITURA AMARCORD
Timişoara, 1997

Coperta: Basorelief reprezentîndu-i, de la stînga la dreapta, pe **Hermes, Eurydice** și **Orfeu.**

Consilier editorial: **Ion Nicolae Anghel**

Lui Ion G. Tohăneanu:
neuitare smerită

G. I. Tohăneanu

PREFAȚĂ

Cel mai de seamă poet al Romei antice și al latinității — *Publius Vergilius Maro* — s-a născut într-un sat din preajma orășelului Mantua, astăzi Mantova, în toamna anului 70 a.C.n., consuli fiind Pompeius și Crassus. Despre părinții săi, oameni de condiție modestă, știm puține lucruri. Tatăl era, probabil, un *villicus* („vechil"), administrînd proprietatea rurală a unui oarecare Magius, cu a cărui fiică s-a și căsătorit.

Poetul se ivește într-o lume romană frămîntată și îngrijorată. Murind Marius (86), murind și Sulla (78), se încheiase uvertura pustiitoarelor războaie civile, care aveau să bîntuie de-a lungul primelor șapte decenii ale secolului. Zguduită de răscoala sclavilor conduși de Spartacus (anii 73—71 a.C.n.), Roma era încleștată, acum, într-un lung război împotriva lui Mithradates al VI-lea Eupator, care, după Hannibal, se arătase a fi, timp de un sfert de veac, cel mai aprig vrăjmaș al republicii romane.

În această atmosferă de tensiune politică, internă și externă, se desfășoară copilăria poetului. Trăind la țară, într-un peisaj pitoresc, micul Vergilius se află departe de frămîntările vremii (*procul negotiis*, cum spune Horatius), ale căror ecouri amenințătoare nu cruță, totuși, ținutul mantovan. Intuind înclinațiile și perspectivele feciorului, părintele său îl orientează spre o formație retorică și filozofică temeinică, desăvîrșită la Roma, sub îndrumarea dascălului epicureu Syron[1]. Fără să adere, decisiv, la vreuna din principalele direcții ale epocii, tînărul Vergilius cutreieră întregul teritoriu al filozofiei, însușindu-și atît principiile lui Epicur cît și teoriile stoice și platoniciene. Cărțile a 2-a din *Georgice* și, mai ales, a 6-a din *Eneida* vădesc un eclectism de tip superior, întemeiat pe o

inteligență suplă și pe o sensibilitate extrem de receptivă la tot ce este frumos, profund, înălțător. Marea și statornica dragoste a lui Vergilius se dovedește a fi, pînă la urmă, P o e z i a, dar un anumit gen de poezie, crescută din și întemeiată pe „cunoaștere" și „cultură". Poetul este, așadar, un slujitor împătimit al Muzelor, ale căror sfinte însemne le poartă „copleșit de o imensă iubire" *(ingenti percussus amore):*

„Dar mai presus de orice, mult plăcutele muze-ale căror
Sfinte[2] le port, *străbătut de adîncă iubire de ele,*
Să mă primească, și stele și căi să-mi arate pe boltă,
Soarele cu-ntunecări felurite și trudele lunii;
Cum de-i cutremur, de ce adîncimea de mare se umflă
Rostogolind stăvilare, și însăși s-astîmpără iarăși;
Soarele, cum de s-afundă-n ocean cu grăbire cînd iarnă-i,
Ce-ncătușare stă nopții de vară tîrzii ce nu vine"[3]

(G, II 475—482).

Dintr-o asemenea perspectivă de cuprindere a Poeziei, era firesc ca „idolul" lui Vergilius să devină tocmai Lucretius, autorul „Poemului Naturii" *(De rerum natura),* căruia par a-i fi fost închinate aceste cunoscute versuri:

„Mult fericit cine-ntîi ale lumii temeiuri știut-a
Și sub picioarele sale supusu-și-a teama, Destinul
Nenduplecat și-Acheronul cu lacomu-i clocot de unde"

(G, II 490—492).

Fără să manifeste vreun interes deosebit față de luptele din for[4] — interes pe care l-ar fi justificat formația sa complexă — Vergilius își trăiește tinerețea retras la mica sa fermă de lîngă Mantua, dedicîndu-se cu ardoare studiului și creației poetice. Dar, după bătălia de la Philippi (anul 42 a.C.n.), unde oștile lui Brutus și Cassius sînt zdrobite, „triumvirii" învingători (Antonius, Octavianus și Lepidus) răsplătesc pe veterani împroprietărindu-i cu loturi de pămînt din ținuturile care se alăturaseră conjuraților. Pierzînd, în această împrejurare, ostrovul tihnei sale, Vergilius vine într-un suflet la Roma, reușind, în cele din urmă, să-și recapete proprietatea, cu sprijinul unuia din protectorii săi, istoricul Asinius Pollio, om de aleasă

cultură și, pe cît se pare, ctitorul primei biblioteci publice din vechea Romă. „Binefăcătorul" fu însuși Octavianus, iar evenimentele sînt evocate, aluziv, în *Bucolice*[5]. Ataşamentul poetului față de viitorul *princeps* și față de țelurile politicii sale devine tot mai pregnant. Într-adevăr, marile poeme vergiliene, lauda pămîntului italic *(Georgica)* și, mai cu seamă, epopeea nobilei obîrșii a Romei *(Aeneis)* sînt monumente literare nepieritoare, menite să veșnicească nu numai numele artistului care le-a creat, ci și pe al aceluia care, într-un anume sens, le-a „inspirat".

După ce, grație *Bucolicelor* și *Georgicelor*, se impusese conștiinței literare a vremii, Vergilius își dedică ultimii zece ani din scurta sa viață elaborării *Eneidei*, încununare a întregii sale opere. Înainte de a o desăvîrși, dîndu-i ceea ce latinii numeau „ultima manus", poetul pune la cale înfăptuirea vechiului său vis, acela de a cunoaște „de visu" Grecia și tărîmurile vechii Troie, refăcînd, în sens invers, o parte din peregrinările lui Enea. Nobilă „zăbavă" a ultimei împliniri, izvorîtă dintr-o conștiință artistică superioară. Poetul traversează, așadar, mările, însoțit de urările de „drum bun", parcă temătoare, ale lui Horatius. Iată un crîmpei din oda îndreptată „Corăbiei care ducea pe Vergilius la Atena":

„navă care pe Vergiliu în răspundere-ai luat,
du-mi-l, rogu-te, pe țărmul
Aticii nevătămat
și-mi păstrează jumătatea sufletului meu iubită"[6]

(*Ode*, I 3).

Această emoționantă „aventură" fu, pentru poet, fatală. Plăpînd și fragil la trup, el se îmbolnăvește grav pe drumul întoarcerii și, abia punînd, iarăși, piciorul pe pămîntul italic, moare la Brundisium în anul 19 a.C.n., în vîrstă de numai 51 de ani. Remarcabil prin densitate și concizie, epitaful său — compus, zice-se, de poetul însuși — evocă șase „repere" principale, trei ale vieții, alte trei — ale operei:

„Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua, rura, duces".

(„M-am născut la Mantua, am pierit în Calabria, mă odihnesc acum la Parthenope; am cîntat păşunile, brazdele, comandanţii“.)

DESCRIEREA OPEREI

Nu vom lua în considerare, în cele ce urmează, decît opera majoră a lui Vergilius, pentru că cea „minoră“ reprezintă o problemă de prea strictă specialitate, iar, pe de altă parte, însăşi paternitatea ei este discutată şi rămîne, în continuare, discutabilă.

I. *BUCOLICELE*

Ciclul *Bucolicelor (Bucolica)* — prima dintre cele trei opere majore ale lui Vergilius — reuneşte zece poeme pastorale, numite şi *eglogae* („bucăţi alese“), redactate între anii 42 şi 39 a.C.n., în împrejurări pe care, în parte, le-am amintit în capitolul precedent, dedicat vieţii poetului. Relativ reduse ca întindere, ele oscilează între 63 de versuri (egloga cea mai scurtă, a 4-a) şi 111 versuri (egloga cea mai lungă, a 3-a). Din punctul de vedere al formei, *Bucolicele* reprezintă fie „expuneri“ ale poetului, din care dialogul nu lipseşte (eglogele „cu soţ“: 2, 4, 6, 8, 10), fie mici drame, întemeiate exclusiv pe dialog şi caracterizate, în consecinţă, prin absenţa totală a naratorului (eglogele „fără soţ“: 1, 3, 5, 7, 9). Dintre acestea din urmă, cîteva au caracterul unui „turnir“ literar, „concurenţii“ întrecîndu-se prin cuplete egale ca dimensiuni, constituind aşa-numitul *carmen amoebeum*, cum este, de pildă, egloga a 7-a. Această specie poetică a fost comparată, în mod ingenios, cu meciurile de tenis sau de ping-pong!

Poezia pastorală sau bucolică fusese creată, în secolul al 3-lea a.C.n., de poetul siracuzan Teocrit, autor a 30 (25?) de „idile“ *(eidyllia)*, prezentînd — într-o formă uneori idealizată, dar, alteori, cu multe detalii realiste — viaţa şi obiceiurile

păstorilor din Sicilia. Originalitatea lui Teocrit rezidă în faptul că, într-o epocă bîntuită de „spiritul alexandrin“ (reminiscențe livrești, abuz de aluzii mitologice, istorico-geografice, astronomice și ... gastronomice; erudiție etalată, galanterie, eleganță și artificiu, cizelare excesivă etc.), el a știut să rămînă „alexandrin“ numai prin neostenita-i rîvnă spre desăvîrșirea expresiei. În rest, el se dovedește un poet viguros, care, eliberîndu-se de balastul și „tirania“ erudiției, observă cu un interes mereu viu și cu o curiozitate „naivă“ viața și obiceiurile din veac ale păstorilor și țăranilor, redîndu-le cu un relief, o fermitate a contururilor, o precizie și o simplitate de-a dreptul cuceritoare.

Prestigiul culturii grecești[7], în general, acela al „modelului“ său, în special, s-au impus asupra tînărului Vergilius, făcînd din el un „imitator“, dar nicidecum unul servil. Din păcate, în *Bucolice* el este mai „alexandrin“ decît Teocrit: greu de așezat în mediul lor firesc, păstorii săi sînt adesea niște „domnișori“ prea ... „bine crescuți“, grațioși și stilați, care, pregătindu-se de „întrecere“, fac schimb de amabilități, lamentîndu-se apoi, alternativ, asupra aceleiași „teme“: eșecul erotic. Dar versurile nu sînt, totuși, lipsite de vlagă, forma este fără cusur, cadența — armonioasă și fluentă, vădind asimilarea perfectă a procedeelor tehnice familiare acelor *poetae novi (neoteroi)*, în frunte cu Catullus.

Dacă oamenii și locurile lui Vergilius au mai puțin „relief“, mai puțină culoare și autenticitate decît peisajele și eroii, cu adevărat rustici, ai lui Teocrit, în schimb *Bucolicele* ne lasă să întrezărim, încă de pe acum, pe marele *poet al sufletului omenesc* de mai tîrziu. Cu tot caracterul lor convențional și adesea factice, „tînguirile“ păstorilor vergilieni sînt, nu o dată, atingătoare, vestind, chiar dacă numai „în nuce“, seismele sufletești ale Didonei, din cartea a IV-a a *Eneidei*. Iar în ultima eglogă, a 10-a, închinată poetului Cornelius Gallus[8], Vergilius învederează, poate pentru prima oară, acea sensibilitate uimitor de modernă, atît de apreciată de cititorii poeziei sale:

„În păduri eu mă voi duce, ca să-nec al meu alean,
Printre vizuini de fiare, ah! și dragostele mele
Să le sap pe arbori tineri: crește-vor cu ei și ele“.

Găsesc ecouri ale acestei delicate imagini în poezia lui Lucian Blaga *Cresc amintirile,* din *Poemele luminii*[9].

II. *GEORGICELE*

În istoria literaturii latine *Georgicele* reprezintă un amplu și armonios poem didactic, profund original în ceea ce privește concepția și construcția, impecabil ca realizare artistică, al cărui „echivalent" grecesc — îndepărtat nu numai în... timp — l-am afla în poemul *Munci și zile (Erga kai hemerai)* al beoțianului Hesiod, trăitor în secolul al 7-lea a.C.n. Așa cum arată și titlul — în elină *georgiká* este un adjectiv neutru plural substantivizat, însemnînd „cele ce țin de agricultură" — Vergilius compune o laudă a pămîntului italic și a muncilor legate de cultivarea lui. Această inspirată laudă a gliei strămoșești răspunde pe deplin intențiilor lui Augustus și ale ministrului său Maecenas, de regenerare și reînsănătoșire a climatului moral, într-o societate istovită și derutată, care avea nevoie acută de noi și solide repere pentru a-și regăsi echilibrul pierdut *(aequitas animi).* Procesul de degradare a agriculturii, vizibil încă de la începutul veacului, avea să se desfășoare într-un ritm accelerat. Cîteva decenii mai tîrziu, sub „principatul" lui Claudius, agronomul Columella, autorul tratatului *De re rustica,* înregistrează, cu îngrijorare, un asemenea dispreț pentru agricultură din partea contemporanilor, „încît — zice el — ca să nu suferim de foame, ni se aduc grîne din provinciile de peste mări": „ut nobis ex transmarinis provinciis advehatur frumentum, ne fame laboremus" *(lucr. cit., praefatio).* Cei mai de seamă poeți ai epocii sprijină cu căldură încercările insistente ale lui Octavianus și Maecenas de a recîștiga, pentru agricultură, cinstirea și prestigiul de care ea se bucurase cîndva. „Lauda vieții la țară" devine astfel un „topos" în literatura vremii. Amintim, în această privință, cunoscuta epodă a 2-a a lui Horatius, începînd așa:

„Beatus ille qui procul negotiis
Ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis
solutus omni fenore..."

„Ferice-acela ce de-afaceri depărtat
ca vechiul neam de muritori,
lucrează cîmpul părintesc cu boii săi
scutit de orice camătă..."

Tema este reluată de Horatius în *Satire,* II 7 *(Hoc erat in votis...),* unde poetul povestește, cu farmec și umor, „fabula" șoarecelui de la oraș și a celui de la cîmp *(mus urbanus et mus rusticus),* care a făcut, ulterior, o frumoasă „carieră" literară. Reflexe ale aceleiași teme pot fi identificate lesne în operele poeților elegiaci, în special la Tibullus. Dar, pe acest fond tematic oarecum comun, se detașează, net, *Georgicele* lui Vergilius, elaborate între anii 37—30, adică în 8 ani de muncă încordată.

Sursele Georgicelor sînt mult mai puțin evidente decît cele ale *Bucolicelor.* Dar, de la biografii poetului, știm că el s-a informat cu meticulozitate, studiind toate lucrările fundamentale în domeniul agriculturii, de la poemul lui Hesiod pînă la „Enciclopedia agricolă" a cartaginezului Magon, sinteză monumentală, tradusă mai întîi în limba greacă, iar apoi, din porunca Senatului, și în latină. Celelalte lucrări fiind pierdute, singurele confruntări posibile sînt cele cu operele lui Hesiod, Cato și Varro. Așa cum am mai afirmat, *Munci și zile* se află foarte departe de *Georgice* nu numai în timp, căci poemul hesiodian, în ciuda calităților sale artistice, vizează o epocă primitivă, fiind, pe deasupra, lipsit de unitate și de arta compoziției. „Tratatul" lui Cato, mai apropiat în timp (secolul al 2-lea a.C.n.), este, în realitate, un registru de însemnări și de precepte utile, dar seci, străine de orice preocupare artistică. Aceleași lucruri se pot spune despre *De re rustica* a lui M. Terentius Varro, care, însă, deplîngea și el faptul că „țăranii s-au strecurat în orașe, lăsînd de izbeliște secera și plugul, iar mîinile lor, care cultivau grîul și vița de vie, nu se mai ocupă cu altceva decît cu aplaudatul la circ și la teatru". Asigurîndu-și, așadar, o documentație tehnico-profesională impecabilă, Vergilius își depășește cu mult „modelele" prin realizarea artistică excepțională a operei sale.

Structura poemului. Georgicele debutează printr-o succintă expunere a subiectului, în numai patru versuri, corespunzînd, fiecare, cîte uneia din cele patru cărți ale poemului:

„Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram
Vertere, Maecenas, ulmisque adiungere vites
Conveniat, quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam".

În versiunea românească a lui D. Murărașu:

„Cum la un bun seceriș s-ajungi, sub ce zodii e bine
Brazda să-ntorci și să legi, o, Mecena, de ulmii tovarăși
Vița, ce grijă cuvine-se boilor, turmei, cînd gîndu-ți
Este s-o ai, iscusința ce-ți cer strîngătoarele-albine,
Iată de-acum ce-oi cînta".

Cartea I (514 versuri) tratează despre *Munca ogorului*. După tradiționala invocare a divinității — de data aceasta, zeii „rustici" — și a lui Augustus, ca viitor „zeu", poetul descrie muncile pămîntului, metodele de cultură, originile agriculturii și uneltele ei. Sînt înșirate caracteristicile anotimpurilor și îndeletnicirile convenabile fiecăruia din ele. Menționarea mijloacelor de a prevedea vicisitudinile vremii sînt prilej pentru o digresiune istorică: „semne" prevestitoare ale războaielor civile, la asasinarea lui Caesar. În încheiere poetul cere zeilor autohtoni sprijin pentru „eroul cel tînăr", Octavianus, pe atunci în vîrstă de 27 de ani, privit ca mîntuitor al unui „veac căzut" *(eversum saeculum)*. *Cartea a II-a*, însumînd 542 de versuri, are ca obiect *Pomii și vița de vie*. Sînt descrise feluritele soiuri de arbori și pomi, insistîndu-se asupra măslinului și a viței de vie, asupra procedeelor de cultivare și îngrijire, asupra bolilor și tămăduirii lor. Se dă o atenție deosebită „culesului" și procesului de „vinificație". Digresiuni memorabile: *Lauda Italiei* și *Elogiul vieții la țară*. *Cartea a III-a* (566 de versuri) se intitulează *Creșterea vitelor*. După ce înalță un „templu" alegoric lui Octavianus, după ce solicită bunăvoința lui Maecenas, poetul descrie „dragostea" și reproducerea în lumea animalelor ierbivore. În versuri admirabile sînt înfățișate viața păstorilor libieni, iernile aspre din Sciția și, mai cu seamă, epizootia din Noricum. În sfîrșit, *cartea a IV-a* — de 565 de versuri — are ca temă *Albinele*[10] și „darurile cerești ale mierii" *(mellis caelestia dona)*. Prilej pentru poet de a ne

oferi o descriere amănunțită, exactă și pitorească, a vieții și obiceiurilor, a îndeletnicirilor, a muncii albinelor. Episoade celebre: Aristeu și Orfeu. Cartea se încheie cu un epilog al întregii opere, în care poetul strecoară o tușă nostalgică:

„Astfel cîntam eu lucrarea pămîntului, grija de vite
Și de copaci, pe cînd marele Cezar arunc-ale luptei
Trăsnete pe Eufrat și popoarelor care-l ascultă,
Biruitor, le dă legi și-și deschide spre-Olimp a lui cale.
Mă răsfăța Parthenope cea dulce pe mine Vergiliu,
Vreme pe cînd, înflorind prin studii în tihna-mi uitată,
M-am desfătat cu-al păstorilor viers, și-ndrăzneț cît și tînăr,
Titire, o, te-am cîntat sub boltire de fagi cu lungi ramuri!"

În original:

„Haec super arvorum cultu pecorumque canebam
Et super arboribus, Caesar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
Per populos dat iura viamque affectat Olympo.
Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis oti,
Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuventa,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi"

(IV 558—565).

Din punct de vedere „tehnic", dacă pot spune așa, există în cuprinsul *Georgicelor* — pe lîngă multe formulări teoretice exacte, pe lîngă numeroase precepte practice folositoare, întemeiate pe experiența veacurilor, dar și pe cunoașterea și observarea atentă și perseverentă a realității și a „realiilor" există o seamă de naivități, superstiții și eresuri ale vechimii care ne surprind sau ne fac să zîmbim. Astfel, poetul „se minunează" *(mirabile dictu!)* că primăvara, cînd căldura revine în mădulare, iepele, proptite pe stînci, rămîn „grele" la simpla adiere a zefirului (!), așadar „fără-nsoțire" *(sine coniugiis)*. Textul latin este de o poezie suculentă:

„Vere magis, quia vere calor redit ossibus, illae
Ore omnes versae in Zephyrum stant rupibus altis
Exceptantque leves auras, et saepe sine ullis
Coniugiis vento gravidae (mirabile dictu),
Saxa per et scopulos et depressas convalles
Diffugiunt..."

(III 272—277).

În versiune română:

„Cînd dar în măduva plină de poftă aprins e pojarul,
În primăvară — atunci întorcîndu-se-n oase căldura —
Ele pe-naltele stînci stau cu botul spre boarea cea lină,
Sorb al zefirului suflu și-ades fără nici o-nsoțire
Însărcinate-s de vînt. Ce nespusă minune-n cuvîntu-mi!"

Dar nu în asemenea poetice „uimiri" găsi-vom criteriul de apreciere a valorii tehnice a operei. Ea trebuie raportată la epoca în care a apărut, la suma cunoștințelor despre „res rustica" de care dispuneau, pe atunci, „specialiștii". Or, din această perspectivă, valoarea „științifică" și „tehnică" a lucrării crește enorm. Într-adevăr, contemporanii văd în *Georgice* nu numai o operă „frumoasă", ci și una extrem de utilă, pe care „agronomii" de vază ai perioadelor următoare — Columela, Plinius și alții — o consultă și o „citează" nu numai cu o justificată încîntare, ci și cu respectul cuvenit unei surse de mare prestigiu. Căci poetul, luînd foarte „în serios" îndemnurile insistente ale lui Maecenas *(haud mollia iussa)* și atitudinea binevoitoare, ba chiar încurajatoare a lui Octavianus, se informează și se documentează stăruitor și temeinic (cum îi era obiceiul), convins atît de utilitatea practică a lucrării sale cît și de profundele ei implicații politice și educative. *Georgicele* sînt, fără doar și poate, un model de *operă angajată,* în sensul superior al cuvîntului, respirînd, în ansamblu și în amănunt, un nobil patriotism, manifestat prin dragostea ferventă pentru pămîntul strămoșesc, pentru truditorii lui, pentru îndeletnicirile, obiceiurile și datinile lor. Din asemenea sentimente se înfiripă și crește, emoționantă, *Lauda Italiei,* culminînd cu o patetică, dar lapidară întîmpinare:

„Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virum"

(II 173—174).

„Mamă, tu, mare în rod și-n viteji, fii slăvită, tu, țară
A lui Saturn".

Dincolo de această laudă a Italiei, există, în fiecare „cînt", în fiecare „episod" al *Georgicelor*, o altă „laudă", la fel de entuziast și de înfrigurat gîndită și rostită, chiar dacă, uneori, numai din subtext: aceea a OMULUI, a rostului civilizator al ființei umane. Plătind, în mod conștient, un tribut firesc viziunii poetice naive a celor vechi cu privire la cele „patru vîrste" — loc comun al literaturilor antice — poetul introduce, în perindarea lor, un element de o semnificație profundă. După domnia lui Saturn — care corespunde „vîrstei de aur"[11] *(aurea aetas)*, cînd pămîntul rodea de la sine *(sponte sua)*, fără să fie brăzdat de plug și însămînțat — urmează, la „tronul" lumii, Iupiter. Acesta curmă belșugul firesc, pentru ca nevoia *(usus)* să-l învețe pe om să se „descurce", să re-creeze, prin inteligență și efort, lumea, stăpînind și supunînd realitatea meșteră și vicleană. Concepția lui Vergilius despre rolul și însemnătatea efortului creator în întemeierea societății omenești dau *Georgicelor* o dimensiune morală de o actualitate frapantă, care nu a fost, poate, subliniată și reliefată îndeajuns:

„Ante Iovem nulli subigebant arva coloni;
Ne signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Praedarique lupos iussit, pontumque moveri,
Mellaque decussit foliis, ignemque removit,
Et passim rivis currentia vina repressit,
Ut varias usus meditando extunderet artes
Paulatim, et sulcis frumenti quaereret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas;
Navita tum stellis numeros et nomina fecit,

Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras et fallere visco
Inventum, et magnos canibus circumdare saltus;
Atque alius latum funda iam verberat amnem
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina;
Tum ferri rigor, atque argutae lamina serrae
(Nam primi cuneis scindebant fissile lignum);
Tum variae venere artes" (I 125—145).

„Nici un plugar nu trudea la vreun lan înainte de Joe;
Nu era voie să-mparți, să-nsemnezi prin anume răzoare
Țarina; totul al obștii era: și pământul pe-atuncea
Darnic mai mult întindea orișicine, necerîndu-i-o nimeni.
Joe adaose reaua otravă năpîrcilor negre,
El poruncit-a ca lupii să prade, ca marea să fiarbă,
El scuturat-a de miere copacii, ascunsu-ne-a focul
Și ne secă-ndestulatele rîuri de vin de pe cîmpuri:
Ca, încercînd, să-și găsească nevoia tot noi meșteșuguri
Numai pe-ncet, ca, arînd, să cate-ale grîului spice,
Ca să sloboadă din vine de cremene-nchisa scînteie.
Numai atunci a simțit o ciobacă pe spatele-i fluviul,
Corăbierul atunci numără și chemă cu un nume
Cloșca, Hiadele, Carul cel luciu născut din Licaon.
Fiarele cum să le prinzi cu un lat, viclenirea cu vîscul
S-a născocit, și cu cîini cum să-mpresuri pădurile-ntinse.
Unul și biciuie rîul cel lat cu volocul și cearcă
Fundul, iar altul își trage la larg înmuiatele orii;
Fierul cel tare-apăru și îndat' hîrșcîi ferestrăul,
Căci la-nceput se crăpau doar cu pene mai moile lemne;
Arte-au venit felurite".

În finalul acestui memorabil fragment, evocînd virtuțile „Născocitorului", Vergiliu proclamă solemn *pravila aspră a muncii*[12] ca singurul *principiu etic* menit să guverneze și să „rezume" relațiile de strînsă interdependență dintre oameni, pe de o parte, dintre om și natură, pe de alta: *„labor omnia vicit / Improbus* et duris urgens in rebus egestas" (I 146—147); așadar, „Munca îndîrjită este atotbiruitoare. Ea — și, în împrejurări grele, ghimpele nevoii". Nu este de mirare, deci, că Tudor Vianu rînduiește *Georgicele*, imediat

după *De rerum natura* al lui Lucretius, în seria istorică a marilor poeme sociogonice din literaturile lumii, extrăgînd, din analiza unor fragmente semnificative, următoarea prețioasă încheiere: „Efortul muncii chezășuiește progresul. În fiecare act al muncii cedează una din rezistențele lumii. Însumarea tuturor actelor de muncă sporește la infinit puterea speciei noastre. Astfel, cu toată retrogradarea spre mit, viziunea sociogonică a lui Virgiliu alcătuiește un moment în dezvoltarea ideii de progres" *(Arghezi, poet al omului,* EPL, 1964, p. 33).

Georgicele reprezintă, totodată, piscul cel mai înalt al artei vergiliene. Valoarea artistică a operei rezidă în unitatea de compoziție, în armonia ei, în proporționalitatea arhitecturală a părților, în frumusețea și perfecta articulare internă a episoadelor, în căldura inspirației, în dragostea frenetică pentru poezie și subiectul ales, în triumful „lucid" al... sensibilității, în incomparabila desăvîrșire a expresiei. Nu trebuie uitat nici o clipă că cele 2188 de versuri ale *Georgicelor* au fost elaborate de-a lungul a 7 ani de migală și trudă. Printr-un calcul de aritmetică elementară, asta înseamnă: *mai puțin de un vers pe zi!!!* „Pravila aspră a muncii îndîrjite" *(labor improbus)* pare să fi fost „deviza" poetului însuși în răfuirea sa, clipă cu clipă, cu „vicleniile versului". De altfel, în *Nopțile atice* ale lui Aulus Gellius, veritabilă „enciclopedie", de o inestimabilă valoare documentară, a antichității, aflăm o „notula" plină de interes în legătură cu munca de șlefuire a versului vergilian, valabilă mai cu seamă în legătură cu lungul proces de elaborare a *Georgicelor:* „Prietenii și apropiații lui P. Vergilius, care au scris despre talentul și procedeele acestui poet, spun că el, după cum însuși se exprima, obișnuia să creeze după obiceiul și felul urșilor *(more ursino).* Căci după cum ursoaica naște puiul fără formă și fără chip și, lingînd masa informă pe care a născut-o, îi dă după aceea figură și înfățișare de pui de urs, la fel și creațiile spiritului său erau la început cu o formă neșlefuită și imperfectă, iar după aceea, corectîndu-le și modelîndu-le, le dădea trăsături și înfățișare. Realitatea arată [...] că acest poet cu spirit atît de fin mărturisea adevărul. Versurile pe care le-a lăsat șlefuite și desăvîrșite, cele pe care gustul și judecata sa au pus ultima corectură *(ultima manus),* au toate floarea farmecului poetic"

(*Nopțile atice*, Traducere: David Popescu, Introducere și note: I. Fische, EA, 1965, pp. 433—434).

Nu se poate vorbi despre arta lui Vergilius în *Georgice* fără a lua în considerare, măcar din treacăt, așa-numitele „digresiuni" sau, mai curînd, „episoade". Spun „mai curînd, episoade", pentru că ele sînt tot atîtea *digresiuni aparente*, întruchipîndu-se ca niște „trimiteri" firești ale contextului, din care lăstăresc și se dezvoltă fără nici o sforțare, fără nici un artificiu și cu care se leagă armonios și organic. Ele reprezintă, totodată, o ipostază fericită a unui spirit poetic asociativ, dar foarte selectiv în asocierile sale, capabil, totdeauna, să reziste tentațiilor livrești ale erudiției, dominînd-o și subjugînd-o. În ordinea apariției lor în text, „episoadele" sînt următoarele:

Cartea I: Dedicația către Augustus (24—42), prevestirile însoțind moartea lui Caesar (466—497); *Cartea a II-a:* Lauda Italiei (136—176), Elogiul vieții rustice (458—542); *Cartea a III-a:* Prologul (1—48), Viața păstorilor libieni (339—348), descrierea iernii în Scytia (349—383), Epizootia (molima) din Noricum (474—566); *Cartea a IV-a:* Grădina bătrînului din Tarentum (116—148), Povestea lui Aristeu; Orfeu și Euridice (315—557). Reunite, aceste singure episoade ar alcătui, cu siguranță, unul din cele mai frumoase florilegii de poezie din toate literaturile lumii. La unele din aceste episoade am avut prilejul să mă refer, în diferite locuri ale expunerii de pînă acum. Adaug doar cîteva detalii, aparent disparate, pe care le cred, însă, utile pentru „încadrarea" mai cuprinzătoare a problemei în discuție. Astfel, evocarea „semnelor" care însoțesc asasinarea lui Caesar, la idele lui martie, anul 44 a.C.n., este reluată, în parte, de Shakespeare în drama Iulius Caesar. Procedeul personificării, tonul superlativ și unele accente apoteotice din *Lauda Ituliei* pot fi regăsite la Alecu Russo, în *Cîntarea României*. *Elogiul vieții rustice* este, așa cum s-a văzut, un „topos" în literatura vremii, prilejuit, în mare măsură, de sentimentul de istovire și derută al societății romane din veacul I a.C.n., *Epizootia din Noricum* este o viguroasă descriere realistă, inspirată din celebra evocare a ciumei din Atena de către Lucretius, în cartea a VI-a a *Poemului Naturii* (v. 1138—1286). La rîndul ei, descrierea lucretiană folosește ca

izvor de informație un pasaj nu mai puțin celebru din *Istoria războiului peloponeziac* (II 47—52) a lui Tucidide. Cel mai frumos dintre toate aceste episoade este, fără îndoială, povestea lui Orfeu[13] și Euridice, prea cunoscută, pentru a fi „rezumată“ aici. Iată-i pe cei doi pe drumul rîvnit al întoarcerii, iată momentul „fatal“, cînd „contractul“ cu puterile infernale se spulberă:

„Și se-nălța spre lumină cu dînsul și Euridice
Pasul urmîndu-i (așa hotărînd Proserpina ca lege),
Cînd pe iubitul uitit îl cuprinse deodat' nebunia,
Neîndoios de iertat, dacă Manii ar ști să și ierte!
Stete pe loc și, aproape-n lumină, uitîndu-și de lege,
De-a lui dorință înfrînt, a privit-o pe Euridice:
Truda pierdută-i atunci, învoiala tiranului crîncen
Ruptă, și vuiet de trei ori pătrunse-ale-Avernului mlaștini.
„Cine pe mine“ strigă „mă pierdu, și pe tine, vai, Orfeu?
Ce nebunie-ai făcut? Din nou îndărăt nendurata
Soartă mă cheamă și somnul mi-nchide pleoapele grele.
Dusă-s în vălu-i de noaptea adîncă și-ndrept către tine
Slabele-mi brațe și-a ta nu mai sînt, nu mai sînt, vai!...
Cu bine!...

Zise și-ndată din ochi, ca un fum ce se pierde în aer
Limpede, îi dispăru depărtîndu-se; însăși pe Orfeu,
Umbre-n zădar apucînd și voind încă alte să-i spună,
Nu-l mai văzu. Nici îi dete atuncea luntrașul lui Pluton
Voie să treacă mai mult trista mlaștină de dinainte-i.
Ce să mai facă? Și unde s-apuce, cînd soața-i răpită
Iarăși? Ce plîns să înmoaie pe mani și pe zei? Ce cuvinte?
Ea, acum rece, plutind se ducea într-a Stixului barcă“.

III. *ENEIDA*

Redactarea *Eneidei*, care avea să ocupe și să absoarbă ultimii 11 ani din viața poetului (30—19), începe imediat după marea bătălie navală de la *Actium* (a. 31 a.C.n.), unde Marcus Antonius și Cleopatra sînt zdrobiți de M. Vipsanius Agrippa,

generalul lui Octavianus. A fost, acesta, ultimul act al războaielor civile. Octavianus rămîne acum singurul stăpîn al lumii romane, concentrînd în mîinile sale puterea politică, dobîndind, succesiv, titlurile de „princeps rei publicae", „princeps senatus" și, în sfîrșit, de *Augustus*, în anul 27 a.C.n., cînd începe „principatul".

Din punctul nostru de vedere, *Eneida* este încununarea operei vergiliene. Nu, însă, și din acela al poetului, care moare nemîngîiat că nu putuse să-i dea „ultima manus", adică „ultima șlefuire". Într-adevăr, epopeea națională a Romei se publică „postum", abia după moartea autorului ei[14]. Dar prietenii poetului, care urmăreau cu interes și cu înfrigurare zămislirea lentă a *Eneidei*, cunoșteau fragmente și își dădeau lesne seama de importanța epocală a apropiatei ei apariții. Poetul Propertius se face interpretul acestei stări generale de spirit — de așteptare încordată, de emoție și tensiune intelectuală — prin „distihul" său devenit celebru:

„Cedite, Romani scriptores, cedite, Grai:
Nescio quid maius nascitur Iliade!"

În traducere:

„Înapoi, scriitori ai Romei; înapoi, scriitori greci:
nu știu ce operă se naște, mai măreață decît Iliada!"

Fără a fi avut efectul scontat — acela de redresare a moravurilor și de „reabilitare" a agriculturii și a vieții rustice — *Georgicele* s-au bucurat de un imens „succes de public", contribuind din plin, mult mai mult decît *Bucolicele*, la consolidarea prestigiului literar al lui Vergilius, care, imediat după *Actium*, devine — fără a fi investit, „oficial", cu acest titlu — „poetul național" "al Romei. Printr-o fericită împletire de „interese" dorința ardentă a lui Vergilius de a scrie epopeea „poporului-rege" găsește deplină înțelegere și sprijin la puternicii zilei — în speță: Augustus și Maecenas — încîntați, la rîndu-le, să cîștige, pentru realizările și proiectele lor politice, adeziunea, ba chiar reazemul prețios al artei, veșnicindu-și, astfel, numele și amintirea. Acesta este, pe scurt, „drumul" care l-a condus pe Vergilius la elaborarea *Eneidei*. Gîndul de a

concepe o epopee se ivise, în conștiința lui, o dată cu primele încercări literare, însoțindu-l apoi, stăruitor, tot timpul.

Descrierea operei.

Epopeea națională a Romei — *Eneida (Aeneis)* — este o amplă lucrare epică însumînd aproape 10 000 de versuri (mai precis: 9898), repartizate în 12 cărți *(libri)* sau „cînturi", care numără între 705 versuri (cartea a IV-a, cea mai scurtă) și 950 (cartea a XII-a, ultima și cea mai întinsă). Eneida reprezintă un fel de „contaminatio" "între cele două mari epopei homerice: primele șase cărți, evocînd rătăcirile troienilor pe mare, corespund *Odiseei;* ulitmele șase, povestind războaiele purtate de troieni pe pămîntul italic, corespund *Iliadei.* Iată, foarte pe scurt, conținutul *Eneidei:* După o succintă expunere a subiectului și după tradiționala invocare a Muzei, în cartea I ne sînt descrise ultimele peripeții ale troienilor, persecutați de Iuno, dar protejați de Venus, înainte de a ajunge la Cartagina. După o cumplită furtună, dezlănțuită de Eol instigat de Iuno, dar potolită de Neptun, Enea și tovarășii săi debarcă pe țărmul cartaginez. Regina Dido îi întîmpină pe oaspeți, îndrăgostindu-se de Enea, pe care, la ospăț, îl roagă să-și povestească multele-i pățanii. Eroul îi îndeplinește dorința, evocînd, în cartea a II-a, ultima noapte a Troiei și căderea cetății. Un spațiu însemnat este acordat descrierii calului troian, episodului „Laocoon"[15], uciderii lui Priam de către Pirus. După căderea Troiei, după ce o pierde pe soția sa Creusa, care i se arată în vis, dezvăluindu-i destinul, Enea pleacă pe mare cu tovarășii săi, luînd „în cîrcă" pe bătrînul său părinte Anhise *(sublato genitore).*

Povestirea lui Enea se deapănă, în continuare, și în *cartea a III-a.* Prin fantezia Didonei, care „atîrnă de buzele povestitorului" *(haeret narrantis ab ore),* se perindă alte și alte uimitoare peripeții: troienii poposesc în Tracia, apoi în insula Delos, unde un oracol al lui Apolo este răstălmăcit. Dovadă că, ajunși în Creta, ei se cred „la țintă", dar tot zeul îi dumirește și ei își continuă pribegia. La Actium, unde avusese loc, de curînd, marea bătălie navală din anul 31 a.C.n., troienii organizează jocuri navale. În Epir, întîlnire cu Andromaca, prilej de a depăna dureroase amintiri comune În Sicilia, unul din

tovarăşii nefericitului Ulise *(comes infelicis Ulixi)*, rătăcit şi părăsit, le povesteşte troienilor episodul ciclopului Polifem. La Drepanum, port în nord-vestul insulei, Enea îl pierde pe Anhise, „toiag al tuturor încercărilor" *(omnis curae casusque levamen)*. Aci se curmă naraţiunea lui Enea.

Cartea a IV-a, cu siguranţă cea mai apropiată de spiritul şi de sensibilitatea modernă, cuprinde tragicul roman de dragoste dintre Enea şi regina Dido, un fel de conflict „cornelian" (avant la lettre) între „pasiune" (Dido) şi „datorie" (Enea). Neliniştiţi de tărăgănările eroului, care se rupe greu din mrejele iubirii, zeii favorabili troienilor grăbesc împlinirea destinului. În ciuda vrerii sale *(Italiam non sponte sequor)*, Enea se urneşte. Dido îl blestemă, apoi, prevestind ivirea teribilă a „urmaşului" său Hanibal[16], se sinucide. La începutul cărţii a V-a, troienii organizează jocuri funebre şi întreceri sportive întru pomenirea lui Anhise în Sicilia. În timp ce traversează marea, spre Italia, vrednicul cîrmaci al navei lui Enea, Palinur, piere în valuri. O dată cu *cartea a VI-a*, îi însoţim pe troieni la Cume, unde Enea consultă oracolul lui Apolo. Bîntuită de zeu, Sibila îi destăinuie viitorul. Dorinţa lui Enea este, acum, aceea de a coborî în Infern, pentru a-l întîlni, acolo, pe tatăl său, Anhise. După îndeplinirea minuţioasă a „riturilor" şi a sacrificiilor necesare, începe călătoria în lumea umbrelor. Eroul îl înduplecă pe luntraşul şi vameşul Caron să-l treacă dincolo de Stix, se întîlneşte cu Palinur, cu Dido, cu Deifob, străbate Cîmpiile Elisee şi, în sfîrşit, este întîmpinat de umbra lui Anhise. Acesta îi revelează, potrivit doctrinei pitagoreice şi platoniciene, sistemul universului, iar apoi face să se perinde, prin faţa feciorului său, lungul alai al „sufletelor" care, întrupîndu-se succesiv, aveau să devină, la timpul sorocit fiecăruia, marii bărbaţi ai Romei. După ce-i „încinge sufletul cu dorul faimei viitoare" *(Incenditque animum famae venientis amore)*, Anhise se desparte de fiul său, care se reîntoarce pe pămînt, la ai săi, în portul Caieta. În primele versuri ale *cărţii a VII-a*, ne este înfăţişată sosirea troienilor în Latium. Intrigile Iunonei împiedică stabilirea de relaţii amicale între oaspeţi şi „gazde", aşa cum ar fi dorit regele Latinus. Armia italică, în frunte cu Turnus, se află pe picior de război. „Cîntul"

se sfîrșește cu un lung și, pe alocuri, oțios „catalog" al trupelor italice. *Cartea a VIII-a* cuprinde două episoade fundamentale: întîlnirea dintre Enea și regele Evandru, care-i arată locurile unde avea să se înalțe Roma; descrierea scutului lui Enea, pe care, la rugămintea Venerei, i-l „bate" Vulcan, în „făurișteа" Ciclopilor. Pe scut, sînt încrustate marile momente ale istoriei romane, de la „fiii lupoaicei" pînă la bătălia de la Actium *(Actia bella)*. Descrierea marelui scut gravat este imitată după Homer, *Iliada*, XVIII 482—608 (scutul lui Ahile). *Cartea a IX-a*, învrîstată de aspre bătălii, este luminată de episodul lui Nisus și Eurial, laudă a candorii și prieteniei, prilej pentru poet de a da frîu liber sensibilității sale. Ultimele trei cărți — a X-a, a XI-a, a XII-a — descriu nenumăratele încleștări dintre troieni și italici, culminînd cu înfruntarea directă dintre Enea și Turnus. Acesta din urmă cade răpus, iar Enea își adjudecă victoria definitivă. Cu descrierea acestui dramatic episod, se încheie întreaga epopee. Cam „brusc", pentru că poetul nu a mai avut răgazul necesar pentru a reveni asupra textului...

Izvoarele literare ale *Eneidei* le aflăm, de bună seamă, în marile epopei homerice. În urma unui remarcabil efort de concentrare, Vergilius reduce cam la un sfert textul lor, inversînd însă ordinea narațiunii. „Aheii" lui Homer întîi luptă și biruiesc la Troia *(Iliada)* și numai apoi pleacă și rătăcesc pe mări *(Odiseea)*, în timp ce troienii lui Enea colindă mai întîi mări și țări (primele 6 cărți din *Eneida*) și abia după aceasta se războiesc și învinș în Italia (*Eneida*, cărțile VII—XII). Nu numai construcția de ansamblu este homerică, ci și unele procedee, motive, detalii. Menționez, aci, *invocațiile*, *coborîrea în Infern (Eneida*, VI, *Odiseea*, XI), *armele eroilor* (scutul lui Enea, *Eneida*, VIII; al lui Ahile, *Iliada*, XVIII); apoi, *catalogul oștilor și al comandanților*, *episoadele erotice* (chiar dacă Dido nu e... Calipso!), *povestirea de către eroul principal* a unora din pățanii, furtuni pe mare etc., etc. Ca nu cumva să piardă prilejul de a repovesti una din cele mai pasionante aventuri din *Odiseea*, Vergilius imaginează întîlnirea lui Enea cu grecul Ahemenide, ultimul supraviețuitor din peștera lui Polifem.

Homerice sînt, mai cu seamă, „atmosfera" și „mediul": mișună zei și zeițe de toate „categoriile", posedați de patimi

omenești, vorbăreți și gîlcevitori, răfuindu-se unii cu alții, viclenindu-se sau linguşindu-se, părtinind sau vrăjmăşind pe eroi, uneltind și urzind, cedînd totuși, pînă la urmă, unei puteri oarbe care se confundă cu *fatum*. La alt etaj, eroi, regi și comandanți de oști, aprigi și cruzi, dîrji și neînfricați, leali sau perverși, neînduraţi sau, mai rar, clemenți, supuși, la răstimpuri, slăbiciunilor obștii. Și — pretutindeni — prezența, fățișă sau bănuită, prielnică sau amenințătoare, totdeauna neliniștitoare, a Mării, tărîm al nestatorniciei, al șubredei speranțe și al deznădejdii totale, al aventurilor și al rătăcirii.

După Homer, trebuie amintit, ca sursă sigură cel puțin pentru cartea a V-a, Apollonios din Rodos (secolul al III-lea a.C.n.), autorul poemului epic *Argonautika* (patru cărți, aproape 6 000 de hexametri). Cîntînd idila dintre Iason și Medeea, figură tragică recurentă în literatura greco-romană[17], Apollonios îi oferă poetului latin un „model", de care acesta s-a servit, depășindu-l, în plăsmuirea „romanului" de dragoste dintre Dido și Enea. Substanța compozită a ideilor filozofice din cartea a VI-a *(Coborîrea în Infern)* este alcătuită din elemente ale pitagoreismului, cum e teoria transmigrației sufletelor, corelate cu unele concepte familiare lui Platon și stoicilor.

Dintre latini, Vergilius va fi consultat, probabil, pe vechii analiști (Cato, Varro), dar, în mod special, pe poeții arhaici, păstrați nouă doar fragmentar, cum sînt Naevius (sec. al II-lea) și Ennius (mort în 169 a.C.n.). Lucretiu și Catul sînt poeții dilecți ai lui Vergilius, așa încît prezența, în *Eneida*, a unor „locuri" lucreţiene și catuliene este firească.

În ciuda diversității surselor, *Eneida*, fiind și o lucrare de reținută erudiție, este *o operă poetică profund originală*, o „sinteză", și nu o „sumă" a poeziei antice (René Pichon). Ea devine repede ceea ce se cheamă, în toate accepțiile termenului, un text „clasic", iar exegeții acestui text nu vor întîrzia să apară: Aulus Gellius, Macrobius, Donatus, Servius și atîția alții.

Originalitatea Eneidei este incontestabilă. Desigur, „datoria" lui Vergilius față de „divinul orb" — așa îl numește pe Homer André Chénier *(le divin aveugle)* — este imensă: atît cantitativ cît și calitativ. Uriașul prestigiu al modelului face

și mai notabile elementele deosebitoare. Care sînt, nu o dată, *în favoarea lui Vergilius*. În primul rînd, nu trebuie să uităm că cei doi sînt despărțiți în timp de 7 secole, așa încît însăși viziunea lor poetică este fundamental diferită, între ei așezîndu-se distanța care separă și opune o lume primitivă, aproape „barbară", de una civilizată și rafinată. Impersonalitatea proverbială a lui Homer este înlocuită de puternica vibrație afectivă a lui Vergilius, care participă intens la toate pătimirile eroilor săi. Voi folosi doar două exemple, foarte apropiate unul de altul în ceea ce privește ivirea lor în text. Cînd, la Cartagina, Enea vizitează „șantierul" cetății, el rostește cîteva cuvinte grele de semnificații: „O fortunati, quorum iam moenia surgunt!" (I 437); „O, fericitule neam, că poți să ridici o cetate". Apoi, intrînd în templul Iunonei și contemplînd, cu bătăi pripite ale inimii, decorațiile murale, închipuind, printre altele, scene din războiul troian, el exclamă: „Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt" (I 461); „Plîns al durerii e-aici. Ce-i soartă-omenească ne doare". Sînt, în redarea acestor două momente, trăiri sufletești în cel mai înalt grad atingătoare, exprimînd reflexe afective de ordinul nuanțelor, față de care sensibilitatea „modernă" se dovedește extrem de receptivă. Într-adevăr, tabloul muncii spornice a constructorilor cartaginezi trezește în sufletul lui Enea o admirație stingherită de amintirea dezastrului troian, alinată oarecum — această dureroasă amintire — în zariștea unui viitor destul de confuz, de perspectiva durării unei „noi Troia", mai strălucită decît cea dintîi. Cît despre versul *Sunt lacrimae rerum* ..., aproape imposibil de tradus, el ar face cinste, prin complexitatea implicațiilor lui, de mare finețe, oricărui poet modern! ... Cît despre personajele feminine, este destul să amintim pe Dido, o nouă Medee, dar „umanizată", vrednică oricînd de pana unui Racine.

Dar deosebirile cele mai relevante față de Homer provin din „inteligența artistică" a lui Vergilius, care schimbă „locul și direcția de observație" a personajului principal. Într-adevăr, Enea, din cuibul legendei sale, privește tot timpul, cu aceeași ardoare, numai spre viitor, adică spre ... prezentul poetului sau, cel mult, către trecutul lui foarte apropiat, adică „istoric". Pînă și zeii au atribute ale marilor personalități din acest „vii-

tor-prezent". Potolind, cu un semn și cu o amenințare „tăiată" *(Quos ego . . .)*, furtuna pe mare (I 124—141), Neptun nu prezintă, oare, asmănări frapante cu Augustus, „pacificatorul" lumii romane, învolburată de „furtuna" războaielor civile din frămîntatul veac I?

Însăși originalitatea cărții a VI-a, tributară filozofiei grecești, se întemeiază pe ceea ce aș numi „tehnica prospecției". La Homer, Ulise, ajungînd în Infern, revede umbrele tovarășilor săi de arme cu fața întoarsă către trecut. La Vergilius, în cartea a VI-a, însușirea punctului de vedere pitagoreic cu privire la transmigrația sufletelor îi îngăduie poetului *să iasă din mitologie* și *să „navigheze" în plină istorie*, o istorie glorioasă, teribil de reală și totuși . . . „fabuloasă", chiar cînd devine . . . „contemporană", pentru că este „anticipată", fiind privită din perspectiva unui trecut „fabulos", înnobilat de aura legendei și de obîrșia „divină" a lui Enea. Cîntecul lui Vergilius se convertește acum într-o nouă „laudă a Italiei", de un patriotism ardent, atunci cînd umbra lui Anhise, parcă uitînd de prezența feciorului, se adresează *întregului popor roman*, revelîndu-i menirea și destinul, pe un ton profetic, de o solemnitate oraculară (VI 851—853):

„Tu regere imperio populos, Romane, memento;
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subiectis, et debellare superbos";

„Tu să domnești stăpînind ale lumilor neamuri, romane,
Asta ți-e arta pe veci! Și păcii să-i fii tu străjerul:
Cruță pe cel umilit și doboară pe cel îndărătnic!".[18]

Aceste versuri celebre au, fără îndoială, o bază teoretică discutabilă. Nu mai puțin trebuie relevată afirmarea netă a rolului „pacificator" și, implicit, „civilizator" al poporului roman, ajuns la apogeul istoriei sale. Să nu uităm că — iarăși, spre deosebire de Homer, ai cărui eroi se bat ca să . . . *învingă* și să *distrugă* Troia, fără să mai vorbim despre . . . cauza războiului! — Enea și soții săi se luptă ca *să impună pacea* (acesta era idealul lui Augustus însuși!), iar apoi, *să construiască* o nouă Troie, leagăn al unei noi istorii! Sînt convins că

versurile abia citate sunau în mintea lui Eminescu, atunci cînd evocă „episodul roman" în *Memento mori:*

„Și atunci apare Roma în uimita omenire,
Gînduri mari ca sori-n caos e puternica-i gîndire
Și ce zice-i zis pe veacuri, e etern, nemuritor;
Iar popoarele-și îndreaptă a lor suflete mărețe,
A lor fapte seculare, uriașele lor vieți,
După căi prescrise-odată de gîndirea-ăstui popor"

(IV 361—366).

Vorbește, în aceste versuri, un nou Vergilius, iar „întîmpinarea" celor doi titani ai latinității, în slăvirea cugetului latin, este, „mutatis mutandis", comparabilă cu celebra „întîmpinare" dintre Vergilius și Dante.

NOTE ȘI COMENTARII

1. O epigramă grațioasă, atribuită tînărului Vergiliu, redă, cu o metaforă „marină", opțiunea poetului pentru filozofie: „Nos ad beatos vela mittimus portus, / Magni petentes docta dicta Sironis" („Noi întindem pînzele către porturi fericite, / rîvnind doctele precepte ale marelui Siron").

2. Reminiscențe sigure în *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu, care, în *Prolog,* amintește de *„sfîntariul* Muselor".

3. Citatele „românești" trimit la următoarele traduceri din Vergilius: *Bucolice* — Teodor Naum; *Georgice* — N. Murărașu; *Eneida* — George Coșbuc, în volumele: Vergiliu, *Bucolice, Georgice,* EPLU, 1967; Vergiliu, *Eneida,* Editura Univers, 1980. Cînd citatele nu sînt însoțite de nici o trimitere, înseamnă că traducerea a fost făcută de mine.

4. În aceeași epigramă — amintită sub nota 2, supra — poetul nu pregetă să-și exprime disprețul pentru ceea ce el numește „flacoanele deșarte ale retorilor" *(inanes retorum ampullae).*

5. Mai cu seamă în *Egloga I,* unde, prin cuvintele păstorului Titirus, poetul își exprimă gratitudinea față de ilustrul său „binefăcător", „zeul" care i-a dăruit tihna și, implicit, posibilitatea de a se dedica, în continuare, studiului și creației *(deus nobis haec otia fecit).*

6. Versiunile horațiene trimit la excelentele volume bilingve Horatius, *Opera omnia,* 1—2, Ediție critică, [...], Editura Univers, 1980. Pentru relațiile de tandră afecțiune dintre cei doi mari poeți, vezi nu-

meroasele mărturii risipite de Horatius în opera sa. „Locurile" sînt înregistrate în ediția citată, vol. 2, *Indice de nume*, s.v. *Vergilius*, p. 428. „Urărilor" de drum bun — ale lui Horatius — li se alătură, după... două milenii, acelea ale lui José Maria de Hérédia, într-unul din cele mai frumoase *Trofee* ale acestuia. Transcriu ultima terțină:

„La moitié de mon âme est dans la nef fragile
Qui, sur la mer sacrée où chantait Arion,
Vers la terre des Dieux porte le grand Virgile".

7. Oamenii cultivați din epoca lui Vergilius erau conștienți de preeminența culturii grecești. Au devenit, pe bună dreptate, celebre versurile lui Horatius, din *Epistule*, II 1, v. 156—157:

„Graecia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio".

(„Grecii-nvinși îl cuceriră pe-al lor aspru-nvingător
Și în necioplitul Latiu și-au dus artele frumoase".)

8. Poet de formație „alexandrină", foarte apreciat, prieten intim cu Vergilius. Opera lui s-a pierdut.

9. Iată textul acestei frumoase poezii: „Într-un amurg, sunt ani de-atunci, mi-am zgîriat / stăruitor / în scoarța unui arbor — numele — / cu slove mici, stîngace și subțiri. / Azi am văzut din întîmplare / cum slovele-au crescut din cale-afară — uriașe. / Așa îți tai și tu copilo numele / în inima-mi supusă / mărunt, ca un ștrengar. / Și după ani / și ani de zile-l vei găsi / cu slove-adînci și uriașe".

10. La începutul veacului nostru, mai precis, în 1901, „Viața albinelor" constituie obiectul unei cunoscute cărți a scriitorului belgian de limbă franceză Maurice Maeterlinck (1862—1949).

11. Cea mai celebră dintre numeroasele descrieri ale „vîrstei de aur" — urmată de cele de argint, de bronz, de fier — o aflăm la Ovidius, în *Metamorfoze*, I, v. 19—150 (*Aurea prima sata este aetas...*).

12. Cf. Tudor Arghezi, ultimele versuri din *Chemarea înălțării* în ciclul *Cîntare omului:*

„Și se ivi, o dată cu omul slobod, munca.
Din pravila ei aspră, el își făcu porunca
De fiecare clipă, simțind întîi, cu frică,
În el nebănuite puteri că se ridică"

(*Versuri*, ESPLA, 1959, p. 382).

13. Mitul lui Orfeu a făcut „carieră" în literaturile lumii. Printre cele mai frumoase reflexe ale lui, menționez poezia lui Rainer Maria Rilke, *Orfeu. Euridice. Hermes*, tradusă în românește de Al. Philippide (vezi Rainer Maria Rilke, *Versuri*, EPLU, 1966, pp. 179—184). În *Memento mori*, Eminescu închină lui Orfeu patru strofe din episodul Greciei. Vezi și studiul lui Tudor Vianu, *Imaginea Greciei antice în*

„Memento mori“ de Eminescu în volumul *Studii de literatură universală și comparată*, EA, 1963, pp. 579—588.

14. Potrivit unor mărturii contemporane, în preceasul morții, Vergilius a cerut prietenilor săi să distrugă manuscrisul *Eneidei*, pe care o considera ca un *opus imperfectum*, „operă nedesăvîrșită“. Din fericire pentru posteritate, ei nu au îndeplinit ultima dorință a marelui poet.

15. Descrierea morții lui Laocoon de către Vergilius, comparată cu reprezentarea aceleiași scene în plastica elină, i-au prilejuit lui Lessing interesantele sale considerații din *Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und Poesie*, 1766 *(Laokoon sau despre limitele picturii și ale poeziei)*.

16. Marele general cartaginez este „răzbunătorul“ Didonei *(ultor)*, iar expresia vergiliană — *Ex ossibus ultor* — devine titlul unei poezii a lui Coșbuc.

17. Cele mai celebre tragedii inspirate de legenda magicienei *Medeea* sînt, în literatura greacă, aceea a lui Euripide, iar, în cea latină, *Medeea* lui Seneca filozoful. Valoroasă pare a fi fost și piesa cu același nume, pierdută, a lui Ovidius.

18. Pentru a cuprinde întreaga semnificație a acestor versuri, ele trebuie să fie așezate în contextul lor mai larg, care înfățișează, răspicat, relația de „complementaritate“ dintre cele două direcții ale culturii și civilizației greco-romane. Accente oarecum asemănătoare în memorabila poezie a lui Blaga, *Cimitirul roman*.

*

* *

După apariția Eneidei (1994), o dată cu tipărirea volumului de față, iubitorii de poezie din țara noastră au la îndemînă, pentru întîia oară, integrala operelor vergiliene într-o versiune românească săvîrșită de același traducător. Ajuns la acest liman al trudei — pe care mi l-am rîvnit o viață întreagă — îndrept acum cuvenitele mulțumiri Editurii AMARCORD, care a sprijinit cu interes și simpatie publicarea cărții.

G. I. TOHĂNEANU

BUCOLICE

EGLOGA I

„O Titire, sub astrucuș de frunze . . .“

Întîlnire și convorbire între doi păstori. Pierzîndu-și petecul de pămînt, cu care urma să fie împroprietărit unul din veteranii războaielor civile, nefericitul Melibeu purcede, împreună cu turma-i de căprițe, în pribegie. Pe drum, se întîmpină cu norocosul Titir, care izbutise să-și păstreze, neînstrăinată, țarina părintească. Împrejurarea sporește mîhnirea lui Melibeu, care, fără să-și pizmuiască prietenul, își căinează amarnic ursita. Titir îi povestește că, mînat de nevoi la Roma, își găsise acolo un binefăcător care l-a ajutat să rămînă pe vechiul său răzor. Pe acest binefăcător el, Titir, îl va cinsti, ca pe un zeu, toată viața. Cu toate că fericitul Titir, avînd la îndemînă și poame, și frupt din belșug, își îmbie prietenul să rămînă, măcar o noapte, la stîna sa, Melibeu, covîrșit de deznădejde, pleacă mai departe în băjenie.

Aidoma lui Titir, Vergilius, ocrotit de Octavian, rămîne, cel puțin deocamdată, stăpîn nestingherit pe moșioara sa. În cinstea viitorului Augustus, poetul așază în fruntea *Bucolicelor* tocmai această eglogă, expresie a gratitudinii sale. În ordinea cronologică a redactării, ea este abia a opta, fiind compusă în anul 39 a.C.n. Din rațiuni poetice superioare, Vergilius nu a respectat criteriul cronologic, făcînd să alterneze eglogele dialogate, cu caracter dramatic (I, III, V, VII, IX), cu cele narativ-lirice (II, IV, VI, VIII, X). În felul acesta poetul evită monotonia și obține, totodată, o remarcabilă unitate de ansamblu a operei.

Din *Egloga I* răzbate sentimentul participării sincere a lui Vergilius la suferința obștească pe care vremurile de răstrește — războaie civile, exproprieri — le-au cășunat-o sărmanilor săi concetățeni din preajma Cremonei și a Mantuei. Delicata compasiune cu care Vergilius întîmpină o atare suferință prefigurează incomparabila sensibilitate a marelui poet de mai tîrziu.

MELIBEU[1]

O Titire, sub astrucuş de frunze,
Întins la umbra fagului cea largă,
Doineşti pe firav fluier o cîntare
Codreană... Ale ţării vechi hotară
Şi plaiurile-i dulci, gonit de-acasă,
Eu trebui' să le părăsesc[2]; tu, fără
Vreo grabă, Titire, domol, la umbră,
Înveţi pădurea cum să se pătrundă
De numele frumoasei Amarilis.

TITIR

Un zeu[3] mi-a căşunat această tihnă,
O Melibeu. Căci pentru mine-acela
Un zeu va fi mereu. Al lui jertfelnic
Îl va stropi ades, din tîrla noastră,
Un miel prior: el lasă-a mele ciurde,
Cum vezi, să rătăcească ici şi colo;
Pe-un fluier ciobănesc, el mă-nvoieşte
Să zic orice prin gînd să zic mi-ar trece.

MELIBEU

Ce-i pizma nu ştiu; însă mult mă miră:
Ia uite ce vînzol e pe ogoare,
De pretutindenea, pe tot cuprinsul!
Eu, amărît, mîn turma mea de capre.
Abia mai pot, o Titire, pe asta
S-o duc: acuma de curînd, aicea,

În désetul de-aluni doi iezi născut-a —
Nădejdea turmei! — pe o stîncă stearpă,
Vai mie, și lăsatu-i-a acolo.
De fulgere trăsniți, ades stejarii
(Îmi amintesc) mi-au fost prezis aiastă
Belea[4], dar mintea mea a fost năroadă.
Ades, din cioturi de stejar, o cioară
Pocită mi-a cobit din partea stîngă...
Dar pîn' la urmă, haide Titir, spune-mi,
Ce fel de zeu e ăsta, din povestea-ți?

TITIR

Cetatea căreia îi zice Roma,
Crezui, în nătîngia mea, că-i una
La fel cu-a noastră, unde noi ciobanii
Adesea, după datină, ne ducem
Cu mieii cei plăpînzi la tîrg, să-i vindem.
Știam că sînt cățeii pe potriva
Dulăilor, că iezii-n partea caprei
Se trag; și-așa prinsesem obiceiul
Cu cele mici pe cele mari să măsur.
Dar Roma-atîta între celelalte
Cetăți și-a semețit deasupra fruntea,
Cît se ridică, falnici, chiparoșii
Lăsînd în umbră curpenii cei leneși[5].

MELIBEU

Și ce pricină, Titire, avut-ai
De-a mîneca să vezi cetatea Romei?

TITIR

Rîvnirea sloboziei, ce, zăbavnic,
Catadicsi să mă privească totuşi[6],
Batîr că tîndăleam; privi la mine
Şi se ivi, după un cîrd de vreme,
De cînd mă stăpîneşte Amarilis,
Iar Galatea m-a trădat. Ei bine,
Ţi-oi spune făr' ocol, cît Galatea
În mreaja-i m-a ţinut, a sloboziei
Nădejde n-o puteam avea, nici rîvna
De-a strînge bani[7]. Măcar c-a mele tîrle
Dădeau nămăi destule pentru jertfe,
Şi caş destul se tescuia la stîna-mi
Pentru oraşul cel hapsîn, de-acolo
Acasă nu m-am înturnat vreodată
Cu mîna-mpovărată de parale.

MELIBEU

Mă tot miram de ce, cu-ntristăciune,
Chemînd pe zei adesea, Amarilis,
Lăsai pe ramuri poama neculeasă.
Lipsea de-aice Títirus! Pe tine,
O Titir, te chemau acas' şi pinii,
Şi pomii, şi izvoarele, şi totul.

TITIR

Ce trebuia să fac? Niciunde-n lume
N-aş fi putut să pun robiei capăt,
Nici să cunosc vreun zeu mai cu priinţă.
Întîia oară l-am văzut acolo

Pe tînărul acela[8],-n cinstea cărui
O zi pe lună-mi fumegă altarul,
În fiecare lună,-o zi[9]; acolo
Din cîţi rugai, el, cel dintîi, răspunse:
„Feciori, ca pîn' acuma, paşteţi ciurda
Şi creşteţi tauri pentru-mpreunare".

MELIBEU

Bătrîne fericit! Al tău rămîne
Răzoru-acest! Aşa cum e, ţi-ajunge.
Măcar că-i piatră seacă, iar păşunea
O năpădeşte smîrc cu mîl şi trestii,
Necunoscute pajişti n-or să pună
La grea cercare vitele borţoase,
Iar cele ce-au fătat nu s-or atinge,
Să-şi facă rău, cu turmele vecine.
Bătrîne fericit! Aicea între
Aceste ape, cunoscute ţie,
Lîngă izvoare nimfelor sfinţite,
De umbră şi răcoare-ai să te bucuri!
De-o parte, prejmuirea cea de sălcii,
Hotar către vecini, cu floarea suptă
De-albinele din Hibla[10], nu o dată,
Uşure zumzăind, o să te-mbie
Odihnei să te-aşterni. Din altă parte,
Sub un ţugui de stîncă, spre tărie
Un cîntec îngîna-va grădinarul.
Iar marea ta pasiune, porumbeii,
Măcar că răguşiţi, n-or să-nceteze
Din gînguritul lor, iar guguştiucii
De sus din ulmi, vor ugui întruna[11].

TITIR

Deci: cerbii sprinteni în văzduh vor paşte,
Iar mările pe ţărmuri lepăda-vor
Duium de peşti lipsiţi de-ajutorare;
Şi, pribegind prin ambele hotară,
Sorbi-vor, surghiuniţi, din Árar[12] parţii,
Pe cînd germanii stîmpăra-şi-or setea
Din Tigru: mai curînd acestea toate
Tîmpla-se-vor, decît din al meu suflet
Icoana-acelui tînăr să se şteargă.

MELIBEU

Ci noi de-aicea vom purcede, unii
Spre afrii-nsetoşaţi, spre Scitia, alţii,
Ajunge-vom şi la nedomolitul
Oaxe[13], din ostrovul Crit, la briţii
Însingurați de-ntregul rest al lumii.
Vreodată, după-un cîrd întreg de vreme,
După şirag de veri, mi-o fi dat oare
Să mă mai bucur revăzînd hotaru-mi,
Pămîntul strămoşesc, coliba-mi, biata,
Cu astrucuş din brazde burduşite?
Un soldăţoi hapsîn va pune mîna
Pe-ogorul meu lucrat cu-osîrdnicie . . .
O ţoapă, pe răzorul ăsta! Iată
Zavistia-ncotro i-a-mpins pe semeni,
Nenorociţii! Iată pentru cine
Încredinţat-am ţarinei sămînţa . . .
Mai altoieşte pomii, Melibéus,
Mai pune-n rînduială viţa. Haideţi,
Căpriţelor, voi, turmă fericită
Cîndva, căpriţe-a mele scumpe, haideţi,

Căci tolănit în peştera-nverzită,
Eu n-o să vă mai văd de-acum în zare
Pe steiuri căţărate, după smocuri
De iarbă. Gata cu-orice fel de cîntec,
Căci voi, sub paza mea, nu veţi mai paşte,
Căpriţelor, de-acuma înainte,
Nici drob, nici răchiţică amăruie[14].

TITIR

Puteai aici, măcar în noaptea asta,
Să fi rămas să te-odihneşti cu mine
Pe verdele frunziş: am poame coapte,
Castane moi şi caş pe săturate.
Şi uite: cum se nalţă-n zare fumuri
De pe-astrucuşuri. Se-nserează. Umbre
Din munţii nalţi coboară — tot mai lunge[15].

EGLOGA II

„Pe feciorandrul chipeş, pe Alexis . . .“

Sînt cunoscute bunele relaţii dintre Vergilius şi protectorul său, Asinius Pollio, unul din cei mai de seamă scriitori şi oameni de cultură ai vremii, ctitorul primei biblioteci publice din Roma. Doi dintre cei mai autorizaţi biografi şi exegeţi din antichitate ai operei poetului ne informează că Asinius Pollio i-ar fi dăruit acestuia, în semn de prietenie, un tînăr sclav care se remarcase prin calităţi intelectuale deosebite. Numele sclavului era Alexandru, în versuri, Alexis. Vergilius se ocupă în chip deosebit de educaţia lui, îndrumîndu-l şi ajutîndu-l să devină un remarcabil grămătic, vrednic să fie stimat şi . . . iubit. Egloga dezvoltă tema iubirii nefericite, pe care Alexis i-o inspiră lui Coridon. De prisos să mai adaug că Vergilius avea să reia, la cel mai înalt nivel artistic, această temă, în episodul Orfeu şi Euridice din *Georgice*, dar şi în cartea a IV-a a *Eneidei* (Dido şi Enea). Mica dramă din *Egloga II* evocă prin urmare tînguirile lui Coridon, păstorul îndrăgostit de Alexis, faţă de care acesta, în ciuda darurilor cîmpeneşti ce i se oferă, rămîne insensibil.

Redactată în anul 42 a.C.n., *Egloga II* este cea mai timpurie, în rînduială cronologică, dintre *Bucolice*. Inspirată din idilele lui Teocrit, ea se depărtează de modelul său prin descrierea măiastră a sentimentului iubirii neîmpărtăşite, dar şi prin cele cîteva crîmpeie de pastel, învederînd pe marele poet al naturii din *Georgice* şi din *Eneida*.

Pe feciorandrul chipeş, pe Alexis
Păstorul Coridon din ochi îl pierde.
Dar după el se prăpădea stăpînul,
Deci, n-are Coridon cuvînt să spere...
...Se mulţumea, nu rar, să vină singur
În désetul de fagi, cu rămurişul
Întunecos. Zădărnicita-i rîvnă
Cu-asemenea cîntări împătimite
Umplea şi munţi, şi sihle împrejuru-i:
„Cît eşti de crud, Alexis! Nici nu-ţi pasă
De stihurile mele de iubire,
De mine milă n-ai: pînă la urmă
Cu zile-ai să mă faci să mor. Acuma
Se bucură de umbră, de răcoare
Şi turmele: şi verzile şopîrle
Prin mărăcini se túpilă acuma;
Iar Téstilis zdrobeşte mirodenii,
Şi ai, şi cimbrişor, ca să se-ntrame
Secerătorii istoviţi de-arşíţa
Ucigătoare[1]. Urma căutîndu-ţi
Sub soarele-arzător, în toiul zilei,
Mă-ngîn pe-aici cu răguşiţii grieri,
De-al căror ţîrîit răsună huciul.
Mai bine n-ar fi fost, pe Amarilis[2]
S-o-ndur, cu toată apriga-i pornire,
Cu tot dispreţu-i trufaş? Cu Menalca[3]
Nu mi-ar fi fost mai bine mult, chiar dacă
El e negruţ, iar chipul tău, copile,
Ca laptele-i de alb? Dar nu te-ncrede,
Mîndruţule, făţarnică-i coloarea:
Se pierd mălinele, cîtu-s de albe,
Dar afinele, negre, le culegem!...

Pe mine mă disprețuiești, Alexis,
Dar nu te-ntrebi cît sînt, ca om, de vrednic,
Cît de chivernisit mă aflu-n turme,
Și-n lapte ninsuriu. Mioare multe,
Cu mii și mii îmi rătăcesc prin munții
Siciliei: nici vara, nici chiar iarna
De lapte muls din proaspăt, nu duc lipsă.
Zic doinele, pe care-odinioară
Le-a fost cîntat pe muntele-Aracintus
Din Atica, și Amfion Dirceul[4],
Cînd turmele și le chema la sine.
Nici nu mi-s chiar urît la chip: deunăzi,
Văzutu-m-am, de pe liman, în valuri,
Cînd marea potolită-ncremenise
În lipsa vîntului. Dac-ai fi jude
Chiar tu, de Dafnis[5] zău că nu m-aș teme:
Oglinda apei niciodat' nu minte.
O, tare mi-ar plăcea să stai cu mine
Într-un bordei scundac. Știu, nu-ți miroase
Prea a curat la țară . . . Dar am merge
Săgeți în cerbi să-nfigem. Am petrece
Să pască nalbă verde iezii-n turmă.
Pe zeul Pan[6] cu mine îngînîndu-l
Prin bungete cînta-vom laolaltă.
El, cel dintîi, și-a dăscălit ciobanii
Mai multe trestii la un loc să-mbine
Lipindu-le cu ceară. Pan grijește
De turmele de oi și de-ai lor strejnici.
Că buzele ți le strivești c-un fluier
Nu-ți pară rău! Ce nu făcea Amintas[7]
Să-nveațe toate astea de la mine!
Un nai alcătuit din șapte trestii
Deosebit tăiate și-mbinate
Eu am; mi-l dărui cîndva Dameta

Zicîndu-mi: „Naiului acesta tu-i eşti
Al doilea stăpîn". A zis Dameta[8]
Ş-atunci, de ciudă,-Amintas, nătărăul,
S-a-nvineţit. Doi căpriori sălbatici
Mai am, pe care, nu fără primejdii,
I-am prins într-o văioagă. Pete albe[9]
Le mai vîrstează, şi acuma, pielea.
De două ori pe zi ei sug cu poftă
Secătuind al oii uger. Pe-ăştia
Tot pentru tine îi păstrez, Alexis.
De-un cîrd de vreme Téstilis mi-i cere,
Cu amăgeli, să-i ducă de la mine.
Şi izbuti-va, căci de-a mele daruri
Puţin îţi pasă. Vino-ncoace-odată,
Frumosule fecior. Coşarce pline
De crini, la tine nimfele purta-vor[10],
Iar o naiadă, albă cum e neaua,
Maci culegînd şi galbene vioréle
De dragul tău, le-adaugă narcise
Şi floare de mărar înmiresmată.
Cu alte ierburi gingaşe-învrîstează
Mănunchiul, cu smîrdar şi gălbinele,
Cu mărunţele flori mlădii de afin.
Cu mîna mea gutui îţi voi culege,
Gutui bătînd în alb, cu puf molatic,
Castane, după care Amarilis
Se da în vînt. Adăuga-voi prune
Din cele gălbioare. Fructul ăsta
S-a bucura şi el, fiind pe placu-ţi.
Alătura-voi florilor de laur
Pe ale mirtului vecin, ca astfel
Mireasma dulce să-şi îngemăneze".

„Eşti un ţăran naiv, măi Coridoane,
De darurile tale lui Alexis
Puţin îi pasă. Şi de v-aţi întrece
Din dăruit, nu s-ar lăsa Iola
De tine depăşit în daruri. Doamne,
Ce pacoste am abătut pe capu-mi,
Vai mie! Sînt pierdut: lăsat-am austrul
Să sufle peste flori; şi slobozit-am
Mistreţii la cristalnice izvoare...
De cine fugi, nebune? Zeii înşişi
Şi-au aşezat culcuşe în pădure,
Şi Páris[11], cel din Troia. N-are Palas[12]
Decît cetăţile să-şi îngrijească,
Pe care ea şi le-a durat. Iar nouă,
Decît orice pe lume, ne rămînă
Pădurea mai presus! Pe lup îl paşte
Leoaica aprigă, pe căprioară
O hăituieşte lupul, căprioara
Sprinţară drobul înflorit îl cată;
Pe tine Coridon te vrea, Alexis.
Aşa pe fiecare îl tîrăşte
Pornirea sa. Te uită, boulenii
Cu plugul atîrnat de jug se-ntoarnă[13]
Şi soarele-apunînd, stîrneşte umbre
Din ce în ce mai lungi. Pe mine totuşi
Mă mistuie iubirea. Ce măsură
Să-i pui iubirii ai putea? Nici una.
O Coridoane, Coridoane, spune
Ce nebunie te-a cuprins pe tine?
Pe jumătate doar tăiată viţa
Rămasu-ţi-a în ulmii plini de frunze[14].

De ce nu te apuci să faci mai bine
O treabă de folos, de care lumea
Nevoie are. Fă o-mpletitură
Din lozii sau din papură mlădie.

Dacă aista nu te vrea, atuncea
Ai să găseşti, fii sigur, alt Alexis."

EGLOGA III

„A cui să fie turma asta, spune-mi . . .“

Întîlnindu-se întîmplător, doi păstori puşi pe gîlceavă se întrec, la început, în vorbe de ocară şi în aluzii răutăcioase pe care şi le adresează, pe rînd, unul altuia. Numele lor sînt: Dameta şi Menalca. La un moment dat, ei schimbă placa, propunîndu-şi ca, în loc să se tot împroaşte cu sudalme, să-şi măsoare puterile în meşteşugul cîntecului păstoresc. Pentru asta, şi unul şi celălalt depun cîte un „gaj“, pe care şi-l laudă, cu asupra de măsură, fiecare: nou prilej de dihonie. Tocmai atunci se iveşte „vecinul“ Palemon, care acceptă să le „arbitreze“ întrecerea. După ce menţionează că împrejurările sînt cu priinţă pentru o atare competiţie — prilej pentru cîteva pitoreşti notaţii peisagiste, vrednice de pana lui Vergilius („Acum se-ncheie codrul, anu-acum e / Mai mîndru ca oricînd“) — Palemon statorniceşte ordinea în care rivalii vor interveni în concurs. Urmează un nou *carmen amoebaeum,* format, adică, din cuplete alternative, egale ca număr de versuri, prin care cei doi concurenţi încearcă să se depăşească în alcătuiri poetice cît mai meşteşugite. Astfel, Dameta, care, potrivit hotărîrii arbitrului, are iniţiativa, improvizează pe o temă, pe care trebuie să se axeze şi replica lui Menalca. Acesta poate propune, la rîndul său, altă temă, la care potrivnicul trebuie să improvizeze un răspuns corespunzător. „Jocul“ continuă astfel, prilejuind cîte douăsprezece intervenţii, unele şăgalnice, ale fiecăruia dintre cei doi concurenţi. În ultimele lor intervenţii, ei propun şi cîte o ghicitoare şugubeaţă, care rămîne, pentru moment, nerezolvată. Una din ele a pus la grea încercare fantezia comentatorilor.

Tehnica poemului îngăduie desfăşurarea nestingherită a spontaneităţii şi a harului poetic vergilian.

MENALCA

A cui să fie turma asta, spune-mi,
Dameta: oare e-a lui Melibéus?[1]

DAMETA

Nu, nu, e a lui Égon, chiar deunăzi,
Să i-o păzesc, mi-a-ncredințat-o Égon[2].

MENALCA

Nefericiți[3] și el, și oi, și vite
De-a pururi! Cît timp însuși o păzește,
La mine să nu vină, pe Neera
(Căci asta-i spaima lui), hapsînul ăsta
De paznic venetic[4] nămăile-i mulge
De două ori pe ceas. În felul ăsta
Rămîn și oile fără de vlagă,
Și mieii-abia fătați fără de lapte.

DAMETA

Atare lucruri nu se cade-n față
Să le arunci unui bărbat ca mine[5],
Aminte ia, Menalca! Știm noi bine,
Sub ale țapilor priviri piezișe
Pe tine cine te-a . . . ba știm și unde,
În care grotă . . . însă, iertătoare,
În rîs zbucnit-au nimfele atunce.

MENALCA

Da, da, atuncea cred, cînd mă văzură
Că tai, cu-o gioarsă de cosor, din ulmii
Lui Micon, că retez din a lui vie
Lăstarii noi[6].

DAMETA

Sau poate cînd, aicea,
I-ai frînt, sub fagii ăştia vechi de zile,
Lui Dafnis[7] şi săgeţile, şi arcul?
Te scormonea să vezi că le dădusem
Feciorului, — stricat mai eşti, Menalca —
Şi sigur că mureai de ciudă, dacă
Nu căşunai cuiva vreo vătămare.

MENALCA

Cum pot să se proteguie stăpînii,
Cînd lotrii cúteză atare fapte?
Ori nu pe tine te-am văzut, mişele,
În laţ prinzînd un căprior din turma
Lui Damon[8]? Cînd de zor lătra Licisca[9],
Iar eu strigam de zor în gura mare:
„Pungaşul ăla încotro o şterge?
Adună-ţi turma, Títire!“. Matale,
La dos, în păpuriş, te şi pitiseşi.

DAMETA

Dar cum? Cînd, la întrecere, de mine
Fusese-nvins, să nu-mi fi dat el ţapul,

Pe care naiul meu, cu-a sa cîntare,
L-a cîştigat? De nu ştii, află: ţapul
Fusese-al meu. Mărturisise asta
Chiar Damon, dar spunea că nu mai poate
Să mi-l înapoieze.

MENALCA

Tu pe ăla?
L-ai biruit pe ăla din cîntare?
Avut-ai tu vreodată, prins cu ceară,
Un nai adevărat? Pe la răspîntii
Abia de mai scînceai şi tu vreun cîntec
Nenorocit, pe-o ţeavă scîrţîită.

DAMETA

Vrei dar, noi între noi, pe rînd, aice
Să ne-ncercăm ce poate fiecare?
Eu, iată, pun zălog juninca asta
(Să nu dai înapoi: deşi hrăneşte
Doi viţeluşi din al ei uger, vine
De două ori pe zi la muls). Tu ce pui
Drept amanet, ca să te-ntreci cu mine?

MENALCA

Să zălogesc nu pot nimic din turmă,
Nu cútez: mă aşteaptă-acasă taica
Ş-o maşteră haină. Fac socoata
Nămăilor de două ori pe ziuă,
Ei amîndoi. Ba numără şi iezii
Unul din ei. Dar dacă ţie-ţi place

Să faci trăsnăi (vei recunoaşte singur
Că lucrul ăsta mult mai mult înseamnă),
Voi pune la bătaie două cupe
Din lemn de fag, lucrare cizelată
De-Alcímedon[10], dumnezeiescul meşter,
A cărui daltă sprintenă, deasupra,
A încrustat o viţă mlădioasă
Ce înveşmîntă-n iederă verzuie
Ciorchinii răsfiraţi. Sînt două chipuri
La mijloc: unu-i al lui Cónon[11], cellalt,
Al lui... ăl care crugul tot al lumii
L-a însemnat c-un bastonaş, să fie
La oameni spre învăţ[12]: secerătorul
Să ştie cînd e-al său soroc, ţăranul
Pe plug încovoiat, de-asemeni. Află
Că nu am dus la buze aste cupe
Pînă acum, ci le păstrez în sipet.

DAMETA

Acelaşi Alcimédon, două cupe
Făcutu-mi-a şi mie: a lor toarte
Le-a-nfăşurat cu flori de-acánt, plăpînde.
În mijloc, aşezatu-l-a pe Órfeu[13];
Păduri după păduri urnind în urmă-i.
Aceste cupe nu le-am dus la buze
Pînă acum, ci le păstrez în sipet...
Dar, dacă pui în cumpănă juninca,
Nu ai cuvînt să lauzi nişte cupe.

MENALCA

De mine astăzi n-ai să scapi: voi „merge“
Oricum mă vei stîrni; doar să ne-asculte
Cel care . . . iată, vine-ncoa': Palemon[14].
Mai bine să ne-asculte el. Ş-oi face
Să nu mai zgîndări de acum pe nimeni,
Din viers şi cînt cu tine să se-ntreacă.

DAMETA

Ci hai, de ai ceva de zis, dă-i drumul,
La mine nu-i pricină de zăbavă.
Nu mă feresc de nime; dar, vecine
Palemon, ia aminte la cîntare
Cu toată fiinţa ta, că nu-i de şagă.

PALEMON

Începeţi, căci ne aşezùm pe iarba
Cea mătăsoasă. Tot răzoru-acuma,
Tot pomu-i dus de jindul zămislirii.
Acum se-ncheie codrul, anu-acum e
Mai mîndru ca oricînd. Dameta,-începe,
Menalca, vei urma. Pe rînd cînta-veţi,
Căci muzelor[15] le plac atare cînturi.

DAMETA

La Joe[16] ni-i obîrşia, o muze!
De al lui Joe duh sînt pline toate.
El ne veghează holdele, şi grija
De stihurile mele èl o are.

MENALCA

Un zeu mă îndrăgește și pe mine:
Apolo[17]. Are-Apolo-a sale-ofrande
La mine totdeauna: hiacintul,
Ce galeș se împúrpură, și laurul[18].

DAMETA

Zburdalnică mă caută Galatea[19]
C-un măr zvîrlind, apoi se-ascunde-n sălcii.
Dorind să fie, mai întîi, văzută.

MENALCA

Îmi iese-n drum pasiunea mea, Amintas[20],
De bună voie, să n-o știe cînii
Decît pe el, pe Delia[21] mai bine.

DAMETA

Am daruri gata pentru-a mea iubită:
Mi-am însemnat cu grijă locul unde
Tocmitu-și-au hulubii cuibușorul.

MENALCA

Din crîng cules-am astăzi zece mere
Ca aurul: le dărui lui Aminta,
Atît putut-am; mîine, alte zece.

DAMETA

De cîte ori, şi cîte, Galatea
Mi-a ciripit! Măcar o părticică
Din ce-a şoptit, la zei o duceţi, vînturi!

MENALCA

Că-n sinea ta ţi-s drag un pic, Aminta,
Nu mă-ncălzeşte: tu vînezi mistreţii,
Iar eu pîndesc, departe hăt, capcana.

DAMETA

E ziua mea: trimite-mi-o pe Filis[22].
Cînd, pentru Ceres[23], voi jertfi o juncă,
Atuncea poţi să vii şi tu, Iola[24].

MENALCA

Iola, o iubesc mai mult pe Filis
Decît pe celelalte. Cînd plecat-am
A plîns: „Adio, dragule, adio!".

DAMETA

Amară-i ploaia cînd e holda-n pîrgă.
Amar e vîntul pentru pomi, amarnic
La mandră-i lupul. Cît de-amară-i viaţa
Cînd Amarila mea e mînioasă.

MENALCA

Ce dulce-i răveneala pentru grîne
Şi pentru mieii înţărcaţi, arbutul[25],
Mlădia salcă, pentru oi lehuze...
Dar pentru mine, doar Aminta-i dulce!

DAMETA

Lui Polio[26] i-e dragă muza noastră,
Chiar de-i cîmpeană. Fiţi-mi cu priinţă,
Voi, Pieridelor[27], să cresc juninca
Ce-o-nchin lui Polio, ceteţul nostru.

MENALCA

Şi Polio încheagă versuri, şi-încă
Din astea noi: un taur paşteţi, muze,
Un taur împungaci, care năsipul
Îl spulberă cînd zvîrle din copite.

DAMETA

Cel ce se bucură c-ajuns-ai, Polio,
Atît de sus, ca tine să ajungă.
În jurul lui să curgă miere numai,
Scăioşii lui măceşi amon[28] să poarte!

MENALCA

Cel căruia nu-i e de Baviu silă
N-are decît s-admire şi pe Meviu[29]
Cu cîntecele lui. La jug să pună
Vulpoi; şi ţapi să-i vină la mulsoare.

DAMETA

Voi, cei care culegeţi flori şi fragii
Abia mijiţi din glii, fugiţi de-aice:
În iarbă se ascunde o năpîrcă!

MENALCA

Mioarelor, nu mergeţi prea departe.
Uşor se pică de pe ţărm: berbecul
Ş-acuma-şi úscă miţele murate.

DAMETA

Căpriţele ce pasc pe ţărmul apei,
O Títire, de rîu le-ndărăptează:
Pe toate le-oi scălda, la vreme, însumi.

MENALCA

Băieţi, mioarele le strîngeţi; dacă
Dogoarea laptele-l secătuieşte,
Cum de curînd s-a întîmplat, zadarnic
Vom strînge ugerele-n pumnii noştri.

DAMETA

Vai mie! pe-o păşune-atît de grasă
Ce jigărit mi-e taurul! Răpune
Şi pe păstor, şi turma lui — iubirea!

MENALCA

Cît despre mieii ăştia, de vină
Nu-i dragostea, că-s numai piei şi oase...
E-un ochi al nu ştiu cui, ce mi-i deoache.

DAMETA

Ia spune (şi-o să-mi pari la fel de mare
Ca zeu-Apolo), din ce colţ al lumii
Nu vezi, din toată-a cerului boltire,
Decît un biet crîmpei, trei coţi, şi-atîta[30].

MENALCA

Ia spune tu, în care colţ al lumii
Răsar pe flori numiri de regi înscrise?[31]
De-mi spui, s-o stăpîneşti pe Filis singur.

PALEMON

Nu-s eu chemat s-astîmpăr sfada voastră.
De juncă amîndoi sînteţi destoinici
Şi-oricine se va teme de dulceaţa
Iubirii, presimţind cît e de-amară.

Flăcăi, opriţi jilipurile-acuma:
Păşunile-au băut pe săturate[33].

EGLOGA IV

„O, muze din Sicilia . . .“

Datată de specialiști în anul 40 a.C.n., *Egloga IV* se deosebește de toate celelalte prin tonul său în general elevat, iar, pe alocuri, oracular, mesianic. Intenția de a depăși, chiar dacă nu cu totul, spiritul liricii pastorale și silvestre străbate deslușit chiar din primele versuri: „O, muze din Sicilia, să-ncepem / *Un cîntec mai înalt:* nu pe oricine / Livezile și cătina-l încîntă. / Iar codrii de-i cîntăm, atunci să fie / De-un consul vrednici codrii“. Or, consulul căruia îi și închină Vergilius poemul, nu este altul decît prietenul și ocrotitorul său Asinius Pollio, învestit în acel an cu magistratura supremă. Cum tocmai în anul consulatului său Asinius Pollio dobîndește un prunc, poemul lui Vergilius capătă semnificația unui *carmen natalicium,* prilejuit de ivirea pe lume a unui prunc-minune. Bineînțeles, identitatea copilului a fost pusă la îndoială, formulîndu-se tot felul de ipoteze, mai ales că, o dată cu nașterea lui, avea să se înfiripe și să se statornicească un nou șir de veacuri, o nouă vîrstă de aur *(aurea aetas).*

Oracolele vremii, prezicerile sibiline stimulau această credință, hrănită de senzația generală de osteneală, de istovire, de lehamite, cășunată de oroarea războaielor civile. Tonul profetic optimist, ce se degajă din întregul poem, răspunde împlinitor și făgăduitor nevoii obiective de „mai bine“, resimțită amarnic de obștea romană a vremii. Nu e de mirare, deci, că, în primele veacuri ale creștinismului; iar mai apoi, în Evul Mediu, pruncul miraculos vestit de poet în această eglogă a fost aureolat în fel și chip, fiind identificat chiar cu Iisus Cristos Mîntuitorul, iar Vergilius a devenit, pentru mulți, un inspirat precursor al creștinismului. Opțiunea lui Dante pentru poetul mantuan („Tu duca, tu maestro, tu signore“) nu este străină de această împrejurare.

O, muze din Sicilia[1], să-ncepem
Un cîntec mai înalt: nu pe oricine
Livezile şi cătina-l încîntă.
Iar codrii de-i cîntăm, atunci să fie
De-un consul[2] vrednici codrii. Vine vremea
Din urmă-a profeţiei de la Cume[3]:
Un lung şirag de veacuri se-nfiripă
De la-nceput. Se-ntoarnă şi Astréa[4],
Şi vîrsta lui Saturn se-ntoarnă iarăşi[5].
Un rînd de oameni nou va să coboare
Din naltele tării[6]. De grijă poartă-i,
Lucina[7], noului născut[8], sub care
Curma-se-va a fierului sămînţă
Şi va rencepe veacul cel de aur
În multul cel rotund, Neprihănito[9]!
Doar fratele-ţi domneşte-acum, Apolo.
Fiind tu consul, tu, o Polioane,
Va-ncepe astă vîrstă-mpodobită,
Mari Mésiţe[10] vor prinde să se-nşire
Cînd tu eşti consul. Dac-o mai rămîne
Vreo urmă-a mişeliei de-altădată,
Zădărnicită, dezrobi-va lumea
De spaima-i veşnică. Avea-va parte
De-o viaţă ca a zeilor, feciorul:
Vedea-va pe eroi îndeolaltă
Cu zeii şi văzut va fi cu dînşii.
El cîrmui-va lumea, stîmpărată
De tatăl său[11], de marea lui vîrtute.
Pămîntul, o copile, de la sine
Îţi va aşterne-ntîiele lui daruri:
Bacarul, colocazia[12],-mpreună
Cu-acantul rîzător. Şi de la sine

Întoarce-s-or căpriţele acasă,
Cu pline ugere. Nu s-or mai teme
De leii fioroşi a noastre turme.
Şi de la sine-or creşte flori gingaşe
În legănuţul tău. Pieri-vor şerpii
Şi iarba veninoasă. La tot pasul
Va răsări amomul[13] asiatic.

Şi cînd ale eroilor isprăvuri
Să le citeşti putea-vei, ş-ale tatei,
Şi cînd vei şti, virtutea ce tîlc are,
Treptat se va îngălbeni cîmpia
De fragedele-i spice; atîrna-va
Aprinsa poamă-n tufele zbîrlite.
Vînjoşi, stejarii lepăda-vor picuri
De rourată miere[14]. Vor rămîne
Din amăgirea de-odinioară urme,
Puţine, dar vor fi: să-nfrunte marea
Cerca-vor cu corăbii; cunjura-vor
Cu muri cetăţile; vor trage brazdă
Pe haturi. Va mai fi ş-atunci un Tifis
Şi încă-o navă Argo[15], ca să ducă
Bărbaţi tot unul; vor mai fi războaie
Şi altele; şi va mai fi, la Troia,
Trimis al doilea viteaz Ahile[16].

Iar cînd bărbat întreg te-or face anii,
Neguţătorul părăsi-va marea,
Corăbiile n-or mai duce mărfuri
În lung şi-n latul lumii. Zămisli-va
De toate, pretutindenea, pămîntul.
Iar glia n-a mai îndura, pe spate,
Al greblei hîrşcîit, nici viţa viei
Cosorul; taurilor, de asemeni,

Le-a slobozi plugarul zdravăn, jugul.
Nu va mai şti să ne-amăgească lîna
Cu feluri de culori, căci în livadă
Îşi va schimba berbecul de la sine
Coloarea miţelor, acum plăviţe,
Acuma de o purpură suavă.
Iar la păşune mieii s-or înveşte
În roşu focuriu[17]. „Atare veacuri
De fericire depănaţi voi, fuse“,
C-un singur cuget Pàrcele[18] meniră,
Păstrînd nestingherită vrerea sorţii.

O, scumpă-a zeilor odraslă, haide,
Căci va veni curînd vestita vreme,
Purcede către naltele onoruri[19],
Vlăstar slăvit, coborîtor din Joe[20]!
Priveşte-n greul boltiturii sale
Cum se cutremură întreaga lume:
Pămînturile, drumurile mării,
Adîncul cer. Priveşte-le cum, toate,
Se bucură de veacul ce-o să vie.
O, dacă-aş mai trăi, să pot cuprinde
Cu ultimii mei ani răstimpu-acela;
Şi de-aş avea suflare îndestulă
Să pot să preamăresc a tale fapte,
Din stihuri nu m-ar birui nici tracul
Orféu, chiar dacă mumă-sa în preajmă
I-ar sta: Caliopea; nice Linus[21],
Chiar dacă mîndrul său părinte,-Apolo,
L-ar ajuta. Şi Pan[22], de s-ar întrece
Cu mine, luînd Arcadia ca martur,
Ei bine, însuşi Pan s-ar recunoaşte
Învins, Arcadia fiindu-i martur.

Ș-acuma hai, deprinde-te, copile,
S-o recunoști pe mama cînd surîde.
I-ajung aproape zece luni de cazną[23]...
Deprinde-te copile, haide-odată!
Căci nici un zeu, la cină să-l primească,
Nici o zeiță, în ietac să-l culce
Nu-l socotește vrednic pe acela
Ce n-a știut ce-i zîmbet de părinte[24].

EGLOGA V

„Păstori, atare dar vă cere Dafnis . . .“

Iată încă un *carmen amoebaeum,* din acelea care „sînt pe placul muzelor“ *(amant alterna Camenae).* Numai că, de astă dată, întrecerea propriu-zisă, care constituie miezul bucății, este precedată de un „schimb de amabilități“ între cei doi păcurari — Menalca și Mopsus — care par a se bucura de întîmplătoarea lor întîlnire. Cel puțin așa reiese din prima intervenție a lui Menalca; el are întîietate fiind mai vîrstnic *(maior).* În centrul poemului se află prestigioasa personalitate enigmatică a lui Dafnis. În jurul acestuia se vor roti intervențiile celor doi păstori-poeți, care își repartizează astfel rolurile: Mopsus va descrie moartea eroului, jelit de întreaga natură, de fiarele codrilor și de sălbătăciunile pustiurilor, de nimfe și de zei deopotrivă. Cîntecul de jale al lui Menalca se încheie cu un epitaf, pe care păstorii îl vor așeza pe mormînt: „Sînt Dafnis, de aicea pîn' la stele / Slăvit. Păzit-am mîndrele mioare / Ca păcurar, mai mîndru decît ele“. Este, acum, rîndul lui Mopsus să evoce apoteoza lui Dafnis, așezat, după moarte, printre zei, lîngă Bacus și Ceres, mari binefăcători ai omenirii. După fiecare din cele două intervenții, păstorii își elogiază reciproc talentul, iar în final ei își fac, unul altuia, daruri cîmpenești.

Aluziile din ultimele versuri, la eglogele II și III, conduc la concluzia că *Egloga V* le este posterioară, datînd din anul 42. Or, tocmai atunci, Octavian hotărîse instituirea de onoruri divine în cinstea lui Iulius Caesar, asasinat cu doi ani înainte, la idele lui martie, 44. Există, deci, posibilitatea ca, în persoana lui Dafnis apoteozat în această eglogă, să fie identificabile unele trăsături ale lui Iulius Caesar. Dar, ca de obicei, „Grammatici certant“ și în această privință.

MENALCA

De vreme ce-amîndoi ne întîlnirăm, —
Tu, priceput să cînţi pe naiul gingaş,
Iar eu, să-nchipui stihuri, — haide, Mopsus,
Să ne-aşezăm olaltă-aicea, unde
Alunii, ulmii umbra îşi împreun.

MOPSUS

Eşti decît mine mai bătrîn, Menalca,
Deci, se cuvine eu s-ascult de tine
Ori că în umbra asta tremurată
De zéfiri poposim, ori că, mai bine,
Intrăm în grotă. Uite-aguridarul
Cum grota-n rari ciorchini a învăscut-o.

MENALCA

În munţii noştri poate doar Amintas[1]
Cu tine din cîntare să se-ntreacă.

MOPSUS

Nimic nu-nseamnă asta: el rîvneşte
Pe Fébus[2] chiar, să-l biruie, din cîntec.

MENALCA

Începe tu, poate că vrei să lauzi
Isprăvile-n amor ale Filidei,

Pe Álcon, sau gîlcevile lui Codrus[3].
Începe, Mopsus, tu, în timp ce Títir[4],
Ducîndu-i la păscut, păzi-va mieii.

MOPSUS

Ba chiar voi încerca acea cîntare
Pe care am înscris-o-n scoarţa verde
A unui fag. Pe muzică punînd-o,
Deosebit-am părţile cîntate
De stihuri. Pe-urmă poţi să-l chemi pe-Amintas
La-ntrecere cu mine: se-ncumete?

MENALCA

Pe cît mlădia salcă se închină
La palidul oliv, pe cît scundacul
De odolean, tufanilor de roze
Ca sîngele, pe-atît, cred eu, Amintas
Se-nchină ţie. Dar destul cu vorba,
Copile, am ajuns în grotă: cîntă[5].

MOPSUS

Jălalnic îl plîngeau la moartea-i cruntă
Pe Dafnis[6] nimfele. Le furăţi marturi,
Voi ape, voi aluni. Măicuţa-i, biata,
Sărmanul trup al fiului în braţe
Strîngîndu-l, blăstăma şi zei, şi aştri.
Nici un cioban, în zilele acelea.
N-a adăpat cirezile-i sătule
La unda răcoroasă; nici o vită

De-un firişor de iarbă sau de apă
Nu s-a atins măcar. Mai umblă vorba
Prin codri şi prin munţii singuratici,
Că-n Africa şi leii dăulit-au
Pieirea ta, o Dafnis[7]. Cine altul,
Dacă nu Dafnis, i-a-nvăţat pe oameni
Tigroaice din Armenia să-njuge
La car; să învîrtească, spre cinstirea
Lui Bacus, danţuri; mlădioase tirsuri[8]
Cu gingaşe mlădiţe să-mpodoabe.
Precum podoabă la copaci e viţa,
Precum i-s viţei strugurii, iar turmei
I-s taurii: aşa precum podoabă
Le e mănoaselor răzoare holda, —
Astfel şi tu ai fost podoaba toată
Pentru ai tăi, o Dafnis. Cînd destinul
Ni te-a răpit, şi Pales, şi Apolo[9]
Lăsat-au de izbelişte ogorul.
Din brazdele adesea sămînţate
Cu boabe mari de orz, răsar acuma
Ovăzul sterp, netrebnica neghină
Şi-n locul viorelei cei gingaşe
Şi-al purpuratului narcis, scaieţii
Şi paliurul, ce-şi arată ghimpii
Cei ascuţiţi. Îmbelşugaţi pămîntul
Cu frunze şi fîntînile cu umbră,
Păstori, atare dar vă cere Dafnis.
Duraţi-i un mormînt, iar pe mormîntu-i
Înscrieţi-i şi stihurile-acestea:
„Sînt Dafnis, de aicea pîn' la stele
Slăvit. Păzit-am mîndrele mioare
Ca păcurar, mai mîndru decît ele".

MENALCA

Divin rapsod, cîntarea-ţi pentru mine
E-aşa de-aromitoare, cum e somnul
Pentru acei ce, istoviţi, în iarbă
Ş-aştern; şi-aşa de dulce, cum e apa,
Ce, la izvor ţîşnind, în toiu-arşiţei,
Cu-a ei răcoare setea o potoale.
Tu şi la viers, şi-n cîntecul din fluier,
Cu-al tău învăţător eşti deopotrivă.
Copile fericit, de-acum încolo
Tu pentru noi al doilea Dafnis fi-vei.
La rîndul meu, cu toate astea, şi eu,
Oricum are să-ţi cadă al meu trénos,
Am să-l slavoslovesc şi eu, nălţîndu-l
La stele pe-al tău Dafnis, da, la stele
Am să ţi-l port în cîntec: şi pe mine
M-a îndrăgit, odinioară, Dafnis[10].

MOPSUS

Decît atare dar, o fi vreun altul
Mai mare preţ să aibă pentru mine?
Mărit să fie-n stihuri: şi feciorul[11]
A fost destoinic, şi cîntarea-ţi, asta,
Mi-a lăudat-o mult, cîndva, Stimichon[12].

MENALCA

Ca zeii alb la trup, se minunează
De ale cerului palate, Dafnis . . .
. . . Iar dedesubt zăreşte nori şi stele.
O vie bucurie îi cuprinde

Pe Pan[13], şi pe păstori, şi pe driade[14],
Pădurile şi celelalte-ntinderi.
Cumătrul lup nu mai pîndeşte stîna,
Vicleanul laţ nu-l mai întinde nime
Să prindă cerbi. Vrea pace Dafnis, bunul!
Sîlhuii munţi îşi nalţă pîn' la aştri
Îmbucuratul viers; stîncimea toată,
Hăţişul tot răsună de-o cîntare:
„Acela-i zeu, e zeu acum, Menalca!"
Fii binevoitor cu-ai tăi şi darnic!
Aici dura-voi patru-altare: două
În cinstea ta, o Dafnis; alte două
Jertfelnice înalte pentru-Apolo!
În fiecare an, pe fiecare
Altar ţi-oi aşeza tot cîte două
Bărdace spumegînd de lapte proaspăt
Şi-ulcioare, două, cu oléu. Ospăţul
Învoioşîndu-l cu prisos de vinuri
Întîi, în cinstea ta, nectar de Chios[15],
Nectarul nou din cupe risipi-l-voi.
Dacă va fi afară frig, la vatră;
La umbră, de va fi în toiul verii.
Îmi vor cînta Dameta împreună
Cu Égon cel din Crit[16]. Alfesibéus[17]
Ca sátirii[18] în horă ţopăi-va.
Onorurile-acestea, ale tale
Rămîne-vor pe veci, şi cînd pe nimfe
Le-om prăznui, şi cînd sfinţi-vom hatul[19].
Cît timp în munţi hălăduiesc mistreţii,
Iar peştii-n ape mişun', cîtă vreme
S-or înfrupta şi greierii din rouă,
Şi-albinele din cimbrişor, de-a pururi
Rămîne-vor şi faptele-ţi slăvite,
Şi numele tău bun şi-a ta cinstire.

An după an te-or prăznui plugarii
Pe tine, ca pe Bacus şi pe Ceres
Şi-or fi sortiţi şi ţie să se-nchine[20].

MOPSUS

Cu ce să răsplătesc aşa cîntare?
Că nici al vînturilor dulce freamăt,
Cînd se urnesc, nici ţărmurile mării
Izbite de talazuri nu mă-ncîntă
Atît, nici apele ce se coboară
Prin albiile văilor cu prunduri.

MENALCA

Întîi şi-ntîi, eu ţie dărui-ţi-voi
Un fluier subţirel ce mă-nvăţase
Cîndva să cînt: „*Pe feciorandrul chipeş*...“
Ş-„*A cui să fie turma asta, oare*...“.[21]

MOPSUS

Iar tu ia bîta asta pentru tine:
Măcar că m-a rugat, şi nu o dată,
N-a căpătat-o Antigén[22] (şi-atuncea
Ce vrednic fost-ar fi iubit să fie!).
Frumoasă e, Menalca, meşterită
Cu noduri deopotrivă, din aramă[23].

EGLOGA VI

„Păstrează, Titir, cîntului măsura . . .“

După retragerea lui Asinius Pollio de la conducerea Galiei Cisalpine, lucrările de împroprietărire a veteranilor, poruncite de Octavian, sînt continuate de Lucius Alfenus Varus, asistat de poetul Cornelius Gallus, amîndoi prieteni și protectori ai tînărului Vergilius. Celui dintîi, autorul *Bucolicelor* îi făgăduise un poem epic, pe care, aidoma lui Ion Budai-Deleanu al nostru, nu se simte în stare să-l întruchipeze. Varus va trebui, prin urmare, să se mulțumească doar cu această eglogă, scrisă în cinstea lui.

Surprins de doi satiri și de nimfa Egle în timp ce dormea, Silenus, divinitate rustică, este constrîns să cînte. Ghiduşul zeu consimte fără să facă mofturi. În versuri meşteşugite el însăilează un dens poem, în care expune teoria cosmogonică a lui Epicur, urmată de poveşti şi eresuri mitologice, în cadrul cărora un loc central îl ocupă istoria tragică a Pasifaei. Într-un episod imaginat de Vergilius, Silen mai povesteşte cum prietenul său Gallus va primi din mîinile lui Linus fluierul bătrînului din Ascra, Hesiod, pe care îl va folosi slăvindu-l pe Apolo.

Firea întreagă, ba şi Olimpul ascultă cu nesaţ cîntarea lui Silenus, care nu se curmă decît o dată cu înserarea.

Redactată în anul 40, *Egloga VI* este, potrivit lui G. Guţu, „cea mai puţin teocritiană“. Singurul element „pastoral“ este prezenţa zeului rustic Silenus, dar „cîntecul“ său este doldora de filozofie şi de mitologie, domenii care vor juca un rol precumpănitor în *Georgice* şi, mai cu seamă, în *Eneida*. O anumită aură epică de cea mai bună calitate adie şi cutreieră cîntarea lui Silenus, conferind *Eglogei VI* un pronunţat caracter de originalitate şi înnobilînd-o.

În stih siracuzan[1], la începuturi,
Binevoi să cînte muza noastră[2]
Şi nu s-a ruşinat să mîie-n codri.
Cînd regi, războaie a slăvi în versuri
Cercai apoi, mă urechiè Apolo[3]
Şi-mi dete-ndemn: „Cuvine-se ciobanul
Mioare mîndre la păscut să mîne;
Păstrează, Títir[4], cîntului măsura".
Cum s-or găsi destui rîvnaci să-nşire
A tale fapte vrednice de laudă
Şi să descrie-amarnicele lupte, —
Deocamdată, scumpe al meu Varus,
M-oi mulţămi, pe flautu-mi subţire,
Cîntare cîmpenească să alcătui.
Ascult, astfel, de-a zeului poruncă[5].
Iar dacă cineva aceste şire
Le va citi, de farmecul iubirii
Cuprins, afla-va că pe tine totuşi
Te cîntă, Varus, cătinile noastre,
Pe tine codru-ntreg. Nici lui Apolo
Nu-i este altă pagină mai dragă,
Decît aceea care, pe-a sa frunte,
Înscris alege numele lui Varus![6]

Purcedeţi, Pieridelor![7]... Feciorii
Mnasil şi Cromis[8] într-o zi-l zăriră
În pragul unei peşteri pe Silenus[9]
Răpus de somn. Era, ca totdeauna,
Cu vinele umflate: se-mbătase-n
Ajun. Se desprinsese de pe frunte
Cununa şi-i zăcea acum în preajmă.
Cu toarta roasă..., atîrna din mîna-i

O grea bărdacă. Ei, împresurîndu-l
(Căci nu o dată pe-amîndoi bătrînul
Un cînt făgăduind, îi înșelase),
Mi ți-l legară fedeleș cu „lanțuri"
Tocmite din mlădițele cununii.
Le sare-ntr-ajutor și nimfa Egle,
Sfioșilor ciobani, însoțitoare
Adăugîndu-se: cea mai frumoasă
Dintre naiade[10]. Tîmplele și fruntea
Celui ce doar mijise ochi, i le-unge
Cu mure sîngerii. Abia trezitul
Silen, rîzînd de vicleșug, le zice:
„De ce m-ați ferecat? Hai, dați-mi drumul,
Feciori, ajungă-vă! Se vede bine
C-ați și putut să mă legați. Cîntarea
Ce-o vreți, veți asculta-o. Vouă: cîntec;
Cît despre ea, răsplata-i . . . alta fi-va".
Și-ncepe-ndat'. Ai fi văzut, atunce,
Cum joacă în cadență fauni[11] și fiare,
Cum țepenii stejari își clatin coama.
Parnasul[12] priporos nu mi-l ascultă
Cu-atîta bucurie pe Apolo,
Nici Rodope, nici Ismar[13] nu admiră
Pe-Orféu într-o asemenea măsură.
Cînta cum se-nsoțiseră atomii
Prin vidul uriaș, creînd țărîna,
Și aerul, și apele, și focul,
Subtilul foc; în aste elemente
Cum toate își găsesc începătura;
Și bolta însăși fragedă, a lumii
Cum s-a-nchegat; cum prinse coajă glia,
Uscatul hotărîndu-se de mare.
Cum, pas cu pas, se-ntruchipară toate

Aşa cum astăzi sînt. Cînta cum lumea
Rămase-ncremenită, prima oară
Văzînd pe cer că soarele străluce.
Iar norii depărtîndu-se de glie,
De tot mai sus, încep şi ploi să cadă...
Atunci au prins păduri să se-nfiripe
Şi vietăţi, ici colo, să se-arate
Prin munţii neumblaţi[14]. Cîntat-a ápoi
Pietroaiele de Pirha aruncate[15],
Domnia lui Saturn[16]. Mai povesteşte
De vulturii din Caucaz, de furtul
Lui Prometeu[17]. Adause la astea
Cum, părăsit cînd fu lîngă-o fîntînă,
Pe Hila tot strigatu-l-au năierii,
Iar ţărmu-ntreg răspunse: „Hila, Hila[18]...".
De n-ar fi fost pe lumea asta vite,
Putea să fie biata Pasifae[19]
Ferice. De iubirea-i blăstămată,
Cu-un taur ninsuriu, el o mîngîie.
Ce nebunie, fată chinuită,
Te-a-nlănţuit?

Pretidele[20] umplură
Cu-nchipuite mugete ogorul,
Dar nu s-a fost ticăloşit nici una
Umblînd să se împreune cu-un taur,
Măcar că se temeau să nu simţească
Pe-ai lor grumaji a jugului povară,
Cătînd pe neteda lor frunte... coarne
Copilă neferice! Tu acuma
Pe munte lăiniceşti, pe cînd, la umbră,
Sub un gorun întunecat, cu trupul
Ca neaua tolănit pe foi gingaşe
De hiacint, el rumegă în tihnă

Ierbuşca verde sau, după vreo juncă
Dintr-o bogată turmă, scai se ţine.
Dar Pasifae: „Nimfelor din Creta,
Închideţi ochiurile de pădure,
Închideţi-le, nimfelor, pe toate.
Doar mi s-o desluşi-n priviri vreo urmă
Vădindu-mi pe pribegitorul taur.
L-or duce poate nişte junci la Creta,
În staul, fie prins de iarba verde,
Fie-nsoţind o ciurdă spre Gortina".[21]
Apoi o cîntă pe fecioara care
Se minună de merele de aur . . . [22]
Mai spune de surorile lui Faeton,[23]
Cum s-au schimbat în nalţi arini cu scoarţa
Amară şi cu muşchi pe scoarţă. Zice
Cum una din surori l-a dus pe Galus[24]
Ce pribegea pe ţărmul lui Parmesus[25]
În munţii-Aoniei[26]; acolo-ntregul
Lui Febus cor s-a ridicat în faţa
Lui Galus; ca păstor atuncea Linus,[27]
Purtînd şi flori, şi àchiu[28]-amar în plete,
În cîntul lui divin aşa îi zise:
„Primeşte darul ăsta de la muze.
E-un fluier, ce bătrînului din Ascra[29]
L-au dat cîndva: cu fluierul acesta,
Zicînd din el, de obicei bătrînul
Făcea să se coboare de pe munte
Înţepeniţii ulmi . . . . Ai grijă, cîntă
Pe-acelaşi fluier, care-i obîrşía
Pădurii de la Grinium,[30] să n-aibă
Apolo mai vestit sanctuar, cu care
Mai abitir să poată să se laude!"

Ce să mai spun de Scila, a lui Nisus,
Sau de cealaltă, de-a ajuns vestită[31]:
Încinsă cu jigănii lătrătoare
Pe coapsele-i ca neaua, la Dulihiu,[32]
A vătămat corabia lui Ulise,
Iar cîinii ei de mare sfîşiat-au
Cîţiva năieri, sărmanii, de pe navă
În hăul mării, vai, prăpăstuindu-i.

Mai povestit-a şi despre schimbarea
La trup a lui Teréu[33]; ce prînz, ce daruri
I-a pregătit soţia; cum, în goană,
Fugi-n deşert: cu ce fel de aripe,
Pînă să fugă, ea, nenorocita,
Se tot roti deasupra casei sale.

Şi toate cîte povestise-Apolo
Cîndva, iar de la el le auzise
Eurótas,[34] fericitul, dăscălindu-şi
Şi dafinii din juru-i să le-nveţe,
Silen pe toate le cîntă. Vrăjite
De cînt, purtară văile ecoul
La aştri, pîn' ce Vesper[35] poruncit-a
Să-şi ducă-n staul oile păcurarii,
Dînd sama lor. Se tot întinde Sara
Spre-Olimpul[36] ce-ar fi vrut să mai
asculte . . .

EGLOGA VII

„Izvoarelor, cu verde muşchi tivite . . .“

De astă dată, ni se povesteşte — de către un martor, ciobanul Melibeu — un turnir poetic la care el însuşi luase parte, dînd urmare invitaţiei unui al patrulea personaj, Dafnis. Cam la atît se reduce rolul acestuia din urmă. Participă la turnir doi păstori, care, înainte de orice, îşi reuniseră turmele: „Mioare Tirsis, Coridon căpriţe / Cu ugerele doldora de lapte“. Amănuntul că ei sînt *Arcades ambo* („amîndoi arcadieni“) nu trebuie interpretat ad litteram, în sens propriu: ei nu s-au născut în Arcadia, ci sînt meşteri cîntăreţi la fel de pricepuţi, la fel de iscusiţi în arta cîntării ca arcadienii. Altfel nici nu s-ar putea explica faptul că întrecerea lor se desfăşoară într-un peisaj italic, padovan, cutreierat de rîul Mincius, care scălda meleagul copilăriei lui Vergilius: „Aice Mincius îşi încondeie / Cu fraged trestiiş limanul verde“.

Concursul se desfăşoară în chipul următor. Cei doi păstori intervin fiecare de cîte şase ori, cu cîte o strofă care, în originalul latinesc, însumează patru versuri. Din motive lesne de înţeles, dispunerea replicilor în catrene nu a putut fi respectată în versiunea românească. Catrenele cuprind pitoreşti detalii ale vieţii rustice în general şi păstoreşti în special, evocări de nimfe şi divinităţi cîmpeneşti, efuziuni erotice, descripţii de natură. Egloga are un caracter strict pastoral, străină de aspecte social-politice şi chiar biografice. După ce concurenţii îşi epuizează intervenţiile, Melibeu îşi exprimă preferinţa pentru Coridon, devenind, din simplu spectator, arbitru.

Egloga VII pare a fi fost redactată în anul 40.

Din întîmplare Dafnis[1] se-așezase
Sub un stejar cu frunza foșnitoare,
Iar Córidon și Tirsis[2], păcurarii,
Își adunase turmele-mpreună:
Mioare Tirsis, Coridon căprițe
Cu ugerele doldora de lapte.
Sînt amîndoi în floarea tinereții,
Și unul, și cellalt, arcazi[3] prin artă,
Deopotrivă iscusiți la fluier
Și gata amîndoi răspuns să-și deie.
De ger voind să-mi apăr mirții gingași,
Un țap o luase razna, bărbătușul
Cioporului, încoa'; îl văd pe Dafnis;
Cînd mă văzu și el, la rîndu-i, zise:
„La mine vino iute, Melibéus[4];
Și țap, și iezi sînt teferi; dac-ai vreme
Hai și răsuflă-un pic aici la umbră.
Încoace or să vină de la sine
Juncanii prin pășune să se-adape;
Aice Mincius[5] își încondeie
Cu fraged trestiiș limanul verde.
Iar din stejarul sfînt,[6] din a lui scorburi,
Răsună dulce zumzet de albine."
Ce-aș fi putut să fac? N-aveam acasă
Nici pe Alcipa, nici pe Filis,[7] care
Să-nchidă mieii înțărcați atunce;
Dar Coridon pe Tirsis înfruntîndu-l . . .
Ceva de zile mari! Lăsat-am baltă
Chiar treburile mele serioase,
De dragul unei astfel de întreceri.
Deci amîndoi pornesc acum la luptă,
Pe rînd zicîndu-și cîntul fiecare.

Așa vor muzele, ca ei să țină
Acest tipic. E Coridon întîiul
Cu-un cîntecel, răspunsul i-l dă Tirsis.

CORIDON

O nimfe, scumpe mie, cu sălașul
Lîngă fîntîna Líbetris,[8] pe munte!
Sau și pe mine mă-nvestiți cu harul
Cîntării ca pe Codru[9] (știe-oricine
Că el, în stihuire, e aproape
De Febus)[10] sau, de nu sînt și eu vrednic,
Acest cu dulce sunet nai, pe-o creangă
De pin, lui Pan[11] sfințită, am să-l spînzur.[12]

TIRSUS

Păstori arcadieni, împodobiți-l
Cu iederă pe bardul care-apare[13],
Să-i crape fierea-n el, de pizmuire,
Lui Codru. Cu asupra de măsură
De mă va lăuda cîndva el însuși,
Încingeți-mi cu bácar fruntea[14]; astfel
Nu va putea să-l vatăme vreodată
Pe viitorul bard piezișa limbă.

CORIDON

Micuțul Micon,[15] Diana, îți închină
Această țeastă de mistreț, zburlită,
Și coarnele acestea rămuroase

Ale-unui cerb bătrîn. De-o să-i rămînă
A ta bunăvoință cîștigată,
Nălțate-vei întreagă, o statuie
Strălucitoare-n marmur, cu coturnii[16]
Împurpurați, trași peste-a tale pulpe.

TIRSUS

În fiecare an s-aștepți ajungă-ți
Bărdaca ta de lapte și-aste turte,
O zeule Priap![17] Veghezi acuma
Asupra unei biete grădinițe...
Din marmur ți-am durat, deocamdată,
Statuie, cît mă ține brăcinarul.
Dar, dacă zestrea turmelor spori-va
Cu mulți mieluți, dura-te-voi din aur.

CORIDON

O, nereidă Galatea,[18] mie
Mai dulce decît mierea de pe Hibla,[19]
Mai albă decît lebedele albe
Și, decît iedera, mai mlădioasă...
Îndată ce, sătui de-atîta iarbă,
Se vor întoarce taurii-n ocoale,
Dacă din cînd în cînd te va mai paște
Vreun dor de Córidon al tău, revino!

TIRSUS

Ba mai amar să-ți par decît verdeața
Sardiniei[20] și mai zburlit ca ghimpul,
Mai de nimic să fiu decît o algă

Pe care valurile-au lepădat-o
Pe țărm, — dacă nu este ziua asta,
De astăzi, și mai lungă pentru mine
Decît un an întreg! Acasă mergeți,
Juncani, sînteți sătui; nu vi-i rușine?[21]

CORIDON

Izvoarelor, cu verde mușchi tivite,
Ierbușcă, pentru somn atît de dulce,
Voi pomișori, care cu umbră rară
Proteguiți izvoare și ierbușcă:
Feriți-mi turma de arșița verii,
Ce iată, se apropie fierbinte . . .
Pe lenișele coarde de prin vie
S-au și umflat, se simte, năstureii.[22]

TIRSUS

Aicea am o vatră, am și fachii
De zadă rășinoasă; vatra-mi geme
De foc: tot negri mi-s ușorii ușii
De astrucușuri groase de funingeni.
Și-atît, de-al iernii ger, îmi pasă mie,
Cît lupului, ce multe sînt la număr
Nămăile; cît rîului șuvoinic
De soarta malurilor sale-i pasă.

CORIDON

Aici mi se înalță și ienuperi,
Și rînduri de castani cu ghimpi pe fructe.
Sub fiecare pom zac așternute,

Ici colo, poamele fiecăruia.
Acuma toate îmi surîd; dar dacă
Din munţii ăştia ar pleca Alexis[23]
Cel chipeş, mi-ar părea atunci că-n albii
Secătuiesc şi rîurile toate.

TIRSUS

Ogoru-i ars, de zăpuşitul aer
Se ovileşte iarba-nsetoşată;
De pe coline Bacus[24] şterpelit-a
Răcoarea umbrei viţelor de vie.
Dar, la ivirea dragii mele Filis,
Va înverzi din nou întregul codru.
Mărinimosul Joe slobozi-va
De sus din cer voios şuvoi de ploaie.[25]

CORIDON

Prea drag îi este plopul, lui Alcide;[26]
Lui Bacus, viţa; prea frumoasei Vineri[27]
La inimă-i stă mirtul; lui Apolo,
Laurul său. Dar scumpa noastră Filis
Alunul îl iubeşte. Cîtă vreme
Iubi-va Filis doar atît: alunul,
Nici mirtul, cît e el de mirt, nici laurul
Lui Febus nu vor birui alunul!

TIRSUS

Pe cît îi şade frasinului bine
În sihle, pe atîta se mîndreşte
Într-o grădină pinul; lîngă ape

Îi place plopului; pe plai de munte,
La înălţime numai, creşte bradul.
Dar dacă tu, frumosule Licida,[28]
Mai des m-ai colinda, şi pin, şi frasin,
Feciorule, în urmă ţi-ar rămîne,
În sihlă frasinu,-n grădină pinul.

MELIBEU

Atît îmi amintesc; şi că zadarnic
Luptat-a Tirsus, căci, din înfruntare
Ieşit-a-nvins. De-atuncea pentru mine
El, Córidon, tot Córidon rămîne.[29]

EGLOGA VIII

„Zi-i, fluier drag . . .“

Și această eglogă reprezintă, în linii mari, tot un *carmen amoebaeum,* adică un „cîntec alternativ“, dar cu o structură ceva mai complexă decît celelalte *carmina* de același gen. Într-adevăr, de astă dată, confruntarea celor doi păstori — Damon și Alfesibeu — este precedată de un prolog, însumînd, în originalul latin, 16 versuri. Poetul își vestește subiectul, prevenindu-ne că întrecerea a fost atît de pasionantă, încît a captivat firea întreagă: turme, fiare, ape: „junincile, uimite, / Uitat-au să mai pască, iară lincșii / Încremeniră ascultînd-o; rîuri, / Schimbîndu-și firea, goana-și potoliră“. Urmează, în cadrul aceluiași prolog, „închinarea“ către Asinius Pollio, care, fără a fi numit, poate fi identificat pe cale aluzivă. Aceste aluzii contribuie și la datarea eglogei: vara anului 39 a.C.n.

Miezul bucății este constituit din cîte o singură replică, amplă, a fiecăruia din cei doi păstori. În cîntecul său, Damon evocă o iubire nefericită, prilej pentru Vergilius de a se exersa într-un domeniu unde, mai tîrziu, avea să exceleze. După ce Damon își încheie povestirea, urmează un scurt „interludiu“, în care poetul invocă bunăvoința Pieridelor.

Venindu-i rîndul, Alfesibeu descrie, cu amănunte uneori suculente, meșteșugurile vrăjitorești prin care o femeie, înșelată în dragostea ei pentru flușturaticul Dafnis, izbutește să și-l recîștige.

În această eglogă se ivește, pentru întîia oară, *tehnica refrenului,* care se repetă de cîte 9 ori în cadrul fiecărui cîntec. Mai ales în istorisirea lui Alfesibeu, el — refrenul — sugerează monotonia tenace a farmecelor: „Duceți-mi-l pe Dafnis, din cetate / La vatra lui, descîntece, duceți-l!“.

Înfăţişez cîntarea păstorească
Prin care Damon şi Alfesibéus[1]
S-au întrecut: junincile, uimite,
Uitat-au să mai pască, iară lincşii
Încremeniră ascultînd-o; rîuri,
Schimbîndu-şi firea, goana-şi potoliră...
Înfăţişez cîntare păstorească,
Întrecerea-ntre-Alfesibéu şi Damon.[2]

Tu, Polio,[3] îmi treci acum Timavul,
Stîncimea biruindu-i, ori cutreieri
De-a lungul ţărmului iliric, marea[4]...
Mai apuca-voi, oare, ziua-aceea,
Cînd voi putea să cînt a tale fapte?
Să proslăvesc, în faţa lumii-ntrege,
A tale tragedii, doar ele demne
Să stea, de cele-ale lui Sofocle,-alături?
Purces-am de la tine; tot la tine
Mă voi întoarce la sfîrşit; acuma
Primeşte aste versuri, începute
La-ndemnul tău.[5] Tu iederei acestei
Îngăduie-i uşor să se strecoare
Încunjurîndu-ţi tîmplele, alături
De laurii ostăşeştilor victorii.[6]

DAMON

Iveşte-te, Lucefere, şi-adu-ne
Lumina sfintei zile, pe cînd însumi
Iubirea mi-o jelesc, nempărtăşită

De soaţa mea, de Nisa. Agrăiescu-i
Pe zei, în ceasul de pe urmă-al vieţii-mi,
Măcar că în zadar i-am luat ca marturi,
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal![7]

Cu sihle şi brădişuri, tot Menalul
Răsună de-a păstorilor doinire.
Iubirile acelora, întruna
Le-ascultă Ménal, şi pe Pan, cel care
Întîiul, nu s-a îndurat să lase
Netrebnice-ale trestiilor tulpine.[8]
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Lui Mopsus Nisa-i este dăruită;
Dacă iubeşti, la orişice te-aşteaptă[9]:
Grifonii[10] fi-vor înhămaţi cu caii,
Veni-vor cu copoii împreună,
În veacul viitor, să se adape
Sfioase căprioare. Taie-ţi torţe
Acuma, Mopsus, ţi se-aduce soaţă.
Bărbate, zvîrle nuci,[11] s-aşază sara.
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Că bine ţi-ai găsit perechea, Nisa!
Pe toţi tu îi dispreţui deopotrivă;
Urăşti şi fluierul meu drag, şi turma
Căpriţelor, sprînceana mea zburlită
Şi barba mea în noduri. Şi-ţi închipui
Că dintre zei nici unul nu tresare
Văzînd ticăloşia omenească?

Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Erai copilă; în livada noastră
Văzutu-te-am cu maică-ta-mpreună.
Eu vă călăuzeam acolo pașii
Ca să culegeți poame-nrourate.
Abia-mplinisem unșpe ani atunce...
Puteam, de pe atunci, gingașe ramuri
Să le ating nălțîndu-mă. Țin minte,
Cînd te-am zărit, cum mintea mi-am pierdut-o,
Cum nebunia m-a furat cu sine.[12]
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Aflat-am ce-i amorul: poate Ismar,
Poate Rodope, poate Garamanții,[13]
În sterpe stîncării, la cap de lume
L-au zămislit pe-acest țîngău, ce nu e
Nici neam cu noi, nici dintr-al nostru sînge.
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Să-și pîngărească mîinile cu sînge,
Cu sîngele feciorilor, Amorul,[14]
Nesăbuitu-Amor a învățat-o
Pe mamă[15]. Crudă fost-ai și tu, mamă,
Dar, dintre voi, mai crud au cine fost-a?
Țîngăul ăla nechitit sau mama?
Și tu, nesăbuit țîngău, și mama!
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Din calea oilor, să fugă lupul;
Stejarii țepeni, mere să rodească
De aur; pe arini să înflorească
Narcise; de pe cătină să pice
În boabe chihlimbarul. Să se-ntreacă
Cu lebăda din cîntec... huhurezul[16];
Un biet Titír[17] să pară că-i Orféus[18]
Sau Árion[19], între delfini, pe mare.
Zi-i, fluier drag, cu mine împreună,
O doină ciobănească de pe Ménal!

Înece-se cu toate-n toiul mării.
Păduri, cu bine rămîneți: din munte,
De sus, mă voi zvîrli de-a berbeleacul
În mare; cînd muri-voi, ăsta fie
Al meu din urmă dar: păstrează-l, Nisa.
De-acum, înceată, fluier, din cîntare:
De-ajuns cu doina noastră păstorească.

Așa vorbit-a Damon, Pieride,[20]
Ne spuneți ce-a răspuns Alfesibéus:
La el acasă, fiecare-i tare...[21]

ALFESIBEU

Încoace adu apa,[22] și altarul
Încinge-mi-l cu-o panglică de lînă;
Aprinde bălăriile lăptoase[23]
Și oliban[24] cu boabele mășcate,
Ca să încerc prin făcături, boscoane
Să-i rătăcesc ibovnicului mintea!...

De toate am, descîntecu-mi lipseşte.
La lucru deci, descîntece[25]-ale mele,
Duceţi-mi-l pe Dafnis,[26] din cetate
La vatra lui, duceţi-mi-l pe Dafnis!

Descîntecul, chiar luna e în stare
Să mi-o coboare de pe cer. Şi Circe,[27]
Tot descîntînd, pe soţii lui Ulise
Schimbatu-i-a-n rîtani. La bun descîntec
Şi lunecosul şarpe-n iarbă crapă![28]
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, duceţi-mi-l pe Dafnis!

Întîi, iau iţe cîte trei, cu cîte
Trei feţe felurite, şi-ţi înconjur
Cu ele chipul[29], de trei ori purtîndu-l
Jur-împrejur altarelor acestor:
De număr fără soţ[30], se bucur zeii.
Deci, leagă, Amarilis, cu trei noduri
Mănunchiul învîrstatelor şireturi.
Hai, leagă-le,-Amarilis, şi rostește:
„Ale libovului cătuşe ferec!"
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, descîntece, duceţi-l!

Precum această ceară o înmoaie
Acelaşi foc ce lutu-l împietreşte[31],
Aşa de-a noastră libovíe Dafnis
Să se topească, rămînînd de piatră
La alta. Presăraţi făină sfîntă,
Daţi laurului foc, în vîlvătaie
Să pîrîie. Dacă mă fierbe Dafnis,

Mişelnicul, şi eu îl fierb, la rîndu-mi,
Arzînd pe chipu-i laurul acesta.
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La pragul lui, descîntece, duceţi-l.

Atare dor pe Dafnis să-l apuce
Cum pe juninca istovită-o prinde
Cînd, prin păduri adînce şi prin crînguri,
Juncanul căutîndu-şi, pustiită
În păpurişul verde se prăvale,
Pe ţărmul apei, samă făr' să-şi deie
Că-i noaptea-n toi, că-i vreme să se-ntoarne.
Atare dor pe Dafnis să mi-l pască;
Iar mie, să-l tămădui, nici să-mi pese!
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, descîntece, duceţi-l.

Aceste straie, amintind de dînsul,
Mi le-a lăsat odată chezăşie,
Vicleanul! Chiar pe prag, cu ele-n mînă,
Pămînte, ţi le-ncred acuma ţie![32]
Datoare-s să mi-l dea napoi pe Dafnis.
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, descîntece, duceţi-l.

Aceste bălării otrăvicioase,
Culese-n Pont[33], pe unde cresc duiumuri,
Chiar Meris[34] mi le-a dat, pe care-adesea
Văzutu-l-am prin sihlele acestea
Că lup, cu ajutorul lor, se face
Şi-apoi se-ascunde-acolo; din morminte,

Din taina lor, pe morţi el îi stîrneşte,
Iar holdele, altunde le strămută[35].
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, descîntece, duceţi-l.

Du, Amarilis, du afar' cenuşa!
Şi, peste capul tău, în rîu arunc-o,
Dar nu privi napoi![36] Cenuşa asta
Îl va lovi pe Dafnis, că nu-i pasă
De zei şi de descîntecele mele.
Duceţi-mi-l pe Dafnis, din cetate
La vatra lui, descîntece, duceţi-l.

— Te uită: cîtă vreme pregetat-am
S-o duc, cenuşa asta, de la sine
Aprinsu-s-a, cu pîlpîite flăcări
Încungiurînd altarele, — a bine!
— Ce poate fi, nu ştiu, dar este céva.
Pe prag şi Hilas[37] latră. Adevăru-i?
Să fie-aşa? Sau plăsmuiescu-şi visuri
Îndrăgostiţii, numai pentru sine?
Cruţaţi-mi-l pe Dafnis, căci se-ntoarnă
La vatra lui, descîntece, cruţaţi-l![38]

EGLOGA IX

„Voi, paori vechi, căraţi-vă de-aice . . .“

Pe drumul către Mantua, orăşel atît de scump lui Vergilius, se întîlnesc doi păstori: Meris şi Licida. Stăpînul celui dintîi, Menalca (un alter ego al poetului), fusese constrîns să-şi părăsească moşioara, pe care, datorită harului cîntecelor sale, izbutise să şi-o păstreze o vreme. Ulterior, riscînd să-şi piardă şi viaţa, a trebuit să plece în pribegie. Soarta maşteră, care sucește şi răsucește rosturile lumii, îl constrînge acum pe Meris să-i ducă noului stăpîn, ca plocon, cîţiva ieduţi („Întoarcă-i-se-n piază rea ploconul!“ — adaugă el cu îndreptăţită obidă).

Pe drumul către Mantua, pe care îl străbat împreună, cei doi păstori se întrec în a-i aduce laude lui Menalca şi, mai cu seamă, harului său poeticesc. Ei îl căinează pentru nedreptatea îndurată şi, ajutaţi de o bună memorie, citează fiecare, cu discretă nostalgie, cîteva din stihurile lui. Momentele sînt emoţionante şi prefigurează proverbiala omenie şi sensibilitate ale Poetului.

Tot tăifăsuind şi recitînd, păstorii ajung la jumătatea drumului, marcată de mormîntul lui Bianor, ctitorul legendar al Mantuei. Aici schimbul de cîntece se curmă. În ciuda prietenului său, Meris crede că, pentru a retrăi din plin bucuria cîntării, e bine să aştepte, mai întîi, întoarcerea din pribegie a lui Menalca.

Compusă în anul 39, *Egloga IX* are „un caracter alegoric autobiografic, deplin vizibil“ (G. Guţu). Noul guvernator al Galiei Cisalpine nu poate împiedica exproprierea lui Vergilius, iar destinul poetului se identifică, în parte, cu acela al prigonitului Menalca.

LICIDA

O, Meris[1], încotro te poartă pașii?
Au înspre urbe[2], unde duce drumul?

MERIS

O, Licida, s-a întîmplat ca,-n viață
Fiind, acolo să ajungem, unde
Nicicînd n-am fi crezut c-o să ajungem:
Pe moșioara noastră pus-a mîna
O venitură[3], care-a zis: „De-acuma,
Voi, paori vechi, căraţi-vă de-aice!
Aiestea-s toate ale mele". Iată,
Zdrobiţi și amărîţi, pentru că soarta
Pe toate le-ncovoaie,-acu îi ducem
Acelui venetic, ieduţii ăștia
(Întoarcă-i-se-n piază rea ploconul!)[4].

LICIDA

Păi cum așa, eu auzisem alta:
Că, datorită cîntecelor sale,
Menalca-al vost' păstratu-și-a moșia[5],
De unde dealul prinde să se lase,
Plecîndu-și coama într-un prípor dulce
Și pîn' la rîul Mincius, la fagii
De zile vechi, cu fruntea gîrbovită[6].

MERIS

Ai auzit, că doar umblat-a vorba...
Dar cîntecele noastre, o Licida,
Cînd vîjîie săgeţile lui Marte,
Atîta au putere, cît se spune
Că au hulubii din Epir, atuncea
Cînd se năpuste-asupra lor un uliu[7].
Iar dacă o spurcată cioară nu m-ar
Fi îndemnat, dintr-un stejar cu scorburi[8],
Să curm, cu orice preţ, ciorovăiala
Şi alta să nu-ncep, atunci nici Meris
Al tău n-ar mai trăi, ba nici Menalca.

LICIDA

Dar cum cuiva prin gînd îi poate trece
Aşa nelegiuire? Vai, Menalca,
Mai mai că-odat' cu cîntecele tale,
Ce ne-au fost mîngîiere, şi pe tine
Ni te-au răpit! Au cin' să le mai cînte
Pe nimfe-acu? Cin' să smălţeze glia
Cu iarbă şi cu flori? cu umbră verde
Să ocrotească dulcile izvoare?
Şi cin' să cînte stihuri ca acelea
Pe care, de curînd, în taină, ţie
Ţi le-am furat, pe cînd spre Amarila[9],
Dulceaţa noastră, te-ndreptai în grabă?
„Pîn' ce mă-ntorc (e drumul scurt), ai grijă
Căpriţele să mi le paşti, Titíre[10].
Iar după ce s-or ghiftui, le mînă
La adăpat; dar fii cu ochii-n patru
Pe drum, să nu te-nfrunţi cumva cu ţapul,
Că-i coarneş şi izbeşte fără milă"[11].

MERIS

Sau astea, încă nedesăvîrşite,
Pe care, totuşi, le-ngîna lui Varus[12]:
„De-ai face-aşa, să ne rămînă nouă
Iubita Mantua, prea-nvecinată
Cu, vai, năpăstuita de Cremona,
Atuncea lebedele pîn' la aştri
Ţi-or duce, Varus, numele, slăvindu-l[13]".

LICIDA

Voiască cerul: roii tăi să fugă
De tisele din Corsica[14], iar ciurda
Văcuţelor, cu drob să-şi umfle ţîţa...
Ci hai odat', de ai ceva, începe.
Şi eu fui miruit poet de muze;
Şi eu alcătui versuri. Şi pe mine
Poet mă cheamă păcurarii. Zică-mi,
Că tot nu-i cred. De Varo sau de Cina[15]
Nici unul dintre cîntecele mele
Nu-i vrednic. Ca o gîscă[16] printre lebezi
Cu viers înalt şi fermecat, eu sîsîi...

MERIS

Ştii tu ce fac, Licida, în tăcere?
Mă tot frămînt, doar mi-oi aduce-aminte
Un cîntec, care nu-i deloc nevrednic
De-a fi rostit. „Aicea, Galatea[17],
Încoace vino. Ce te joci în unde?
Aicea primăvara în lumină
Străluce. Lîngă ape, maica glie

Revarsă flori. Iar plopul, argintatul,
Veghează peştera-mi. În vie, curpeni
Îmi ţes umbrar. Încoace vino, lasă
Aiurul val să bată ţărmul mării“[18].

LICIDA

Dar ce-ar fi să-mi mai zici şi-acele stihuri
Pe care, singur, le-ai cîntat în noaptea
Senină. Te-auzeam. Mi-aduc aminte
Şi melodia. Mult aş fi ferice
Dacă şi vorbele le-aş ţine minte.

MERIS

„De ce te uiţi la stele ce din veacuri,
O Dafnis[19], tot răsar? Nu vezi că Steaua
Lui Cezar Dionéul[20] se iveşte?
Sub astrul lui s-or bucura de roade
A noastre holde; strugurii pe măguri,
Bătuţi de soare, prinde-vor coloare.
Hai Dafnis, altoieşte peri, nepoţii
Culege-vor cîndva a tale poame.“[21]
Ne-o fură ţinerea de minte vremea,
Pe lîngă alte multe. În pruncie —
Mi-aduc aminte — zile-ntregi adesea
Le încheiam cîntînd. Acum o droaie
De cîntece uitat-am! Ba şi graiul
Pe Meris l-a lăsat. Pe semne, lupul
Văzutu-l-a pe Meris[22], el, întîiul.
Dar las' că o să-ţi zică el, Menalca,
Şi nu o dată, cîntecele astea.

LICIDA

Tu pregeţi şi, cătînd mărunte pricini,
Tărăgănezi la nesfîrşit dorinţa-mi
Să te ascult. Acum cîmpia şeasă
A amuţit şi orice adiere
A vîntului murmuitor căzut-a.
Aicea chiar, din drum o jumătate
Se-ncheie, căci începe să se vadă
Mormîntul lui Biánor[23]. Pe aicea,
Pe unde-adună frunzele ţăranii,
Noi să ne-ntrecem din cîntare, Meris.
Aşază-ţi iezii jos, că tot ajungem
La Mantua cînd trebuie. Iar dacă
Ţi-e teamă c-o s-aducă noaptea ploaie
Nainte de-a ajunge, cin' ne-opreşte
Să mergem tot cîntînd: mai lesne-i drumul . . .
Şi ca să poţi cînta pe drum, ei bine,
Te-oi uşura de-a mieilor povară.

MERIS

De-ajuns cu vorba, măi fecior: să facem
Ce-i musai de făcut acum. Cînta-vom
Mai spornic cîntecele-acestea toate
Cînd fi-vom împreună cu Menalca[24].

EGLOGA X

„Deasupra tuturor stă zeul Amor...“

Redactată în anul 37 și închinată prietenului său Cornelius Gallus, care pe atunci apăra coastele Italiei amenințate de flota lui Sextus Pompeius, *Egloga X* încheie și încununează ciclul *Bucolicelor*. Cu o remarcabilă putere de înțelegere a pătimirilor căşunate de zeul iubirii și, mai cu seamă, de pătrundere în labirintul sufletului feminin, Vergilius descrie dragostea nefericită a lui Gallus pentru uşuratica și frivola Licoris, care tocmai îl părăsise. Femeia era o actriță — pe numele de pe scenă: Citeris; pe cel adevărat: Volumnia —, o curtezană care trecuse, pe cît se pare, și prin brațele afemeiatului Marcus Antonius. Pe Gallus îl lasă de izbeliște dintr-un capriciu, îndrăgostindu-se de un oștean, pe care îl și urmează într-o expediție militară întreprinsă în Galia și în Germania.

Invocînd protecția nimfei siciliene Aretusa, Vergilius probozește pe muze că nu săriseră în ajutorul lui Gallus, atunci cînd firea întreagă — pădure, munți, turme — ba și divinitățile înseși — Apolo, Silvan, Pan — se adunaseră în jurul lui căinîndu-i soarta. Strămutat apoi în mediul arcadic, Gallus evocă suferința-i vecină cu disperarea, recunoscîndu-se înlănțuit și învins de puterile tiranice ale iubirii: „Deasupra tuturor stă zeul Amor: / Să ne-nchinăm și noi lui Amor, zeul“. Avem în față, desfășurată în mediul păstoresc, o mișcătoare elegie erotică: autenticitatea pasiunii, nuanțarea subtilă a sentimentului, pitorescul detaliilor fac din *Egloga X* o adevărată capodoperă, prin care Vergilius, conștient de înalta sa chemare, se desparte de poezia pastorală: „Va fi destul, divine Pieride, / Că bardul vost' cîntat-a astea toate...“.

Prielnicește-mi, nimfă Aretuza[1],
Și cîntecul acest: e cel din urmă.
Lui Galus, scumpul nostru, trebui-va
Să-i închinăm o scurtă poezie,
Pe care să i-o spună chiar Licòris[2].
E-n stare cineva să nu-i închine
Lui Galus versuri?

De-mi ajuți, preabuno,
Îi rog pe zei ca amăreala mării
Să nu răzbată-n limpezile-ți unde
Cînd tu te furișezi pe sub talazuri
Sicane[3]. Să purcedem. Povesti-vom
Iubirea nărăvașă a lui Galus...
...În timpu-aista, cîrnele căpriţe
Păscînd, vor tunde fragede smicele.
Nu către surzi se-ndreaptă-al nostru cîntec[4]:
Răspundu-ne de pretutindeni sihle.
Prin ce fel de păduri, prin ce poiene
Hălăduiați, copilelor naiade[5],
Cînd scumpul nostru Galus, de-o iubire
Nevrednică de dînsul, sta să moară?
Că nici Parnasul, cu-ale sale plaiuri,
Nici Pindul, nici fîntîna Aganipe,
Beoțiana[6], n-ar fi fost în stare
Să zăbovească-al vostru pas. Pe dînsul
Jelitu-l-au și cătina, și laurii,
Și muntele Menál[7], cu pini spuzitul;
Și pietrele-ngheţatului Licéus[8]
Jelitu-l-au pe Galus, cînd el, bietul,
Zăcea la poala unei stînci răzleţe.

Mioarele, şi ele stau în juru-i
(Le sîntem dragi; şi ele dragi să-ţi fie,
Mioarele, divin poet; odată
Şi chipeşul Adonis[9], lîngă ape,
Păscut-a turmele de oi). Ciobanul,
Şi el venit-a; mai domoli, porcarii.
Şi, ud de apa-n care pune ghindă
De iarnă pentru boi[10], sosi Menalca,
Boarul. Laolaltă toţi întreabă:
„De unde-ţi căşună iubirea asta?"
Veni Apolo[11]: „Galus, ce-i cu tine?
Smintitule! Iubita ta, Licoris,
Se duce după altul prin zăpadă,
Prin taberele groaznice de luptă"[12].
Veni Silvanus[13], clătinîndu-şi capul
Încununat cu cîmpeneşti podoabe,
Cu trestii verzi şi crini cu lungi tulpine.
Şi Pan venit-a, zeul din Arcadia[14].
Eu însumi l-am văzut, spoit pe faţă
Cu bozul sîngeriu şi cu cinabru.
A zis: „Pierdut-ai orişice măsură!
Nu de-astea se-ngrijeşte zeul Ámor[15].
Cu lacrimi nu se-ndéstulă iubirea,
Cum iarba nu se satură de apă,
Albinele de drob, de frunze — capra".
Dar Galus, trist, le zise doar atîta:
„Măcar la munţii voştri să le spuneţi,
În cîntece, arcazi, acestea toate...
Voi singuri ştiţi să povestiţi în cîntec,
O voi, arcazi. Ce dulce-a mele oase
S-ar odihni aici, dacă vreodată
Aţi zice a mea dragoste pe-un fluier!
De ce n-am fost din rîndul vostru unul,

De ce n-am fost al turmei voastre paznic
Sau lucrător în vie, cînd dă-n pîrgă?
De bună seama, Filis sau Aminta[16]
(Ce mare bai dacă-i negruț Aminta?
Nu-s viorelele întunecate,
Nu-s boabele de afin?) sau oricine,
Oricare altă dragoste, cu mine
Alături ar şedea sub mlada dulce
A viței, între sălcii[17]: o cunună
Mi-ar împleti Filida, o cîntare
Mi-ar zice-Aminta . . .

Uite-aici, Licoris,
Izvoarele sînt reci ca gheața-aice,
Şi sînt păduri, păşuni cu iarbă moale.
Aici mi-aş prăpădi întreaga viață
Cu tine . . . Vai, o patimă nebună,
În greu război, în vîjîit de suliți,
Împresurată de vrăjmaşi, te-ncinge.
De țara ta atîta de departe
(De n-aş mai crede asta), singurică,
Dai ochi cu ale Alpilor troiene
Şi-nfrunți — ah, crudo, — fără mine iarna
Pe Rin. De nu te-ar vătăma pe-acolo
Năprasna gerurilor! Gheața reauă
De nu ți-ar scrijela piciorul gingaş . . .[18]
. . . Mă duc; şi, ce-am cîntat în stih calcidic,
Pe-un fluier mioritic din Sicilia
Voi mlădia[19]. Sînt hotărît: de-acuma-i
Mai bine printre-a fiarelor bîrloguri,
Prin búngete să-mi port cu mine-aleanul,
Încrestuind pe scoarțe de-arbori tineri
Iubirea mea, cu numele iubitei:
Vor creşte ei, cu ei şi tu vei creşte,

O nume scump![20] Cu nimfele-mpreună
M-oi duce-estimp, în muntele Menálus
Sau poate-oi bîntui mistreţii aprigi.
Nu va să mă împiedice nici gerul —
Oricît de maşter ar fi el — să-mprésur
Cu-ai mei copoi arcadicele crînguri.
Chiar parcă mă şi văd: sărind hîrtoape,
Trecînd prin sihle-n freamăt. Mult îmi place
S-arunc, din arcul part, săgeţi cretane...
...De parcă asta-ar însemna tămadă
La turbăciunea mea! De parcă Ámor
S-ar îmbuna de-a omului durere!...
Dar vai! Nici nimfele hamadriade[21]
Nu-mi mai surîd, nici versurile înseşi.
Şi vouă, selbe dragi, vă zic adio!
Pe zeul Amor nu mai pot să-l schimbe
A mele suferiri: chiar dacă iarna,
Cînd gerul e în toi, aş bea din Hebru[22];
Chiar de m-aş duce să înfrunt nămeţii
Şi potopenia ploilor din Tracia;
Chiar dacă-n Etiopia tocmi-m-aş
Cioban la oi, sub zodia de flacări
A Racului[23], cînd arşiţa ucide,
Pe ulmul nalt, secătuita scoarţă.
Deasupra tuturor stă zeul Ámor:
Să ne-nchinăm şi noi lui Ámor, zeul"[24].

*

Va fi-ndestul, divine Pieride[25],
Că bardul vost' cîntat-a astea toate,
Şezînd şi împletind din rujulină
Un coşuleţ. Duceţi-le lui Galus,
Sporindu-le, pe cît putea-veţi, preţul.

Lui Galus, căci pe zi ce trece, creşte
În pieptu-mi dragostea ce-i port: atîta
Cît verdele arin se nalţă-n ceruri
Cînd vine iarăşi primăvara. Haideţi,
Să ne-ardicăm: vătămătoare, umbra
Le poate fi acelora ce cîntă;
Cu precădere, umbra de ienupăr[26];
Nici holdelor nu le prieşte umbra...
Sînteţi sătule: haideţi, dar, acasă,
Căpriţelor, că vine Sara[27], haideţi!...

NOTE ȘI COMENTARII

EGLOGA I

1. Numele proprii de păstori și păstorițe din *Bucolice* sînt grecești, unele fiind întîlnite în *Idilele* lui Teocrit. Cîteva dintre ele se repetă în diferite egloge, indicînd fie un alt personaj, fie o ipostază nouă a unui personaj cunoscut anterior.

2. Tînguirea lui Melibeu include un fapt real din biografia poetului. În urma victoriei de la Filipi (42 a.C.n.), Octavian hotărăște să distribuie pămînt veteranilor lui Cezar. Sînt stabilite optsprezece dintre cele mai bogate orașe ale Italiei, al căror pămînt urma să fie expropriat. Printre ele se afla și Cremona. Suprafața fiind neîndestulătoare, exproprierea s-a extins și asupra împrejurimilor orașului Mantua, din apropierea Cremonei, unde Vergiliu moștenise o proprietate, pe malul rîului Mincius. Aluziile la acest eveniment nefericit își găsesc ecouri în *Bucolice* și *Georgice*.

3. „Un zeu" este Octavian, viitorul împărat, prin a cărui bunăvoință Vergilius reușește să-și păstreze pentru un timp proprietatea. Replica lui Titir exprimă recunoștința poetului față de protectorul său. Fără a fi o laudă excesivă, vorbele lui Titir fac aluzie la obiceiul grec și roman ca personalitățile marcante să fie apoteozate în timpul vieții. În 27 a.C.n., senatul îi acordă lui Octavian numele sacral de *Augustus* („cel vrednic de cinste").

4. În credința romanilor, trăsnetul căzut pe stejari prevestea exilul, ceea ce i se va întîmpla lui Melibeu.

5. Omagiul adus măreției Romei se remarcă prin sinceritatea trăirii păstorului. Titir își mărturisește admirația prin comparația în care introduce elemente firești ale mediului său de viață.

6. Libertatea apare aici personificată. Zeița Libertas, venerată îndeosebi de sclavi, avea la Roma două temple: unul pe colina Aventin, altul în Forul Roman. În unele reprezentări, Libertatea ține într-o mînă un sceptru și în alta o beretă frigiană. Alteori poartă în mîini un plug frînt.

7. Bani necesari pentru ca un sclav să-și cumpere libertatea (lat. *peculium*). Mărturisirea exclude posibilitatea identificării totale a lui Vergiliu cu Titir.

8. Octavian avea atunci 24 de ani.

9. Ritualul cinstirii lui Octavian se aseamănă cu cel dedicat larilor, duhuri protectoare ale casei, în cinstea cărora se aduceau ofrande în cîte o zi a fiecărei luni. Asocierea este plauzibilă, fiindcă și Octavian, aidoma larilor, era un protector al lui Titir.

10. Hibla, munte în Sicilia, renumit ținut melifer.

11. Tabloul idilic, care pare a cuprinde referiri la pitorescul proprietății poetului de lîngă rîul Mincius, este umbrit de durerea celui

alungat. Fericindu-l pe Titir, Melibeu îşi deplînge indirect propria-i nefericire.

12. Arar (azi, Saône), fluviu în Galia, afluent al Ronului. Parţii erau un neam iranian de la Marea Caspică. Romanii au purtat cu ei numeroase lupte. Întregul pasaj este o exprimare hiperbolică a recunoştinţei faţă de Octavian.

13. Oaxe, fluviu neidentificat. Unii îl situau în insula Creta, alţii în Sciţia răsăriteană (azi, Jihun).

14. De remarcat antiteza între optimismul lui Titir, generat de încrederea în Octavian, şi amărăciunea lui Melibeu, alungat de pe pămîntul său. Ambele atitudini sînt exprimate în manieră hiperbolică. Împrumutîndu-le celor două personaje ceva din propria experienţă de viaţă şi sensibilitate, Vergiliu conferă echilibru poeziei.

15. Final semnificativ, în sensul că natura, evocată aici prin peisajul vesperal, rămîne singura forţă consolatoare pentru omul aflat sub puterea fatalităţii istoriei.

EGLOGA II

1. Mîncarea pregătită de sclava Testilis este *moretum*, un mujdei concentrat, cu aspect de turtă, preparat şi astăzi în Provence, în Italia şi Corsica. Despre *moretum* Vergiliu scrie în *Turta*, una din primele sale încercări literare.

2. Fosta iubită a lui Coridon.

3. Iubit al lui Coridon.

4. Amfion era fiul lui Iupiter şi al Antiopei, fiica regelui teban Nicteu. Antiopa cade în sclavia unchiului ei Licon, fratele lui Nicteu, şi a soţiei acestuia, Dirce. Amfion şi fratele său Zetus au fost crescuţi de un păstor pe muntele Aracint, la graniţa dintre Beoţia şi Atica. După ce cresc, cei doi fraţi îşi găsesc mama la Teba şi o răzbună. Distrug zidurile cetăţii, îl ucid pe Licon, o leagă pe Dirce de coarnele unui taur sălbatic şi, după ce este ucisă, îi aruncă trupul într-o fîntînă care-i va purta numele. De aici, epitetul Dirceul („de lîngă Dirce", din Teba). Cu ajutorul lirei primite de la Mercur (sau de la Apolo), cei doi fraţi reconstruiesc cetatea. Zetus căra pietrele, care, vrăjite de acordurile lirei lui Amfion, se rînduiau singure în zid. A fost soţul Niobei.

5. Tînăr păstor din Sicilia, fiu al lui Mercur şi al unei naiade, vestit pentru frumuseţea lui. Se îndrăgosteşte de o nimfă căreia îi jură credinţă veşnică. Fiind infidel, nimfa îl orbeşte, iar Dafnis se aruncă de pe o stîncă. Teocrit (*Idile*, I) găseşte o altă cauză a morţii lui Dafnis. Păstorul îşi ţine jurămîntul şi este ucis de Venus, care vede în fidelitatea lui o nesocotire a voinţei ei. Dafnis trece drept creatorul poeziei bucolice în Sicilia. Altă legendă îl prezintă pe Dafnis îndrăgostit de nimfa Cloe. Această poveste de dragoste a inspirat romanul *Dafnis şi Cloe* al lui Longos şi muzica lui Maurice Ravel pentru poemul coregrafic cu acelaşi nume.

6. Fiu al lui Zeus și al Penelopei; după alte legende, al lui Hermes și al Driopei, Pan este recunoscut drept zeu protector al turmelor și al păstorilor. Ființă ciudată, jumătate om, jumătate țap, el producea „panică" printre nimfe. Însoțește adesea alaiul lui Dionis și este inventatorul naiului (Longos, *Dafnis și Cloe,* II, 34). La romani, este confundat cu Faunus și cu Lupercus. Pe lîngă numeroasele statui antice, Pan este expresiv întruchipat în pictura lui Luca Signorelli, *Zeul Pan,* și în *Pan urmărind Siringa,* de Nicolas Poussin. Lucian Blaga simbolizează prin *Pan* (ciclul *Pan* din *Pașii profetului*) imersiunea „în cosmosul originar ca o ipostază a eului anonim [...] identitatea cu sine a totului, nediferențierea paradisiacă a naturii" (M. Mincu).

7. Amintas este un păstor care îl invidiază pe Coridon pentru talentul cu care cînta la nai.

8. Dameta, păstor și iscusit cîntăreț naist. La moarte, îi dăruiește lui Coridon naiul, stîrnind invidia lui Amintas.

9. Petele albe, cu care se nasc puii de căprioară, dispar după ce aceștia trec de șase luni.

10. Genii protectoare ale naturii, imaginate ca niște fecioare frumoase. Protejau apele, pădurile, cîmpurile și munții. Nimfele apelor sînt: oceanide (fiice ale lui Oceanus și ale Geei); nereide (fiice ale zeului marin Nereu); naiade (gr. *naides* „cele care înoată", fiice ale lui Zeus). Nimfele pădurilor sînt driadele (gr. *drys* „stejar", „arbore") și hamadriadele (gr. *hama* „cu", *drys* „stejar"). Despre acestea se credea că locuiau în copaci, născîndu-se și murind o dată cu ei. Nimfele munților sînt oreadele (gr. *oros* „munte"). Aveau darul profeției și prezența lor binevoitoare umaniza natura. Legendele lor se leagă de cele ale zeilor de care au fost iubite.

11. Referire la faptul că multe din episoadele vieții zeilor erau legate de pădure și de păstori. Diana, zeița vînătorii, petrecea mult timp în pădure, unde l-a și preschimbat pe Acteoon într-un cerb, pe care l-au sfîșiat propriii lui cîini. Apolo, după ce a fost alungat din Olimp, a păscut turmele regelui tesalian Admet și pe cele ale lui Laomedon din Troada. Adonis se întîlnea cu Venus în pădure, unde a fost ucis de mistrețul întărîtat de Marte. Endimion, păstorul de o rară frumusețe, pedepsit de Iupiter să doarmă treizeci de ani, era vizitat în pădure și iubit în fiecare noapte de Selene. Paris, fiul lui Priam și al Hecubei, a fost în copilărie păstor pe muntele Ida. Legăturile zeilor cu păstorii și păstorițele erau asidue.

12. Palas Atena, protectoarea Atenei, căreia i-a dat și numele său, era socotită ocrotitoarea orașelor și a cetăților acestora. Atena a protejat și cetățuia Troiei, al cărei templu a fost profanat de Aiax, care a răpit-o de acolo pe Casandra și a răsturnat statuia zeiței (*Eneida,* II, vv. 403—404). Pentru dubla sa nelegiuire, Aiax a fost fulgerat și înecat.

13. La dusul și la întorsul de la arat, brăzdarul plugului era atîrnat de jug, fiindcă plugul nu avea rotile.

14. Romanii legau vița de vie de copaci, în special de ulmi. Dese referiri în legătură cu acest procedeu în *Georgice,* II.

EGLOGA III

1. Melibeu este stăpînul lui Dameta.
2. Rivalul lui Menalca. Dorea să o cucerească pe Neera.
3. „Nefericirea" este provocată de dezinteresul stăpînului pentru turmă, din cauza Neerei.
4. Dameta, acuzat de furt.
5. Indignat, Dameta îl învinuieşte pe Menalca de imoralitate, acoperindu-l de ridicol.
6. Situaţie comică. Părînd a nu înţelege acuzaţia lui Dameta, Menalca îşi asumă cu seninătate tocmai ceea ce îi imputase adversarului său, furtul. Este, probabil, şi un mod de a abate atenţia de la grava învinuire a lui Dameta, preferînd o acuză mai puţin ruşinoasă.
7. Un alt păstor.
8. Proprietarul unei turme de capre pe care le păştea Titir.
9. Căţeaua lui Titir.
10. Alcimedon este fie un nume de artist necunoscut, fie unul născocit de poet.
11. Conon din Samos, celebru astronom şi matematician grec din secolul al III-lea a.C.n. A scris şapte cărţi de astronomie foarte cunoscute în antichitate. Dădea lecţii la Alexandria, la curtea lui Ptolemeu Filadelful.
12. Numele pe care Menalca nu şi-l aminteşte pare a fi cel al lui Eudoxus din Cnid (secolul al IV-lea a.C.n.), astronom şi filozof grec, a cărui scriere *Fenomenele* cuprindea observaţii astronomice utile.
13. Aluzie la puterea miraculoasă a cîntecului lui Orfeu (*Georgice*, IV, v. 510) de a impresiona chiar şi elementele naturii.
14. Numele păstorului care va arbitra întrecerea poetică a celor doi rivali.
15. Muzele erau fiicele lui Zeus şi ale Mnemosinei, zeiţa memoriei. Patronau artele şi-i desfătau pe olimpieni cu cîntecele lor. După unele legende, s-ar fi născut în Tracia. Sălăşluiau pe munţii Helicon şi Parnas. Erau nouă surori: Euterpe, muza poeziei lirice; Talia, muza comediei; Melpomene, muza tragediei; Terpsicore, muza dansului; Erato, a poeziei erotice; Polimnia, a retoricii; Caliope, a poeziei epice; Urania, muza astronomiei; Clio, a istoriei. Sînt reprezentate în multe basoreliefuri antice, în picturile *Muzele cu Apolo* de Anton Raphael Mengs, în *Parnasul* de Rafael şi în Apolo *cu muzele*, de Giulio Romano.
16. Cel mai puternic dintre olimpieni, stăpînul zeilor şi al oamenilor, Iupiter era mezinul lui Saturn şi al Reei. Pentru a fi cruţat de furia lui Saturn, care-şi înghiţea copiii, a fost crescut de nimfe în insula Creta. După detronarea tatălui său şi înfrîngerea titanilor, a devenit stăpîn absolut al universului. I-a dăruit fratelui său Pluto puterea asupra lumii subpămîntene, iar stăpînirea mării i-a dat-o lui Neptun. Legăturile sale amoroase cu cele mai frumoase muritoare sau zeiţe stîrnesc răzbunarea surorii şi soţiei sale Iunona. Iupiter împărţea dreptatea şi veghea la respectarea ei, stăpînea fulgerele şi trăsnetele cu care-i lovea pe cei ce-i nesocoteau voinţa. Domnea, peste lume în palatul din Olimp. Era socotit protectorul legilor şi al statului roman.

La Roma i se consacrase un templu măreț pe Capitoliu. Cea mai vestită reprezentare a lui Iupiter rămîne statuia sculptată de Fidias, una din cele șapte minuni ale lumii. Mesagerul său era vulturul, iar copacul consacrat lui — stejarul. Dameta se referă la calitatea lui Iupiter de păstrător al ordinii naturale („El ne veghează holdele").

17. Zeu al luminii solare, al muzicii, al poeziei și medicinei, Apolo este fiul lui Iupiter și al Latonei. S-a născut în insula Delos, la poalele muntelui Cint. Avea darul profeției, de care se leagă numeroasele lui oracole, cel mai vestit fiind la Delfi. Era venerat de greci, etrusci și romani. Ca ideal de frumusețe tinerească apare în sculpturile lui Fidias, Praxiteles, în picturile lui Mantegna, Perugino, Rafael, Veronese, Velasquez, Dürer.

18. Aluzie la două legende mitologice legate de iubirile lui Apolo. Dafne, fiica lui Peneu, zeul rîului cu același nume, însoțitoare a Dianei, era urmărită de Apolo, care se îndrăgostise de ea. Ca să o scape de insistențele zeului, Peneu o transformă în laur, care a rămas planta consacrată lui Apolo (Ovidiu, *Metamorfoze*, I, vv. 452—567). Dafne inspiră un minunat poem al lui Gabriele D'Annunzio. Apare în sculptura lui Bernini și în numeroase picturi. A doua legendă este legată de Hiacint, fiul regelui spartan Amiclas, tînăr de o nespusă frumusețe, iubit de Apolo. Pe cînd cei doi se întreceau în aruncarea discului, Zefir, din gelozie, face ca discul lui Apolo să-l ucidă pe Hiacint. Din sîngele acestuia va răsări hiacintul (zambila). Legenda inspiră pictura lui G. B. Tiepolo, *Moartea lui Hiacint*.

19. Păstoriță iubită de Dameta.

20. Păstor care vînează împreună cu Menalca.

21. Delia („cea din insula Delos") este un epitet al originii, prin care este desemnată Diana, fiica lui Iupiter și a Latonei, sora geamănă a lui Apolo.

22. Filis: iubita lui Iola.

23. Ceres, de veche origine latină, zeiță a grîului și a recoltelor, a fost venerată și ca divinitate a pămîntului și identificată cu Demetra și cu Cibele. Este reprezentată ținînd într-o mînă o coasă și în cealaltă un snop de grîu cu maci. La Roma, templul ei se afla lîngă Circus Maximus, în cartierul plebeilor. În cinstea ei se organizau serbările *Cerealia*, între 12—19 aprilie.

24. Iola este invitat la sărbătoarea *Ambarvalia*, consacrată tot zeiței Ceres. Sărbătoarea avea loc la sfîrșitul lunii mai, cînd preoții arvali organizau procesiuni de-a lungul holdelor, implorînd recolte bogate.

25. Arbutul este un arbust specific regiunilor meridionale ale Europei.

26. Caius Asinius Pollio (76 a.C.n. — 4 p.C.n.), om politic și cărturar latin, consul în 40 a.C.n. Orator talentat, jurist, istoric, autor de tragedii și de studii gramaticale, Pollio a scris 17 cărți numite *Istorii*, referitoare la războaiele civile. Critic literar influent, îi sprijină pe Catul, Horațiu și Vergiliu. Întemeiază prima bibliotecă publică la Roma. Se pare că el îl îndemnase pe Vergiliu să scrie poezie bucolică.

27. Pieridele sînt muzele, numite astfel de la muntele Pierus din Tesalia, unde era un sanctuar al lor. Alţii spun că s-au născut în Tracia, lîngă muntele Pieros, şi de aici numele de Pieride.

28. Plantă din India, cu un parfum foarte puternic.

29. Baviu şi Meviu erau doi poeţi lipsiţi de talent, duşmani ai lui Vergiliu. Meviu este menţionat şi de Horaţiu în *Epode*, X.

30. Versuri enigmatice şi mult comentate. Ar putea fi vorba despre o prăpastie, un puţ sau orice groapă adîncă din care nu se puteau zări decît „trei coţi de cer" *(tres caeli ulnas)*. Comentatorii antici credeau că este o aluzie bazată pe un joc de cuvinte (genitivul singular al substantivului *caelum* „cer" şi genitivul contras al substantivului propriu nume de persoană *Caelius* sînt identice) cu referire la un anume Caelius din Mantua care şi-a risipit averea, nepăstrîndu-şi decît un loc pentru mormînt.

31. Aluzie la hiacint, floarea pe ale cărei petale anticii credeau că au desluşit iniţiala numelui lui Hiacint. Pe petalele altei varietăţi de hiacint, celor vechi li se părea că văd literele *ai*, începutul numelui lui Aiax, fiul regelui Telamon din Salamina, care s-a sinucis, străpungîndu-se cu spada, cînd Ulise i-a luat soţia. După altă legendă, Aiax s-a sinucis pentru că a fost învins de Ulise în timp ce se luptau să dobîndească armele lui Ahile. Hiacint şi Aiax erau fii de regi.

32. Întrecerea prin cîntecele amebee vădeşte ingeniozitatea poetică a lui Vergiliu. Fiecare distih este „un mic tablou de poezie antologică, un fel de inscripţie, fiecare încheiat în el însuşi şi în acelaşi timp în raport cu cel anterior, al adversarului, prin analogie, amplificare sau contrast, un contrast atît de neaşteptat, ca un salt derutant într-un joc de-a prinselea copilăresc". (G. Guţu)

33. Intervenţia finală a lui Palemon, prin care se revine la îndeletnicirile obişnuite, pare a sugera că doar cîntecul, arta îl ridică pe om deasupra banalului vieţii.

EGLOGA IV

1. Muzele din Sicilia sînt inspiratoarele lui Teocrit, creatorul poeziei pastorale, care s-a născut la Siracuza, în Sicilia.

2. Asinius Pollio.

3. Sibilele erau preotese ale lui Apolo, înzestrate cu darul profeţiei şi inspirate de zeu. Iniţial a fost o singură sibilă, apoi numărul lor variază de la patru la douăsprezece. Cele mai vestite erau sibila lidiană din Eritrea şi cea din Cume, un orăşel din Campania, nu departe de Napoli. Sibila din Eritrea a făcut prevestiri asupra Troiei, iar cea din Cume a prevăzut revenirea veacului de aur al lui Saturn. A trăit foarte mult şi, pe măsură ce îmbătrînea, devenea tot mai mică. Se spune că i-ar fi oferit regelui Tarquinius Superbus cărţile sibiline, în care se găseau toate oracolele referitoare la Roma. Alte sibile vestite erau la Delfi, în Samos, în Tiburt şi în Helespont. Michelangelo a pictat chipul sibilei din Cume pe plafonul Capelei Sixtine.

4. Fiica lui Zeus şi a zeiţei Temis, Astrea era divinitate a dreptăţii şi personificare a justiţiei. Ea îi dezvăluia lui Iupiter nelegiuirile muritorilor. După trecerea vîrstei de aur, cînd oamenii au început să se înrăiască, Astrea s-a urcat la cer şi s-a transformat în constelaţia Fecioarei *(Virgo)*. Era confundată cu Dike.

5. Vîrsta de aur a omenirii, vîrsta belşugului şi a fericirii generale, a fost patronată de Saturn, vechi zeu italic al prosperităţii, asimilat lui Cronos din mitologia greacă. Este fiul lui Uranus şi al Geei şi tatăl zeilor olimpieni: Iupiter, Iunona, Pluto, Neptun, Ceres şi Hestia. Saturn era venerat la Roma, unde a avut un templu în apropierea Capitoliului. În cinstea lui se organizau la sfîrşitul lui decembrie Saturnaliile. Italia se mai numea şi *Saturnia tellus* „ţara lui Saturn", fiindcă, după detronare, el s-a refugiat în această ţară la regele Ianus.

6. Potrivit mitului vîrstei de aur, oamenii ar fi coborît din cer pe pămînt cu ajutorul frînghiilor. Ideea este respinsă de Lucreţiu în *Poemul naturii*, II, v. 1153.

7. Fiica lui Iupiter şi a Iunonei, zeiţa protectoare a naşterilor şi a nou-născuţilor. La greci se numea Ilitia. Epitetul de Lucina era atribut atît Iunonei; cît şi Dianei, ambele protectoare ale maternităţii. Versul se referă la Diana, sora lui Apolo.

8. Identificarea noului născut, sub domnia căruia se va reinstaura vîrsta de aur, a prilejuit numeroase supoziţii. Unii comentatori au crezut că este vorba despre Asinius Gallus, primul fiu al lui Asinius Pollio. Alţii au afirmat că poetul se referă la copilul pe care urma să-l nască soţia lui Octavian, Scribonia. S-a mai spus că acest copil ar fi Octavian însuşi. Scriitorii creştini, urmaţi de teologii Evului Mediu, l-au identificat în copil pe Isus Cristos. Pe baza unei datări mai sigure, J. Carcopino crede că este vorba despre Salonius, alt fiu al lui Pollio, numit astfel fiindcă s-a născut în timp ce tatăl său asedia oraşul Salona din Dalmaţia.

9. Aluzie la Diana, zeiţa fecioară.

10. Potrivit învăţăturilor etrusce înscrise în cărţile sibiline, durata lumii se împărţea în patru mari perioade sau vîrste numite „ani mari". Fiecare dintre acestea erau împărţite în zece luni mari: „Mari Mesiţe". După încheierea unui ciclu complet al celor patru ani mari, cursul lumii se relua de la început. Concepţia a fost împărtăşită de stoici şi de neopitagorei. Apolo domnise într-o perioadă precedentă celei de aur.

11. Referire la rolul important al lui Pollio în negocierea păcii de la Brundisium (40 a.C.n.), care a dus la împăcarea vremelnică a lui Octavian şi Antoniu. Pentru societatea romană, sfîşiată de dezastrele războaielor civile, înţelegerea celor doi era dătătoare de speranţe.

12. Bacarul, plantă din care se prepara un parfum foarte căutat; colocasia, plantă de pe Nil, cunoscută la Roma în urma cuceririi Egiptului. Rădăcinile ei sînt comestibile.

13. *Bucolice*, III, n. 28.

14. Anticii credeau că mierea este produsă de frunzele şi de scoarţa copacilor şi că albinele doar o adună (*Georgice*, IV, v. 1).

15. Argo este numele corăbiei argonauţilor plecaţi în Colcida să aducă lîna de aur, iar Tifis este cîrmaciul acestei nave.

16. Paralelism între instaurarea vîrstei de aur şi evoluţia vieţii copilului. În adolescenţă, se menţin urme ale epocii anterioare (munca, războiul). La maturitate, fericirea va fi atotstăpînitoare.

17. Viziune exagerată asupra fericirii din vîrsta de aur. Chiar şi oile vor avea lîna multicoloră, fără a mai fi nevoie să fie vopsită.

18. Zeiţele romane ale destinului: Lachesis, Clotos şi Atropos. Erau numite şi Torcătoarele. Prima ţinea fusul pe care se înfăşura firul vieţii. Clotos hotăra lungimea, iar Atropos îl tăia. Treceau drept nişte bătrîne murdare şi ursuze. Parcele corespund Moirelor din mitologia greacă. Apar în picturile lui Goya, Crespi, Rubens.

19. „Naltele onoruri" spre care era îndemnat pruncul evocă scara demnităţilor *(cursus honorum)*, ordinea stabilită în ocuparea funcţiilor publice în statul roman.

20. Făcînd parte din prima generaţie a vîrstei de aur, creaţie a lui Saturn, copilul poate fi socotit descendent al zeilor. Iupiter, ca fiu al lui Saturn, era considerat părintele tuturor oamenilor *(hominum Pater)*.

21. Tracul Orfeu — fiul lui Eagru şi al Caliopei, muza poeziei epice şi grecul Linus — fiul lui Apolo şi al Uraniei, muza astronomiei — erau cîntăreţii mitici ai vîrstei de aur.

22. Pan (*Bucolice*, II, n. 6) era zeul cel mai venerat din Arcadia.

23. Pitagora stabilise că perioada maximă a graviditţii era de zece luni.

24. Dincolo de orice aluzie mitologică (poetul s-ar fi putut referi la Vulcan, pe care Iupiter sau Iunona l-au aruncat din Olimp, iar Minerva nu l-a vrut de soţ), impresionantă rămîne afirmarea sentimentului dragostei filiale. Este cea mai delicată urare pe care poetul i-o putea face fiului unui binefăcător al său.

EGLOGA V

1. Rivalul infatuat şi fără talent al lui Mopsus. În *Bucolica* a II-a, rivalul lui Coridon.

2. Apolo (gr. *Phoibos „strălucitor"*).

3. La prima vedere, Alcon şi Codru par a fi nume de păstori. Filis este o păstoriţă. În sensul său mai adînc, replica lui Menalca se referă la trei legende mitologice. Alcon, fiul regelui atenian Ericteu, este un arcaş iscusit şi îl ucide cu săgeata pe şarpele ce se încolăcise în jurul fiului său, fără să-l atingă pe copil. Codru este un rege atenian care luptă cu heraclizii. Deoarece oracolul prezice că războiul va fi cîştigat de cei ce-şi vor pierde regele în luptă, Codru se lasă omorît de duşmani. Filis, fiica regelui trac Licurg, se îndrăgosteşte de Demofon, fiul lui Teseu. Tînărul îi promite Filirei că se vor căsători, dar nu-şi respectă făgăduiala şi aceasta se spînzură. Întîmplările puteau constitui prilejuri pentru poezie.

4. Titir, un sclav.

5. De remarcat frumuseţea peisajului de o delicateţe deosebită, care îmbie la cîntec şi visare.

6. *Bucolice,* II, n. 5.

7. Pasaj emoţionant prin patetismul durerii mamei lui Dafnis care se răsfrînge asupra universului pastoral şi-l umanizează profund. Aceeaşi durere sfîşietoare o trăieşte la pierderea fiului şi mama lui Eurial (*Eneida,* IX, vv. 450—502). Că mamele — de oriunde şi de oricînd — au îndurat cu neagră disperare moartea fiilor ne-o spune şi Coşbuc în *Moartea lui Fulger.*

8. Tirsul este nuiaua înfăşurată cu frunze de iederă şi de viţă de vie, cu un fruct de pin în vîrf, purtată de Bacus şi de bacante. Aluzie la faptul că Dafnis a introdus în Sicilia cultul lui Bacus, la al cărui car erau înhămaţi tigri.

9. Străveche zeitate italică a păstorilor şi a turmelor, căreia îi era consacrată sărbătoarea *Parilia,* celebrată la 21 aprilie, dată ce corespundea cu serbarea întemeierii Romei. De la zeiţa Pales a primit numele şi Palatinul, colină a Romei, locuită la început de păstori. Asocierea Pariliei la serbarea întemeierii arată că romanii aveau conştiinţa originii lor păstoreşti. Despre legătura Pariliilor cu ziua fundării Romei, în Ovidiu, *Fastele,* IV, vv. 720—860. Apolo, sub denumirea de Nomios, era socotit protector al turmelor, fiindcă, la nouă ani, păscuse vitele regelui Admet în Tesalia.

10. Atmosfera arcadică se împlineşte şi prin amiabilitatea raporturilor dintre cei doi cîntăreţi ai lui Dafnis. Nimic din îndîrjirea şi duritatea înfruntării verbale dintre păstori în egloga a III-a.

11. Dafnis.

12. Numele unui păstor.

13. *Bucolice,* II, n. 6.

14. Nimfe ale arborilor (*Bucolice,* II, n. 10).

15. Chios, insulă grecească în Marea Egee, lîngă ţărmul occidental al Asiei Mici, ale cărei vinuri sînt celebre.

16. Crit: Creta, insulă muntoasă în Marea Mediterană.

17. Nume de păstor.

18. Satirii sînt divinităţi ale pădurilor şi cîmpiilor. Aveau coarne, coadă şi picioare de ţap. Însoţeau cortegiul lui Bacus şi urmăreau nimfele. Erau cunoscuţi şi sub numele de sileni sau fauni. Fiind mereu beţi, erau ironizaţi de păstori. Apar în sculpturile antice şi în picturile lui Van Dyck, Rubens, Poussin.

19. Cinstirea lui Dafnis urma să se săvîrşească de două ori pe an; o dată la sărbătoarea lui Bacus şi a nimfelor, *Liberalia,* care se desfăşura toamna tîrziu, după obţinerea vinului nou; a doua oară la *Ambarvalia,* ceremonie consacrată zeiţei Ceres, care avea loc înainte de seceriş.

20. Interesantă situarea poeziei printre bunurile supreme ale omului. Slăvirea lui Dafnis alături de Bacus şi Ceres vădeşte importanţa acordată de Vergiliu cultului poeziei într-o lume măcinată şi dezbinată de războaiele civile.

21. Replica lui Menalca aminteşte primele versuri ale eglogelor a II-a şi a III-a. Este o modalitate subtilă de identificare a lui Vergiliu cu păstorul *Menalca,* cel care, elogiindu-l pe Dafnis, slăveşte însăşi poezia.

22. Nume de păstor.

23. Mai degrabă decît o apoteoză a lui Iuliu Cezar, cum au socotit-o unii comentatori antici, egloga rămîne o apoteoză a poeziei, care şi-a găsit în Dafnis expresia ideală.

EGLOGA VI

1. În spiritul poeziei bucolice, cultivată pentru prima dată de Teocrit, născut la Siracuza.

2. În original, „muza noastră" este Talia *(nostra Thalia)*. Pînă a deveni muza comediei, Talia fusese socotită o divinitate rustică, fiind reprezentată cu un toiag în mînă, atribut al zeităţilor campestre. Aici, apare ca o muză a poeziei bucolice. În *Teogonia* lu Hesiod, Talia este una dintre cele trei graţii, fiica lui Zeus şi a Eurinomei.

3. Regii şi războaiele sînt teme ale epopeii, iar Vergiliu pare a spune că un astfel de subiect îl copleşeşte. De aceea, va continua să scrie poezie bucolică, vrednică şi ea să elogieze numele lui Varus.

4. Poetul împrumută numele păstorului Titir, des întîlnit în *Bucolice*.

5. Zeul este Apolo.

6. Laudă hiperbolică adusă lui Varus.

7. Muzele (*Bucolice*, III, n. 27).

8. Mnasil şi Cromis, păstori tineri.

9. Fiul lui Pan sau al lui Hermes, Silen este un semizeu nelipsit din ceata lui Bacus. Se spune că ar fi fost educatorul acestuia şi că avea darul profeţiei. Se confundă adesea cu Faun şi cu satirii. Este reprezentat în frescele şi în bronzurile antice, dar şi în picturile lui Van Dyck, Spagnoletto, Poussin, Crespi.

10. Naiadele sînt nime ale apelor dulci *Bucolice*, II, n. 10). Egle (gr. *aigle* „strălucire"), era cea mai frumoasă dintre ele.

11. Divinităţi ale cîmpurilor, pădurilor şi ale turmelor, Faunii erau imaginaţi ca fiind jumătate oameni, jumătate animale, cu picioare de ţap, coadă şi coarne mici. Îndrăgeau petrecerile cu ţăranii şi dansul cu nimfele. Au fost adesea confundaţi cu Pan sau cu satirii. În cinstea lor se organizau serbările *Faunalia*. Sînt des reprezentaţi în artele plastice din antichitate: *Faun şi Bacanta*, basorelief la Herculanum, *Faun dansînd*, bronz din Pompei, *Faunul Barberini* din München etc. Claude Débussy a scris poemul simfonic *După-amiaza unui faun*, inspirat de un poem de Stéphane Mallarmé, tradus, admirabil, în limba română de Şerban Foarţă.

12. Munte înalt în Focida, consacrat lui Apolo şi lui Bacus, sălaş al Muzelor. Se spunea că pe vîrful lui s-a oprit corabia lui Deucalion după potopul dezlănţuit de Zeus. La poalele Parnasului se află celebrul templu de la Delfi. Apare în pictura *Parnasul* a lui Rafael.

13. Rodope, lanţ muntos în Tracia, patria legendarului Orfeu. Ismar, munte în Tracia, cunoscut pentru viile de la poalele sale.

14. Cîntecul lui Silen cuprinde teoria cosmogonică a lui Epicur, dezvoltată de Lucreţiu în *Poemul naturii*. Potrivit acesteia, lumea s-a născut din unirea atomilor *(semina)* în vid *(magnum inane)*, prin că-

derea lor înclinată. Cele patru principii fundamentale ale lumii — aerul, apa, focul și pămîntul — preconizate de filozoful grec Empedocle din Agrigent (sec. al V-lea a.C.n.) constituie pentru Epicur și Lucrețiu doar o fază intermediară între atomi și formele finite ale lumii, ele fiind prima etapă a combinării atomilor (Lucrețiu, *Poemul naturii*, I, v. 61; IV, v. 28).

15. Deucalion, regele Ftiei, fiul lui Prometeu, și soția sa Pira sînt singurii supraviețuitori ai potopului dezlănțuit de Zeus pe pămînt. Ajungînd după nouă zile la Delfi, îi cer zeiței Temis să facă a se naște iarăși oameni. Aceasta le spune să arunce în mare oasele mamei lor. Înțelegînd profeția, ei aruncă pietre smulse din pămînt, iar din acestea au ieșit apoi oameni (Ovidiu, *Metamorfoze*, I, vv. 313—366).

16. *Bucolice*, IV, n. 5.

17. Aluzie la legenda lui Prometeu, fiul titanului Iapet și al oceanidei Climena. Dîndu-le muritorilor partea cea mai bună din carnea unei jertfe aduse lui Zeus, acesta s-a supărat și le-a înstrăinat oamenilor focul. Prometeu fură focul din cer și-l aduce oamenilor pe pămînt. Zeus se răzbună, înlănțuindu-l pe Prometeu de o stîncă în Caucaz, unde un vultur, zămislire a monștrilor Tifon și Echidna, îi sfîșie zilnic ficatul care se reface peste noapte. În acest chip, Prometeu este sortit unui chin veșnic. După 30 de ani, Hercule omoară vulturul și-l eliberează. Pentru a-i pedepsi din nou pe muritori, Zeus o trimite pe pămînt pe Pandora, prima femeie plăsmuită de Hefaistos la porunca stăpînului lumii, cu o cutie unde erau închise toate relele, pe care ea le răspîndește printre oameni. Erou civilizator și titan răzvrătit, Prometeu rămîne una dintre cele mai importante figuri ale literaturii universale: Hesiod, *Teogonia;* Eschil, *Prometeu încătușat, Prometeu descătușat, Prometeu purtătorul de foc;* Platon, *Protagoras;* Lucian din Samosata, *Prometeu sau Caucazul;* Calderon de la Barca, *Statuia lui Prometeu;* Voltaire, *Pandora;* Goethe, *Prometeu;* Byron, *Prometeu;* Shelley, *Prometeu descătușat;* Leopardi, *Rămășagul lui Prometeu;* Gide, *Prometeu rău înlănțuit;* Camus, *Prometeu în Infern;* Kazantzakis, *Prometeu descătușat.* În literatura română: V. Eftimiu, *Prometeu;* N. Davidescu, *Titanii;* T. Arghezi, *Cîntare omului;* Al. Philippide, *Izgonirea lui Prometeu;* M. Sorescu, *Perpetuum mobile.* Titanul a inspirat o celebră pictură a lui Tizian.

18. Tînăr iubit de Hercule, care l-a însoțit pe erou în expediția argonauților. În Misia, unde au poposit, Hercule l-a trimis să aducă apă proaspătă de la un izvor. Nimfele, fermecate de frumusețea lui Hilas, l-au răpit.

19. Pasifae, fiica Soarelui (Helios) și a oceanidei Perse, este soția lui Minos, regele Cretei. Fiindcă Minos nu-i jertfește lui Neptun un taur alb, pe care i-l oferise zeul însuși, acesta se răzbună, făcînd ca Pasifae să se îndrăgostească de un taur ucigaș ce devasta Creta. Din această unire s-a născut Minotaurul, ființă monstruoasă, jumătate om, jumătate taur, ucis de Teseu. Cu regele Minos, Pasifae i-a avut pe Androgeu, Ariadna, Deucalion și Fedra.

20. Pretidele (Ifianasa, Ifinoe, Lisipe) sînt fiicele lui Pretus, regele din Argos, întemeietorul Tirintului. Îndrăznind să se măsoare în

frumuseţe cu Iunona, au fost pedepsite de aceasta să-şi piardă minţile şi să rătăcească prin Peloponez, socotindu-se juninci (Ovidiu, *Metamorfoze*, XV, vv. 325—356). Sînt salvate cu ajutorul prezicătorului Melamp.

21. Gortina este o vestită cetate în insula Creta, unde se spune că păşteau caii lui Apolo.

22. Fecioara este Atalanta, fiica lui Scheneu, regele ţinutului Scir. Alergătoare desăvîrşită, ea nu voia să se mărite decît cu acela care o va întrece la fugă. Îşi învingea cu uşurinţă pretendenţii şi-i ucidea cu suliţa. Cel care a izbutit să o întreacă a fost Hipomeneu. Acesta primeşte de la Venus trei mere de aur din grădina Hesperidelor şi le lasă să cadă în timpul alergării. Opirndu-se să le culeagă, Atalanta a fost întrecută.

23. Faeton, fiul lui Sol (Helios) şi al oceanidei Climena, încercînd să conducă o zi carul tatălui său pe bolta cerească, rătăceşte drumul, nu poate struni caii şi este pe punctul de a incendia lumea. Iupiter îl trăsneşte şi-l aruncă în apele Eridanului (Padul). Surorile lui, Faetonidele sau Eliadele, l-au plîns atît de mult încît lacrimile lor s-au transformat în ambră, iar ele au fost preschimbate în arini sau în plopi (*Eneida*, X, v. 190; Ovidiu, *Metamorfoze*, II, vv. 329—381).

24. Caius Cornelius Gallus (69—26 a.C.n.), născut la Forum Iulium, în Gallia Narbonensis, om politic şi poet liric, apropiat lui Octavian. Participă la lupta de la Actium, îl urmăreşte pe Antoniu şi devine prefect al Egiptului. Se pare că în urma unor abuzuri îşi atrage dizgraţia lui Octavian. Fiind judecat şi exilat, se sinucide. Creator al elegiei în poezia latină, Gallus scrie *Iubirile (Amores)*, patru cărţi de elegii erotice, închinate iubitei sale Licoris. A fost prieten al lui Vergiliu, care spera ca Gallus să-l poată ajuta în păstrarea proprietăţii de la Mantua.

25. Rîu în Beoţia (azi, Paniţa), ce izvorăşte de la poalele Heliconului.

26. Aonia este vechiul nume al Beoţiei, preluat de la cel al legendarului rege Aon care domnise aici.

27. Cîntăreţ mitic al Greciei, Linus este fiul lui Apolo şi al Psamatiei (după alte legende, al Uraniei). Psamatia, fiica lui Crotop, regele Argosului, îl părăseşte, iar copilul este crescut de nişte păstori. Versul lui Vergiliu se referă la această ipostază a lui Linus. Se spune că l-ar fi provocat la o întrecere în cîntec pe Apolo însuşi şi că zeul l-ar fi ucis din gelozie.

28. Achiu (lat. *apium* „ţelină") este o plantă ce creşte în locurile umede. Din cauza verdelui intens al frunzelor rezistente, era folosită la împletirea coroniţelor.

29. Bătrînul este Hesiod, născut în Ascra din Beoţia. Linus atribuie fluierului puteri miraculoase, similare celor ale lirei lui Orfeu.

30. Oraş de pe coasta eoliană a Asiei Mici, în preajma căruia se aflau o pădure şi un sanctuar consacrate lui Apolo. Aici a scris Euforion din Calcis un poem dedicat zeului.

31. Este vorba despre două legende mitologice referitoare la două personaje numite Scila. Prima este fiica lui Nisus, regele cetăţii co-

rintiene Megara. El avea în creştet un fir de păr de aur, care-l făcea invincibil. Cînd Minos, legendarul rege cretan, atacă Megara, Scila, fiica lui Nisus, în schimbul făgăduinţei că va fi luată de soţie de către Minos, îşi trădează tatăl, tăindu-i firul de păr miraculos. La urmă, Minos o respinge, iar Nisus o ucide. Scila a fost transformată în pupăză, iar Nisus în vultur de mare. Cealaltă legendă se referă la Scila, fiica zeului marin Forcus şi a surorii lui, Ceto. După altă legendă, era fiica lui Tifon şi a Echidnei. Scila avea înfăţişarea unui monstru marin cu bust de femeie şi cu partea de jos a corpului „împodobită" cu capete de cîini. Distrugea corăbiile ce treceau prin strîmtoarea Mesina şi-i înghiţea pe corăbieri. Astfel i-a ucis pe şase din însoţitorii lui Ulise. Scila a fost transformată în monstru de gelozia Circei, fiindcă ambele îl iubeau pe Glaucus, pescar beoţian, fiul lui Neptun şi al nimfei Naide. Cînd şi-a văzut noua înfăţişare, Scila s-a sinucis, aruncîndu-se în marea Siciliei. În acel loc a apărut un munte înspăimîntător. După altă legendă, Scila a fost ucisă de Hercule, fiindcă furase o parte din boii lui Gerion (Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, v. 1 şi urm.; XIV, v. 1 şi urm.).

32. Dulihiu (azi, Neochori) este una din insulele Echinade din Marea Ionică, în vecinătatea Itacăi, patria lui Ulise.

33. Aluzie la legenda nefericitei Procne şi a surorii sale Filomela, fiicele regelui atenian Pandion. Procne este soţia crudului rege trac Tereu. Acesta o necinsteşte pe Filomela şi, pentru ca tînăra să nu poată dezvălui nelegiuirea, îi taie limba. Filomela ţese întîmplarea pe o pînză pe care i-o arată lui Procne. Copleşită de disperare, aceasta se răzbună, ucigîndu-l pe Itis, fiul avut cu Tereu. Îl taie în bucăţi, îl găteşte şi i-l serveşte soţului. Cînd află adevărul, Tereu vrea să le ucidă pe amîndouă, dar zeii îl transformă pe el în pupăză, pe Procne în rîndunică şi pe Filomela în privighetoare (Ovidiu, *Metamorfoze* VI, vv. 424 şi urm.).

34. Eurotas (azi, Vasili-Potomo) este un rîu în Laconia. Pe malurile lui îşi cînta Apolo iubirea pentru Hiacint.

35. Vesper sau Hesperus, luceafărul de seară, numit la romani Lucifer, a fost fiul lui Iupiter sau al lui Atlas. Fiindcă-i plăcea să privească aştrii, a fost preschimbat în steaua care apare prima şi dispare ultima de pe boltă.

36. Olimpul desemnează aici cerul, sălaşul zeilor vrăjiţi de cîntecul lui Silen. Final asemănător cu cel al *Bucolicei* a III-a, prin regretul despărţirii de lumea vrăjită a poeziei şi revenirea la îndeletnicirile comune.

EGLOGA VII

1. Dafnis este un păstor, fără nici o legătură cu cel din *Bucolice*, V.

2. Coridon şi Tirsus sînt păstorii care se întrec prin cîntec.

3. Arcazi: nu originari din Arcadia, pitoreasca provincie din centrul Peloponezului, ci cu talent la muzică şi la poezie. Potrivit concepţiei lui Vergiliu, Arcadia este leagănul poeziei bucolice.

4. Păstorul prin intermediul căruia se reproduce întrecerea poetică dintre Coridon şi Tirsus. Procedeul este ingenios şi înlătură monotonia compoziţională.

5. Rîul Mincius (azi, Mincio) din Galia Cisalpină, cu malurile bogate în arinişti şi plopişuri, trece pe lîngă oraşul Mantua, în apropierea căruia se afla localitatea natală a lui Vergiliu, Andes.

6. Stejarul: copacul consacrat lui Iupiter.

7. Alcipa era sclava lui Coridon, iar Filis, a lui Tirsis.

8. Nimfele libetride sînt muzele. La origine, ele personificau elementele şi forţele naturii. Se numeau astfel de la peştera Libetra de pe muntele tesalian Helicon, unde se găsea un izvor ce le era consacrat. Nu toţi cercetătorii identifică nimfele libetride cu muzele. Poeţii antici obişnuiau să invoce des nimfele izvoarelor ca inspiratoare ale poeziei.

9. Codru (rival al lui Mopsus, *Bucolice*, V), pare a fi un poet contemporan cu Vergiliu, privit în mod diferit de către Coridon şi Tirsus.

10. *Bucolice*, V, n. 2.

11. *Bucolice*, II, n. 6.

12. Anticii aveau obiceiul ca atunci cînd renunţau la o profesie să atîrne de un perete al templului sau de trunchiul arborelui consacrat zeului protector al profesiei respective instrumentul specific activităţii abandonate. A atîrna naiul de pin, arbore dedicat lui Pan, însemna a renunţa la cîntec. Cf. Eminescu, *Singurătate:* „Ah! de cîte ori voit-am / *Ca să spînzur lira-n cui* / Şi un capăt poeziei / Şi pustiului să pui!".

13. Tirsus însuşi.

14. Bacarul era o plantă folosită împotriva deochiului. În antichitate exista credinţa că o laudă excesivă putea atrage asupra celui elogiat mînia zeilor. De aceea, Tirsus, temîndu-se de laudele lui Codru, vrea să se protejeze.

15. Micon este numele adoptat de Cridon cînd o invocă pe zeiţa Diana. Păstorul vrea să atragă bunăvoinţa Dianei, arătîndu-i că, deşi este „micuţ", a vînat animale bătrîne şi puternice.

16. Coturnii: încălţăminte grecească de interior, folosită, mai ales, de femei. Romanii au dat acest nume la o încălţăminte înaltă, care acoperea pulpele şi ajungea pînă la genunchi. Dintre zei, Diana şi Bacus purtau coturni. Ca să pară mai înalţi, şi actorii foloseau coturni cu talpă groasă.

17. Priap, zeul fertilităţii grădinilor şi al livezilor, era fiul lui Dionisos (la romani, Bacus) şi al Venerei. Născut în Lampasc, în Helespont (azi, Dardanele), cultul său s-a răspîndit în Grecia şi în Italia. I se aduceau ofrande de grîu, miere şi fructe. Priap simboliza şi forţa virilă, fiind nelipsit din cortegiul lui Bacus.

18. Nimfa Galatea („cea albă ca laptele") era fiica zeului Nereu şi a lui Doris. A fost iubită de ciclopul Polifem (Teocrit, *Idile*, VI; XI), dar l-a respins pentru păstorul Acis, fiul lui Faun. Din gelozie, Polifem se răzbună, transformîndu-l pe Acis într-o stîncă şi pe Galatea în rîu. Ovidiu (*Metamorfoze*, XIII, v. 750 şi urm.) povesteşte că nimfa a schimbat sîngele lui Acis într-un rîu care curge în Sicilia.

Această legendă a inspirat picturi celebre: *Triumful Galateei*, de Rafael; *Acis şi Galatea*, de Claude Lorrain; *Acis şi Galatea*, de *François* Perrier, pînze de Annibale Carracci, Sandro Botticelli, Francesco Albani, G. B. Tiepolo etc. şi romanul *Galatea*, de Cervantes. Alegerea Galateei, personaj favorit al poeţilor bucolici, ca iubită imaginară a lui Coridon sugerează intenţia lui Vergiliu de a reaminti versurile lui Teocrit, pe care le preţuia.

19. *Bucolice*, I, n. 10.

20. „verdeaţa Sardiniei" este plantă numită boglari, o erbacee toxică *(Ranunculus sceleratus)*, al cărei suc foarte amar provoacă spasme şi o contracţie a gurii asemănătoare rîsului. De aceea rîsul amar este numit şi rîs sardonic. Iarba de Sardinia (lat. *Sardonica herba*) se cheamă şi „piciorul cocoşului".

21. Ziua i se părea „mai lungă" fie din pricina întrecerii, fie din nerăbdarea de a-şi vedea iubita.

22. Izvoarele „cu verde muşchi tivite", ierbuşca, pomişorii „cu umbră rară" par a evoca peisajul mantuan, pe care poetul îl învăluie într-o delicată aură lirică.

23. Alexis apare în *Bucolice*, II ca iubit al lui Coridon. Ar putea fi vorba şi despre un alt păstor.

24. Bacus, zeul roman al viilor, al vinului şi al freneziei, corespunzător lui Dionisos din mitologia greacă, este fiul lui Iupiter şi al Semelei. Cultul său era răspîndit în întreaga lume antică. În cinstea lui se organizau serbările *Bacanalia*, la care participau, mai ales, femeile. Bacus era însoţit de un alai vesel, format din bacante, sileni, satiri. Vergiliu (*Eneida*, IV, v. 58) îl invocă sub numele de Lieus (gr. *lyein* „a elibera de griji", „a dezlega"), drept protector al căsniciei. Apare ca personaj în *Bacantele* lui Euripide. Este des reprezentat în remarcabile opere plastice: în sculptura lui Praxiteles *Bacus purtat de Hermes*, în picturile lui Michelangelo, Tiziano, Reni, Primaticcio, Van Dyck, Jordaens, Poussin.

25. Iupiter este menţionat aici ca un zeu al fenomenelor atmosferice, cerul însuşi cu manifestările sale meteorologice.

26. Alcide este Hercule, amintit astfel după numele bunicului său Alceu. Iupiter, pentru a o seduce pe Alcmena, a luat chipul soţului acesteia, Amfitrion, care era fiul lui Alceu.

27. Venus.

28. Nume de păstor.

29. Versul sugerează harul poetic superior al lui Coridon. Pentru toţi păstorii, Coridon rămîne reprezentantul incontestabil al cîntecului bucolic. Ideea este susţinută de simţirea delicată ce răzbate din strofele sale.

EGLOGA VIII

1. Nume de păstori întîlnite şi în *Bucolicele a III-a şi a V-a*.

2. Animismul exprimat în preambul pare a fi o *captatio benevolentiae*, procedeu cunoscut în poezia bucolică.

3. *Bucolice,* III, n. 26.

4. Aluzie la expediţia victorioasă a lui Pollio din anul 39 a.C.n. împotriva partinilor, populaţie din Dalmaţia. Poetul nu ştie dacă Pollio se va întoarce în Italia pe uscat, trecînd Timavul (azi, Timavo), rîu care separă Istria de Veneţia şi se varsă în Adriatică în golful Triest, ori va reveni pe mare.

5. Recunoştinţa poetului, pentru că Pollio îi încurajase primele încercări literare.

6. Iedera încununează, la cei vechi, gloria poetică, iar laurul — pe cea militară. Astfel Polio este elogiat atît pentru tragediile sale, astăzi pierdute, socotite demne de cele ale lui Sofocle, cît şi pentru victoriile militare.

7. Menalul (azi, Roino) este un munte în Arcadia, ţara lui Pan şi a cîntecelor păstoreşti. Damon pare a spune că doar Menalul şi sensibilii păstori arcadieni i-ar putea înţelege suferinţa.

8. Aluzie la inventarea naiului de către Pan.

9. Vers cu tentă aforistică, referitor la suferinţele nebănuite ale iubirii.

10. Grifonii sînt animale fabuloase, cu cap şi aripi de vultur şi cu trup de leu. Păzeau aurul din Sciţia, pe care voiau să-l fure arimaspii, neam scit legendar, cu un singur ochi, foarte iscusiţi călăreţi. Din cauza deselor încercări de furt, grifonii şi caii se duşmăneau. Erau consacraţi zeului Apolo.

11. Aluzii la datinile de căsătorie ale romanilor. Mireasa, adusă în casa mirelui seara, era însoţită de un alai, înaintea căruia mergea un copil purtînd o făclie de lemn de pin, aprinsă la focul de pe vatra din casa părintească a miresei.

12. Mărturisirea suferinţei lui Damon aminteşte de cea a lui Polifem din Teocrit, *Idile, XI.*

13. Ismar, Rodope (*Bucolice,* VI, n. 13); garamanţii, popor din sudul Numidiei (Fezzanul de azi), la extremitatea lumii cunoscute de romani. Capitala lor era Garama (azi, Gherima).

14. Amor (Cupidon sau Eros), fiul Venerei şi al lui Marte (Mercur sau Iupiter), zeul iubirii. Sub chipul de copil înaripat, înarmat cu arc şi tolbă cu săgeţi, se ascunde un zeu temut, care răspîndea printre divinităţi şi oameni chinurile iubirii. Uneori apărea chinuind un fluture, simbolul sufletului. Chiar şi Iupiter şi Venus se temeau de capriciile lui. Printre victimele lui se numără Didona şi Enea (*Eneida,* IV, v. 412 şi urm.). Apare în sculpturile lui Praxiteles, Scopas, Lisip, în numeroase basoreliefuri şi mozaicuri antice, dar şi în picturile lui Botticelli, Tiziano, Perugino. Este evocat de Eminescu, *Pajul Cupidon.*

15. Aluzie la crima Medeei, fiica lui Eete, regele Colhidei. Vestită vrăjitoare, Medeea îl ajută pe Iason să dobîndească lîna de aur. Îl însoţeşte apoi la Corint, unde Iason o părăseşte şi se însoară cu Glauce (după altă legendă cu Creusa, fiica regelui Creon). Medeea o ucide pe Creusa, dîndu-i un veşmînt otrăvit, îşi omoară copiii avuţi cu Iason şi fuge cu un car înaripat la Atena, unde se mărită cu regele Egeu. După ce încearcă să-l otrăvească pe fiul acestuia, este alungată şi se întoarce în Colhida. Este eroina celebrei tragedii a lui Corneille şi a

dramei *Lunga noapte a Medeei*, de Alvaro Corrao. Apare în pictura lui Delacroix şi Feuerbach. Legenda ei inspiră şi operele muzicale ale lui Cherubini, Charpentier, Filippo Pacini, Milhaud.

16. Ideea pasiunii întunecate şi devoratoare ca sursă a răului şi a absurdităţii lumii.

17. Păstor lipsit de talent.

18. *Bucolice*, III, n. 13.

19. Arion este un poet liric grec şi un vestit chitarist, născut la Metimna, în insula Lesbos (sec. al VII-lea a.C.n.). La întoarcerea din Sicilia, unde se îmbogăţise de pe urma talentului său, corăbierii l-au aruncat în mare pentru a-i fura averile, dar un delfin, fermecat de cîntecul lui, l-a adus pe coastele Greciei.

20. *Bucolice*, III, n. 27.

21. Vers celebru (*non omnia possumus omnes*, ad litteram: „nu toţi putem toate"). Poetul spune că fiecare din cei doi — Damon şi Alfesibeu — are specificul inspiraţiei sale şi talentul propriu. În acest fel, creşte interesul pentru cîntecul ce urmează, diferit ca substanţă de cel al lui Damon.

22. Ceremonia magică avea loc în curtea interioară (lat. *impluvium*). Tînăra părăsită îi cere sclavei să-i aducă aici apa lustrală şi altarul.

23. „bălăriile lăptoase" (lat. *verbena*) denumesc ramurile sfinte ale arborilor consacraţi zeilor (măslinul, laurul, chiparosul, mirtul), folosite în sacrificii sau la vrăji.

24. Tămîia, nelipsită în riturile de purificare.

25. Repetarea cuvîntului „descîntece" (lat. *carmina*) pare a fi o formulă de incantare magică.

26. Numele celui care o părăsise pe tînăra femeie.

27. Celebră vrăjitoare, fiica Soarelui şi a oceanidei Perse (după altă legendă a Soarelui şi a Lunii). După ce şi-a ucis soţul, regele sarmaţilor s-a stabilit în insula Eea. Cu ajutorul unei ierbi primite de la Mercur, îl reţine un an pe Ulise care se întorcea din insula lestrigonilor şi cu bagheta magică îi schimbă pe însoţitorii lui în porci (Homer, *Odiseea*, X, vv. 203—243). Cu Ulise l-a avut pe Telegon.

28. Se pare că romanii au preluat de la marsi, vestiţi vraci, credinţa despre uciderea şerpilor prin vrăji.

29. Cele nouă fire, „cîte trei, cu cîte / Trei feţe felurite", erau, potrivit comentatorilor antici, albe, roşii şi negre. Menite a-i lega pe iubiţi, ele înconjurau de trei ori o efigie sau o statuetă a aceluia căruia îi era destinată vraja. Aici: Dafnis.

30. În simbolistica magică, numerele fără soţ sînt considerate faste, pentru că nu se pot împărţi în două numere întregi. Numărul trei şi multiplii săi trau socotiţi sacri.

31. Versurile fac aluzie la două bucăţi, una de lut şi alta de ceară, care reprezintă inima lui Dafnis. Vrăjitoarea vrea ca inima iubitului să fie insensibilă (de lut) la dragostea altei femei şi să se topească de iubire (precum ceara) pentru ea.

32. Pragul avea o importanţă deosebită în practicile magice. Îngroparea sub prag a hainelor celui plecat presupunea speranţa reîntoarcerii lui.

33. Pontul este o regiune din Asia Mică, între Bitinia şi Armenia, vestită pentru plantele otrăvitoare şi de leac ce creşteau aici.

34. Numele unui vrăjitor.

35. Meris practică licantropia, spiritismul şi transformarea în pricolici. Credinţa despre mutarea prin vrăji a recoltei de pe o tarla pe alta era foarte răspîndită la romani. Legea celor XII table prevedea pedepse aspre pentru practicarea acestor vrăji.

36. Interdicţia de a privi înapoi se întîlneşte şi la sărbătoarea spiritelor morţilor (*Lemuria* sau *Lemuralia*), cînd se aruncau peste cap boabe (Ovidiu. *Fastele*, V, vv. 435—440).

37. Nume de cîine (gr. *hilax* „lătrător").

38. Final specific vergilian. Bucuria regăsirii curmă chinurile femeii părăsite. Raportată adesea la *Idila a II-a* a lui Teocrit, *Farmakéutria* (Vrăjitoarea), *Bucolica a VIII-a* se deosebeşte de aceasta prin nota optimistă a finalului.

EGLOGA IX

1. Meris este slujitorul credincios al lui Menalca, iar Licida un păstor tînăr, indignat de alungarea poetului.

2. Oraşul este Mantua.

3. Comentatorii antici vorbesc de un oarecare centurion Arrius, care a luat cu forţa gospodăria poetului şi l-a ameninţat cu moartea, încît acesta a scăpat cu fuga.

4. Replica exprimă atît indignarea lui Meris că trebuie să slujească unui stăpîn nedemn, cît şi amărăciunea că omul stă sub puterea sorţii schimbătoare. *Fors omnia versat*, „soarta / Pe toate le-ncovoaie" aminteşte de motivul *fortuna labilis*, frecvent în poezia latină.

5. Cîntăreţul Menalca este Vergiliu.

6. Comentatorii au identificat aici peisajul plaiurilor mantuane, diferit de cel al *Idilelor* lui Teocrit.

7. Zeul forţei brutale a războiului, fiul lui Iupiter şi al Iunonei, dispreţuit de părinţi şi de fraţi din cauza firii lui sîngeroase. Aici, „săgeţile lui Marte", aluzie la războaiele civile. Epirul este un ţinut muntos de pe coasta de vest a Greciei. Comparaţia din finalul strofei este o condamnare a brutalităţii războiului.

8. Pasăre fatidică, cioara este prevestitoare de rău, pentru că stă pe un arbore găunos. Augurii credeau că prevestirile ciorii se înfăptuiesc dacă ea croncăne din partea stîngă. Aici prevesteşte alungarea şi pribegia lui Menalca.

9. Numele unei păstorişe îndrăgită de cei doi.

10. Fost sclav al lui Menalca.

11. Primul fragment din poezia lui Vergiliu amintit de Meris este o imitaţie a primelor versuri din *Idila a III-a* a lui Teocrit.

12. Este vorba despre L. Alfenus Varus, guvernatorul Galiei Cisalpine, prin a cărui bunăvoinţă speră Vergiliu să-şi păstreze pămîntul.

13. Al doilea fragment reprodus din poezia lui Menalca (Vergiliu) conţine aluzii la realităţi istorice. Cremona, oraş în Galia Cisalpină,

pe malul nordic al Padului, era „năpăstuită", fiindcă în timpul războiului civil fusese de partea lui Brutus și Cassius. După înfrîngerea celor doi, Octavian îl propune pentru expropriere. Aceasta se va extinde și în Mantua „prea-nvecinată", aflată doar la 40 de mile de Cremona. Pe malul rîului Mincius trăiau multe lebede. Promisiunea de a-l slăvi pe Varus va fi împlinită cu moderație în *Bucolica a VI-a.*

14. Tisa era socotită un arbore dăunător. Albinele care adună polen de tisă produc miere amară.

15. Lucius Varius Rufus (cca 70 — cca 15 a.C.n.), poet de faimă în cercul lui Mecena. A scris poemul *Despre moarte,* tragedia *Tieste* și elegii. După moartea lui Vergiliu, August îi cere să editeze *Eneida.* A alcătuit și o biografie a lui Vergiliu. Caius Helvius Cinna (prima jumătate a sec. I a.C.n.), prieten al lui Catul și reprezentant strălucit al alexandrinismului, este autorul epopeii mitologice savante *Smirna.*

16. Comentatorii antici găsesc aici un joc de cuvinte aluziv la adresa mediocrului poet Anser (lat. *anser* „gîscă"), contemporan al lui Vergiliu și prieten al lui Antoniu.

17. *Bucolice,* VII, n. 18.

18. Altă adaptare a unui fragment din *Idila a XI-a* a lui Teocrit.

19. Numele unui țăran sau al unui păstor.

20. Aluzie la cometa ivită în 43 a.C.n. în timpul jocurilor funebre instituite de Octavian în memoria lui Cezar, numit Dioneul după numele Dionei, fiica lui Uranus și a Geei. Diona fusese una din soțiile lui Iupiter, cu care, după unele legende, a avut-o pe Venus. Cezar pretindea că ginta Iulia, din care făcea parte, se trage din Iulus, fiul lui Enea, a cărui mamă era Venus.

21. Ultimul fragment din cîntecele lui Menalca, intercalat în strofa lui Meris. Imaginat ca fiind un mai vechi imn de preamărire a lui Cezar, fragmentul rămîne un elogiu adus lui Octavian, fiul Atiei, nepoata lui Cezar, pentru curmarea războaielor civile.

22. Romanii credeau că dacă un lup vede, el întîi, pe cineva, acesta își pierde glasul.

23. Bianor sau Ocnus — fiul Tibrului (după altă legendă, al lui Hercule) și al nimfei Manto — era întemeietorul orașului Mantua. Mormîntul său se găsea la marginea orașului. În *Eneida,* X, v. 198, Ocnus îl ajută pe Enea în lupta contra rutulilor.

24. Încrederea neclintită în reîntoarcerea stăpînului atenuează tonul amar al bucolicei.

EGLOGA X

1. Fiică a lui Nereu și a nimfei Doris, însoțitoare credincioasă a Dianei, Aretuza a fost îndrăgită de vînătorul Alfeu. Pentru a-i despărți, Diana îl transformă pe Alfeu în rîu, iar pe Aretuza în izvor. Din Arcadia, pe unde curgea, Alfeu își caută loc pe sub pămînt și își unește apele cu cele ale Aretuzei, care se găsea în Sicilia, lîngă Siracuza. Invocarea nimfei siracuzane înseamnă recunoașterea influenței teocritiene și în această eglogă.

2. Actriţa Citeris recitase în teatru o bucolică a lui Vergiliu, contribuind la răspîndirea faimei poetului.

3. Sican, sicilian. Sicania era vechiul nume al Siciliei, adoptat după cel al sicanilor, străveche populaţie iberică stabilită în insulă.

4. Vers cu tentă aforistică *(Non canimus surdis)*, sugerînd receptarea dureroasă a suferinţei lui Gallus de către natură.

5. *Bucolice*, II, n. 10.

6. Parnas (*Bucolice*, VI, n. 12). Pindul, munte închinat muzelor, aflat la hotarul dintre Epir şi Tesalia. Aganipe era fiica rîului Fermes de pe muntele Helicon din Beoţia. A fost transformată într-o fîntînă consacrată muzelor, a cărei apă avea puterea de a-i inspira pe cei care o beau.

7. Menal (*Bucolice*, VIII, n. 7).

8. Munte în Arcadia, consacrat lui Iupiter şi lui Pan. Fiecare dintre ei poarta supranumele de Liceul (gr. *lykos* „lup").

9. Tînăr de o nespusă frumuseţe, născut din dragostea nemărginită a Mirei pentru tatăl său Cinir, regele Ciprului. Simţind că va naşte, Mira este cuprinsă de spaimă, deoarece nu avusese legături incestuoase cu Cinir. Se ascunde în pădure, iar Venus o transformă în smirnă (Ovidiu, *Metamorfoze*, X, v. 298 şi urm.). Dintr-o scobitură făcută în scoarţa copacului se naşte Adonis. Venus îl dă Persefonei să-l crească, dar aceasta refuză să i-l mai redea. Judecata lui Iupiter hotărăşte ca Adonis să stea patru luni cu Persefona în lumea subpămînteană şi opt pe pămînt cu Venus, care îl adora. Adonis este rănit la o vînătoare de un mistreţ trimis asupra lui de gelosul Marte. Moare în braţele zeiţei care-l transformă în anemonă. Cultul lui, legat de revenirea primăverii, de origine siriană şi feniciană, era celebrat de femei. Legenda lui Adonis este reflectată în picturile lui Veronese, Bordone, Giordano, Rubens, în sculpturile lui De Rossi, De Vries, Canova, Thorvaldsen şi în opera lirică *Adonis* de Claudio Monteverdi. Vittorio Alfieri a scris tragedia *Mirra*.

10. Ghinda folosită ca nutreţ pentru vite era păstrată iarna în apă pentru a-şi menţine frăgezimea.

11. *Bucolice*, III, n. 17.

12. Aluzie la plecarea lui Licoris în Germania, unde taberele iernau în regiunea Rinului.

13. Silvan, fiul lui Saturn, este străvechea zeitate italică a pădurilor şi protector al turmelor, confundat cu Faun sau Pan. I se aduceau ca ofrande: lapte, miere şi primele roade ale pămîntului. Era înfăţişat ca un bătrîn avînd pe cap o cunună de spice şi purtînd în braţe un chiparos smuls cu rădăcină cu tot. Cf. Minulescu, *Octombre:* „În parcul presărat cu statui / De Nimfe, / Fauni / Şi Silvani..."

14. Ţinut muntos din Peloponez, vestit pentru frumuseţea peisajului. Era patria lui Pan şi a legendelor. A inspirat romanele pastorale purtînd acelaşi titlu *Arcadia*, ale lui Jacopo Sannazzaro, Sir Philip Sidney şi Lope de Vega.

15. *Bucolice*, VIII, n. 14.

16. Numele unei păstoriţe şi al unui păstor.

17. Peisajul pare mai curînd mantuan decît arcadian.

18. Comentatorii antici spun că acest pasaj ar reproduce versuri din elegiile lui Gallus, modificate de Vergiliu.

19. Gallus anunță că va transforma în poezie bucolică („Pe-un fluier mioritic din Sicilia"), în spirit teocritian, elegiile pe care le cultivase pînă atunci, imitîndu-l pe Euforion din Calcis („ce-am cîntat în stih calcidic").

20. Cf. Lucian Blaga, *Cresc amintirile.* Frumusețea poeziei și apropierea de ideea vergiliană impun reproducerea integrală a textului: „Într-un amurg, sunt ani de-atunci, mi-am zgîriat / stăruitor / în scoarța unui arbor — numele — / cu slove mici, stîngace și subțiri. / Azi am văzut din întîmplare / cum slovele-au crescut din cale-afară — uriașe. / Așa îți tai și tu copilo numele / în inima-mi supusă / mărunt, mărunt, ca un ștrengar. / Și după ani / și ani de zile-l vei găsi / cu slove-adînci și uriașe".

21. *Bucolice,* II, n. 10.

22. Rîu în Tracia (azi, Marița).

23. Zodia toridă a Cancerului.

24. Prin disperarea amară din glasul lui Gallus, stăpînit de puterea implacabilă a zeului Amor, Vergiliu pare a aminti de tonul general al elegiilor pierdute *(Amores)* ale acestuia.

25. *Bucolice,* III, n. 27.

26. Anticii credeau că și umbra unor arbori este vătămătoare.

27. Zeiță și personificare a nopții. A apărut din Haos și locuia în Infern. Din ea s-au născut Aerul (Aether), Ziua (Hemera), Soarta (Nemesis), Vrajba (Eris). Dacă poezia poartă amprenta alexandrinismului (dese referiri la personaje și locuri mitologice, procedee retorice), finalul „este, prin delicatețea sentimentului, prin tabloul serii care se topește în umbrele răcoroase ale nopții, prin imaginile folosite, desăvîrșit vergilian" (G. Guțu).

GEORGICE

CÎNTUL I

PLUGĂRITUL

Ce-mprejurări aducu-i holdei sporul;
Cînd bine-i plugul brazda s-o răstoarne,
Iar viţa s-o propteşti pe ulmi; ce grijă
I se cuvine boului, iar oaia
Cum cată să o creşti, dacă şi turme
Tu vrei să ai; ce meşteşug îţi cere
Chivernisitul stup[1]... Acestea toate
De-acu-ncolò, cînta-le-voi, Mecena[2].

Voi, lumii-ntregi strălucitoare torţe,
O, Liber, tu; şi tu, mănoasă Ceres[3],
Cîrmaci în cer ai anului ce curge;
Dacă prin darul vostru pămîntenii
Schimbat-au ghinda codrilor dodonici[4]
Cu ale grîului bogate spice;
Şi, vinul născocind, l-au dres cu apă
Din rîul Ahelou[5], o, fiţi-mi reazem.
Iar voi, divinităţi ocrotitoare
Plugarilor, o Fauni, bateţi pasul
Cu fetele Driade laolaltă[6],
Căci darurile voastre eu cînta-voi.
Şi tu, de dragul căruia, izbită
De preaputernicu-ţi trident, Neptune[7],
Născut-a Glia[8] calul cel vifornic;
Şi tu, împătimitule de codri,
Ai cărui junci, ca neaua albi, trei sute,

Pasc grasele tufişuri ale Ceei[9],
Şi tu, ce ţi-ai lăsat străvechiul codru
Şi-ai părăsit Liceul păduratic[10],
Străjer al turmelor, o Pan[11], ajută-mi,
Dacă ţi-i drag Menalul[12], Tegeene[13];
Şi tu, Minerva, ce-ai ivit olivul;
Şi tu, o tinere[14], ce-ntîia oară
Ne-ai arătat brăzdaru,-ncovoiatul;
Şi tu, ce porţi un chiparos pe braţe
Din rădăcină smuls şi fraged încă,
Silvane[15]; obştea zeilor, zeiţe,
Voi ce rîvniţi a ne-ocroti ogorul;
Şi voi, cei ce hrăniţi făr' de seminţe
Rodirea nouă; şi voi, ce din ceruri
Pe ţarini sloboziţi belşug de ploaie...

Tu, mai ales, pe care, ce soboruri
Cereşti te vor cuprinde, nu ştim încă:
Voi-vei s-ocroteşti cetăţi, o Cezar[16],
Luînd asupră-ţi grija lumii-ntrege,
Ca multul cel rotund să te cunoască
Drept faur al grîneţelor ce poartă,
Puternic peste vremuri rotitoare,
Cu mirt încungiurînd a tale tîmple,
Cu mirtul, ce-i prinos al maicii Venus[17]?
Sau poate c-ai s-ajungi stăpînul mării,
Al nesfîrşitei, iar năierii ţie
S-or închina puterea ta slăvind-o,
Ca singur zeu al lor. Ostrovul Thule[18],
Din fundul lumii, ţie se-nchina-va;
Iar Tetis[13], ginere să te cîştige,
Şi-ar dărui noianul tot de ape.
Sau, nou ivită stea, te-ai vrea adaos
La lunile de vară lenevoase[20],

Acolo unde loc se desfăşoară
La mijloc, între Foarfeci şi Fecioară[21];
Căci Scorpionul[22] însuşi, lucitorul,
Îşi strînge-a sale braţe ca să-ţi lase
Pe cer o parte cît mai mare ţie.
Orişice-i fi (căci Tártarul[23] nu speră
Tu să-i fii rege lui; nici nu te paşte
Vreun jind amarnic de-a domni acolo,
Chiar de Cîmpiile Eliseene[24]
Îi minună pe greci, iar Prosperina[25]
De Ceres iar şi iarăşi căutată,
Nici gînd nu are să-şi urmeze maica),
Deci: orice-ai fi, dă zborului meu pinteni,
Cutezătoarei mele năzuinţe
Fii priitor; şi miloserd cu bieţii
Plugari, ce bine nu-şi cunosc cărarea;
Mă însoţeşte, Doamne; şi, de-acuma,
Deprinde-te să fii chemat ca zeii,
Prin rugăciuni[26].

Cînd vine primăvara,
Pe munţi cărunţi cînd neaua se topeşte,
Iar bulgării sfărîmicioşi se-nmoaie
De-a Zéfirului[27] răsuflare,-atuncea
Să-mi şi înceapă taurul să geamă,
Cînd îl înhami la plugul ce-n ţărînă
Se-afundă. De atît frecuş cu brazda,
Şi fierul prindă-n soare să lucească[28].
Zgîrcitului plugar, la rugăciune
Pînă la urmă-i va răspunde numai
Ogorul care-n două rînduri simte
Şi vipia, şi frigul[29]: secerişul
Nu-ncape în plesnitele-i hambare!

Dar, înainte de-a tăia cu plugul
Necunoscuta ţarină, ai grijă
Să ştii ce vînturi bat pe-acolo, cerul
Cum este nărăvit, ce soiuri creşte
Din moşi pămîntul şi ce fire are.
Şi fiece ogor ce plod e-n stare
Să dea şi ce nu-i vrednic să rodească.
Aici e bun pămîntul pentru pîne,
Acolo se-mbelşugă struguretul.
Altundeva cresc poamele în voie,
Dudăul înverzeşte de la sine.
Doar vezi cum ne soseşte-nmiresmatul
Şofran din Tmolus[30]; fildeşul din India;
Din moaleşa Arabie[31], tămîia;
De la calibii goi[32], ne vine fierul;
Din Pont, o zeamă duhnitoare, stoarsă
Din trup de castor[33]. Din Epir vin iepe,
Mereu cîştigătoare în Elida[34].

Atare legi şi rosturi, pe vecie
La fiece locşor din lume firea
Statornicit-a, încă de pe vremea
Cînd a zvîrlit Deucalion[35] cu pietre
Întîia oară-n lumea cea pustie.
Din pietrele acelea azvîrlite,
S-au zămislit şi oamenii, soi tare
Prin obîrşia lui. Deci hai, pe dată,
Cînd se-nfiripă anul, să răstoarne
Vînjoşii tauri ţarina mănoasă,
Iar brazdele zăcaşe să le coacă
Văpainic soare-n vara cea prăfoasă.
Şi dacă ţarina rămîne stearpă,
Va fi deajuns, cînd s-o ivi Arcturus[36],
S-o scormoni cu o brazdă subţirică:

Aici, ca nu cumva vreo bălărie
Să căşune voioaselor grîneţe;
Colò, ca umezeala cea firavă
Din nisipişul sterp să nu se piardă[37].

Să-ngădui seceratelor ogoare
Ca, rînd pe rînd, să capete hodină:
Prin nelucrare leneş, numai astfel
Va-ncepe cîmpu-a prinde iarăşi vlagă.
Sau, în alt an, bălaiul grîu să-l semeni
Pe locul unde-ai adunat bogate
Legume, cu păstăile pocnite
De vînt; sau măzărichea cea cu bobul
Firav, lupinu-amar cu mlădioase
Tulpine: smocuri dulce foşnitoare.
Căci vezi cum ţarina ţi-o mistuieşte
Şi inul, şi ovăzul; ba şi macul,
Cutreierat de somnul cel leteic[38],
Ţi-o mistuie; dar, cu un an pîrloagă,
Mai lesne fi-va truda-ţi să le semeni.
Doar glia s-o îmbuibi cu baligi grase,
Că e sleită; nu-ţi fie sfială
Nici să presari pe istovite-ogoare
Cenuşa smîrcedă. Schimbîndu-şi roada,
Hodină dobîndeşte şi răzorul.
Înţelenit, pămîntul, la răstimpuri,
Nu mică ţi-a aduce mulţămită.
Şi nu o dată fost-a cu priinţă
Să fie-aprinse ţarinile sterpe,
Să fie arse-n flăcări trosnitoare
Păişurile moaleşe; din asta
Pămîntul poate că primeşte-n sînu-i
Bogată hrană, tainică vîrtute.
Sau poate că prin foc se mistuieşte

Tot ce e rău în sinea-i; şi-umeţeala
Cea prisoselnică-n risipă cade;
Sau că desferecă acea căldură
Mai multe căi, răsuflători ascunse,
Pe unde suc să urce-n ierburi nouă;
Sau poate că pojaru-acela glia
O întăreşte, vinele-i deschise
Strîngîndu-le, ca nu cumva ploiţe
Firave să îi strice, nici puterea
Năpraznicului soare, nice frigul
Pătrunzător, bătînd din miază-noapte,
Să nu mai poată să-l secătuiască.

Cu greble cine bulgării netrebnici
Fărîme-i face; cine-şi trage leasa
Făcută din nuiele mult ajută
Ogorului şi nu zadarnic Ceres
Plăviţa îl priveşte din înaltul
Olimp. Şi iar, ogorul îşi ajută
Plugarul dacă, răsucind cormana
Pieziş, sfărîmă bolfele pe care
Le ardicase despicînd cîmpia.
De-atît frămînt, i se supune-ogorul.

Neuscăcioase veri şi ierni senine
Rugaţi, plugari, pe zei să vă-nlesnească:
Uscată iarna de va fi, şi grîul
Va rodnici, mănoasă fi-va glia.
Cu grîul, nu cu-altfèl de roade Misia[39]
Se tot făleşte. Gárgara[40], ea însăşi,
Se minună de holdele-i bogate.
Cum să nu-l laud pe acela care,
Îndată ce-a însămînţat ogorul,
Îl şi-urmăreşte pas cu pas: de-aproape

Răstoarnă lostopene vlăguite,
Apoi, sămănătorilor le-aduce
Un rîu, ce se răsfiră în răstoace.
Cîmpia pîrjolită cînd se-ncinge
Şi ierburile-i mor, îl vezi că, iată,
Din dealul priporos, de pe-o sprînceană,
Ademenește-o şuviță de apă,
Iar ea, căzînd, stîrnește ropot aspru
Pe netezite stînci; cu țîşnitura-i
Potoale setea țarinei uscate.
Cum să nu-l laud şi pe-acela care,
Ca nu cumva, de spice-mpovărată,
Tulpina-nvoaltă la pămînt să cadă,
Prisosul vegetației îl lasă
În iarba încă fragedă, să-l pască
Mioarele, îndată ce pămîntul,
Brăzdat, semințele-ncolțind, devine
Un neted cîmp. Dar şi pe-acela care,
Din țarina mustind abate apa
Ce tot băltise, adunată-acolo;
Mai abitir în lunile cu toane,[41]
Cînd poate-un rîu din matca-i se revarsă
Şi mîlul pîn' departe îl împinge,
Aşa-ncît gropi se adîncesc pe baltă,
Înăduşind de calda răveneală.

Trudind aşa, şi oamenii, şi boii
Cînd brazda o răstoarnă, se adaugă
Şi alte rele: gîsca lăcomoasă,
Cocori veniți de lîngă rîul Strimon[42]
Şi, în sfîrşit, cicoarea amăruie:
Acestea toate pagubă căşună;
Iar umbra, şi ea vatămă.

Nu vrut-a
Părintele Olimpului să fie
Lesnit al plugăriei drum. Întîiul,
El răsturnat-a brazde meşterite,
În inimi strecurîndu-le la oameni
Al grijii pinten!... Nu îngăduit-a
Făpturilor tărîmurilor sale
Să lîncezească-n greauă amorţire.[43]

Nici un plugar, pînă venit-a Joe,
Nu încercase glia să-şi supună.
Căci cerul nu-l lăsa pe fiecare
Să-nsemne ţarina ori cu răzoare
S-o hotărască;-atuncea, laolaltă
Îşi rostuiau merindea muritorii.
Pămîntul, de la sine, făr' să-i ceară
Nimica nime, slobozea de toate
Cu mare dărnicie.[44]. Însă Joe
Vîrît-a-n negrele năpîrci veninul
Vătămător; la lupi el poruncit-a
Să prade; mărilor: să se frămînte;
Din frunze de copaci, gonit-a mierea;
Pitit-a bine focul[45]; iară vinul
Popritu-l-a, măcar că pînă-atunce
Cursese pretutindeni rîuri-rîuri.
Gîndise că nevoia,[46] prin cercare,
Va iscusi tot alte meşteşuguri
Pentru ca oamenii, treptat, să caute
În truda brazdei spicele de grîne,
Iar focu-ascuns în cremenea adîncă
Cu izbituri, de-acolo să şi-l smulgă.
Atunci întîia oară fluviile
Simţit-au lunecînd pe valuri luntre
Din trunchiurile-arinilor scobite.

Ş-au numărat şi nume-au dat năierii
La stele: că-s Pleiade,[47] că-s Hiade,[48]
Că-i Ursa lúcedă a lui Licaon.[49]
Atunci s-a-nfiripat şi obiceiul
Să prinzi sălbătăciunile în laţuri
Şi să le vicleneşti cu vîsc.[50] Atunce
Au prins şi vînătorii să-mpresoare
Cu-ai lor copoi cei codri făr' de capăt.

Dar unul, năzuind spre largul apei,
Cu prostovolul rîul larg îl bate;
Un altul trage din adîncul mării
Năvodul ud. A fierului tărie
Atunce s-a ivit, ca şi firezul
Cu lama scrîşnitoare.[51] (Mai nainte
Spărseseră cu icuri lemnul moaleş.)
Atuncea apărură şi tot soiul
De meşterii. Ea, truda îndîrjită[52]
În toate-a biruit, la-ndemnul lipsei,
Ce ca un pinten bîntuie-ne viaţa-n
Asprimea ei.

Întîia oară Ceres[53]
A statorit ca oamenii să-nveţe
Cu fierul plugului să-ntoarne brazda,
Cînd îndestul nu mai făceau nici ghindă,
Nici poame codrii sfinţi, iar la Dodona
Oracolul vestea: lipsi-va hrana . . .
Curîndă vreme, grînele, şi ele,
De suferit avură: reaua, roade
Rugina spicele[54]; pe cîmpuri scaiul,
Netrebnicul, se zburle; piere holda,
Se nalţă brusturetul şi scaieţii
Ca o pădure-ursuză; iar la mijloc,

În strălucirea holdelor: neghina,
Neghina păguboasă și păișul
Becisnic; ele stăpînesc acolo.

Iar dacă nu stîrpi-vei bălăria
Tot dînd cu grebla, dacă nu spăima-vei
Cu zvoană paseri; dacă cu cosorul
Nu vei răpune crengile ce-ntunec'
Cu umbra lor ogorul, dacă nu vei
Chema cu rugăciuni cerească ploaie, —
Atuncea, vai, privi-vei doar mormanul
De bogății ale-altuia, zadarnic,
Și te-oi vedea cum, scuturînd stejarii,
Cu ghindă-n sihle potoli-ți-vei foamea.

Mai trebuie să spun și ce unelte
Țăranii aspri au la îndemînă,
Fără de care, roadele bogate
Nici semănate nu pot fi, nici crește.
E fierul de la plug întîiul, apoi
Întreaga plugului alcătuire
Vînjoasă și greoaie,-ncovoiată;
Și ale maicii din Eleusis cară[55]
Cu boi, cu roți ce se învîrt zăbavnic.
Treierătoarele, și tăvălugii,
Și greblele, nemăsurat de grele.
Pe urmă, coșulețul de răchită,
Sărăcăciosul, născocit de Céleus[56];
O leasă din nuiele împletită;
Vînturătoarea mistică-a lui Bacus.[57]
Tu, grijnic amintindu-ți de acestea,
La păstru bine pune-le pe toate
Cu mult nainte de-a fi folosite,

Dacă rîvnești să te arăți prea vrednic
De gloria divină-a plugăriei.[58]

Nu-i vreme de zăbavă: în pădure
Înmlădiatul ulm, cu mare silă,
Se face corn de plug și-agonisește
Cujbata plugniței înfățișare.
De rădăcina cornului legi oiștea,
Cam de vreo opt picioare în lungime,
Și potrivești apoi cormane: două
Și plazul cu spinarea îndoită.
Ușorul lemn de tei, bun pentru juguri,
Din timp să-l tai; tăia-vei pentru coarne
Din carpenul înalt; putea-vei astfel
Să mîi din spate plugul pe rotile.
Iar lemnăria toată, atîrnată
Deasupra vetrei o încerci cu fumul.[59]

De vrei s-asculți, de rîvnă ai, să afli
Ale țăranilor mărunte păsuri,
Eu pot aice să-ți înșirui multe
Învățături, de la bătrîni păstrate.
În primul rînd va trebui ca aria
S-o netezești cu ditai tăvălugul,
Cu mîna-ți o frămîntă și cu humă
Vînjoasă o-ntărește, să nu crească
Pe trupu-i bălării; sau să nu crape,
De multa colbărie covîrșită;
Sau să nu tabere belele-asupra-ți
În fel și chip: un șoricuț, adesea,
Își sapă sub pămînt un covru;-acolo
Hambarul și-a durat; sau cîrtițele
Orbețe-și scurm-acolo „dormitorul";
Sau vreun broscoi rîios găsești prin găuri

Sau multe arătănii dintre cele
Ce poartă-le pe fața lui pămîntul.
Furnica — temătoare că rămîne
Calică în tîrziul bătrîneții —
Și gărgărița pot să deie gata
Cogeamite girezile de pîne.
Te uită dar și tu cu luare-aminte
La pîlcul de migdali, cînd prin bungéturi
Se înveșmîntă-n horbotă de floare
Și-și pleacă miresmatele lor ramuri:
De e mai multă floare decît frunză,
Atunci și holde vor urma bogate
Și-o dată cu arșițele de vară,
Veni-va-mbelșugat și treierișul.
Dar dacă umbra podidește totul
Cu-al frunzelor desfrîu, degeaba-n arie
Strivi-vei spice doldora de pleavă.

Nainte de-a zvîrli sămînța-n brazdă,
Văzut-am, zău, sămănători, nu unul,
Cum o grijesc în fel și chip, o-mbibă
Cu neagră drojdie și cu silitră,
Ca-n coaja-nșelătoare să se facă
Mai mare bobul; apoi, să se moaie
În grabă, chiar la flacără măruntă.
La fel, văzut-am și grăunțe-alese
Cu chibz, cercate cu prisos de trudă,
Smintindu-se; prevăzător, doar omul
Pe cele ce-s mai mari, le poate pune
În toată primăvara, deoparte.[60]
În felu-acesta, dup-a soartei toane,
Din rău în și mai rău se surpă toate
Și lunecînd pe lîngă noi, de rîpă
Se duc. Pățește-așa și cel ce luntrea

Cu greu şi-o-mpinge apei împotrivă:
Dacă vreodată braţele destinde-şi,
Îl şi înşfacă albia, tîrîndu-l
De-a berbeleac, cu valuri povîrnite.

Apoi, mai trebuie să ţinem seama
De-Arctur şi de-ale Iezilor soroace,[61]
De lucedul Bălaur,[62] tot atîta
Cît seamă ţin şi cei ce peste mare
Pe valuri furtunatice se-ndreaptă
Spre ţară, înfruntînd şi Helespontul,
Şi-ngustul Abidos,[63] bogat în stridii.
Cînd zi şi noapte fi-vor deopotrivă
În zodia Cumpenei[64]; lumini şi umbre
Cînd îşi împart pe jumătate lumea,
Atunci pe tauri puneţi-i la treabă,
Plugarlior, şi-nsămînţaţi pămîntul
Cu orz, pînă la ploaia cea din urmă
Naintea iernii cei nenduplecate.
E timpu-acum să ferecaţi în brazdă
Şi macul hărăzit zeiţei Ceres,[65]
Şi boabele de in. Cît încă glia
Rămîne-uscată, cît pe ceruri norii
Atîrnă încă, hai, plugari, acuma
Să ne-opintim mai abitir pe coarne.

Cînd primăvara vine, semeni bobul
Şi-n fiecare an de mei ai grijă.
Lucerna o primeşte brazda moale
Cînd Taurul[66] cu aurite coarne,
Strălucitor, deschide-n príer anul;
Şi, spetele-ntorcîndu-ni-l, dispare
Din ceruri Cînele,[67] la fugă luînd-o.

Dacă lucrezi pămîntul pentru grîie
Și zdravăna făină, dacă gîndul
Îți stăruie la spice doar, așteaptă
Zorinele copile-ale lui Atlas,
Pleiadele, s-apună; mai așteaptă
Și steaua Ariadnei cei din Cnosos,[68]
Cu-arzînda ei cunună, să coboare:
Atunci abia, sămînța datorată
Poți să o lepezi brazdelor în seamă,
Iar țarinei, și de nu vrea, încrede-i,
Grăbindu-te,-a văleatului nădejde.
Mulți au purces nainte de apusul
Pleiadelor, dar holdele rîvnite
I-au amăgit, cu spicele deșarte.

Dar, dacă semeni ieftina fasole
Și măzăriche; dacă nu disprețui
Să ai în grijă lintea din Eghipet,[69]
Boarul[70] scăpătînd îți va trimite
Neîndoioase semne; hai, începe
Și nu-nceta să semeni pîn' ce iarna
N-o fi în toi. De-aceea universul,
Ce-i măsurat în zone apriate,[71]
Diriguiește-l soarele de aur
Prin a tăriei douăspre'ce zodii.
În zone cinci se desfășoară bolta:
Scînteietorul soare o-nroșește
Mereu pe una, ce-i mereu fierbinte
De-arzimea lui. De-o parte și de alta,
Spre poli, sînt alte două, țepenite
În gheață vineție,-n negre neguri.
Iar între poli și cea din mijloc, două
Lăsat-a milosîrdia cerească
La bieții muritori: printre acestea

S-a rupt potec, pe unde se roteşte,
Piezişi, cu-a sale semne, Zodiacul.[72]
Şi după cum se nalţă bolta mîndră
Spre Scitia şi vîrfurile Rifei,[73]
Astfel ea scade coborînd spre ţărmul
De miazăzi, pe unde bate vîntul
Din Africa, Austrul.[74] Polu-acesta
Din miazănoapte ni-i mereu deasupra;
Pe celălalt îl vede Stixul maşter.[75]
Din străfunzimea lor îl văd şi Manii.[76]
Cu-ntortocheri şerpeşti, la polul nordic.
Împresurîndu-l, tocmai ca un fluviu
Rostógole-se lunecînd uriaşul
Bălaur,[77] printre cele două Urse,
Care se tem să se cufunde-n apa,
Chiar dacă potolită e, a mării.[78]
La cellalt pol, spun oamenii, domneşte
Adîncă noapte veşnic; în tăcerea-i,
Sub coperişu-i, bezne se îngroaşă.
Sau, poate, de la noi plecînd, Aurora[79]
Se-ntoarce şi aduce-acolo ziuă.
Iar cînd la noi iveşte-se Zorilă,[80]
Pe calu-i gîfîind, acolo-i seară:
Pe ceruri se aprind fînare roşii.
De-aici, cînd ceru-i îndoios, afla-vom
De mai nainte ale vremii hachiţi,
Răstimpul secerişului ş-acela
Al semănatului; cînd potrivit e
Cu vîsle-amăgitoarea mărmurie
A mării faţă s-o brăzdăm. Cînd bine-i
Să slobozim pe apă flote-armate
Sau, în bungèt, să răsturnăm la vreme
Un brad. Că doară nu pîndim zadarnic
Cum pier şi cum răsar pe ceruri stele;

Cum patru, ale anului răstimpuri
Egale, se urmează, fiecare
Cu-nfățișarea lui deosebită.

De-l ține pe țăran o rece ploaie
Vreodată în bordei, el lîngă vatră
Plini-va-n voie multe lucruri, care,
Cînd e senin, ar trebui afară
Cu mare zor să fie săvîrșite.
De pildă,-al plugului tăiș s-ascută,
Dacă-i tocit; să meșterească luntre
Scobite-n lemn; nămăile să-nfiere;
Girezile de grîu să le însemne
Cu numere; țărușe-ascute unul,
Iar altul, furcile cu două coarne,
Sau pregătește mlădioasei viițe
Aracii din răchită amerină.[81]
Acuma să-mpletești din rugi de mure
Ușoare-coșulețe; grîu-acuma
La foc prăjește-l, macină-ți-l bine
Cu asprele pietroaie.[82] Chiar în zile
De sărbătoare, legile divine
Și cele omenești îngăduiescu-ți
Să lucri una, alta. Nu te-oprește
Nici o credință din străbuni ca apa
Pe-ogorul tău să o abați din rîuri,[83]
Să-ntinzi la păsări lațul, iar răzorul
Să-l îngrădești, să arzi mărăcinișul,
Să scalzi în apă tămăduitoare
Behăitoarele de oi ciopoare.[84]
Spinarea măgărușului zăbavnic
Adesea cu oléu o-mpovărează
Mînaciul, sau cu ieftine pometuri;
Sau, de la tîrg făcînd întoarsă cale,

Aduce-acasă un pietroi de moară
Ș-un bulgăre de smoală neagră.

Luna,
Ea însăși hotărîtu-ne-a ce zile-s,
Și-n ce anume rînduială, bune
Ca-n timpul lor hotarul să ți-l lucri.[85]
De-a cincea zi[86] să te ferești, ai grijă,
Căci ea a zămislit lividul Orcus,[87]
Ea — și pe Furii.[88] Tot atunci Pămîntul,
Amarnic opintindu-se, născut-a
Pe Céus, pe Iapét,[89] pe cruntul Tífeu
Și pe giganții frați,[90] ce conjurat-au,
Ei înde ei, ca bolta s-o răstoarne.
Se spune că de trei ori încercat-au
S-așeze muntele-Ossa pe Pelíon
Și peste ei să vîrfuie Olimpul[91]
Cel frunzăros: de trei ori, cu-al său trăsnet,
Surpă Cerescul Tată clădăraia.
Ș-a șaptea, dar a zecea zi mai bună-i
Ca vița s-o sădești; să prinzi juncanii
Și să-i deprinzi la jug; a pînzei iițe
Să le-ndeseşti. A noua zi aduce
Noroc la drum, căci pentru furtișaguri
Nu-i cu priință.[92]

Multe se întîmplă
Mai spornic în răstimpul rece-al nopții
Sau cînd Aurora rourează glia,
Ivindu-se pe ceruri noul soare.
Ușoarele păișuri, pajiștile
Însetoșate, e mai bine noaptea
Să le coseşti; căci moalea răveneală
În timpu-acela nu-ți va fi de lipsă.

Şi iată că, în lunge nopţi de iarnă,
Lîngă opaiţ stă de veghe unul:
Cu-al fierului tăiş el netezeşte,
Ca spice ascuţite, lemn din care
Va face torţe. Între timp nevasta,
Cu cîntec mulcomindu-şi îndelunga
Trudire, pune gureşa suveică
S-alerge pe a pînzelor urzeală;
Sau fierbe-n vatră-a mustului dulcie
Licoare şi cu frunze-ndepărtează
Din clocotitul vas de-aramă, spuma,[93]

Cînd vipia e-n toi, bălana holdă
S-o seceri; tot cînd vipia e-n toiu-i
Zdrobeşte-n arie-uscatele grăunţe.

Cînd ari, cînd semeni, zvîrle de pe trupu-ţi
Veşmintele; doar iarna-i moleşeşte
Pe paori: cînd s-apropie gerurile,
De-agonisita verii ei se bucur
Mai totdeauna îndeolaltă, iată-i
Cum pun la cale-ospeţele voioase,
Poftindu-se-ntre ei, pe alţii, unii.
Desfătătoarea iarnă îmbiindu-i,
De-obidele vieţii-i despresoară.
Tot astfel, cînd corăbii încărcate
Pătrund în fine-n port, voioşi năierii
Cu coroniţe pupele-nfăşoară.[94]

Atuncea-i vreme totuşi şi de treabă:
Culege ghinda, boabele de laur,
Măslinele şi mirtul, sîngeriul.
Întinde-atuncea laţuri la cucoare,

La cerbi, întinde mreje, urmărește
Pe iepurii-urechiați, străpunge ciute
Tot răsucind o prastie baleară[95]
Ținînd-o de cîlțoasele curele,
Pe cînd zăpada zace troienită,
Iar apele împing de gheață sloiuri.

Să mai descriu acum ai toamnei aștri,[96]
Furtunile-i? Ce trebuie plugarii
Să aibă-n grijă cînd descrește ziua
Și arșița de vară se potoale?
Sau, cînd pe ducă este primăvara
Ploioasă și cînd cîmpul se zburlește
De țapoșele spice ale holdei?
Sau cînd se umflă boabele de grîie
De sevele din paiul încă verde?
Plugarul, pe-auriile răzoare
Cînd vîră pe secerători să strîngă
Ovăzul cu subțirile-i tulpine,
Văzut-am nu o dată cum se-nfruntă
Și se-ncleștează vînturile toate
Smulgînd din rădăcini și spulberînd-o-n
Văzduh, întreaga holdă grea de roade.
Și astfel, în vîrteju-i de tenebre,
Furtuna mînă paiele ușoare
Zburătăcindu-le. Ades văzut-am
Cum cade uriaș convoi de ape
Din slavă; grămădiți de pe al mării
Noian, adună nourii furtuna
Cea hîdă, cu ploi negre învîrstată.
Se năruie văzduhul nalt; potopul
Topește truda boilor, mănoasa
Recoltă; șanțurile se-mbelșúgă
Cu apă, iară fluviile-adînce,

Huind, tot cresc. Întinsurile mării
De şuierul talazurilor fierbe.
Iar din al nourilor miez noptatic
Cerescul Tată[97] fulgere azvîrle
Cu braţu-i lucitor. Întreg pămîntul
Cutremură-se de izbirea asta:
Fug fiarele; prin spiţele de oameni
Se-ncuibă spaima, inimile toate
Desumeţindu-le. Iar El, din slava-i,
Cu suliţa-i arzîndă munţi trăsneşte:
Rodope, Atos, vîrfuri cerauniene.[98]
Sporeşte-a vîntului tărie, ploaia
Se face tot mai deasă. Geme codrul,
Limanul geme de-apriga vîntoasă.[99]

De astea temător, în cer şiragul
Ş-al lunilor, ş-al aştrilor păzeşte-l!
Vezi, unde se retrage răcorosul
Saturn[100]; cu steaua-i, torţă vie-a bolţii,
Ce cearcăne-ale cerului străbate
Mercur.[101] Întîi şi-ntîi, pe zei slăveşte-i:
Plinindu-le pe-o pajişte mănoasă,
Orînduie măritei Ceres jertfe
În fiecare an[102]; cînd stă să piară
Întîrziata iarnă, cînd revine
Senina primăvară, fă aceasta.
Atunci şi mieii-s graşi, atunci şi vinul
E mai dulciu; plăcut e-atuncea somnul
Şi deasă stăruie pe munte umbra.

Întreaga tinerime de la ţară[103]
Să ne-o slăvească pe zeiţa Ceres.
În cinstea ei înmoaie mierea-n lapte
Şi-n vin uşor. De trei ori pînea nouă

S-o înconjoare jertfa cea bogată
Ş-un cor întreg şi soţi voioşi să vină
Ca s-o petreacă-n chiote.[104] S-o cheme
Cu strigăte pe Ceres în sălaşe,
Iar cînd se pîrguieşte holda, nimeni
Să nu cuteze secera-a-şi subpune
La spice, pîn' ce, cununat pe tîmple
Cu frunzele stejarului pletite,
Nu s-o porni dezlănţuit în iuruş,
Zicînd un cîntec întru slava zeei.[105]

Ca să putem după-anumite semne
Afla de mai nainte-a vremii toane, —
Căldură, ploi şi frig adus de vînturi —
Părintele din ceruri rînduit-a
Poveţele din ciclurile Lunii,
Cum ştiricim că Austrul se potoale,
Ce trebuie ţăranul să tot vadă
Ca turma-n preajma stînii să şi-o ţină.
Cînd din senin se înfiripă vîntul,
Cînd valurile mării, frămîntate,
Prind să se umfle; colo sus, în munte,
Cînd huiet surd deodat' se desluşeşte,
Cînd ţărmul, răsunînd pînă departe,
Se-nvălmuie, iar murmurul pădurii
Sporeşte: noi, atuncea, ştim prea bine
C-abia aşteaptă valul să înghită
Scobitele corăbii; cufundarii
Se-ntorc în zboruri iuţi din largul mării
Şi-ajunşi la ţărmure, slobod un ţipăt;
Iar lişiţa de mare zburdă-ntruna
Pe plajă; părăsitu-şi-a bîtlanul
Ştiutul smîrc şi se avîntă-n slavă
Deasupra norilor înalţi. Adesea

Vei mai vedea că stele-amenințate
De vînt, din ceruri lunecînd, se prăbuș'
Și după ele, prin a nopții beznă,
Brăzdează bolta dîre lungi de flăcări.
Vedea-vei, nu odat', ușoare paie
Și frunze-n zbor vedea-vei căzătoare
Și pene care, înotînd, tot zburdă
Pe fața apei. Dar, din nordul mașter
Cînd fulgeră, cînd tună-n tot meleagul
Lui Eurus ș-al lui Zéfirus, atunce[106]
Întreaga țarină e potopită,
Iar șanțurile-s doldora de apă.
Strîng pînzele jilave toți năierii
Pe-ntinsul mării.

Niciodată ploaia
N-a păgubit făr' să ne dea de veste:
Cînd va să-nceapă ea, spre fundul văii
Cucoarele văzduhului coboară;
Cătînd la cer, aulmă junca briza
Cu nările deschise; rînduneaua
Cu viers răsunător tot dă tîrcoale
În jurul lacurilor; prin imală
Orăcăiescu-și broaștele gîlceava;[107]
Furnica iar, bătînd potecă-ngustă,
Își scoate ouăle din tainic covru;
S-adapă curcubeul, uriașul,[108]
Iar cîrdul corbilor, în hoardă mare,
Lăsînd de izbelíște ciugulitul,
Văzduhul bat cu aripi întețite,
Și soiuri de-aripate ale mării
Le poți vedea, din cele care scurmă
Pe lîngă lacul Asia pajiștile,
În mlaștina Caistrului,[109] dulcie.

Pe întrecute se stropesc pe aripi
Cu apă-mbelşugată; ba îşi vîră
Căpşoru-n fluviu, ba gonesc pe valuri,
Căci le frămîntă jindul, neplinitul,
De-a se scălda. Iar cobitoarea cioară
Tot croncăne chemînd într-una ploaia
Şi singuratică măşoară plaja
Uscată. Ba şi fetele, ce noaptea
Torc caiere de lînă, ştiu şi ele
Că vine ploaia, cînd zăresc oléul
Cum pîlpîie-n opaiţul în care
Fărîmicioase mucuri se îngroaşă.
Tot astfel, după nendoioase semne,
Poţi prevedea şi afli dacă ploii
I-urmează cer deschis, senin şi soare.
Căci nici puterea stelelor, atunce,
Nu pare că e lîncedă, nici Luna,
Cînd se iveşte, că îi datorează
Frăţînelui de ziuă, strălucirea
Şi nici că mai plutesc prin aer scame
Subţiri de lînă[110]: nici nu-şi desfăşoară,
De Tetis îndrăgiţii, alcionii,[111]
Aripile pe ţărm, la caldul soare,
Şi nici glodoşii porci aminte-aducu-şi
Cu rîtul lor să spulbere păişul.
Iar norii, tot mai mult, spre văi se-mbie
Pe şesuri tologiţi. Pe-acoperişuri,
Pîndind apusul soarelui, zadarnic
Sinistrul cînt şi-l zice cucuveaua.
În aerul strălimpede-al tăriei
Se vede Nisus: pedepsită-i Scila[112]
Pentru roşcatul fir de păr ce-l smulse.
Oriunde fuge ea, uşorul aer
Din aripi spintecîndu-l, iată Nisus,

Fiornicul vrăjmaş, o urmăreşte
Cu scrîşnet de aripi brăzdînd înaltul;
De unde Nisus se repede-n ceruri
Pe urmă ei, iuţită fuge Scila
Din aripi spintecînd uşorul aer.
De trei sau patru ori atuncea corbii
Îşi întețesc, gîtlejul îngustîndu-şi,
Croncăniturile, acuma limpezi.
Adesea, în sălaşele lor nalte,
Învoioşaţi de nu ştiu ce dulceaţă,
Cum nu li-i obiceiul, prin frunzare
Ei zburdă zgomotînd. Acum, că ploaia
S-a dus, le place să-şi revadă puii
Abia născuţi şi cuiburile scumpe.
Eu nu cred, zău, c-aşa se-ntîmplă fiindcă
Un fireş har le dăruiră zeii
Sau fiindcă au, de soartă hărăzită,
Putere de cuprindere mai mare
A lucrurilor care stau să vină.
Dar vremea şi hoinara umezeală
Din slavă, cînd mutatu-şi-au orîndul,
Iar aerul jilav cu-Austru-ndeasă
Tot ceea ce nainte rar fusese,
Iar ceea ce fusese des, destramă, —
Atunci vieţuitoarele îşi schimbă
Şi felul lor de-a fi; încape-n inimi
Un alt soi de simţiri decît acelea
Din vremea cînd mîna vîntoasa norii.
Aşa că obştea păsărilor cîntă
Pe ţarini; zburdă turmele; iar corbii
Slobodu-şi voioşia din gîtlejuri.

Dacă vei urmări şoimanul soare
Şi rînduiala ciclurilor Lunii,

N-o să te-nșele niciodată vremea
De mîne-zi, nici nu te amăgi-va
Senina noapte cu-ale ei capcane.
Cînd luna își adună iarăși jarul
Întoarsei străluciri,[113] de-mbrățișează
Cu coarnele umbrite-un negru nour,
Atunci grozave ploi îi amenință
Pe truditorii-n țarini și pe mare.
Dar dacă se va răspîndi pe chipu-i
Roșeață feciorelnică, fii sigur
Că fi-va vînt: de vînt roșește Phoebe,[114]
Copila cea bălaie, totdeauna.
Iar dacă, răsărind a patra oară,
(Acesta este semnul cel mai sigur)
Ivi-se-va-n tărie tot curată,
Urcînd pe cer cu netocite coarne,
Atunci, fără-ndoială,-n toată ziua
Aceea ca și-n cele următoare,
Pîn' la plinirea lunii, fi-va lipsă
De ploaie și de vînturi. Izbăviții,
Pe țărm, năieri cu rugă mulțămi-vor
Lui Glauc, lui Melicerte (al lui Ino
Fecior) și Panopeei.[115] Mîndrul soare,
Și cînd va răsări, și cînd în valuri
Se va ascunde, da-va însuși semne.
Iar semnele ce-l vor urma pe soare
Neîndoioase fi-vor: și acelea
Ce-n zori le spune, și acelea care
Ivescu-se cu stelele-mpreună.
Cînd el învăluit de nori răsare
În zori de ziuă împistrindu-și chipul,
Iar mijlocul cu grijă ascunzîndu-și,
Temeiuri ai să crezi că vine ploaie.
Căci bîntuie din largul mării Notus.[116]

Pustiitor şi turmelor, şi holdei,
Copacilor pustiitor aşijderi.
Sau cînd în zori din deşii nouri raze
Se rup răzleţe, iar Aurora pală
Se nalţă părăsind crivatul de-aur
Al lui Titòn,[117] vai, cît de greu putea-va
Să ocrotească frunza copţii struguri
De ropotul de grindină ce sare
Zburlită, zgomotînd pe-acoperişuri!
Cînd soarele, tot crugul străbătîndu-l,
Va coborî, ţi-a fi mai cu putinţă
Să iei aminte bine la ăst lucru.
Că nu o dată noi vedem cum chipu-i
În fel şi fel de feţe se tot schimbă:
Ba-i vineţiu, şi ne vesteşte ploaie,
Ba se aprinde, şi veni-vor vînturi.
Dar de vor prinde pete să se-ncuibe
În focu-i luminos, atunci vedea-vei
Cum toate fierb în spulberul de nouri.
Iar dacă discul soarelui e luced
Şi cînd, în zori, aduce ziua, şi cînd
O-astrucă în amurg, atunci de nouri
În darn te-i teme: selbele se clatin
De-un vînt, vedea-vei, ce-nsenină bolta.
Ce veşti luceafărul de seară-aduce,
De unde vîntul mînă limpezi norii
Ce gînduri macină jilavu-Austru, —
Tot soarele-ţi dezvăluie prin semne.
Şi cine-ar cuteza să spună oare
Că soarele ne minte? El ne-nvaţă
Că oarbe răzvrătiri ne pasc adesea,
Trădări se coc, dospesc războaie-n taină.

Cînd Cezar fu ucis, acelaşi soare,
Milosîrdindu-se de Roma,-n giulgiu
De doliu îşi ascunse a sa frunte
Ş-o generaţie nelegiuită
Temutu-s-a de-un veşnic întuneric.[118]
În vremea-aceea şi pămînt, şi mare,
Şi cîni, şi paseri, rău prevestitoare,
Cobeau. De cîte ori atunci văzurăm
Cum Etna val-vîrtej se năpusteşte,
Cuptoarele rupîndu-şi, peste cîmpii
Ciclopilor, rostogolind cu sine
De flăcări pălălăi, topite steiuri.[119]
Germania auzi în tot văzduhul
De arme zingăt. Se cutremurară,
De-o neştiută zguduire, Alpii.[120]
Ba ici şi colo, prin păduri tăcute
Răzbubuind, se auziră glasuri[121]
Şi sarbede năluci — năstrişnicie! —
Văzute fură-n pragul negru-al nopţii.
Vorbiră vitele, minune mare!
Iar apele se-opresc. Pămîntul, iată,
Se cască. Prinse de-ntristare-n temple
Statuile de fildeş lăcrămează
Şi de pe-arămuri curge năduşeala!
Valvîrtejind cîmpiile, luat-a
Cu sine turme, staule deodată
Nebun rostogolindu-le la vale
Al fluviilor rege, Eridanus.[122]
Şi-n tot acel răstimp, se mai vădiră
În vintrele-animalelor jertfite
Sinistre vine ameninţătoare.[123]
Din puţuri n-a-ncetat să curgă sînge
Şi-ntreaga noapte, pînă-n miez de-oraşe,
Adînc pătruns-au urlete de fiare.

Nicicînd n-a mai căzut atîta ploaie
De fulgere, pe cer senin iscate;
Nicicînd, menind a rău, nu pîlpîiră
De-atîtea ori comete.[124] Aşadară,
Cum se încaier cu frăţîne arme
Romane oşti, văzut-a şi Filipi.[125]
Iar zeii n-au găsit că nu se cade
Ca ţarina mănoasă a lui Hemus,
Ematia,[126] din nou să se îngraşe,
A doua oară, cu al nostru sînge.
Veni-va, sigur, vremea cînd ţăranul,
Cu plugu-ncovoiat brăzdînd meleagul,
Găsi-va pe acolo suliţi roase
De rapănul ruginii îndelunge.
Ori, cu greoaia greblă, el izbi-va
Deşerte coifuri. Fi-va mare foarte
Uimirea-i cînd, tot scormonind gropane,
Va da peste măreţe oseminte[127].

Zei băştinaşi[128] din vechi, O Romul, Vesta,
Tu maică, ce aveţi în grijă Tibrul,
Toscanul[129], şi romanele coline:
Îngăduiţi-i tînărului nostru[130]
Ca el măcar s-alerge-n ajutorul
Acestei lumi ce stă să se prăvale.
De mult am ispăşit cu-al nostru sînge
Trădarea regelui troian Laomedon[131].
De mult divanul zeilor, o Cezar,
Ne pizmuie că eşti cu noi aicea
Căinîndu-se că nu ai altă grijă
Decît triumfurile printre oameni[132].
La noi aicea dreptul şi nedreptul
De-a valma-s; mişună războaie-n lumea

Întreagă şi roieşte fărdelegea
În mii de-nfăţişări; s-a dus cinstirea
Cea vrednică a plugului; ogorul,
Lipsit de truditorii săi, ţăranii,
Că-s luaţi la oaste, se părăgineşte,
Iar secerile-ncovoiate,-n săbii,
În săbii ţepene sînt prefăcute.
Din răsărit, stîrnesc războaie parţii,
Iar din apus, germanii[133]; în picioare
Călcîndu-şi învoielile, înşfacă
Cetăţi vecine armele vrăjmaşe.
Războiul silnic[134] bîntuie tutindeni.

Aşa se-ntîmplă cînd, ţîşnind din grajdu-i,
Cvadriga slobod cîmpului s-aşterne
Mîncînd pămîntul. În zadar mînaciul
S-opinte-n hăţuri: caii-l duc ca vîntul,
De frîie nu mai vrea s-asculte carul[135].

CÎNTUL II

POMII, VIȚA DE VIE

Cîntat-am pîn' acum despre ogoare,
Despre trudirea lor și despre stele.
Acum, cînta-te-voi pe tine, Bacus[1],
Ș-ai selbelor copaci, deopotrivă,
Și mlada de maslin, crescînd zăbavnic...
Părinte-al nost' Leneu[2], încoace vino!
De darurile tale-s toate pline
Aici la noi: în cinstea ta ogorul
E doldora de poama dulce-a toamnei,
Iar rodul spumegă în vase-umplute...
Părinte-al nost' Leneu, încoace vino!
Despoaie-a tale pulpe și înoată
Cu mine-n must, coturnii[3] lepădîndu-i!

De la-nceput să știi că-n zămislirea
De arbori, firea felurit se-arată:
Căci unii, fără omenească silă,
Cresc de la sine, cîmpul podidindu-l,
De-a lungul fluviilor șerpuite.
Așa-i răchita gingașă, așa sînt
Mlădiile grozame, plopu-așa e,
Și sălciile alburii, cu frunza
Surie. Alții însă, dimpotrivă,
Să crească nu vor, decît dacă-i sameni:
Precum castanii nalți, precum stejarii —
Mărețul codru ce-nfrunzește-n slava

Lui Iupiter; copac cărùia grecii
Îi hărăzesc puteri prevestitoare[4].
Le mişună din rădăcini puiendrii
La unii, ca o deasă pădurice:
Cu ulmii-aşa se-ntîmplă, cu cireşii[5].
Ba pe Parnas[6] şi laurul, cît prunc e,
Se-nalţă-n umbra mamei, rotitoare.
Aceste căi, dintru-nceput, natura
Le-a arătat; pe căile aceste
Urmînd, stau în putere-atîtea soiuri
De codri, de huceaguri şi de crînguri
Sfinţite[7]. Sînt şi altele, pe care
Şi le-a descoperit nevoia însăşi
Cătîndu-şi drum. Mlădiţe taie unii
Din trunchiul mamei gingaş şi le-aşază
În brazdă. Rădăcinile le-ngroapă
În glie altul, şi tulpini în patru
Desfrînte, pari cu capete-ascuţite.
Dar alţi copaci aşteaptă butăşirea
Lăstarelor mlădii, ce-s astrucate,
Răsadnic viu, în propria ţărînă.
De rădăcină nu duc lipsă unii
Şi săditorul nu se teme, gliei
Să-ncredinţeze vîrfuri de crenguţe.
Ba chiar din retezaţi butuci — minune
De povestit! — deşi uscat e lemnul,
În ţărnă se-nşurubă rădăcina
Măslinului. Adesea sîntem martori
Că pomu-şi schimbă-a crengilor podoabă
Nepăgubind: luînd altă fire, părul
Rodeşte-acuma mere altoite
Şi-n pruni se pîrguiesc pietroase coarne[8].
Deci hai, plugari, deprindeţi după soiuri
Grijirea potrivită fiecărui.

Sălbaticele poame-ale pădurii
Domesticiţi-le prin lucrul vostru.
Să nu zacă pămîntu-n trîndăvie!
Sădiţi pe Ismar[9] vie, că-i prieşte;
Taburnul[10] cel întins înveşmîntaţi-l
Cu saduri de măslin.

O, tu Mecena,
Podoaba mea[11], pe drept cuvînt părtaşul
Cel mai de preţ al faimei mele, fii-mi
Alături şi străbate împreună
Cu mine drumul trudei începute;
Ş-acuma, cînd zburăm pe-ntinsul mării,
Desfăşură vîntrelele pe punte.
Eu nu rîvnesc, cu versurile mele
Să-mbrăţişez cuprinsurile toate;
Nici n-aş putea, chiar de-aş avea o sută
De limbi şi de-aş avea şi guri o sută
Şi versul de mi-ar fi ca fierul, tare.
Rămîi-mi deci în preajmă; să ne-aţinem
Cît mai aproape de limanul mării,
Pămîntul să ne fie la-ndemînă:
N-am să te zăbovesc cu-nchipuite
Cîntări aici, în stihurile mele,
Nici cu predoslovii, cu ocolişuri[12].

Toţi arborii ce-n aer şi lumină
Cresc de la sine, chiar fără de roadă,
Rămîne-vor voioşi şi plini de vlagă.
Căci snaga firii dăinuie în glie.
Dar dacă cineva îi altoieşte
Şi-n gropi mai dinainte pregătite
Le schimbă locul, firea pădureaţă
Şi-o leapădă şi, cultivaţi cu grijă,

Nezăbovind, ei au să te urmeze,
Oriunde-ai să-i îndrepți cu meșteșugu-ți.
Ba chiar puietul care se ridică
Din stearpă rădăcină, tot așijderi
Se va purta dacă-l strămuți în locuri
Deschise. Pînă-acum, bătrîna frunză
Și ramurile trunchiului părinte-l
Întunecă prea tare,-mpiedicîndu-l,
Cînd crește, să dea rod; iar cînd să-l poarte,
Îl nimicesc. Iar pomul ce se-ardică
Din sîmbure-ncolțind, ce greu mai crește!
S-or bucura de umbra lui nepoții
Tîrzie vreme! Roada se chircește,
Uitînd mireasma dulce de-odinioară,
Iar strugurii stropșiți de pe ciorchine
Vor deveni a păsărilor pradă.

La toți deci dăruiește-le-a ta trudă,
La toți le sapă borte potrivite,
Cu multă osteninţă supunîndu-i.

Cît despre-olivi, ei din butuci mai spornic
Vor crește; înmulți-se-va prin coarde
A viței vie; mirtul cel din Pafos[13],
Prin trunchi întreg. Alunii cei puternici
Se-ntruchipează lesne din mlădițe
Ca și înaltul frasin, ca și plopul,
Umbraticul copac din care Hércul[14]
Și-a fost urzit cunună; ca stejarul
Cel închinat lui Joe din Dodona[15].
Așa și palmul cel semeț, și bradul
Cel ce-o-nfrunta primejdiile mării[16].
Ș-un copăcel zburlit se altoiește

Cu-al nucului lăstar; şi, sterpi, platanii
Vînjoase mere au purtat drept roade.
Flori albe de castan se văd pe trunchiuri
De fagi, iar frasinul se împodoabe
Cu albe flori de păr; sub ulmi, mistreţii
Au ronţăit, şi nu o dată, ghindă.

Să altoieşti şi-n „ochi" să pui nu-i unul
Şi-acelaşi lucru; căci pe unde „ochiuri"
Străbat afară trudnic de sub scoarţă,
Rupînd veşmîntul cel firàv al cojii,
În nodul însuşi se-adînceşte-ngustă
O scobitură; chiar în punctu-acela
Se ferecă mlădiţa cea străină,
Din alt copac, iar oamenii o-nvaţă,
Cu pieliţa lăuntrică a scoarţei
Ce-i jilavă, să crească împreună.

Sau, dacă nu, trunchi neted despica-vei
Croindu-ţi drum c-un ic în adîncime,
În lemnul tare, ápoi împlînta-vei
Acolo rămureaua roditoare.
Curîndă vreme-n slăvi se aridică
Semeţ copac cu belşugate ramuri,
Uimit de înfrunzirea lui cea nouă,
De poamele, ce nu le recunoaşte . . .

Pe lîngă toate astea, ia aminte
Că nu-s de-un singur soi nici chiparoşii
Din Ida[17], nici vînjoşii ulmi, nici salca,
Nici lotusul; nici grasele măsline
Nu au, cu toatele, aceeaşi faţă:
Sînt unele ovale; lunguieţe
Sînt altele; iar altele, cu boaba

Amară,-s bune pentru stors uleiul[18].
Deci poamele sînt toate felurite
Ca şi-n livezile lui Alchinous[19]:
Şi n-ai să foloseşti aceeaşi mladă
La peri crustumerini[20], la cei din Siria
Şi la acei cu roade mari şi grele.

Nu spînzură ciorchini pe-ai noştri arbori[21]
De-o seamă cu acei culeşi în Lesbos
Din viţă de Metimna[22]. Cea de Tasos[23]
Vrea glie grasă; albul mereotic[24]
Se mulţumeşte-n ţarină săracă.
Iar pentru vinul de stafide, Psitia
Mai potrivită-i; soiul zis Lagéos[25]
E fin şi-ţi pune paşii la-ncercare,
Iar limba-n gură ţi-o împleticeşte.
Sînt struguri purpurii, sînt unii care
Se coc devreme. Cu ce soi de stihuri
Să te slăvesc, o vinule de Retia[26]?
Dar n-ai temei să te măsori de-aceea
Cu pivniţele de Falern[27]! Cu viţă
De vinuri zdravene e şi-Amineea[28]:
În faţa lor se-nchină cel din Tmolus[29]
Şi cel din Fane[30], rege între vinuri.
Mai mică-n boabă-i viţa cea din Argos[31],
Căréia nu-i, să-i stea alături, alta:
Atît belşug de must e-ntr-însa, anii
Atît de mulţi-s, cît trăieşte vinul!
Dar nici pe tine, viţă rodiană[32],
Nu pot să nu te pomenesc aice,
Cînd zeii înşişi la a doua masă[33],
Te îndrăgesc; şi nici pe voi, o struguri
Bumaşti cu boabe-umflate[34]. Nu voi spune

Nici cît de multe soiuri sînt de poamă[35],
Nici cum le cheamă: nu e treaba noastră
Cu număr socotit să le cuprindem.
Căci cine-ar vrea să afle-atare număr
E ca şi cum tot el ar vrea să afle
Cam cîte fire de năsip, zefirul
Răzvîntură-n a Libiei pustiuri;
Sau să cunoască-ar vrea, cam cîte valuri
Ajung la ţărm din marea Ioniană
Cînd Eurus[36] cu turbare în corăbii
Se năpusteşte. Nu oricare roadă
O zămisleşte glia orişiunde.
Pe lîngă ape creşte sălciişul;
Prin lenea bălţilor, se nalţă-arinişti;
În stîncării de munte, sterpii frasini;
Belşug de mirţi adăposteşte ţărmul;
A viei viţă, măguri îndrăgeşte,
Deschise la a soarelui bătaie;
Priescu-i tisei crivăţul şi gerul.
Ia uită-te la-ntreg cuprinsul lumii,
Pe care-l lucră-n lung şi-n lat ţăranii,
Pîn' la arabii soarelui-răsare
Şi la gelonii-ncondeiaţi[37]: copacii
Au şi ei, fiecare, a lor ţară.
În India, numai, creşte abanosul;
Doar la sabei[38] vezi ramul de tămîie;
Ce să-ţi mai povestesc despre balsamul
Tot picurînd din crengi înmiresmate,
De boabele de-acant[39], cel pururi verde,
De codrii etiopici[40], unde-albeşte
Bumbacul moaleş? Cum desfac din frunza
Copacilor fuior subţire, serii[41]?
Sau să mai pomenesc ce fel de selbe
În India cresc, oceanului vecină[42],

La capătul pămîntului, în locuri
În care nu-i săgeată slobozită
Din arc, în stare să se urce-n aer
Mai sus de ale arborilor vîrfuri?
Iar oamenii de-acolo nu-s zăbavnici
Cînd vorba e săgeţile să-nşface.

Produce Media[43] vajnicele sucuri,
Dar şi-un ferice măr, care păstrează
Un gust tîrziu: nu-i leac mai acătării
Să te ajute şi să-ţi izgonească
Otrava neagră de prin mădulare,
Dacă haína maşteră vreodată
Spurcatu-ţi-a pocalul mestecîndu-l
Cu vorbe şi ierbuşti vătămătoare.
Copacul, uriaş, la-nfăţişare
E-aidoma cu laurul şi, dacă
N-ar răspîndi în jur pînă departe
Un alt miros, ai zice că-i chiar laur.
De nici un vînt nu lunec a lui frunze,
Iar floarea lui o duce multă vreme.
Cu „măru"-acesta mezii răsuflarea
Şi-o dreg, din gura rău mirositoare;
Şi tot cu ajutorul lui, moşnegii
Şi-i doftoresc, cînd gîfîie, sărmanii[44].

La drept vorbind, să nu cuteze mezii
Cu codrii şi prearodnica lor glie,
Nici Gangele cel chipeş, nice Hermus[45]
Cel tulbure de firele-i de aur
Să se măsoare-n slavă cu Italia,
Nici Bactra[46], India, nici măcar Panhaia[47]
Cu-arina-i de tămîie purtătoare
Pe tot cuprinsul ei. Răzorul nostru

Nu tauri răsturnatu-l-au, văpaie
Vărsînd pe nări, să fie sămînţate
Măsele de cogeamite bălaur[48].
Drept holde, nice coifuri se iviră,
Nici se zbîrliră-n dese şiruri suliţi,
Ci fostu-ne-a-mpînzită arătura
De greul roadelor îmbelşugate
Şi de licoarea vinului de Masic[49].
Ogorul nost' îl stăpîneşte-olivul
Şi ciurdele-nvălite în grăsime.
De-aici luptaciul cal se-avîntă chipeş
Pe cîmp; de-aice turme de mioarce
Ca neaua ninsurii, de-aice tauri
Scăldaţi în valul tău cel sfînt, Clitumne[50];
Ei, lamura nămăilor de jertfă,
Au însoţit triumfurile Romei
Spre templele zeieşti, pe Capitoliu[51].
La noi, aici, e pururi primăvară
Şi parcă-i vară-n lunile de iarnă.
Deci, fată oile în două rînduri
Şi dau, în două rînduri, pomii roadă.
Lipsesc de-aicea şi turbaţii tigri,
Ş-a leilor încrîncenată spiţă.
Înveninate buruieni nu-nşeală
Pe bieţii oameni ce culeg verdeţuri;
Nici nu-şi desfăşură cu sîrg grozave
Inele pe pămînt solzosul şerpe,
Nici nu se-adună-n cerc, cu uriaşe
Rotocoliri[52]. Adaugă la astea
O droaie de oraşe strălucite
Şi truda marilor lucrări: atîtea
Cetăţi pe stînci abrupte cocoţate
De braţe omeneşti; ş-atîtea ape,
Ce scaldă ale zidurilor sure

Temeiuri vechi. Să mai aduc aminte
Că-n miazăzi ne scaldă ţărmu-o mare
Şi-n miazănoapte, alta[53]? Iezerele —
Atît de-ntinse — să le-nşir? Pe tine,
O nesfîrşite Lariu[54]? Pe tine,
Benace[55], ridicîndu-te în freamăt
Aidoma talazurilor mării?
Să amintesc de porturi? De Lucrinul[56]
Cel ferecat cu diguri şi de marea
Ce-urlînd avan mînia îşi răspică
Pe unde portul Iulius răsună
Pînă departe hăt, de zvonul apei
Silite către larguri să se-ntoarne?
Acolo unde, clocotind, talazul
Tirenian se-ngroapă-n hău avernic[57]?

Tot ea — Italia — din sînul gliei
Învederează argintate rîuri
Şi băi de-aramă; apele-i bogate
Cu sine duc puzderie de aur.
Bărbaţi de aprig soi ea zămislit-a:
Aşa sînt tinerii sabini şi marsii,
Ligurii răbdurii la greu şi Volscii
Însuliţaţi[58]; ea dăruit-a lumii
Pe Decii, pe-alde Marius, pe semeţii
Camili, pe Scipionii, deopotrivă
De crunţi în luptă amîndoi[59]. Pe tine,
Slăvite Cezar, care-acum, în Asia,
Biruitor la capătu-i din urmă[60],
Goneşti de la fruntariile Romei
Pe inzii moaleşi. Fii în veci ferice,
Tu, glie-a lui Saturn[61]! Mărită maică
A grînelor ş-a bravilor! De dragu-ţi
De-acum lucrări şi măiestrii cînta-voi

Cinstite de cei vechi odinioară.
Și cutez sfinte-a muzelor izvoare
Să le desferec, răspîndind cîntarea
Din Ascra, prin cetățile romane[62].

Veni sorocul să vorbim de harul
Ogoarelor; ce vlagă fiecare,
Ce față au; ce roadă sînt în stare
Să poarte prin a lor alcătuire.

Pămîntul aspru, sterpele coline,
Pe unde-i firav lutul, iar răzorul
Mărăcinit e plin de grohotișuri,
Așa cum sînt, se bucură să crească
Pădure de măslini cu viață lungă,
Minervei[63] închinată. Mărturie:
O droaie de olivi sălbatici, care
Cresc tot acolo; dar și țarinile
Cu poame pădurețe așternute.
Iar glia dacă-i grasă,-nvoioșată
De-o dulce răveneală, dacă-i cîmpul
De ierburi năpădit, cu sînul rodnic
(Cum îl vedem ades în văi scobite
Pe munți, căci într-acolo se coboară
Puhoaiele din stîncării înalte
Și tîrîie cu sine mîlul rodnic), —
Atunci acela cîmp, spre miază-ziuă
Deschis, purtînd pe spatele-i feriga
De-ncovoiate pluguri vrăjmășită, —
Acela cîmp ți-a dărui odată
Vînjoasă vie; rîurînd va curge
Vinațul; iată,-i doldora de struguri
Vietul tău și greu e de licoarea
Ce-n cupele de aur se revarsă,

Cînd tuscul dolofan[64], lîngă altare,
Suflat-a în trompeta lui de fildeş,
Iar noi, la zei, în adîncate bliduri
Le ducem aburinde măruntaie.
Dar dacă, cirezar să fii, ţi-e jindul
Mai mare, să păzeşti viţeii, mieii
Şi caprele, ce puştiesc lucrate
Ogoare,-atuncea du-te la Tarentul[65]
Cel rodnic, cu păşuni îndepărtate,
Să caţi un cîmp asemenea celuia
Pierdut de biata Mantaua, pe unde,
Cu înierbate maluri, rîul Mincius[66]
Hrăneşte lebezi albe ca zăpada.
Acolo turma-ţi nu va duce lipsă
Nici de fînaţ, nici de izvoare limpezi
Şi cît va paşte ea în lunge zile,
Atît, în scurt răgaz de noapte, roua
Cea răcoroasă îndărăt va pune.
Pămîntul gras, sub fierul ce-l apasă,
Negrui la faţă şi-afînat (doar asta
Rîvnim a săvîrşi prin arătură)
E pentru grîne prea făgăduielnic.
De nicăieri altunde nu vedea-vei
Mai multe cară purcezînd spre casă
Abia tîrîte de juncani zăbavnici.
Doar de pe unde, mînios, plugarul
La vatră un duium de lemne duce,
Tot prăvălind păduri ce vreme lungă,
Prin ani şi ani, au lîncezit degeaba;
Cu rădăcini afunde, deopotrivă,
Stîrpind ale-aripatelor sălaşe
Străvechi. Îşi părăseşte păsăretul
Culcuşele, săltîndu-se-n tărie.
Dar runcu,-nţelenit pînă atunce,

Luceşte-acum, cînd îl pătrunde plugul.
Cît despre prundu-arid de pe costişe,
Doar amărîta de siminichie
Şi rozmarinu-l dăruie albinei;
Iar tuful numai zgrunţ şi crida roasă
De negrele năpîrci stau mărturie
Că nu sînt alte ţarini în măsură
Să dea la şerpi o hrană-atît de dulce
Nici ascunzişuri mai întortocheate.
Pămîntul ce subţire abur scoate
Şi fumegă uşor şi răveneala
O soarbe ş-o sloboade cînd îi vine;
Şi-ntruna, din senin, se tot înveşte
Cu iarbă făr' să vatăme brăzdarul
Cu aspra şi amara lui rugină...
Pe un asemenea pămînt anină
De ulmi tu viţa, dacă vrei să-ţi fie
Şi viţa roditoare[67]; el purta-va
Măslini duium. Ia lucră-l, şi vedea-vei
Ce bun e pentru turme şi cum ştie
Sucitul fier al plugului să-l rabde.
Atare cîmp şi Capua[68] lucrează-n
Ţinutul ei bogat lîngă Vezuviu[69],
Şi ţărmurenii de pe rîul Clanius,
Vrăjmaş oraşului Acera[70], care
De furia lui e pustiit adesea.

De-acuma înşira-voi, fiecare
Pămînt cum poţi mai bine a-l cunoaşte.
Vei cerceta să afli dacă unu-i
Mai afînat, iar altul, dimpotrivă,
E strîns peste măsură (fiindcă unul
Prielnic este grînelor, iar cellalt
E-ndemînatic viţei cei de vie.

Anume: pentru Bacus e răzorul
Cel afînat, iar pentru Ceres — restul[71]).
Întîi, un loc alege-vei cu ochii
Şi, unde-i el mai tare, dă poruncă
Acolo groapă-adîncă să se sape.
Apoi la loc aşază tot pămîntul
Din groapă scos şi netezeşte-l bine
Deasupra cu piciorul. Dacă ţărna
N-ajunge ca să umple groapa toată,
Pămîntu-i afînat, bun de păşune
Şi pentru roditoarele podgorii.
De nu va fi în stare tot să intre
La locul lui, iar groapa fiind umplută,
Prisositoare ţărnă va rămîne
Pe-afară, asta-nseamnă că-nţesat e:
Aşteaptă-te ca plugul să croiască
Potrivnici bulgări, brazde tari. Purcede,
Cu zdraveni tulucani deşteleneşte-l.

Dacă-i sărată glia sau amară
(Aşa-i mai zice lumea), pentru grîne
E neprielnică, iar plugăritul
N-o îndulceşte: vinului, nobleţea,
Iar fructelor le dijmuieşte faima.
Pămîntul că-i aşa, dovadă asta-i:
Desprinde coşuri de răchită deasă
Ş-al teascului ciurel, ce-s aninate-n
Tavanul afumat. În ele vîră
Pămînt din ăsta rău şi apă dulce
De la izvor pîn' vezi că dă afară.
Ei bine, nu uşor, şi totuşi apa
Răzbate-va şi picuri mari vor trece
Prin găurelele împletiturii.
Un semn mai desluşit va fi chiar gustul

Acestei ape: buzele de-o-ncearcă,
Strîmba-se-vor, de-a ei amărăciune
Schimonosite. Dacă-i gras pămîntul,
Afla-vom doar cu mîna frămîntîndu-l:
Cel gras nu se fărîmă niciodată,
Iar dacă-l ţii în palmă, se lipeşte
De degete aidoma ca smoala.

Jilava ţarină hrăneşte ierburi
Mai mari; pe sine însăşi se întrece
În rodnicie. Vai! belşug din ăsta
Nu-mi deie cîmpul, nici să mi se-arate
Puternic prea, cînd spicu-abia se-ntramă.

Că-i greu, ţi se destăinuie-n tăcere
Pămîntul, doar prin cît apasă. Astfel
Şi că-i uşor, îl ştii. La îndemînă
Îţi este, doar privind, să vezi că-i negru
Sau ce-altă faţă are fiecare.
Răceala ce le vatămă, nu-i lesne
S-o cercetezi. Doar cetina şi tisa
Otrăvicioasă[72], iedera cea neagră[73]
Dau în vileag, cîteodată, semne.

Ţinînd de astea seama, ia aminte
De timpuriu să afînezi pămîntul,
Cu gropi să hăcui măgurile nalte,
Să laşi întoarsă brazda în bătaia
Vîntoasei, iar apoi să-mplînţi în glie
Voiosul soi al viţei cei de vie.
Iar dintre toate cel mai bun e cîmpul
Cu sol sfărmos. Au vînturile grijă
Să-l facă-aşa, şi chiciura gheţoasă
Şi zdravănul plugar care frămîntă

Pogoanele, pămîntul răsturnîndu-l.
Bărbații gospodari, care veghează
La treburi de-astea, mai întîi căuta-vor
Ca locu-n care-i pregătit răsadul
Asemenea să fie celui unde
El fi-va strămutat curînd vreme.
Vor face-așa ca nu cumva lăstarul,
Schimbîndu-și cuibul pe neașteptate,
Să nu-și cunoască maica lui cea nouă.
Încrestuie în scoarță cum fusese
Răsadul îndreptat mai înainte,
Ca, și după mutare,-așa să steie:
Spre miazăzi, cu partea ce-ndurase
De-acolo vipia; iar cu cealaltă,
Spre miazănoapte-ntoarsă. Cîștigate
Din vîrstă fragedă, deprinderile
Putere mare au.

Din vreme cată
Să cercetezi dacă-i mai bine vița
Pe măguri s-o sădești sau pe cîmpie.
Dacă pe șesul gras vei face asta,
Sădește-o-n rînduri dese: pe răzorul
Des semănat, nu zăbovi-va Bacus,
Cu rodul lui bogat să se ivească.
Dacă alegi un sol ce urcă-n pantă
Pe dealuri ponorîte, cu gurguie,
Ai grijă și rărește șirurile,
Iară butașii potrivește-i astfel,
Ca, drum tăindu-și printre ei, poteca
Să fie, peste tot, la fel de lată.
Precum ades, cînd harța cea cumplită
Stă să înceapă, se răsfiră-n stoluri
O armie, cît este ea de lungă;

Precum, cînd se oprește în cîmpia
Deschisă, liniile de bătaie
Deopotrivă sînt de drepte toate,
Iar cîmpul pîn' departe vălurit e
De oștile leite în arama
Cea lucitoare; aprigul încaier
Nu se urnește încă, fiindcă Marte[74],
Șovăitor, colindă printre ordii:
Așa ș-aste cărări, osîrdnic toate
Să fie măsurate, ca distanța
Aceeași să rămîie între șiruri[75];
Nu pentru ca vreun suflet vînturatic
Prilej să afle-n asta de-ncîntare,
Ci numai fiindcă astfel maica Glie[76]
Sădiților butași aceeași vlagă
Le-a dărui; și doar așa în aer
Lăstarii fi-vor vrednici să se-ntindă.
Dar poate c-ai să-ntrebi ce adîncime
Să aibă gropile. Mlădița viței
Și-ntr-un subțire șănțuleț în stare
Aș fi să o împlînt. Copacul[77] însă
Se-nfige mai adînc, afund în glie:
În primul rînd, stejarul, care-atîta
Se nalță în tării cu mîndru-i creștet
Cît tinde către Tartar[78] rădăcina-i.
Deci: nici furtuni, nici ploaie, nici vîntoase
A-l smulge nu pot; nesmintit rămîne.
Trăind și întrecîndu-le ca vîrstă,
El multe-alaiuri de nepoți petrece
Și multe generații următoare.
Ba întinzînd încoace și încolo
Pînă departe crengile-i vînjoase,
Ca niște brațe,-n juru-i le susține,
Cu ele-umbrind un larg cuprins.

Ai grijă,
Spre soare-apune via nu-ţi coboare,
Nici nu planta aluni printre butucii
De viţă; nu te-atnige de cîrceii
Din vîrf; de-acolo nu tăia altoaie
(Atît de mare-i dragostea ţărînei).
Nici vrejii să nu-i vatămi cu-o custură
Tocită; nici nu răsădi prin golişti
Măslini sălbatici; fiindcă nu o dată
Ciobanilor nerozi din mîini le scapă
Scîntei de foc, ce furişat sub scutul
Vîscoasei scoarţe, mai întîi, cuprinde
Măslinii înşişi, iar apoi spre naltul
Frunziş ţîşnind, dă zvoană mare-n aer;
Pe urmă, drum croindu-şi printre ramuri,
Biruitor domneşte peste vîrfuri
Învîrtejind în flăcări via-ntreagă
Şi, îmbuibat de-un fum ca smoala, zvîrle
Înspre tării un nour de-ntuneric.
Se-ntîmplă asta mai ales, furtuna
Cînd din înalturi peste vii s-abate,
Iar vîntul, flăcări bulucind, le poartă
Din loc în loc. La astfel de năpastă,
Din rădăcini îşi pierde via vlaga;
Chiar de-i retezi, butucii nu-s în stare
Să dea iar colţ şi să-nverzească iarăşi
Din străfunzimi de glii, asemeni loruşi.
Nerodnicul măslin sălbatic, singur,
Cu frunzele-i amare, mai rămîne.

Cît crivăţul mai suflă, nu te-ndemne
Vreun sfetnic firoscos, pămîntul ţeapăn
Să-l găureşti; atunci, cu geru-i, iarna
Răzoare ferecînd, nu-ngădui-va

Butașului sădit să își împlînte
În glie rădăcina amorțită.
Răstimpul cel mai bun să semeni via
În primăvara purpurată fi-va,
Cînd se întoarce pasărea cea albă[79],
Nesuferită lungilor năpîrce,
Sau la-nceputul brumelor de toamnă:
Atunci șoimanul soare nu ajuns-a
Cu telegarii Capricornul[80], însă
Răgazul scurt al verii ca și dus e.

Frunzișului prieste-i primăvara,
La codri și la vii ea le prieste.
Tot primăvara țarina se umflă,
Mirabila sămînță jinduind-o.
Văzduhu-atunci, părinte-atotputernic,
Ca o mănoasă ploaie se coboară
La sînu-nvoioșat al soației sale
Și uriașul trup îngemănîndu-și
Cu-acela, uriaș, al gliei mamă,
Hrănește tot ce-i plodului făgadă[81].
De cîntul păsărelelor răsună
Atuncea răzlețitele hățișuri,
Iar turmele, la ceasuri sorocite,
Pe Vénera[82] o caută; răzorul
Cel rodnic vrea să nască; la-ncropita
Suflare a zefírului, cîmpia-și
Dezbracă sînul; prisosește-n toate
O dulce răveneală; fără grijă
Cutează-acum la soarele cel proaspăt
Semințele să se răsfețe. Vița
Nu se mai teme-acuma că austrul
S-ar răzvrăti, nici că năprasnic crivăț
Din ceruri ar stîrni puhoiul ploii;

Ci mugurii i-mpinge să zvîcnească
Şi frunzele pe curpeni le dezvoalbe.
Să cred n-aş fi în stare că, în vremea
Cînd lumea începu să se-nfiripe,
Au strălucit şi-altfél de zile décît
De primăvară; nici că vremea-avut-a
Altfél de rînduială: primăvară
Era atunci mereu, şi uriaşul
Pămînt trăia-ntru-această primăvară,
Scutit de răsuflările gheţoase
Ale lui Eurus, cînd, întîia oară,
Sorbit-au ciurdele lumina zilei,
Iar omul, plăsmuit din lut[83], nălţat-a
Din asprele ogoare a lui frunte
Şi cînd pădurile se-umpleau cu fiare,
Tăriile — cu stele. Ale lumii
Alcătuiri firave, să îndure
A vieţii trude n-ar fi fost în stare,
Dacă-ntre ger şi árşiţele verii
N-ar fi atît de cumpănită vremea
Şi dacă-a cerului îngăduinţă
Nu ar cuprinde-n ăst răstimp pămîntul.
Ş-acum: orice mlădiţă apăsa-vei
În ţarină, tu gunoieşte-o zdravăn;
Cu luare-aminte-astrucă-o cu ţărnă
Îmbelşugată; să îngropi în preajmă
Sau bolovani poroşi, sau scoici solzoase,
Căci apa luneca-va printre ele
Şi un subţire abur va răzbate,
Iar mladele vor prinde spor de vlagă.
S-au mai găsit şi unii care-ndeasă
Bolovăniş deasupra sau mormane
De cioburi grele: mijloc de-apărare
Potriva ploilor dezlănţuite,

Dar şi potriva Cînelui[84], ce-aduce
Arşiţă,-ogorul despicînd, de parcă
A sete cască. De-ai sădit butucii,
Rămîne să muşuroieşti pămîntul
La rădăcini: fă asta nu o dată.
Lovească vajnic tîrnăcopul aspru;
În ţarină brăzdarul adîncindu-l,
Frămînt-o şi înduplecă juncanii
Năbădăioşi, prin şirurile viţei
Să intre. Potriveşte-aracii netezi
Şi propte din nuiele jupuite
De coajă, şi ţăruşi din lemn de frasin;
Găteşte şi furcoaie rămurate,
Că doar se vor deprinde, în atare
Puteri să afle sprijin şi să-nfrunte
Vîntoasele şi-urcînd să se strecoare
Din ram în ram pînă sus[85], la ulmi
în creştet.

Cît noile mlădiţe-s în pruncie,
Le cruţă, că-s gingaşe; cîtă vreme
Se nalţă în văzduh voiosul curpen
Şi, parcă slobozit din chingi, s-avîntă
Prin aerul strălimpede, atuncea
Să nu cerci încă viţa cu tăişul
Cosorului, ci mîna-ncovoindu-ţi,
Din frunze prisoselnice culege,
Mai rupe ici şi colo cîte una.
Dar, cînd se vînjoşeşte rădăcina
Şi viţa-n braţe ulmii îi cuprinde,
Atunci din coamă taie,-atunci din crenge
Retează; dacă mai nainte fierul
O spăimîntase, pune-acum la lucru
Puterea-ţi silnic: curmă-le avîntul

Zbucnitelor mlădiţe. Trebui-va
S-o îngrădești și orice soi de turmă
S-o ţii departe, mai ales cînd frunza
E fragedă și încă nenvăţată
Cu caznele. Căci ei nu numai iarna
Cea maștеră și arzătorul soare
Îi căşună ades, ci și codrenii
Boúri, și caprele-ncăpăţînate;
O pasc mioarele și lăcomuţe
Juninci. Nici gerul închegat în albă
Promoară, nici arșița care, greauă,
Stîncimea însetată o-asupreşte,
Nu vatămă-ntr-aşa măsură viţa
Ca turmele cu colții lor cei aspri —
O pacoste — ce mușcă din tulpină
Și lasă-acolo răni fără tămadă.
Nu pentru alte pricini se jertfeşte
Cîte un ţap pe-altarele lui Bacus,
Iar jocurile vechi, atenienii
Adusu-le-au pe scenă[86], dînd și premii
La interpreţii iscusiți. Și astfel,
În sate și pe la răscruci de șleauri,
De voioşie plini, printre pocale,
În pajiști dulci, peste burdufuri unse
Jucau săltînd[87]. La rîndul lor, ţăranii
Ausonieni[88], norod purces din Troia,
Compun în joacă versuri necioplite[89]
Stricîndu-se de rîs; și-și pun pe faţă
Spăimoase obrăzare meşterite
Din scoarţe răzbicite[90]. Și te cheamă
Pe tine, Bacus, cu voioase cînturi;
De dragul tău atîrnă figurine
Din ceară moale[91] pe înalte ramuri
De pin. De-acuma prinde-a da în pîrgă

Întreaga vie cu belşug de poamă.
De rod se umplu văile afunde,
Bungéturile, orice loc pe unde
Cinstitul chip purtatu-şi-l-a Bacus,
Jur-împrejur. Lui Bacus, deci, i-om zice,
Cum cere datina, un cînt de slavă
În stihuri strămoşeşti, şi i-om aduce
Şi taiere, şi turte. Dus de coarne,
Statornicit va fi lîngă altare
Spre jertfă hărăzitul ţap. Pe urmă
Prăji-vom măruntaie unsuroase-n
Frigări de-alun[92].

Pentru-ngrijirea viei
Lucrări mai sînt şi altele, pe care
La capăt nu le-om duce niciodată:
De trei ori şi de patru ori răstoarnă
În fiecare an întreg răzorul
Şi-n sîrg, cu săpăliga-ntoarsă, grunjii
Fărîmă-i; de frunzişul prisoselnic
Despovărează viţa. Săvîrşită,
Li se întoarce la sorocuri truda
În cerc închis, ţăranilor. Iar anul
În sine se rostógole, urmîndu-şi
Mereu acelaşi drum. Şi chiar cînd via
S-a lepădat de frunzele-i tîrzie,
Cînd crivăţul cel rece scuturat-a
Din ramuri verdea verii frumuseţe,
Atuncea chiar, ţăranul cel strădalnic
Către viitorul an îşi prelungeşte
A sale griji. El urmări-va via
Aşa cum o lăsase: cu cosorul
Încovoiat al lui Saturn[93], o tunde,
O mai şi curăţă, şi-n felul ăsta

I-alcătuie o nouă-nfăţişare.
Ai grijă, cel dintîi pămîntul sapă-l,
Scrumeşte cel dintîi şi vreascurile
Cărate-acasă, vîră şi aracii
Tot cel dintîi la adăpost; culesul
De struguri, săvîrşeşte-l cel din urmă.[94]
De două ori pe an asupra viei
Se năpusteşte prea bogată umbră;
De două ori şi iarba cotropeşte,
Cu deasa ei îmbelşugare, viţa.
Cu muncile-astea două nu-i de şagă.[95]
Moşia-ntinsă, n-ai decît s-o lauzi;
Dar de lucrat, lucrează una mică.[96]
Să tai va trebui spinişul aspru
De prin păduri şi trestia pe maluri
De ape. Nu-ţi dă pace, deopotrivă,
Nici grija sălciişului sălbatic.
Acum, legată-i viţa şi butucii
Se descotorosesc de-a ta custură.
Iar podgoreanu-n cîntec îţi vesteşte
C-a isprăvit şi ultimele şiruri.
Mai e nevoie totuşi să răstoarne
Pămîntul, bulgării să-i farme; ploaia
E de temut pentru pometu-n pîrgă.

Dar dimpotrivă, cultivînd olivul,
Nu-ntîmpini greutăţi; el nu aşteaptă
Încovoiata seceră, nici grebla
Cu dinţi înfigăreţi, căci în ţărînă
De l-ai sădit, pămîntul de la sine
Îi dăruie prisos de răveneală
Cînd îl despici cu-ncovoiatul dinte-al
Hîrleţului, iar dacă-l scurmi cu plugul,
Mai pline roade îţi făgăduieşte.

De-aceea bine e să crești olivul
Cel rodnic, îndrăgit copac al Păcii.[97]

Cînd pomii trunchiurile-și simt vînjoase
Și cînd primesc în ei puteri depline,
Se și trudesc pe dată, cu-a lor vlagă,
Spre stele să se nalțe: n-au nevoie
De nici un ajutor din partea noastră.
Estimp, nu mai puțin, pădurea toată
De rod se-ngréună. Hățișurile,
Pe unde aripatele cuibează,
De poamele ca sîngele se-mpurpur,
Măcar că nimenea nu le-ngrijește.
Păscut de oi e drobul, iar brădișul
Cu arbori nalți, ne dă făclii, din care
Se-ncinge focul nopții, ce revarsă
Lumina-n jur. Și tu mai stai și pregeți
Dacă să-i semeni, să le porți de grijă!

La ce-aș mai spune de cei mari?
Doar salca,
Măruntele grozame-ndestulează
Cu frunze turma, umbră dînd destulă
La păcurari, la țarini — prejmuire,
Albinelor — pășunea dulce-a mierei . . .
Ce desfătare să privești Citorul[98]
Învălurit de merișor! ce dulce-i
Să vezi dumbrăvi ca smoala locriană,[99]
Ogoare nesupuse nici de greblă,
Nici de-altă sinchisire omenească.

Ba chiar și sterpele păduri din vîrful
Caucazului, pe care vînturile
Vuind din miazăzi cu mare silă

Le rump şi le strămută, dau şi ele
O roadă fiecare: ne dau lemnul
De brad, ce-i folosit pentru corăbii,
Iar pentru case, chiparoşi şi cedri.
Acelaşi lemn întrebuinţînd, ţăranii
Strujesc şi spiţe pentru roţi; năplate
Pentru căruţe; iar pentru corăbii,
Încovoiatul pîntec. E bogată
În mlădioase ramuri salca; ulmul
Belşug de frunze dă; din mirt faci suliţi
Vînjoase, iar din corn faci alte arme,
Ce-s căutate foarte la războaie.
Iar tisa se înmlădie uşure
În arcuri itureice.[100] Şi teiul
Cu coaja netedă, cimşirul, lesne
De şlefuit, şi ei se mlădiază:
Îi răzbiceşte agera unealtă.
Uşoara navă din arin făcută
Pluteşte pe năvalnicele valuri,
Dac-o slobozi pe rîul Pad. Albine
Ascundu-şi roiu-n scoarţa găunoasă
A hîrbuitului stejar, prin scorburi.
Adusu-ne-au ale lui Bacus daruri
Ceva, de amintit la fel de vrednic?
Căci Bacus căşunat-a şi pricine
De sminte: pe turbaţii de Centauri,[101]
Doar ca să-i piardă-i potoli: pe Retus,
Pe Folus, pe Hileu,[102] care cu-o bute
Uriaşă pe lapiţi îi ameninţă . . .[103]

O, cît de fericiţi ar fi ţăranii
De şi-ar cunoaşte-ntreaga avuţie!
Prea dreapta glie, făr' s-o-ndemne nime,
Le dăruie bucate înlesnite

Din sînul său, departe de-nvrăjbirea
Războaielor. Chiar dacă n-au palate
Cu porţi semeţe, pe-unde se revarsă
Din toate încăperile, şuvoiul
Clienţilor, ce vin să dea bineţe
Patronului în toată dimineaţa[104];
Şi nu rîvnesc coloane încrustate
Cu mîndre ţesturi, sau veşminte-n aur
Bătute, sau corintiene bronzuri[105];
Chiar dacă lîna albă, ninsurie
N-o fărbuiesc cu dresuri feniciene,[106]
Nici vatămă oléul de olive
Cu scorţişoară bălmăjindu-l, — totuşi
Lipsită de-orice-obidă le e tihna,
Iar viaţa lor, bogată în atîtea
Îndemînări, nu ştie ce-i minciuna.
Ce linişte pe-ntinsele răzoare!
De iezerele firii nu duc lipsă,
Nici de răcoarea Tempei,[107] nici de peşteri,
De mugete de boi, de somnul moaleş
La umbră de copaci. Dumbrăvi pe-acolo-s
Şi covruri de sălbătăciuni. La ţară
Cu te miri ce se mulţămesc cei tineri,
La trudă răbdurii. Slăviţi sînt zeii
Şi de cinstiri se bucură părinţii.
Acolo urma ultimă Astrea[108]
Lăsatu-şi-a, pămîntul părăsindu-l.

Pe mine Muzele[109]-însă, decît care
Mai dulce nu-i nimic pe astă lume,
Şi cărora slujescu-le ca preot,
Primească-mă în preajma lor şi-arate-mi
Ce căi cereşti străbat ai nopţii aştri,
A soarelui deosebite stingeri

Şi caznele-n pătrare ale lunei[110];
Din ce pricini se zguduie pămîntul,
Ce forţă umflă-adîncurile mării
De rup zăgazuri, iar apoi, tot ele
Se mulcomesc ca de la sine iarăşi.
De ce, în zilele de iarnă, grabnic
Vrea soarele-n ocean să se afunde;
Iar vara, ce zăbavă-i stă în cale,
De se coboară-aşa tîrzie, noaptea?
Dar, dacă-ngheaţă-n inimă-al meu sînge,
Împiedicîndu-mă s-ajung la astfel
De-unghere ale Firii,-atunci mă-ncînte
Ogoarele şi apele ce cură
Prin văi, scăldîndu-le: atunci iubi-voi,
De nimene ştiut, păduri şi rîuri.
O, cît de minunat e-acolo unde
Sperheul scaldă cîmpii, iar Taigetu-i[111]
Cutreierat de fete laconiene!
Cît binecuvîntare-l-aş pe-acela
Ce duce-m-ar la Hemus,[112] în vîlceaua-i
Cea reavănă, lăsîndu-mă acolo,
Scutit de umbra crengilor, rotată.

Ferice de acel ce-a fost în stare
A lucrurilor pricini să pătrundă
Şi toate înspăimările,[113] destinul
Nenduplecat, şi vuietul ce vine
Din cărpănosul Aheron,[114] — pe toate
Strivitu-le-a-n picioare. Norocit e
Şi-acela ce pe zeii de la ţară
Îi bine ştie; şi pe Pan,[115] pe vechiul
Silvanus,[116] şi pe Nimfele surioare.[117]
Nu-l tulbură nici fascele mulţimii,[118]
Nici purpura regală, nici urgia

Ce-i bîntuie pe fraţii cei făţarnici[119];
Nici dacul, ce coboară dinspre Istrul
Părtaş la răzmeriţă.[120] Nu-l mlădie
Nici treburile Romei, nici regate
Ce stau să piară. Nu-l cuprinde mila,
De scăpătarea altuia nu-i pasă,
Nici pismuie pe-acela care are.
Culege roadele pe care pomul,
Pe care ţarina, de bună voie
I le întind; el nu cunoaşte legea
Cea ţeapănă, nici forul nu-l cunoaşte,
Dezlănţuitul, nici ale-obştii scripte.
Vîslind, frămîntă unii largul mării
Cu-adîncu-i orb; se-ncurcă la războaie,
Pătrund în aule şi-n regeşti palate;
Pierzania cetăţii altu-o pune
La cale, ş-a Penaţilor,[121] sărmanii:
Să poată bea din cupe încrustate
Cu pietre scumpe, iar apoi să doarmă
În purpură feniciană. Altul
Adună-averi, trîntindu-se deasupra,
Pe groapa unde aurul astrucat-a.
Un altul, fermecat de vorbărie,
Încremeneşte-n for; pe-alt gură-cască,
La teatru, printre bănci, îl năuceşte
Aplausul îngemănat al plebei
Ş-al senatorilor: frăţescul sînge
Îi bucură, mînjindu-i. Cu surgunul
Îşi schimbă unii-al casei prag, preadulce,
O nouă ţară căutînd, bătută
De-un soare alt. Estimp, ţăranul nostru,
Cu plugu-ncovoiat, răstoarnă brazda:
De-aici, în fiecare an, atîrnă
Şi sporul trudei sale; de aicea

Şi ţara, şi nepoţii şi-i hrăneşte,
Mărunţii nepoţei, de-aici şi ciurda
De boi şi de juncani, ce se trudiră
Şi merită din plin răsplata asta.
Nici tihnă nu-şi găseşte, pîn' ce anul
Cu snopii spicelor de grîu, cu poame,
Cu miei din cei priori nu se-mbelşugă,
Pînă ce brazda, doldora de roadă,
Nu face să plesnească-a lui hambare.

S-apropie iarna; sînt zdrobite-n teascuri
Măslinele de Siciona[122]; porcii
Se-ntorc la grajduri ghiftuiţi de ghindă.
Dau roadă şi pădurile. Iar toamna
Te dăruie cu poame felurite;
Pe măguri, sus, se coace struguretul,
Dulciul. Pruncii îl cuprind pe tata
De gît, ca să-i sărute; neprihana,
Cinstita vatră o păstrează; ţîţe
De lapte doldora, văcuţe-apleacă
La muls. Pe pajiştea voioasă iezii
Grăsuni se-nfruntă cu vrăjmaşe coarne.
Părintele familiei, la ţară,
Sărbătoreşte praznicele toate
Şi tolănit pe iarbă — unde-n mijloc
E focul, iar prietenii-ncunună
Un zdravăn vas de vin — pe tine, Bacus,
Te cheamă, prinosindu-te pe tine
Şi, hotărînd întreceri cu săgeata
Sprinţară,-n vîrf de ulm aşază ţinta;
Vînjoase trupuri leapădă-a lor straie
Ca să se ia, pe pajişte, la trîntă.[123]

Asemenea viață-odinioară
Au dus sabinii cei din vechi; și Remus,
Și frate-său; așa crescu viteaza
Etrurie,[124] iar Roma devenit-a
Cea mai frumoasă-alcătuire-a lumii,
Trăgîndu-și — singura — un brîu de șapte
Coline împrejur.[125] Chiar mai nainte
Ca regele cretan s-ajungă lumii
Stăpîn[126] ș-o blestemată seminție
Din junghiați juncani să se înfrupte,[127]
Saturnus cel de aur pe pămînturi
Atare viață petrecea. Pe-atunce
Nici n-auziseră-încă muritorii
Cum goarnele, de-atît suflat, se îmflă,
Nici cum scrîșnesc pe asprele ilăuri
De meșteri fauri silnicite săbii.[128]

*

Iar noi am străbătut de-acum o-arenă
Al cărei spațiu-ntins e greu să-l măsuri.
Soroc e să slobod din hățuri caii,
Că, de năduf, le fumegă grumajii[129].

CÎNTUL III

VITELE

Cînta-te-voi, de-asemeni, şi pe tine,
Slăvită Pales[1], şi pe tine-Apolo,
Păstor amfrîs[2], de pomenire vrednic.
Din cîntu-mi nu lipsiţi nici voi, izvoare
Şi selbe de pe muntele Licéus[3].
Că celelalte[4] — ce-ar fi fost în stare
Cu-a viersului putere să vrăjească
Un cuget slobod — răsştiute-s toate.
E cineva, de crudul Euristéus[5]
Să nu fi auzit? Sau de Busúris[6]
Ocarnicul, de-altarele-i cruntate?
Au care din poeţi, pe pruncul Hilas[7]
Sau pe Latona din ostrovul Delos[8]
Nu i-a cîntat? Sau pe Hipodamía?
Ce să mai spun de Pelops[9], călăraşul
Zburatic, cel prin umăru-i de fildeş
Vestit? Găsi-voi şi eu drum, pe care
Pornind, să pot biruitor din ţărnă
În slăvi să mă ridic: din gură-n gură,
În zborul faimei m-or purta urmaşii.
De mi-o ajunge viaţa, eu, întîiul,
Din creştetul aonic[10] m-oi întoarce
Cu mine coborîndu-le pe muze
În ţara mea! Din palmul idumeic[11]
Eu, cel dintîi, îţi voi aduce ramuri,

O Mantua![12] Pe plaiul tău cel verde
Am să durez din marmură un templu
În preajma apei,[13] unde largul Mincius[14]
Cu-ncovoieri domoale rătăceşte,
Tivind cu trestiişul gingaş malul.
Stăpînul ăstui templu fi-va-mi Cezar,[15]
La mijloc aşezat. Spre-a lui cinstire,
Înveşmîntat în purpur din Fenicia,[16]
Îi voi mîna o sută de cvadrige
Spre rîu. Lăsînd de izbelişte-Alféul[17]
Şi crîngul lui Molorh,[18] Elada-ntreagă
Se va-nfrunta la alergări şi-n lupta
Cu crudul cest.[19] Iar eu, pe a mea frunte
Împodobit cu ramure rătunse
De-oliv,[20] prinoase voi aşterne. Iată,
De-acum mă bucur să petrec cu gîndul
Solemnele alaiuri către temple,
Să văd cum juncii sînt jungheaţi[21]; cum scena
Alunecă, schimbîndu-şi făţişarea;
Cum sclavi bretoni, zografisiţi pe pînză,
Par că ridică înşişi ei cortina.[22]
În aur şi în fildeş dur săpa-voi
Pe porţi încaierul cu gangarizii,[23]
Armía-nvingătoare-a lui Quirinus[24]
Şi Nilul, cu belşugu-i de talazuri,
De lupte forfotind[25]; coloane mîndre
Durate-n bronzul navelor înfrînte
În bătălii pe mare.[26] Adăuga-voi
Cetăţile din Asia, supuse,
Pe-armenii răzmeriţi,[27] apoi pe parţii,
Ce nu se mai încred decît în fugă
Şi în săgeţile-ndărăt zvîrlite;
Trofeele-amîndouă,-n luptă smulse

De la vrăjmaşi din două părţi a lumii,
Triumful îndoit asupra unor
Din răsărit şi din apus noroade.
Şi statui înălţa-se-vor din marmur
De Paros,[28] parcă vii, înfăţişîndu-i
Pe-urmaşii lui Asáracus, tot nume
Din neamul ce din Joe obîrşeşte,
Şi taica Tros,[29] şi cel născut pe Cintus,[30]
Al Troiei ctitor.

Blestemata pizmă
Spăima-se-va de Furii,[31] şi de rîul
Cocitului[32] cel mohorît, de şerpii
Încolăciţi pe trupul lui Ixíon,[33]
De roata-i uriaşă; şi de stînca
Pe care Sisif[34] nu o poate-nvinge.

Estimp, să mergem la driade[35]-n búnget
Şi-n crîngul necutreierat de alţii[36];
Aşa orînduit-ai tu, Mecena,
Şi, de plinit, nu-s lesne-a tale pravili.
Nimic nu pune mintea mea la cale,
Nimic măreţ, Mecena, făr' de tine.
Deci hai, cu leneşa zăbavă, gata!
Cu viers înalt Citéronul[37] ne cheamă,
Şi cînii din Taiget,[38] şi Epidaurul,[39]
Ţinut ce ştie caii să-i struneasca.
Chemarea lor răsună înteţită
De ale selbelor adînci ecouri.
Curînd după aceea, m-oi încinge
Să cînt înflăcăratele războaie
Ale lui Cezar, faima împingîndu-i,
A numelui, prin ani viitori atîţia,

Cîţi îl desprat pe el de obîrşia
Lui Titon.[40]

Ispitit de răsplătirea
Învingătorului olimpic dată,
De creşti sirepi; sau junci vînjoşi la pluguri,
Întîi alege, după trupu-i, mama.
Din toate cea mai bună e juncana
La-nfăţişare crîncenă, cu capul
Balcîz, cu gîtul gros, sub bot cu pielea
Dăbălăzată pînă sub genunche,
Cu coapsele nemăsurat de lunge:
Din cap şi pînă-n tălpi, o matahală,
Cu ditamai picioare, cu păroase
Urechi, sub coarne mari, încîrligate.
N-ar fi de lepădat nici de-i tărcată
Cu pete albe, nici de-i nărăvaşă
Cînd o înjugi, nici dacă ameninţă
Din coarne-adesea: după-nfăţişare
Parc-ar fi taur; şi aceea-i bună,
Ce-n trupu-i tot înaltă, orice urmă
Din mers o vîntură cu vîrful cozii.[41]
După ce patru ani plineşte junca
Şi pînă la al zecilea, atuncea
E vremea să îndure şi sorocul
Nuntirii rostuit, şi pe Lucina.[42]
Căci restul vieţii nu mai e prielnic
Nici ca să fete, nici să plugărească.
Acum, cînd turmele se află încă
În zodia voioasă-a tinereţii,
Sloboade-i pe tăuraşi, trimite ciurda
În seama Vénerei,[43] fără zăbavă,
Îndestulînd, din unu-n alt, şiragul

Vlăstarelor. Căci orice zi-nsorită,
În biata noastră viață trecătoare,
A și fugit: ne-mpresur beteșuguri,
Și mîhnicioasa bătrîneațe, greul;
Cruzia morții maștere ne-nșfacă.
Printre juninci mereu vor fi din cele
Pe care să le schimbi cîndva dori-vei.
Deci cată și mereu plinește-ți ciurda
Și, ca să nu regreți ce păgubit-ai,
Fii grijnic de cu vreme și-n tot anul
Prăsilă nouă-alege turmei tale.

Și-n herghelii, același fi-va pașul
Alegerii. Tu numai dăruiește,
De cînd sînt încă mînji, o luare-aminte
Cu totul deosebită acelòra
Pe care îi vei rostui ca vrednici
Pentru nădăjduitul spor al stavei.
De la-nceput puiandrul hergheliei
De soi, semeț pășește prin ogoare
Și lasă urme mlădioase glesna-i;
El, fără preget, drumului s-așterne
Cutezător; el apele umflate
În piept le ia; el se încrede punții
Chiar de n-o știe; el nu se înspaimă
De zgomote deșarte. Mîndră-i este
Cerbicea, tras ca prin inel i-e capul
Și pîntecele supt, spinarea plină,
Iar pieptu-n mușchi îi zburdă, nenfricatul.
(Sînt mai cu seamă vrednici murgul, surul;
Au rea culoare șargul ca și albul.)
De se aude zăngănit de arme
Departe hăt, neliniștea-l cuprinde:

Urechile-şi ciuleşte, se-nfioară
Încheieturile-i; şi adunîndu-şi
Răsufletu-arzător, pe nări îl varsă
Cu trupul fremătînd. Iar coama deasă
Îi cade fîlfîind pe spata dreaptă
Şi printre coapse i se-ntinde şira
Spinării groasă. Scormone ţărîna
Picioru-i, iar copita lui vîrtoasă
Răsună greu.[44] Aşa a fost Cilarus,
Cel îmblînzit de Polux din Amicle[45]
Cu frîul; fost-au astfel bidiviii
Lui Marte ş-ai slăvitului Ahile,[46]
La caru-i înhămaţi: tot cai pe care
Îi pomenesc rapsozii din Elada.
Aşa Saturn, el însuşi, pe grumazu-i
De armăsar, şi-a fluturat o coamă
Cu mare zor, cînd se ivi soţia-i,
Şi cu nechezu-i ascuţit umplut-a
Din fugă Pelionul.[47]

Şi pe-acesta,
Cînd scapătă, împovărat de boală
Sau zăbovit de ani, în grajd ascunde-l,
Necruţător cu hîda bătrîneţe.
În dragoste, bătrîn, el e nespornic
Şi în zadar îşi prelungeşte cazna;
Şi dacă va ajunge la încaier
Vreodat' cu iapa, spumegă degeaba:
Cum făr' de spor se-ncinge-n paie focul
De n-are vlagă. Deci: ia bine seama
La toane, mai ales la vîrstă; apoi
La alte însuşiri, la spiţa tatei.
Vezi: cît îl doare cînd îl bate altul,
Şi cît se răscocoară cînd învinge.

Doar vezi, cum carele, mîncînd pămîntul,
Ţîşnesc din grajd la-ntrecerea nebună;
Cum se-nfiripă-n mînătorii tineri
Nădejdea; cum, în inimi ciocănindu-i,
Îi roade spaima. Biciul răsucindu-l,
Ei stăruie, s-apleacă înainte
Şi frîiele slăbesc. Ca vîntul zboară
Înfierbîntate roţile de iuruş.
Acum lîngă pămînt, îndată parcă
Plutesc în slobodul văzduh, în slavă
Nălţîndu-se pe-a vîntului aripă.
Sînt numai apă caii, uzi ca spuma,
De aburii celor ce vin din urmă.
Atîta-i rîvna gloriei de mare,
Atîta-i scurmă grija izbîndirii!

Întîi şi-ntîi Eréhteu[48] cutezat-a
La caru-i patru telegari să-nhame
Şi, stăpînind a roţilor iuţime,
Biruitor deasupra să rămîie.
Zvîrliţi în şăi, lapiţii[49] cei din munţii
Tesaliei şi frîul născociră,
Şi meşteşugul caii de-a-i întoarce
Rotocoliş. Tot ei îi învăţară
Pe călăreţi, chiar înarmaţi, să sară
Din fugă pe pămînt; să-şi poarte caii
În trap trufaş: la fel de grele trude.
La fel, măiestru-alege grijnic calul:
Să fie tînăr, numai suflet, vajnic
La alergări. Atît. Nu-i pasă dacă
I-a-ntors pe fugă pe vrăjmaşi, nici dacă
Vădeşte că-i e baştină Epirul,
Puternica Micenă[50] şi că soiu-i
Din seminţia lui Neptun[51] se trage.

Băgînd în seamă bine astea toate,
Măiestrul hergheliei ia aminte
Cînd se apropie zodia prăsirii:
Atuncea grija toată-a lui se-ndreaptă
Spre-al stavei diriguitor, bărbatul
Ales al ei, ca să-l îndoape zdravăn,
Să-l facă durduliu: îi taie iarbă
Cu floare; apă-i dă cu prisosință;
Grăunțe din belșug: să fie vrednic
La bun sfîrșit să ducă dulcea-i trudă;
Și mînjii pricăjiți să nu vădească
Ce foame-au fost făcut cîndva părinții!...
Dar vezi, cu dinadinsul arghelarul
Își ogărăște iepele cu postul;
Deci, cînd dau semn că patima le paște,
Chemîndu-le la-ntîia-mpreunare,
Atuncea, pofta-n cui: nici tu smicele,
Nici tu izvor; ba chiar le vlăguiește
Luîndu-le la fugă pe un soare
Istovitor; și-n vremea asta-armanul
De grînele din greu bătute, geme
Și, la zefirul care se ridică,
Se vîntur paie goale ici și colo.
El face-așa, ca-n miriștea iubirii
Lucrarea să nu fie lenevită
De bunăstare, căci osînza multă
Împotmolește brazdele zăcașe;
Ci pătimaș să fie înșfăcată
Sămînța și ascunsă în străfunduri.

Estimp, purcede în scădere grija
De tată, și sporește cea de mamă.
Cînd lunile sorocului trecut-au
Și iapa rătăcește sărcinată,

Doar n-o să-l rabde inima pe vreunul
Să-ngăduie ca ea să tragă jugul
Greoaielor căruțe, sau să zburde
Cînd drumul și-l încheie, sau s-alerge
În trap săltat pe cîmpuri, sau să treacă
Înot prin rîuri repezi. Pot să pască
Prin slobodele văi împădurite,
Pe malurile apelor domoale,
Pe unde-s mușchi și țărmu-l podidește
Verdeața; pe acolo sînt și peșteri
Ce știu să ocrotească, sînt și stînce
Să-și plece peste mame a lor umbră.

În jurul luncilor, pe rîul Silar,
Ș-al muntelui Alburn[52] cu verzi bungéturi,
O mișună-i de goange zburătoare:
Tăun îi zice-n graiul nostru goangei,
Iar grecii o numesc acuma *oistros;*
Strident și aspru-i este bîzîitul;
Fug toate turmele de prin hățișuri
De groaza ei; se zguduie văzduhul
De mugetele lor izbit, și codrii,
Și țărmurul secatului Tanagru[53].
Cu astă bîzdîganie Iunona
Vărsatu-și-a teribila-i obidă,
Pierzania punîndu-o la cale,
Cîndva, a fiicei lui Inachus, Io[54],
Pe care în junincă-o strămutase.
Pe vipie, mai vajnic amenință:
Din preajma vitelor îmborțoșate
Gonește-l pe tăun. Vei paște ciurda
Cînd soarele răsare sau cînd aștrii,
Ivindu-se, aduc cu sine noaptea.
După fătat, întreaga noastră grijă

Se mută spre viţei: se-nfiară semne
Ş-al spiţei nume; iarăşi se înfiară
Cei ce vor fi păstraţi pentru prăsire
Sau hărăziţi altarelor, ca jertfe;
Sau să despice ţarina, ursuzul
Pămînt să-ntoarcă, bulgării fărmîndu-i.
Ceilalţi viţei ai ciurdei vor rămîne
Să pască prin verzitele fînaţuri.
Pe cei păstraţi spre plugărească rîvnă
Şi trudă, chiar de-atuncea îmboldeşte-i,
Statornicind şi calea de-a-i supune,
Cît tînăra lor fire este încă
Prietenoasă, cît mlădii li-s anii.
Deocamdată, sub grumaz, petrece
Viţeilor inele largi, tocmite
Din mladă de răchită; după-aceea,
Cînd gîturile, slobode deunăzi,
S-or fi deprins cu şartul supuşiei,
Atunci poţi înjuga doi junci de-o vîrstă,
Căznindu-i să păşească deopotrivă.
Să tragă ăşti juncani, şi nu o dată,
Deşarte care peste cîmp, să-nsemne
Şi dîre peste pulberea-ncălată.
Trosnească-apoi şi osia, ciocîrtită
Din lemn de fag, sub zdravăna povară,
Şi oiştea, strunjită din aramă,
Să tragă roţile, unite sieşi.
Estimp, viţeilor sălbatici încă
Nu numai iarbă le-a culege mîna-ţi,
Nu numai frunze firave de salcă,
Nu numai păpurişul de pe baltă, —
Ci şi din grîul ce mijeşte, fire.
Iar vacile lehuze n-or să-ţi umple
Cu lapte ninsuriile şiştare —

Cum fostu-ne-a, din moşi strămoşi, năravul —
Ci tot ce au în uger, istovi-vor
Ca să-şi hrănească viţeluşii, dragii.
Dar, dacă rîvna ta mai abiţiră-i
Către război şi-oştirile varvare,
Sau dacă ţii pe-a tale roţi să luneci
Pe lîngă fluviul Alfeu al Pisei[55]
Sau de voieşti, prin rediul lui Joe[56],
Zorite care să-ntărîţi la-ntreceri,
Atunci, întîia calului lucrare
Va fi să vadă însuşi sufleţia
Şi armele luptaşilor, să-ndure
Al goarnei chiot; scrîşnetele roţii,
Cînd trage carul, să le păsuiască
Şi-ajuns în staul, liniştit s-asculte
Al frîielor scrîşnit. Iar cînd stăpînul
Îl laudă blajin, din clipă-n clipă
El mai voios să fie, bucurîndu-l
Bătaia mîngîierii pe grumazu-i.
Cu îndrăzneală facă toate astea,
De cum l-au înţărcat; să-şi lase capul
Apoi în seama moalelui căpăstru
El, firav, încă tremurînd în trupu-i
Şi încă neştiind ce-i poate vîrsta.
Iar după ce-a-mplinit trei ani, şi-acuma
S-apropie al patrulea, să-nveţe
S-alerge-n rotocoale şi să facă
Să-i sune paşii cumpăniţi; genunchii
Pe rînd să şi-i mlădie, îndoindu-i
De parc-ar fi silit. Atuncea vîntul,
Atuncea la întrecere să-l cheme;
Zburînd, ca smuls din frîu, pe şesul neted,
Nisipului abia să-i lase urme.

Așa și Ácvilo[57], cînd vajnic vine
Și cade peste noi din miazănoapte,
Orcanele din Sciția și norii
Uscați îi spulberă; atuncea holda
Înaltă, spicele unduitoare
De-o lină aburire se-nfioară;
Pe vîrfuri de păduri un șuier trece
Și valuri lungi se-nghesuie spre maluri.
Vîntoasa zboară, măturînd pămîntul
În zburda ei, și mările așijderi.
Iar calul nost' va năduși s-ajungă
La ținta cursei din Elida, spații
Uriașe străbătînd peste ogoare
Și spume sîngerii vărsînd pe gură.
Sau care ale belgilor[58] tîrî-va
Grumazul lui supus. Atuncea doară,
Cînd te ascultă, lasă-i să se-mbuibe
Cu felurit nutreț, să crească zdupeși.
Că pîn' ce supușia o învață,
Grozav s-or sumeți, nevrînd să-ndure,
Nici prinși, mlădiul bici, nici să asculte
De asprele zăbale, ce le-i pune[59].

Dar orișice măsuri ai lua, nici una
Nu le-ntărește vlaga cît aceea
De-a-ndepărta de dînșii și pe Venus[60],
Și pintenii iubirii încă oarbe;
Fie că mai prielnică ți-e ciurda,
Fie că herghelia-i mai pe placu-ți.
Deci, surghiunește-ți taurii în pajiști
Răzlețe dincolo de-un brîu de ape
Și dincolo de-un munte; sau păstrează-i
În preajma ta, dar ferecă-i în țarcuri
Unde găsesc de toate cu-ndestulul.

Căci muieruța, pas cu pas, îi stoarce
De vlagă și, lăsîndu-se privită,
Îi mistuie, cu dulci făgăduințe
Ademenindu-i, fără să-i mai lase
Aminte să-și aducă nici de crînguri,
Nici de pășuni; ș-adesea îi silește
Pe „cavalerii“ trufași să se-nfrunte
Din coarne. În măreții codri-ai Silei[61],
Ia uite, paște-o galeșă junincă.
Ei, cășunîndu-și răni unul altùia
Prin dese-izbiri, încep voinică luptă:
Le scaldă trupurile negrul sînge,
Îndeasă coarne vrăjmășești și unul,
Și celălalt, cu mugete spăimoase;
Răsună și pădurile, și-n zare
Olimpul. După luptă, n-au ogodul
Să mîie împreună: unul pleacă
(E cel învins) și rătăcește-aiurea
Pe neștiut tărîm, prelung căinîndu-și
Rușinea, vătămarea cășunată
De trufașul învingător; și încă
Iubirea ce-a pierdut, făr' să-și răzbune.
Privește înc-o dată către staul
Și pleacă de pe vechia-i părinție.
Dar toată grija lui de-acuma, fi-va
Să-și pună snaga la-ncercare. Iată-l
Cum zace îndărătnic, fără paie
Pe țol de aspre stînci, găsindu-și hrana-n
Rogozul aspru și-n zburlite frunze.
Puterile își cearcă și se-nvață
În coarne să-și adune-nverșunarea.
În vreun copac amarnic se opinte
Și harță căutînd, în vînt izbește.
Își pretocmește de pe-acuma lupta,

Nisipul răscolind. Cînd adunat-a
Destulă vînjoşie şi puterea
Şi-a împlinit, urneşte-se la luptă
Şi val-vîrtej se năpusteşte-asupra
Uitucului duşman. Aşa-i talazul
Cînd prinde să se-nspume-n depărtare
Colò în larg; şi de acólo vine
Umflîndu-şi sînul; şi cu huiet groaznic,
Rostogolit prin stîncării la ţărmuri,
Se-aşterne ca o namilă de munte.
Afund, bulboană clocote sub valuri,
Scuipînd nisip ca smoala în văzduhuri[62].

Pînă-ntr-atît tot ce-i pe lume: oameni,
Sălbătăciuni, şi peşti, şi turme, paseri
Cu pene împistrite, toate valmeş
Se pîrjolesc în patimă. Iubirea
E pentru toţi şi una, şi aceeaşi[63].
Sub zodia ei, nu altcîndva, leoaica,
Uitînd de pui, pe cîmpuri rătăceşte
Mai crudă ca oricînd; şi tot atuncea
Scălîmbul urs ucide la tot pasul,
Prin búngete clădind morman de leşuri.
Atunci e mai încrîncenat mistreţul,
Atunci e şi tigroaica mai haină:
Vai celor care-n ceasurile-acelea
Cutreieră-ale Libiei pustiuri!
Nu vezi fiorul ce cuprinde trupul
Întreg al murgului, cînd adierea
I-aduce-n nări mirozna cunoscută?
Nici frîiele mînacilor, nici biciul
Cu aspre plesnituri, hîrtoape, steiuri
Să-l stăvilească nu pot; nici şuvoaie
În cale întîlnite, care poartă

Strînsuri de stînci, din munte prăvălite.
Ia uite, şi gliganul cel sabelic[64]
Se bulucește, colţii agerindu-şi
Şi scurmă cu picioarele ţărîna,
Şi coastele de arbori şi le freacă,
Şi umerii, de-o parte şi de alta,
I-nvîrtoşă spre răni ce stau să vină.

Ce drege oare tînărul acela[65]
Cărúia crudul jind[66] îi adînceşte
Pîrjolul pînă-n oase? Ce să facă...
Se-aruncă-n valurile vîrtejite
De vijelia din zăgazuri ruptă
Şi-înoată greu în toiul nopţii oarbe.
Deasupra lui răzbubuie cu huiet
Înalta poartă-a cerului[67]; talazuri,
Izbindu-se de stînci, amarnic urlă;
Iar bieţii lui părinţi îndarn îl cheamă
Napoi; nu-l poate-abate nici fecioara
Ce-avea să cadă peste-al lui cadavru
De-o moarte grea. Ce să mai spun de lincşii
Lui Bacus, cei pestriţi[68]? De soiul crîncen
Al lupilor ş-al cînilor, de cerbii
Ce, cîtu-s de nevolnici, tot se-ncaier.
Mai rău decît pe toate celelalte,
Pe iepe le apucă nebunia!
Le-a strecurat chiar Venus turbăciunea,
Cînd patru iepe-n Potnia, înhămate
Doar la un singur car, îi zdrumicară
Lui Glaucus, prins între măsele, trupul[69].
Libóvul, peste Gargar, peste rîul
Ascaniu, ce din valurile-i sună,
Le mînă[70]: biruie şi munţi, şi ape
Trecîndu-le înot; cînd jărăgaiul

Pe dată le-a cuprins, pînă-n adîncul
De pofte plin al trupului — iar asta
Se-ntîmplă mai cu seamă primăvara,
Căci primăvara se întoarce-n oase
Căldura — iată-le atunci: se cațăr
Pe steiuri nalte, întorcîndu-și botul
Către suflarea zéfirului[71] toate,
De boarea moale nările-mbibîndu-și.
Și-atunci ades — minune e-n cuvîntu-mi! —
Le lasă grele vîntul, făr' să fie
Nevoie de vreo altă-mpreunare.
Se răzlețesc apoi în goană, însă
Nu către tine, Eurus, nici spre Soare-Răsare, ci spre Bóreas și Caurus
Sau spre acel tărîm, de unde vine
Prea-ntunecatul Austru[72], ce-obidește
Cu recea-i jilăveală-ntreg văzduhul.
Abia atunci, din pîntecele iepei
Alunec-o scursoare: hipomanul,
Așa îi zic, cu drept cuvînt, ciobanii.
Un suc vîscos — se scurge greu — pe care-l
Adună mame maștere adesea,
Cu ierburi fermecate meșterindu-l,
Cu măiestrești voroave îngînîndu-l.

Dar într-acestea, zboară vremea, zboară
Și timpul mort rămîne mort de-a pururi[73]!
Iar noi, de dragul temei ce-am ales-o,
Mai dăm și amănuntelor tîrcoale...
Deci, terminînd cu boii și cu caii,
Rămîne-ne o altă-anevoință:

Să ne-ngrijim de turme și ciopoare,
Mițoase capre și nămăi lînoase.
De-acum, ni-i asta zdroaba; faima voastră,
Voinici plugari, de-aici nădăjduiți-o!
În sufletu-mi n-am nici o îndoire
Că mi-a fi greu să izbîndesc în toate,
Împodobind cu al voroavei farmec
Mărunte lucruri. Însă mă tîrăște
Cu sine-o dulce rîvnă: să mă cațăr
Pe-ale Parnásului semețe golești,
Să merg pe culmi, de unde nu-i cărare
De-înaintași bătută, să coboare
Pe-un moale aplecuș, către fîntîna
Castaliei[74]. Acum, slăvită Pales,
Cîntarea mea va trebui să sune
Cu viers înalt[75].

Statornici-voi astfel
De la-nceput, ca oile să-mbuce
În staulele moalește nutrețul
Pînă ce, pas cu pas, se-ntoarnă vara
Cu-al verdelui belșug. Dar pînă-atunce
Așterne-le pe jos, pe grunjii gliei,
Păiș destul, mănunchiuri de ferige,
Ca nu cumva promoara înghețată
Să vatăme gingașele mioare;
Să nu se procopsească cu vreo rîie
Sau cu vreo uricioasă podalghie.

De-aici pornind, mai hotărăsc: la capre
Să li se deie mladă înfrunzită
Cu prisosință; apa să le fie
Mereu vioară. Staule ferite
De vînturi să le faceți, îndreptate

Spre miazăzi, spre soarele iernatic;
Și tot așa, pîn' ce veni-va ziua
Cînd zgribulitul Vărsător apune,
Al anului sfîrșit cu ploi proșcîndu-l[76].
Nu trebuiesc privite-aceste capre
Cu grijă mai puțină: de la ele
Folosul nu-i mărunt, măcar că lîna
De pe nămăile milesiene,
Cu purpură de Tir[77] dacă-i vopsită,
Cu preț mai măricel o vinzi în piață.
Dar de la capre-odraslele-s mai multe
Și mai îmbelșugat e al lor lapte.
Cu cît mai mult va spumega șiștarul
Din ugerele stoarse, cu atîta
Va curge mai prisositor șuvoiul
De lapte, țîța bine apăsînd-o.

Păstorii africani, în vremea asta,
De pe bărbia țapului din Cinips[78]
Retează părul sur, mițoasa coamă,
Din care pentru-oșteni vor țese straie
Și pentru bieții corăbieri, așijderi.
Ciopoarele de capre pasc acuma
Pe culmile Liceului, prin sihle,
Părăduind spinișuri ciufulite
Și jnepii, iubitori de înălțime.
De staul amintindu-și singurele,
Se-ntorc acasă, iezii petrecîndu-și;
Cu ugerele doldora de lapte,
De-abia mai pot să intre în sălașe.
De geruri, de vîntoase înghețate
Ferește-le-așadară cu o rîvnă
Cu-atît mai mare, cu cît prea puțină
Nevoie simt de grija omenească.

Te bucură, cînd fragede smicele
L-ei duce ca nutreţ şi nu închide
Hambarele cu fîn, întreaga iarnă.
Dar cînd se-ntoarce iar voioasa vară,
Chemată de zefiri; cînd ea sloboade
Şi oi, şi capre-n turme la păşune, —
Atunci, de cum iveşte-se Zorilă[79],
Să pască-n răcoroasele suhaturi,
Cît dimineaţa proaspătă albeşte
Verzişul; mult le place-acuma roua
În iarba moale. Cînd veni-va setea,
Cam pe la ceasu-al patrulea al zilei[80],
Cînd greieruşii podidi-vor crîngul
Cu molcom ţîrîit, tu porunceşte
Ca turmele, lîngă fîntîni sau lacuri
Afunde, din şuvoaiele-abătute
Pe jgheaburi de stejar, să se adape.
Dar cînd e toiul vipiei, se-ndrepte
Spre umbra văilor; acolo, poate,
Vreun uriaş stejar din ai lui Joe[81]
Cu vechi şi zdravăn trunchi, va-ntinde ramuri
Rotate peste turmă; sau vreun búnget,
Întunecat de deasa gorunişte,
Cu sfînta-i umbră zace pe acolo.
Le deie-atuncea iar apă vioară
Şi să le pască pînă-n murgul serii,
Cînd Vesper[82] răcorosul potoleşte
Dogoarea, iar înrourata Lună[83]
Pădurile din nou le răveneşte;
Cînd ţărmurile de-alcioni răsună,
Iar prin tufişuri ţîstuie sticleţii.

Ce să-ţi mai povestesc, în aste stihuri,
De-ai Libiei ciobani, de-a lor păşune?
De-a lor colibe, unde-şi duc ei veacul:
Vezi cîte-un astrucuş doar ici şi colo.
Adesea turma paşte zi şi noapte
Şi luni întregi în astă rînduială,
Străbate-un lung deşert, fără popasuri.
Atît de nesfîrşită e cîmpia!
Păstorul african cu sine cară
Tot ce-i al său: şi coperiş, şi idoli,
Şi arc, şi cînele din Amiclea,
Şi tolba cu săgeţi cretane[84], toate...
...Aşa-i viteazu-ostaş roman, cînd pleacă
În arme strămoşeşti la drum, sub greauă
Povară. Mai nainte ca duşmanul
Să se aştepte,-n faţă îi răsare.
E tăbărîtă armia; oştenii
Sînt gata de plecare mai departe.

Dar nu-i la fel nici pe meleagul unde
Trăieşte neamul sciţilor, la marea
Meoţiană, nici pe unde Istrul
Îşi mînă tulbure nisipul galben,
Nici unde lanţul munţilor Rodope[85],
Desfăşurîndu-se spre miazănoapte,
Se-ndepărtează-apoi. Acolo-n staul
Îşi ţin închise vitele. Nici urmă
De iarbă pe cîmpie, nici de frunze
Pe trunchiuri de copaci. Se-ntinde glia
Ascunsă sub cohorte de zăpadă,
Sub stratu-adînc de gheaţă, ce se-nalţă,
De şapte coţi grosime, până-n zare.
E necurmată iarna pe acolo
Şi necurmat vîntoasele împroaşcă

Suflarea lor de ger. Pe lîngă asta,
Zadarnic soarele se străduieşte
Să risipească palidele umbre:
Şi cînd, purtat de telegari, se-ndreaptă
Spre naltul cerului, şi cînd îşi scaldă
Grăbitul car în marea purpurie.
Pe ape curgătoare se încheagă
Deodată dese poţghiţe de gheaţă,
Astfel un fluviu-ndură pe spinarea-i
Să treacă ferecate roţi de care:
El, pînă ieri doar năvilor prielnic,
Pentru telegi acuma-i gazdă bună.
În ţăndări sare tot ce-i de aramă,
Iar straiele, pe trupurile calde,
Înţepenesc; în buţi e bocnă vinul,
Că-i musai cu săcurea să-l despice;
Iar bălţile-s acuma sloi de gheaţă.
În bărbile-ncîlcite, marii picuri
De apă s-au înţurţurat, zbîrliţii[86].
Estimp, din tot văzduhul ninge, ninge.
Pier turme; podidiţi de lungi troiene,
Stau boii astrucaţi, oricît de zdupeşi;
Şi, sub povara noilor mormane,
Încremenesc în deasă ciurdă cerbii:
Abia se mai zăresc, de sub zăpadă,
Doar vîrfurile coarnelor. Pe ăştia
Nu-i mai stîrnesc de-acuma nici copoii,
Nici mrejele, nici vreo sperietoare
Cu penele ca purpura vopsite[87].
Ci, cînd se zbat zadarnic să înfrunte
Pieptiş omătul troienit, de-aproape
Cu fierul îi doboară; gem amarnic,
Dar cad răpuşi; în urmă, vînătorii,
Tot chiuind voioşi, îi duc acasă.

„Acas“, adică-n hrube adîncate
Pe sub pămînt, unde trăiesc în tihnă
La adăpost; acolo, lîngă vetre,
Au stivuit stejari mormane, trunchiuri
De ulmi întregi, să aibă-n foc ce arde.
Acolo nopțile-și petrec în jocuri:
Acolo — parcă vin ar bea — se-mbată
Cu must din cereale sau scorușe
La limbă pișcăreț. Așa e neamul
Sub Urse trăitor, la miazănoapte:
Un neam sălbatic, bîntuit de vîntul
Rifeic[88]; trupurile lor le-acopăr
Roșcate blăni cu țepi, de animale.

Dacă păsarea ta dintîi e lîna:
Departe spinăriile-mbulzite
Și brusturii, și scaii, tot departe.
Dar fugi și de pășunile prea grase.
Numaidecît, alege-ți oi cu mițe
Pufoase, albe; și îndepărtează-l,
Berbecele, și de-i alb tot, cărúia,
Sub cerul gurii umede, i-atîrnă
Doar limba neagră, nu cumva, la mieii
Abia născuți, cu-pete-ntunecate,
Să le mînjească lîna. Plin e cîmpul:
Cutreieră-l și află-ți alt berbece.
Așa, cu darul ninsuriu al lînei,
Arcadicul zeu Pan — să credem oare? —
Pe tine te-a ademenit, Selena,
Chemîndu-te în bunget de pădure[89]...
...Iar tu, cînd te-a chemat, te-ai dus pe urma-i.

Dar dacă laptele-i a sa păsare,
Cu mîna-i să aducă-atunci păstorul
Sulfină din belşug, şi drob, şi iarbă
Sărată-n ţarc. Hrănite-aşa, cu poftă
Se-adapă turmele şi li se umflă
Şi ţîţele mai abitir; în lapte
Se strécură ascunsul gust al sării.
Pe mieii mai mărunţi, i-nţarcă-adesea,
De la al mamei uger depărtîndu-i:
Le pun în gură botniţi cu măsele
De fier.

Tot laptele ce-n zori şi ziua
L-au muls, îl pun la prins în timpul nopţii.
Ce mulg sub seară sau cînd noaptea cade,
Pe mînecate,-afară-l duc ciobanii,
În doniţi, la oraş; sau îl sărează
Niţel şi-l pun la păstru pentru iarnă.

Să-ţi pese şi de cîni, şi nu la urmă:
Pe agerii căţei de Sparta, creşte-i
Cu zara cea mai grasă, deopotrivă
Pe aprigul molos[90]: cu-atare paznici
Nicicînd n-ai să te temi că-n toi de noapte
Îţi pradă furii staulul; că lupii
Te năvălesc; sau că, zurbávi, iberii
Pîndesc să-ţi sară-n cîrcă pe la spate.
Adesea cu copoii urmări-vei
Coluni fricoşi în goană; iepuri, ciute
Vîna-vei tot cu-ai tăi copoi; adesea
Vei vălmăşi mistreţii, izgonindu-i
Din smîrcede tăvălitori ogarii
Cu-al lor chefnit. Pe vîrf înalt de munte

Cu chiote înghesui-vei cerbul
Cel uriaş spre laţ.

Tu mai învaţă
Să arzi în staule înmiresmatul
De cedru lemn; cu fumul de galbanum
Vătămătorii şerpi să-i pui pe fugă...
Căci nu o dat', sub ieslea cea clocită,
Ascunsu-s-a un şarpe, ce fugise
Spăimat de luceda lumină-a zilei
(Să nu-l atingi cumva, că-i poznă mare!)
Sau de ţărînă stă lipit năpîrcul —
Cumplita animalelor năpastă —
Obişnuit s-alunece-n umbrişuri,
Sub astrucuş, otrava să-şi înfigă
În trupuri de nămăi. Înşfacă-n mînă,
Ciobanule, butuci sau cataroaie
Şi cînd ameninţă, şi cînd îşi umflă
Şuierătoarea-i gîtiţă, trăsneşte-l!
Fricosul cap l-a şi ascuns din fugă
Adînc în ţărnă; nodurosu-i mijloc,
Unduitoarea linie a cozii
Au ostenit: acu,-n încovoierea
Din urmă, de abia îşi mai tîrăşte
Inelele zăbavnice. Şi-acela
E şarpe rău, care trăieşte-n codrii
Calabriei[91]: el, pieptul semeţindu-şi,
Solzosul spate şi-l rotocoleşte,
Mînjit cu pete mari pe lungu-i pîntec.
Şi cîtă vreme, din izvoare, rîuri
Se rup şi cîtă vreme, primăvara,
E glia reavănă şi bat vîntoase
De ploaie-aducătoare, stă prin smîrcuri
Şi-aici sălăşluind, cu peşti şi broaşte

Flecare-şi burdușește burdihanul,
Nesăţiosul! Cînd băltoaca seacă
Şi cînd pămîntul crapă de arşiţă,
Ţîşneşte pe uscat: rotindu-şi ochii
Scînteietori, el bîntuie cîmpia,
De sete aţîţaţ şi de dogoare
Înnebunit. Nu mi-aş dori, atuncea
Să gust, sub cerul slobod, somnul dulce
Sau să mă-ntind pe-un dîmb cu sihlă-n iarbă,
Cînd, lepădîndu-şi straiele, din ele
Răsare primenit, de tinereţe
Strălucitor, încovoindu-şi trupul.
După ce-şi lasă-n covru pui sau ouă,
Se fuduleşte-n soare, pîlpîindu-şi
De trei ori crestuitul vîrf al limbii[92].

Ţi-oi arăta, plugarule, acuma
Şi ale bolilor pricini şi semne.
Le cearcă pe mioare sluta rîie
Cînd ploaia rece-adînc pătrunde-n oase
Şi cînd, aşijderi, iarna cea ursuză
Cu geru-i sur; sau, vara, cînd sudoarea
Pe tunse trupuri s-a lipit, jegoasă;
Sau cînd vătămături pe mădulare
Le căşunează, ciufuliţi, ciulinii.
De-aceea păcurarii turma-ntreagă
O scaldă-n dulce apă curgătoare.
Berbecele, de-aceea îl cufundă
Cu miţe şiroinde în bulboană
Ş-odată slobozit, îl duce valul
Voios la vale. Sau, după ce-s tunse,
Cu drojdie amară de olive
Ung oile pe trup, şi cu litargă-n

Amestec de pucioasă pişcăcioasă,
Răşină de pe Ida[93], ceară grasă
Pentru pomezi, greţosul spînz cu ceapă-
De-mare şi cu smoală mohorîtă.

Dar împotriva bolilor aceste
Mai norocit e omul dacă poate
Să taie buza bubei cu-o custură.
Căci răul se hrăneşte şi se-ntinde
Ţinut sub oboroc, cît timp ciobanul
Nu vrea să-ndrepte mîini vrăciuitoare
Spre bube, ci, rămas în zăcăşeală,
Tot cere de la zei mai bună soartă.
Cînd vezi că, lunecînd adînc în oase,
Le bîntuie cu furie durerea,
Iar jarul sec le mursecă din trupuri, —
S-alungi fierbintea árşiţă e bine,
Stricnind în dreptul glesnei laba oii
În vîna care zvîcîie de sînge.
Aşa bisalţii fac, aşa gelonii[94]
Cei aprigi, cînd gonesc către Rodope
Şi către ale geţilor pustiuri:
Cu sîngele din cai stricnit, încheagă
Ei laptele pe care-l sorb atuncea.

Cînd vei vedea că, dintre oi, vreuna
Către umbrişul dulce se tot trage;
Că, fără poftă,-abia de mai culege
Un colţ de iarbă; că mereu rămîne
În coada turmei; că, păscînd, deodată
Cade-n genunchi în mijlocul cîmpiei
Sau că se-ntoarnă în tîrziul nopţii
La tîrlă, singură; — atuncea curmă
Cu fierul răul, pîn' ce nu se-ntinde

Spăimoasa boală, molipsind întreaga
Nepăsătoare turmă. Nici vîrtejul,
Furtună împingînd din largul mării,
Nu bîntuieşte în atîtea rînduri,
Pe cît de multe-s bolile la vite.
Nu câte-un singur trup înşfacă boala,
Ci dintr-o dată ştîna-ntreagă, vara,
Şi turma, şi nădejdea ei, mieluţii,
Şi soiul tot, de la începătura-i.

Putea-va şti ce-i astă grozăvie
Cel care-acu, după amar de vreme,
Şi-ar îndrepta privirea către Alpii
Cu frunţile de gheaţă, spre Noricum[95]
Cu meterezele-i pe gruiuri, către
Ogoarele Timavului iapidic[96]:
Acolo ar vedea deşarte plaiuri
Ale ciobanilor şi pîn' departe
În lung şi-n lat, păşune părăsită.
Aicea în Noricum, odinioară,
Din stricăciunea aerului, vreme
De jale se ivi: o toamnă-ntreagă
A bîntuit zăduful. Moarte-adus-a
La neamul tot de vite şi la fiare,
Bîhlind şi apa, otrăvind şi pajişti.
Şi felul morţii nu era acelaşi;
Dar numai cînd învăpăiata sete,
Prin toate vinişoarele mînată,
Zgîrcise trupu-ntreg; sau o coptură,
Ce se scursese-mbelşugat, în sine
Tocîndu-le fărîmă cu fărîmă,
Topise toate oasele, de boală
Răpuse. Nu o dat', lîngă altare,
Cinstirea zeilor fiind în toiu-i,

Pe cînd în jurul frunţii i se prinde
Cu albe sponci o panglică de lînă[97]
Sfinţită, prăbuşitu-s-a victíma
Murindă, printre preoţii ce preget',
Cu junghiu-n mînă. Sau, dacă pe vreuna
Preótul apucase s-o jertfească
Şi măruntaiele pe-altar s-arunce,
Acestea nu iau foc; iară prorocul
La întrebări nu poate să răspundă.
Cuţitul împlîntat abia se cruntă,
Căci doar firave urme de scursoare
Mînjesc un strat subţire de arină.
Din asta mor pe capete viţeii
Pe pajiştile grase; sau prin preajma
Preaplinelor ocoale-şi dau suflarea
Din urmă-a dulcii vieţi. De-aici le vine
Şi la zăvozii cei cuminţi turbarea.
Pe bieţii porci o-înecăcioasă tuse
Îi zgîlţîie, gîtlejele umflate
Înnăbuşindu-le. Pînă atuncea
Biruitor, acuma neferice
În rîvna sa, uitînd şi gustul ierbii,
Se năruie sărmanul cal. I-e silă
De apă, bate-ntruna cu copita
Pămîntul, i-s urechile pleoştite;
În preajma lor, tonatică sudoare
Şi rece, ca la cei ce stau să moară.
Uscată-i pielea lui; de cerci s-o mîngîi,
Se-ncrîncenă şi aspră-ţi stă-mpotrivă.

Atare semne, morţii vestitoare,
Îţi dau, la începutul bolii, caii.
Cînd ea, cu timpul, prinde rădăcină,
Atuncea ochii ard, iar răsuflarea,

Abia tîrîtă din adînc, greoaie,
Cu icnet se-ntretaie la răstimpuri;
De lungi sughiţuri foalele se-ncrîncen
Pînă-n străfund; ţîşneşte sînge negru
Pe nări; gîtlejurile înfundate
Le-apasă-o limbă aspră. Pe-a lor gură
Li s-a turnat, o vreme, vin cu cornul.
Fu de folos, şi oamenii crezură
Că doar aşa de moarte-şi scapă caii.
Curînd, şi „leacul" ăsta îi ucise,
Căci întremaţii cai, cuprinşi de furii,
Rupîndu-şi mădularele-ndeolaltă,
Rînjindu-şi dinţii-n clipa grea a morţii,
Se sfîşiau. (Zei! Binele păstraţi-l
Smeriţilor; vrăjmaşilor: sminteala!)

Dar iată, aburit de năduşeală,
Lîngă brăzdar se prăbuşe un taur,
Vărsînd pe gură înspumatu-i sînge
Şi gemete scoţînd, cele din urmă.
Răpus de jale, duce-se plugarul,
Pe tăureanu-ndurerat de moartea
Frăţînelui, din jug să-l despresoare,
Lăsîndu-şi, chiar în mijlocul trudirii,
Încremenit în ţelină, brăzdarul.
Nici umbra deasă-n inimă de codru,
Nici moaleşele pajişti, nice rîul
Ce printre pietre săltăreţ se-ndreaptă
Spre cîmp, mai limpede decît electrul, —
Nimic nu poate-n suflet să-l pătrundă.
Se moaie şalele; încremenirea
Îi împresoară ochii, vlăguiţii.
Şi parcă o povară îl apasă:
Către pămînt îi lunecă grumazul.

La ce-i mai folosește-acuma truda,
La ce, că omului atîtea slujbe
I-a fost plinit? La ce, că brazde grele
Cu plugu-a răsturnat? Și doar nu vinul
De Masic[98], dăruit de zeul Bacus,
Nici complicate feluri de mîncare
I-au cășunat, căci hrana lui, frunzișu-i
Și iarba fără mofturi, băutura
Și-o ia din lucede izvoare, rîuri
Ce-au ostenit întruna să tot curgă,
Iar grijile nu-i curmă somnul zdravăn.

Atunci, nu altcîndva, pe aste plaiuri,
Spre-a săvîrși ale Iunonei slujbe,
Vaci căutatu-s-au în darn; ci carul
Zeiței tras a fost spre mîndrul templu
De bouri, care cum se nimerise.

Deci, anevoie scurm plugarii glia
Cu greble, iară boabele le-mplîntă
Cu degetele înseși; și pe munții
Înalți, la carele scîrțîitoare
Grumazul încordîndu-și, se înhamă.

Nici lupul nu mai tîrcolește tîrla,
Capcane chibzuind, nici se ivește
În calea oilor, în toiul nopții.
O grijă mult mai mare-l paște-acuma.
Sfioase ciute, cerbii cei fugarnici
Se plimbă printre-ogari, pe lîngă case.
Și iată că, din nesfîrșirea mării,
Tot viul, soiul tot de-înotătoare,
Pe țărmu-ndepărtat le scaldă valul
Ca pe ființi zvîrlite de furtună

Iar focile,-mpotriva obişnuinţei,
Gonesc spre rîuri. Piere şi năpîrca,
În covruri încîlcite ocrotită
Zadarnic! Piere şarpele-de-mare,
Înspăimîntat, învîlvoindu-şi solzii.
Iar aerul s-arată neprielnic
Şi pentru paseri; sus, sub nalţii nouri,
Şi ele pier căzînd fără suflare.
Acuma n-are nici un rost păşunea
S-o schimbi: devin vătămătoare-acuma
Cercatele-altădată meşteşuguri...
S-au dus şi vracii meşteri, dus e Chiron,
Al Fílarei fecior[99], e dus Melampus,
Al lui Amítaon[100]. Iar Tisifone[101],
Din bezna stigiană[102] slobozită,
Lividă, bîntuie în plină ziuă,
Mînînd al bolilor convoi şi Spaima
În faţa-i: zi pe zi ce trece, capul
Cel hămesit, mai trufaş şi-l ridică.
Şi ape, şi secătuite ţărmuri,
Şi plaiuri povîrnite tot răsună
De mugete şi behăit necunten.
Dă iama şi prin staule, mormane
De stîrvuri stivuind, ce se destramă
De hîda stricăciune putrezite.
Ce greu învaţă oamenii, sub ţărnă
Să le astruce,-n gropi să le ascundă!
Căci n-aveau cum folos să izvodească
Din piei: şi nu era în stare nime
Ca, măruntaiele spălînd, să-nece
Duhoarea lor în apă sau s-o stingă
În vîlvătaia focului. Nici lîna
S-o tundă nu puteau, mîncată toată
De boală şi de jeg; nici să se-atingă

De miţele putregăioase. Însă,
Dacă cerca vreunul să se-nţoale
Cu-asemenea scîrbavnice veşminte,
Băşici fierbinţi, soioasă năduşeală
Se întindeau pe pielea duhnitoare
Şi nu trecea prea multă vreme pîn' ce
Pojarul blestemat pornea să-i roadă
Cuprinsele de rapăn mădulare[103].

CÎNTUL IV

ALBINELE

De-acum cînta-voi darurile mierii,
Divinul mierii dar, cerească rouă[1].
Privește binevoitor, Mecena,
Și la acest crîmpei al trudei mele.
Voi scoate-n privelíște pentru tine
Mărunte lucruri, vrednice de-uimire.
Am să evoc viteze căpetenii,
Apoi, pe rînd, și datinile ginții,
Și rîvne, și semínții, și zavistii.
Subiectu-i fírav, însă nu firávă
E faima, dacă zeii cei potrivnici
Îngăduie-unui muritor să facă
Așa ispravă și dacă Apolo,
Atuncea cînd îl chem, îmi și răspunde[2].

De la-nceput se cere pentru-albine
Sălaș ocrotitor: acolo vînturi
Să nu ajungă. Ele — vînturile —
Le-mpiedică la stupi să-și ducă hrana.
Prin flori să nu se zbenguie acolo
Nici oi, nici miei zbrehui, nici vreo junincă,
Prin pajiști rătăcind, din iarbă roua
Să nu o scuture, nici să strivească
Al ierbii colț. Lipsească și șopîrla,
Ea, cea pestriță pe solzosu-i spate,
Din preajma stupilor ticsiți de miere.

Lipsească și prigorul, și-alte paseri,
Și Procne, ce pe piept însemne poartă
De la cruntate mîni[3]. Acestea toate
Lotresc în lung și-n lat, iar pe albine
Le duc în plisc la cuiburi, să le pape
(Ce dulce hrană!) puii, făr' de milă.

Strălimpede izvor aproape fie
Și-un tău cu mușchi pe fața-i înverzită
Și-un rîu subțire alergînd prin iarbă.
Un palm sau un urias oliv sălbatic
Umbrească-le intrarea în știubeie.
Asfél, cînd noile regine[4]-or scoate
Întîiul roi, în dulcea primăvară,
Cînd, părăsind căsuicile, junimea
Albinelor zburda-va, țărmu-atuncea
Vecin, le va ademeni, din calea
Arșiței să se-abată, iar un arbor,
Aflîndu-se în drum, o să le-ocroată
Cu ospeția frunzelor, pe ramuri.

Chiar dacă lîncezesc ori curg, pe ape,
De-a curmeziș, răchită-așterne-n mijloc
Și-azvîrle cataroaie, ca să poată
Albina des popas pe punți să facă,
Aripile la soarele de vară
Să-și desfășoare, căci adesea Eurus[5],
Cînd zăbovesc, le spulberă, în mare
Prăpăstuindu-le, învîrtejitul.
În jur, să înflorească levănțica
Și roinița, mireasma ce-și răspînde
Departe, cimbrul, greu mirositorul;
Iar cîmpul viorelelor să soarbă
Din apa izvorașului ce-l scaldă.

Cît despre stupi, ori că-s lucrați de tine
Din scoarțe de pe trunchiuri, găurite,
Ori că-s întrolocați din mlădioase
Tulpine de răchită, — urdinișul
Să-l aibă-ngust: cînd vine frigul iernii,
Se-ngroașă mierea, tot așa cum, vara,
Căldura o înmoaie pînă curge.
Puterile acestea amîndouă
La fel sînt de temute pentru-albine.
Deci, nu-n zadar cu ceară, pe-ntrecute,
Lipesc în stupi orice răsuflătoare,
Chiar mică de-i; și umplu cu păstură
De flori ale deschiderilor buze,
Păstrînd pentru această-întrebuințare
Un clei mai lipicios decît și vîscul,
Ș-a muntelui din Frigia[6] rășină.
De-i zvonu-adevărat, scurmîndu-și covru,
Chiar sub pămînt se cuibăresc adesea;
Ba le-au găsit și-n pietre-adînc scobite,
Și-n scorburi de copaci, de vreme roase.
Tu totuși, priitor, cu lut ușure,
Pe unde-au crăpături, le unge stupii
Jur-împrejur și-azvîrle ici și colo,
Deasupra lor, și cîte-o frunzuliță.
Și nu lăsa, în preajmă de știubeie,
Nici veninoasa tisă[7]; nici pe vatră
Nu perpeli roșiții raci[8]. Iar stupii
Să nu-i așezi aproape de vreo baltă
Adîncă sau pe unde-i grea duhoarea
De mîl; sau unde stînci scobite sună
La izbituri; și îți întorc ecoul
Cînd glasul tău de ele se lovește[9].

Cît despre rest, cînd Soarele de aur
Gonit-a iarna în surghiun sub glie[10]
Şi dezveleşte-n cer lumina verii,
Îndat' pornesc albinele colindul
Prin sihle şi dumbrăvi, culeg nectarul
Din flori strălucitoare, cîte-un picur
De apă gustă de pe-un vîrf de undă.
Pe urmă,-nvoioşate ca de-o vrajă
Ciudată, se-ngrijesc de-a lor odrasle,
De stupi; şi faguri fac din ceară nouă
Şi-osîrdnic meşteresc vîscoasa miere.

Puţin după aceea, cînd zări-vei
Un roi abia ţîşnit că se înalţă
Din stupi, vîslind prin limpedele aer
Al verii şi că vîntul, spre uimirea-ţi,
Îl duce, nor întunecat, cu sine, —
Atunci — ia seama bine! — ele-şi caută
Întotdeauna dulci izvoare, cuiburi
De frunze: chiar acolo să împrăştii
Tot ierburi tămîiate, cuvenite
Împrejurării: roiniţă zdrobită,
Şi fire de smerită ceriţică.
Stîrneşte ţiuit, jurîmprejuru-ţi
Dărăbăneşte-n tîmpina Cibelei[11].
Vor coborî atunci ca de la sine
În cuiburile astfel pregătite
Şi-n leagănele-adînci se vor închide
Ca de la sine,-aşa cum li-i orîndul.

Dar poate ies la luptă, căci adesea
Gîlceava se strecoară între două
Crăiese, cu o mare forfoteală;
Atunci, cu multă vreme înainte,

Poţi bănui însufleţirea obştii
Cînd inimile scapăr de nesaţul
Încăierării. Un războinic zumzet
În aer, răguşit le probozeşte
Pe trîndave. S-aude bîzîitul
De parc-ar fi un sunet rupt de surle.
Atuncea se-mbulzesc îndeolaltă
Şi-n grabă mare scutură din aripi
Şi ácele-şi ascut şi îşi încearcă
Puterile. Şi chiar lîngă regină
Se-nvălmăşesc, lîngă a ei căsuică.
Cu zumzet nalt potrivnicul şi-l cheamă
La luptă. Deci, cînd vremea e senină,
Cînd, prin văzduh, deschisă li-i cărarea,
Ţîşnesc pe urdiniş; se-nfruntă; vuiet
S-aude în tării; înghesuite,
Se-nvalmă ghemotoc şi cad răpuse:
Nici grindina nu răpăie-aşa deasă,
Nici, orişicît l-ai scutura, stejarul
Nu plouă de pe crengi atîta ghindă.
Crăiesele, în mijlocul oştirii,
Cu aripile deosebitoare,
În firav piept, un suflet mare poartă;
Atîta sînt de încăpăţînate
Să nu dea îndărăpt, pîn' ce duşmanul,
Biruitor, o tabără sau alta,
Din greu împresurînd-o, o sileşte
Să-ntoarcă spatele, la fugă luînd-o.
Aceste-nsufleţiri, aceste lupte
Atît de mari, se potolesc la urmă
Cu-o mîna de ţărînă astrucate[12].

Dar, cînd din luptă înapoi chema-vei
Pe mătcile-amîndouă, dă-o morţii

Pe cea care-ţi păru mai nevoiaşă:
Să nu le păgubească pe surate
Tot risipind; tu las' pe cea mai bună
În Curtea-i slobodă, să stăpînească.
Dintre acestea două, una fi-va
Strălucitoare-n petele-i, cu aur
Vrîstate: ea va fi şi cea mai bună:
E deosebită şi la-nfăţişare,
Şi-s lucitori, pe trupu-i, solzişorii.
(Căci două sînt, şi de albine, soiuri.)
Cealaltă slută e, de leneşie,
Şi-şi trage, fără . . . slavă, burdihanul!
Cum mătcile nu seamănă-ntre ele,
Aşa nu-i pe-o potrivă nici norodul:
Căci unele sînt slute şi zburlite
Ca ghemotoacele de praf, pe care
Din gura lui uscată le tot scuipă
Drumeţu-nsetoşat, ce colindat-a
Prin maldăre de colb; dar celelalte
Lucesc şi fulgerează de lumine,
Cu trupurile licărind, pătate
De picături asemenea, de aur.
De la acestea vei avea mai vrednici
Urmaşi, iar de la ei vei stoarce miere
Mai dulce, la soroace anumite
Din an, în primăvară şi în toamnă.
Şi n-o să fie mierea dulce numai,
Ci limpede şi-n stare să potoale
Şi asprul gust al daniei lui Bacus[13].
Dar cînd aiure zboară şi în roiuri
Se joacă hîrjonindu-se prin aer,
Cînd fagurii-i dispreţuiesc şi-şi lasă
De izbelişte covrurile goale,
De la desfrîu deşert[14], vei face bine

Să stăvileşti a lor uşurătate;
Şi nu vei risipi prea multă trudă
S-o stăvileşti: crăieselor le smulge
Aripile. De pregetă să zboare
În zare ele, nu-ndrăzneşte una
Să se avînte, nici să-ardice steagul
Din tabără, grădini de le îmbie,
Ce tot văzduhul îl înmiresmează
Cu florile lor galbene. Le fie
Priap de Helespont[15] şi scut şi strajnic,
De furi şi păsăret să le ocroată
Cu coasa lui din salcă meşterită.

Din munţii nalţi el însuşi aducîndu-i,
Stăpînul ce-are-n grijă astea toate,
Pe lîngă stupi, sădească brazi şi cimbru
Jur-împrejur; bătătorească-şi mîna
În trudă grea; în ţarină împlînte
Răsadul rodnic şi apoi s-abată
Pe-acolo firul apei priitoare.
Şi dacă, foarte-aproape de sfîrşitul
Strădaniilor mele, nu mi-aş strînge
Cu grijă pînzele, grăbit ca prora
S-o-ndrept către liman, cîntare-aş, poate,
Cu cîtă grijă trebuie grădina
S-o împodobi, ca astfel cultivată,
Ea rodnică să fie; trandafirii
Din Pestum[16] cum de două ori dau floare;
Şi cum pot să se bucure cicoarea
Şi ţelina, ce maluri înverzeşte,
De apele sorbite; cum, prin iarbă
Încolăcindu-şi vrejii, castraveţii
Se rotunjesc în pîntec. Nici narcisul
Nu l-aş lăsa deoparte, ce înfloare

Zăbavnic[17], nici tulpina cea mlădie
De-acant, nici iedera cu fața pală,
Nici mirtu,-ndrăgostit de coaste numai.

Mi-aduc aminte că, sub turnuri nalte,
Pe unde-un negru rîu, Galesus, udă
Bucatele de aur din Ebalia[18],
Un moș de prin Cilicia[19] cunoscut-am.
Puține iugăre-i mai rămăsese,
Lăsate de izbélište de alții,
Neroditoare, chiar dacă cu tauri
Le-ai fi muncit; nici vitele acolo
Nu își găseau pășune potrivită,
Nici vița nu avea tărîm prielnic.
El totuși, printre mărăcini, ici-colo
Cîte-o legumă semănînd, și-n juru-i
Tot rozmarin și maci cu gingaș lujer,
Și crini ca neaua, — din mîndrie, regii
Că nu-l întrec, gîndea, în bogăție.
Și cînd se înturna acasă, noaptea
Tîrziu, pe masă stivuia bucate
Ce nu în piață și le cumpărase.
Era întîiul care, primăvara,
Își culegea-n grădină trandafirii,
Iar toamna, poamele. Cînd gerul iernii
Avan, făcea și pietrele să crape
Și fereca în sloiuri goana apei,
Tundea de pe atunci acantul firav
De-al frunzelor prisos, tîrzia vară
Și zéfirii zăbavnici, probozindu-i.
Lui, cel dintîi, de-albine-mame stupii
I-erau ticsiți; și-avea belșug de roiuri.
Din storșii faguri, tot el, cel dintîiul,
Spumoasa miere-o aduna. În juru-i

Creşteau şi brazi şi tei din cei mai rodnici
Şi-n nouă înflorire, pomul darnic
Cu-atîtea poame se înveşmîntase,
Cu cîte, coapte, se mîndrea în toamnă.
Tot el a strămutat în şiruri ulmii
Crescuţi de-a binelea şi perii zdraveni,
Şi prunii pădureţi, purtînd de-acuma
Pe ramuri fructe; şi platanii care
Aveau de pe acum atîta umbră,
Drumeţu-nsetoşat cît să-l cuprindă.
Dar astea, nevoit de prea îngustul
Răgaz, le trec pe toate cu vederea,
Lăsîndu-le altóra, după mine,
Îndatorirea să le pomenească.

La drum, deci; voi dezvălui acuma
Ce fireşe-nsuşiri sădit-a Joe-n
Albine, răsplătind a lor ispravă;
Căci ele,-urmînd chemarea zgomotoasă
Şi scîrţîitul scrîşnet de acioaie
Al sacerdoţilor cureţi[20], ajuns-au
În Creta; şi-ntr-o peşteră, acolo,
Hrănitu-l-au pe-al Cerului Părinte.

Doar ele-şi cresc odraslele-îndeolaltă
Şi-au cuiburi ale obştii în cetate.
Iar viaţa-şi duc sub straşnica poruncă
A pravilei. Doar ele au o ţară
Şi singure cunosc penaţi statornici.
Şi neuitînd că iarna vine, încă
Din vară se aştern cu sîrg la treabă
Şi tot ce strîng devine bun al obştii.
Deci, unele se îngrijesc de hrană,
Pe ţarină norocul încercîndu-şi,

Dup-o-nvoială bine chibzuită.
Iar altele, închise-n căsulie,
La fagurii viitori pun temelie
Din lacrimi de narcis și dintr-o gumă
Cleioasă, dintr-a arborilor scoarță;
Apoi adaugă ceara care strînge . . .
Dar altele-i veghează pe puiendri,
Nădejdea stupului; o parte-ndeasă
A mierii lamură în faguri; umple
Căsuicile cu limpede dulceață.
Altóra le-a căzut să stea de strajă
La urdiniș. Pe rînd, pîndesc de-acolo
Spre ape și spre norii din tărie.
Primesc povara celor ce de-afară
Se-ntoarnă sau, alcătuind o ceată,
Pe trîntori îi gonesc din stup, că-s turmă
Zăcașă. Munca freamătă în toiu-i.
Miroase-a cimbru mierea miresmată.

Așa, cînd fulgere dau zor să-njghebe
Ciclopii[21], din mormane de metale
Greu de urnit: în foalele tocmite
Din piei de taur, unii strîng suflarea
Și-o dau apoi afară, alții scaldă
Sfîrîitoarea-aramă-n baie; geme
De-a nicovalelor icnire, Etna.
Ei brațele ridic cu silă mare
Și fieru-l răsucesc cu-n zdravăn clește.
Nu altfel — dacă-i voie să alătur
De cele mici pe cele mari — nu altfel
A bogăției patimă-înnăscută
Le-nghimpă pe albinele lui Cecrops[22],
Pe fiecare-n slujba ei. Căci grija
Știubeelor o au cele bătrîne;

Tot ele apăr stupii şi durează
Măiestre adăposturi. Istovite,
Cu picioruşele de cimbru pline,
Se-ntorc acasă cele tinerele
În toiul nopţii. Ziua pigulit-au
Ici-colo cîte-un pic: siminichie,
Şi pomişori, şi sălciişul verde,
Şofranul focuriu, şi teiul darnic,
Şi-ntunecatul stînjenel. Răgazul
E unul, de la treburi, pentru toate,
Cum, pentru toate, una e şi truda.
Cu noaptea-n cap se-nghesuie să iasă;
Zăbavă nu cunosc; cînd înserarea
Din cîmp de la păscut să se întoarne
Le-ndeamnă,-abia atunci îşi cată stupii,
Abia atuncea trupurile-şi cruţă.
S-aude zvon, e zumzet la intrare,
În jurul urdinişului; pe urmă,
Cînd s-au destins odihnei, prin ştiubeie,
Tăcere-adîncă, noaptea, se aşterne
Şi somnul, fiecăreia-i cuprinde
Trupşorul istovit. Cînd stă să ploaie,
De cuiburi nu se prea îndepărtează,
Nici cerului se-ncred, cînd se-nfiripă
Vîntoasele. De ziduri ocrotite,
Îşi caută apă lîng-a lor cetate.
Ieşiri doar scurte cearcă. Pietricele
Cu sine iau ades; cu ajutorul
Acestora îşi cumpănesc zburarea-n
Văzduhul gol: fragile luntrişoare,
Ce-ncarcă prund, să poată să reziste
La izbiturile talazurilor[23].

Un obicei al lor o să te-uimească,
Firește: ele nu se dau robite
Împreunării, nici nu-și lasă trupul
Să-l moleșească mreaja libovíei,
Nici nu cunosc a nașterilor cazną,
Ci ele înseși, fără ajutoare,
Din frunze de copac sau de pe ierburi
Gingașe, își culeg cu trompa puii[24].
Și pe crăiasă, și pe „cetățenii"
Micuți, tot ele-i schimbă și tot ele
Meșteruiesc și aula regească[25],
Și-mpărăția lor, tocmită-n ceară.
Adesea, rătăcind prin aspre steiuri,
Strivitu-și-au aripile, suflarea
De bunăvoie, sub povară, dîndu-și:
Covîrșitoare-i dragostea de floare
Și gloria de făurire-a mierii,
Covîrșitoare este[26]! Deci, chiar dacă
Le-așteaptă un îngust soroc al vieții
(Nu depășesc nicicînd a șaptea vară),
Rămîne spița lor nemuritoare,
Norocul dinastiei dăinuiește
Prin ani și ani, în șiruri lungi se număr
Bunicii, străbunicii și nepoții . . .

Nici Lidia[27] cea întinsă, nici Egiptul,
Nici neamurile parților, nici mezii
Lîngă Hidaspe[28] trăitori, atîta
Pe rege nu-l slăvesc. Crăiasa dacă
E teafără, în cuget și-n simțire
Sînt una. Dac-o pierd, s-a dus credința:
Chiar ele, mierea stivuită-n faguri
O sfîrtec', destrămînd împletitura[29].

Crăiasa lucrul lor îl priveghează,
Pe ea o-admiră, toate-i stau în preajmă
Cu freamăt des şi multe o-mpresoară.
Pe umeri o înalţă nu o dată,
De dragul ei în luptă se aruncă
Prin vătămări cercînd să dobîndească
O moarte demnă. Dup-aceste semne
Şi potrivit acestor pilde, unii
Şi-nchipuie că stăruie-n albine
Din cugetul divin o părticică,
Un duh ceresc[30]: căci Zeul e în toate,
Cutreierînd pămînt, întinsa mare,
Văzduhu-adînc. De-aicea ar purcede
Şi turme, şi cirezi, şi omenire,
Şi fiare de tot soiul, tot ce vede
Lumina zilei de le Zeu îşi trage
Subtilele-nchegări ale vieţii.
Din chingi trupeşti desferecate, fireş
Se duc acolo sufletele toate,
Acolo se întoarnă: pentru moarte
Nu-i vreme: zboară vii şi se înşiră
În rîndul stelelor, pe bolta naltă[31].

Şi cînd, vreodat', ai să deschizi lăcaşul
August, ce-ascunde-n el comoara mierei,
Clătindu-te cu sorbituri de apă,
Închide-ţi bine rostul[32], risipeşte
Din mînă fum răzbătător oriunde.
Mînia le cuprinde peste poate:
Măcar că-s vătămate, tot înţeapă,
Venin vărsînd; de vine strîns lipite,
Acolo-şi lasă acele ascunse,
În rană lepădîndu-şi şi viaţa.

De două ori deşartă albinarul
Burtoşii stupi, de două ori strînsurii
Sorocu-n an îi vine: cînd Taigeta,
Dintre Pleiade[33], îşi vădeşte chipul
Frumos, către pămînt şi, totodată,
Sătulă de-a Oceanului[34] talazuri,
Respinsu-le-a, în silă, cu piciorul;
Şi cînd, tot ea, ferindu-se de Peştii[35]
De ploaie-aducători, coboară tristă
În valul unde-acum domneşte iarna[36].

Cu cît mai abitir secătuite
Vor fi după ce mierea li-e furată,
Cu-atît mai vajnic se aştern pe treabă,
Prăpădul unui neam surpat să-l curme,
Căsuicile să-şi umple şi cămara
Din stup cu suc de flori s-o împodoabe.

Dacă ţi-e teamă de asprimea iernii
Şi chibzuieşti la ce va fi să fie
C-un cuget cruţător; dacă ţi-e milă
De-a lor lovite crîncen inimioare,
De bunăstarea lor părăduită,
Atuncea n-ai avea cuvînt să pregeţi
Cu cimbru să le-afumi, tăind şi ceara
Prisositoare; fagurii adesea
Îi roade, pe ascuns, cîte-o şopîrlă
Iar prin ietace moliile mişun,
Ce nu pot suferi lumina zilei;
Sau poate-un trîntor fără nici o treabă
Se-ndeasă la bucatele străine;
Sau vreun bondar ursuz s-a-nfipt acolo
Cu arme mai vîrtoase decît cele
Ale albinelor; sau vreun cărete,

Scîrbavnic soi de goange; sau paingul,
Urît şi de Minerva[37], la intrare,
Şi-ntinde lăbărţatele lui pînze.

Dar — cum şi lor, întocmai ca şi nouă,
Le căşună viaţa tot necazuri
De-a noastre, pot să sufere şi ele
De-o boală grea, iar lucrul ăsta-l afli
Curînd, după neîndoioase semne.
Bolnavele coloarea feţii-şi schimbă,
Le urîţeşte-o groaznică slăbie,
Iar trupurile fără de viaţă
Afar' din stupi sînt scoase de surate,
Ce le-nsoţesc la trista-ngropăciune.
Iar altele atîrnă la intrare
Cu picioruşele încrucişate,
De foame mîrcede şi vlăguite
De boala adunată-n trupuşoare.
Atuncea zumzet mai greoi s-aude
Şi fără încetare-i al lor susur:
Cum vuietă prin selbe cîteodată
Austrul răcoros; cum, zbuciumată,
Scrîşneşte marea, cînd a ei talazuri
Se-ntoarnă către ţărm; cum focul iute
Se zbate-n zăvorîtele cuptoare...
Te-ndemn să-ncingi atunci înmiresmată
Răşină; pe jilipuri întocmite
Din trestie să faci să curgă mierea,
Ademenindu-le, chiar istovite,
La hrana cunoscută să se-mbie.
Acestei mieri e bine să-i adaugi
Gogoaşă de ristic, pe care-o zdrumici,
Cu trandafiri uscaţi amestecînd-o,
Sau vin dulciu şi gros, scăzut la flăcări

Ori paote şi zbiciţi ciorchini, din viţă
Grecească, cimbru atic, buruiana
Centaurului Chiron[38], duhnitoare.

Mai creşte-o floare prin păşuni, plugarii
Au botezat-o stelişoară, lesne
E de găsit, de-o cauţi; dintr-o tufă
Desét întins de mlade se înalţă.
Potiru-i auriu, dar în bogata
Petalelor cunună licăreşte
Un roşu micşuniu închis; adesea
Altarele zeieşti împodobite-s
C-un guler împletit din stelişoară.
La gust e aspră, dac-o pui pe limbă.
Prin văile păscute de mioare
Ciobanii o culeg, pe lîngă apa
Cu multe încovoieturi, a Melei[39].
Tu fierbe-n vin înmiresmat cotorul
Acestei plante şi, la îndemîna
Albinelor, la urdiniş, ca hrană
Aşază-le-o în paneraşe pline.

Dar, dacă vreun ţăran lipsit se vede
Ca din senin de-ntregul soi şi n-are
De unde să-nfiripe-o nouă spiţă,
Venit-a vremea să înşir povestea
Descoperirii nemaipomenite
A meşterului Aristeu[40]: în ce chip
Al boilor jertfiţi stricatul sînge
Ne-a zămislit, şi nu o dat', albine[41].
De-a fir a păr voi depăna povestea,
De la obîrşii faima cercetîndu-i.

Pe unde, la Canopus în Eghipet[42],
O stirpe norocită-şi duce traiul
În preajma apei Nilului, trîndava,
Ce revărsată peste ţărmi, bălteşte,
Iar oamenii în luntrile-mpistrite
Colindă propriul ogor; pe unde
Vecinii parţi, cu cucure[43] pe umeri,
Împrésură acelaşi fluviu, care,
Pornind din ţara inzilor[44], de soare
Pîrliţii, de la creştet pînă-n talpă,
Cu negru mîl Egiptu-l rodniceşte
Ş-apoi, în rostogolu-i, se resfiră
Prin şapte guri deosebite-n mare, —
Ei bine, tot ţinutul ăsta-şi află
Într-un atare meşteşug — izbavă!
Întîi se-alege-un loc îngust, ce-anume
E hărăzit acestei folosinţe.
Cu strîmte ziduri locul se încinge,
Cu astrucuş, şi el îngust, din ţiglă.
Se mai adaugă ferestre, patru,
Spre cele patru vînturi îndreptate;
Piezişă cade, prin fereşti, lumina.
Un viţeluş se caută atuncea
În vîrstă de doi ani, ce-şi răsuceşte
Pe frunte coarnele. I se astupă
Şi nările-amîndouă, şi al gurii
Răsuflet, orişicît se-mpotriveşte.
Iar după ce-l ucid lovindu-l aprig,
I se destramă-n trupu-i toată carnea
De-atîtea izbituri, şi numa pielea-i
Rămîne-ntreagă. Într-un ţarc îl lasă
Închis; sub coaste îi aştern crîmpeie
De rămuriş, şi lemn cînesc, şi cimbru
Culese rînd pe rînd. Să faceţi asta

Cînd zéfirii purced să mişte valul,
Nainte de-a se smălţui cîmpia
Cu noi şi noi culori, în primăvară,
Nainte ca limbuta rînduniţă
Prin streşini să-şi anine cuibuşorul.
Estimp, dospită-n moaleşele oase,
O zamă se-ncropeşte şi se-ncinge;
Şi nişte gîze, fără picioruşe
La început, se-nvălmuie (minune!
Să vezi şi să nu crezi!), curîndă vreme
Din aripi fîlfîind, mai sus se urcă,
Mai sus mereu, cercînd uşurea boare,
Pîn' ce-au zbucnit, ca ploaia ce se toarnă
Din nourii văratici sau ca nişte
Săgeţi ţîşnind din coardă,-atunci cînd parţii
Cei sprinteni gata sînt să-nceapă lupta.

Ce zeu, de dragul nostru, iscusit-a
Cu greu ăst meşteşug, ce zeu, o Muze?
Cercarea asta nouă omenească
De unde-şi are-n lume abîrşía?

Fugind păstorul Aristeu din valea
Ce-i zice Tempe[45], de Peneu[46] scăldată,
Cînd molima şi foamea — umblă zvonul —
Stupína-i nimiciră, se opreşte
De furi şi păsăret să le-ocrotească
Îndurerat, la-ncepătura sfîntă
A rîului şi, mult jelind, atare
Voroave către maică-sa-ndreptează:
„O maică-mea, Cirene[47], maică scumpă,
Tu ce stăpînă eşti şi pe afundul
Bulboanei ăsteia, de ce din viţă
De zeu vestit adusu-m-ai pe lume

(Doar tu susţii că-Apolo timbreanul[48]
Mi-ar fi părinte), dacă totuşi soarta
Mă pizmuieşte? Dragostea de mamă
Gonit-o-ai din pieptul tău? şi unde?
Doar mă-ndemnai să sper că şi în ceruri
Cinstit voi fi... Cînd, tu fiindu-mi mamă,
Mă văd silit să părăsesc răsplata
Şi-a bietei vieţi de muritor, pe care,
Cercînd de toate,-abia mi-o rostuisem
Ca paznic iscusit de oi şi holde.
Acuma hai, din rădăcină smulge
Cu mîna ta livada-mi roditoare,
Du-n staule pustiitoare flăcări,
Abate pe sămănături pîrjolul,
Distruge viptul; dúşmana săcure
Prăvale-o-n trupul viţei cei de vie".

Căinarea lui a auzit-o mama
Din covrul ei afund, ascuns sub unde.
În juru-i nimfele însoţitoare
Torceau de zor milesiana lînă,
Îmbelşugat boită în culoarea
Verzuie-a sticlei. Drimo, Filodoce
Erau acolo, Xanto şi Ligea:
Le strălucesc bogatele cosiţe
Pe gîturile albe ca zăpada.
Licorias bălaia şi Cidipe[49],
Acolo-s, cea dintîi, fecioară încă;
Cealaltă, chiar atuncea, prima oară
Durerile Lucinei[50] le-ncercase.
Mai e şi Cleo, sora ei Beroe[51]:
Oceanului i-s amîndouă fiice;
Cu cingători de aur sînt încinse
Şi poartă blăni vrîstate amîndouă.

Efira, Opis și Deiopea[52]
De lîngă tăul Asius, în fine,
Acolo e și agera-Aretusa[53],
Dar fără tolba-i de săgeți pe umăr.
La mijloc, zornic povestea Climene[54]
Zadarnicul frămînt al lui Vulcanus,
Viclenele tertipuri a lui Marte[55],
Furișa lui șugubeție dulce.
Și, de la Haos[56] începînd băsnirea,
A zeilor iubeți libovuri multe
Le înșira. Și-n timp ce, fermecate
De-a ei cîntare, nimfele, din caier
Tot depănau la fire moi, merticul
Acelei zile, iată că jelirea
Lui Aristeu izbește iar urechea
Cirenei, maicii sale. Iar atuncea,
În jețuri de cleștar cum șed, deodată
Cu toatele-amuțiră. Aretusa,
Ea cea dintîi dintre surori, ridică
Bălaiu-i cap deasupra valurilor
Privind în zări, și de departe strigă:
„Cirene surioară, nu zadarnic
Înspăimîntatu-te-ai de-atare geamăt:
E Aristeu, izvorul grijii tale,
Al marii tale griji; și-i trist feciorul.
Stă lăcrămînd la apa lui Penéus[57],
A tatălui tău însuși și te cheamă
Și zice că te-arăți cu dînsul crudă!“.
Neașteptată spaimă o izbește
Pe mamă-n cuget și-astfel cuvîntează:
„Adú-l la noi, hai, ádu-l, căci e voie
Zeiescul prag să ni-l pășească astăzi“.
Poruncă dă atunci să se despice,
Potec lăsînd, adîncile duiumuri

De ape, ca pe-acolo să-l aducă
Pe tînărul fecior la dînsa paşii.
Iar pe-Aristeu, o namilă de undă,
Încovoindu-se îl împresoară,
La sînul său urieşesc primindu-l,
Ca să-l sloboadă-apoi afund, sub ape.

Mergea acum privind cu mare-uimire
Sălaşul minunat al maicii sale,
Tărîm jiláv, cu iezere închise
În peşteri, cu dumbrăvi răsunătoare;
El, buimăcit de-al apelor frămîntec,
Priveşte cum, pe sub pămîntul mare,
A lumii fluvii lunec, fiecare
Pe calea lui deosebită: Fasis,
Şi Licus, şi izvorul de-unde-adîncul
Enípeu se avîntă-ntîia oară[58];
De unde vine taica Tiberinus[59]
Şi valurile sprintenului Ánio[60];
Şi Hípanis, ce printre stînce sună,
Şi mizicul Caicus[61]; Eridanul[62]
Cu cele două coarne daurite
Pe creştetu-i de taur, decît care
Nu-i mai năpraznic rîu, să se coboare
Prin grîu bogat spre-a mării strălucire.
Iar cînd ajunse în ietacul mamei
Boltit din spuma mării[63], cînd Cirene
Află deşarta prícină-a durerii
Feciorului, mătuşile îndată
Vioară apă îi aduc în oluri
Şi ştérgure cu fire retezate.
Iar altele împovărează masa
Cu bunătăţi şi cu pocale pline.
Văpăi înmiresmate cu tămîie

Încing altarele. Atuncea maica
Grăiește-așa: „În mînă prinde-o cupă
Cu vin meonic[64], ca prinos s-aducem
Oceanului". Se roagă deopotrivă
Oceanului, părinte-a lumii-ntrege[65],
Și nimfelor surori se roagă: ele
Pe selbe mii, pe valuri mii stăpîne-s!
Din străveziul vin de trei ori varsă
Picuș pe vatra-n flăcări; și tavanul
Strălumînînd, de trei ori vîlvătaia
Țîșnește. Cu această prevestire
Își drege inima și-ncepe astfel:
„În hăul Cárpatos[66] sălășluiește
Profetul lui Neptunus, mărmuriul
Protéu[67], ce măsură cîmpia largă
A mării cu un car, la care-nhamă
Trăpași cu trup de pești și cu picioare
Doar două; merge-acuma să-și revadă
O schelă din Ematia[68]: acolo
E țara lui, peninsula Palene[69].
Și nimfele, și moș Nereu[70] pe-acesta
Îl proslăvesc, căci e proroc, și toate
Le știe: cîte sînt și cîte fost-au,
Și cîte către noi să vină-s gata.
Așa a fost și voia lui Neptunus,
Căci turmele-i uriașe de sub mare
Și focele pocite el le paște.
Întîi, copile,-i musai să pui mîna
Pe ăst Proteu și-n fiare să-l și fereci,
Ca el să-ți deslușească prícinile
Boleșniței, sfîrșit chezășuindu-i
Prielnic. Nu-ți va da nici o povață
De nu-l vei strînge. Și, oricît ruga-l-vei,
N-ai să-l îndupleci, nu. Înșfacă-l zdravăn

Ş-odată prins, în lanţuri îl aruncă.
În zornăitu-acestora se farmă,
Zădărnicite, orice vicleşuguri...
...Eu însămi, cînd a soarelui arşiţă
Va fi în toi, cînd iarba cere apă,
Cînd turmelor li-i mult mai dragă umbra,
Te-oi duce-n ale moşului cotloane,
Acolo unde, istovit, se-ntoarce
Dinspre talazuri, ca, pe cînd el zace
De somnu-i toropit, tu să-l împresuri.
Dar cînd va fi în mîna ta, în lanţuri
Înţepenit, ia seama, încerca-va
Să te-amăgească,-mprumutînd tot soiul
De chipuri şi înfăţişări de fiare:
Mistreţ zburlit va deveni în clipă
Sau tigru fioros, solzos bălaur,
Sau, cu grumazul arămiu, leoaică.
Sau, pişcăcios pocnind, să crezi te-a face
Că-i flacără, şi-ţi va scăpa din lanţuri;
Sau, destrămîndu-se-n subţiri şuviţe
De apă, se va mistui. Tu însă
Cu cît s-a strădui prin tot mai multe
Întruchipări să treacă el, cu-atîta
Mai tare strînge-i fiarele, să-l ţină
Încătuşat, copile, pîn' ce iarăşi,
Mereu înfăţişările schimbîndu-şi,
Îl vei vedea aidoma ca-n ceasul
Cînd primul somn îi mrejuise ochii".
Aşa vorbi; şi-n juru-i răspîndeşte
Mireasma delicată de-ambrozíe
Ce fiului tot trupul i-l colindă.
Ş-acum, din rînduitul păr o boare
Suavă se desprinde ş-o putere
Întremătoare-n trup i se strecoară.

O peşteră uriaşă e în coasta
Scobită-a unui munte, unde valul,
Îmbelşugat, împins de vînt, se sparge
Şi se întoarnă-n creţuri unduioase.
Pentru năierii prinşi de vijelie,
Răgazul e, din toate, cel mai sigur.
Acolo înăuntru se ascunde
Proteu, păzit de-o namilă de stîncă.
Aici, în astrucuşul ăsta, nimfa,
Ferindu-l de lumină, îl aşază
Pe tînăru-i fecior, iar ea rămîne
În preajma lui, ascunsă într-un nour.
Şi iată, Sirius[71], ce-i dogoreşte
Pe-nsetoşaţii inzi, ardea-n tărie,
Iar focuriul soare săvîrşise
Din drumul său boltit, o jumătate;
Se vestejea, de uscăciune, iarba,
Şi razele, cu-atîta fierbinţeală
Coceau scobita fluviilor albie,
Că se vedea, pe fundul lor, imala:
Şi gurile erau secătuite.
Atuncea chiar Proteu se-ntoarnă-acasă,
Spre peştera-i prea bine cunoscută,
Bătătorind cărările de valuri.
În juru-i ţopăie, pînă departe
Stropind sărata rouă, ale mării
Cei nesfîrşite, vietăţi de apă.
Pe ţărm, ici colo, somnului se-aşterne
De foci un pîlc. El însuşi se aşază
La mijloc, printre ele, pe o stîncă:
Le numără, întocmai ca păstorul
Ce, nu o dată,-şi grijuleşte turma
În munte sus, cînd înapoi la tîrlă
I-aduce pe viţei de la păşune

Amurgul. Iară mieii, cu-al lor scîncet,
I-asmut pe lupi, de-ndată ce audu-l.
Iar cînd lui Aristeu i se iveşte
O vreme cu prilej ca pe bătrînul
Proteu să-l prindă,-abia dacă-i mai lasă
Răgaz să-şi potrivească spre odihnă
Truditu-i trup. Dă buzna peste dînsul
Şi, cum zăcea, în lanţuri îl şi vîră.
Dar el, neuitător de meşteşugu-i,
În toate arătăniile lumii,
Preschimbă-se, de-a mai mare mirarea!
Se face vîlvătaie, bală cruntă,
Vioară apă curgătoare; dară
Cînd samă-şi dete că nu-i chip să scape
Cu nici un vicleşug, — învins, atuncea
Se-ntoarnă-n firea sa dintîi şi-n urmă
Cu viers de om asemeni cuvîntează:
„— Au cine îndemnatu-te-a pe tine,
O, prea cutezătorule-ntre tineri,
Să vii aici la pragurile noastre?
Ce vrei de-aici?“ mai zise. Iar acela:
„Tu ştii, Proteu, prea bine ştii tu singur...
Dacă-i adevărat că nimănuia
Nu-i e îngăduit să te-amăgească,
Înceată şi tu de-a zori, pe mine
Să m-amăgeşti, Venit-am întracoace
Urmînd porunci zeieşti, aci să aflu
Răspuns divin, ce paguba-mi curma-va“.
Atît a spus. Prorocu-atunci, privirea,
Ce-şi pîlpîia, verzui arzînd, lumina,
Cu străşnicie-o pironi asupră-i;
Scrîşnind cu-obidă, gura o deschise
Şi-n fine astfel tălmăci destinul:
„— Mînia unui zeu te urmăreşte,

Nelegiuirii îi plăteşti ispaşă...
Nefericit cu totul fără vină,
Orfeu[72] stîrneşte asupra ta această
Pedeapsă, ce-ar fi încă şi mai aspră,
De n-ar sta împotriva ei destinul.
Îl bîntuie turbare grea acuma
Pe-Orfeu, de cînd pierdu a doua oară
Pe soaţa-i. Tot fugind în goana mare
De tine, lîngă fluviu[73], biată fată
Nu a zărit, pe drumul ei spre moarte,
Un şarpe uriaş, ce se-aciuase
Pe ţărm, pitindu-se în iarba naltă.
Semeţii munţi, cu strigăte de groază
Umplutu-i-au suratele driade
În cor; şi stîncăriile Rodopei[74]
Au plîns; Pangéul[75] cel înalt, şi ţara
Războinică-a lui Resus[76]; plîns-au geţii
Şi Hebrul[77], şi Oritia-ateniana[78].
Iar el, pe ţărm însingurat, alinul
Durerii căşunate de iubire
Pe-a lirei strune căutînd, pe tine
Te tot cînta, soţie prea iubită,
Şi-n zori şi pe-nserate, tot pe tine.

Intrînd deci chiar în grota din Tenarum[79],
Adîncă poartă a lui Dis[80], şi-n crîngul
Întunecat de-o neagră spaimă, iată-l,
Se duce-n lumea manilor[81] şi către
Stăpînul de temut[82]. Acolo-s inimi
Ce nu ştiu să se-nduplece de-o rugă
Rostită de un om. Cutremurate
De cîntul lui, din cele mai ascunse
Cotloane-ale Erebului[83], vin umbre

Firáve, arătări ale celóra
Lipsiţi de strălucirea vie-a vieţii.
Şi-atît de multe sînt la număr, cîte
De păsărele mii se-ascund în crînguri,
Cînd Vesper[84] sau cînd ploaia înghețată
Din munţi le izgonește: soţi şi mame,
Semeţi eroi părelnici, care-acuma
De viață-s văduviţi; feciori şi fete
Rămase vérgure de-a pururi; tineri,
Pe ruguri arşi, de faţă cu părinţii.
Jur-împrejur îi cinge glodul negru,
Cocitul[85] cu nesuferite trestii
Ş-un tău scîrbelnic cu stătută apă;
Şi, răsfirîndu-se băltit la mijloc,
Cu nouă brîuri Stixul[86] strîns îi ţine.
Sălaşele subpămîntene înseşi
La cîntul lui Orfeu încremeniră;
Şi Tartarul[87], iatac de taină-al Morţii[88],
Şi Furiile[89], ce-şi înnoadă părul
Cu vipere verzui. Pînă şi Cerber[90],
Gîtlejul întreit, deşi-l căscase,
Şi-l stăpîni. Iar veşnica-nvîrtire
A roţii lui Ixíon[91], dintr-o dată
Opritu-s-a şi ea, lipsindu-i vîntul.

Şi iată că, făcînd întoarsă cale,
Scăpase de opreliştile toate
Şi, soţului Orfeu redăruită,
Se îndrepta acum Euridice
Spre nalta adiere a luminii.
Ea îşi urma, la cîţiva paşi, bărbatul,
C-aşa orînduise Proserpina[92]...
Cînd deodată, vai, o nebunie
Cuprinsu-l-a pe-Orfeu, îndrăgostitul

Nesăbuit! De-ar şti să ierte Manii,
I-ar fi iertat atare nebunie...
Se-opri din drum şi chiar din pragul zilei
Întoarse capul după Euridice,
După nespus de scumpa-i Euridice...
...Uitase, vai, orînda Proserpinei!
Se destrămă atunci întreaga trudă,
Stricîndu-se tocmita învoială
Cu-al beznelor tiran, neînduratul.
Iar tăurile-Avernului[93] de trei ori
Răzbubuiră. Zise Euridice:
„Au ce fu nebunia asta mare?
Mă cheamă iarăşi îndărăt destinul
Necruţător; un domn[94] mi-astrucă ochii
Ce de pe-acum plutesc în pîcla morţii.
Rămîi cu bine; sînt împresurată
De-o noapte fără margini, ce mă duce,
Pe cînd, pierdută pentru tine, ţie-ţi
Întind în darn becisnicele-mi braţe".
Aşa a zis, şi se pierdu în zare
Din ochii lui, precum o jurubiţă
De fum se iroseşte-uşor în boare.
Şi nici n-a mai avut de-atunci prilejul
Să-l vadă pe Orfeu, măcar că multe
Avea să-i spună el, dar numai bezna
În braţe-o cuprindea. Şi nici străjerul
De pază la a Tártarului poartă[95]
Nu l-a mai păsuit din nou să treacă
Potrivnicele Stixului oprelişti.
Ce-ar mai putea să facă el acuma?
Cînd soaţa-i fu de două ori răpită,
În lumea largă, unde să se ducă?
Pe zeii Mani, cu ce fel de plînsoare
Să-i mlădie? Ce altă zeitate

Să-nduplece cu cîntu-i? Euridice,
Estimp, cuprinsă de fiorii morţii,
Se-ndepărta în luntrea stigiană[96].
Spun oamenii că şapte luni de-a rîndul,
Însingurat pe-al Strîmonului[97] ţărmur,
A tot jelit sub un ţugui de stîncă.
Prin ocne friguroase depănîndu-şi
Povestea lui, îi mulcomea pe tigri
Cu cîntecu-i, iar din pămînt stejarii
Urnindu-se, porneau mînaţi de vrajă.
Aşa şi-ndurerata Filomela[98],
În umbra unui plop, îşi jeluieşte
Pierduţii pui, pe care nemilosul
Plugar i-a smuls din cuibul lor, pîndindu-i,
Aşa golaşi. Iar biata mamă plînge
De-a lungul nopţii şi-aciuată-n ramuri
Îşi tot repetă cîntecul de jale
Umplînd pînă departe hăt meleagul
Întreg cu tînguielnicul ei scîncet.

Nici dragoste, nici gînd de însoţire
Pe-Orfeu să-l înmlădíe nu-s în stare.
El rătăceşte-acum printre gheţarii
Din miazănoapte, pe înzăpezitul
Tanáis[99], pe-ale Sciţiei răzoare,
De brumă niciodată părăsite,
Jelind-o pe răpita Euridice,
Zădărnicita danie-a lui Pluto.
De-a lui credinţă dincolo de moarte
Soţiei dăruită, se simţiră
Femeile din Tracia înjosite:
Ş-atunci, în toiul sacrificiilor
Ş-al tainelor de noapte-ale lui Bacus,
Al tînărului trup îl sfîşiară,

În lat şi-n lung pe ţarini risipindu-l.
Dar chiar în timp ce Hebru, rîul tracic,
Tîra-n şuvoiu-i capul cel marmóreu
Al lui Orféus, desfăcut din umeri,
Cînd sufletu-i fugea din trup, ş-atuncea,
Cu viersul său, cu limba-i îngheţată
El o chema pe biata Euridice...
Iar coastele, pe-ntregul drum al apei,
Îi întorceau răspuns: „Euridice"...
...Acestea povestitu-le-a Protéus
Şi se-aruncă în apa cea adîncă.
Iar apa, unde-a fost căzut, în cercuri
Se-nvîrtejeşte spumegînd. Cirene
Nu a tăcut; ci făr' să mai aştepte,
Înspăimîntatului fecior îi zice:
„— Copile-al meu, poţi lepăda din suflet
Amara grijă; vezi acum pricína
Boleşniţei. Prin búngete de codri
Horit-au nimfele cu ea-mpreună,
Cu Euridice. De-al ei drag, mînioase,
Albinelor trimisu-le-au prăpădul
Acela-ucigător. Tu, smernic, du-le
Ofrande şi, cerîndu-le-ndurare,
Cinsteşte milosîrdele napee[100].
De juruinţa ta înduplecate,
Şi-or ostoi mînia. Iar acuma,
Pe rînd, dezvălui-ţi-voi cum se cade
La ele să te-nchini. Din turmă patru
Tăureni alege, pe sprînceană, zdupeşi:
Ei pasc acum pe goliştea-nverzită
A muntelui Licéus[101]. Mai alege
Şi tot atîtea junci, ce nu ştiu încă
Ce-i jugul. Pentru-aceste patru vite
La capiştile zeilor durează

Jertfelnice tot patru. Din grumajii
Nămăilor acelora sloboade
Să curgă sînge sfînt peste altare
Iar trupurile, lasă-le acolo
În codrul frunzăros. În ziua-a noua,
Cînd vor luci întîii zori în zare,
Pe-Orféu cu macii-uitării[102] prinoseşte-l,
Jertfeşte o mioară bucălaie
Şi du-te iar în codru; cu-o viţică
Cinsteşte-o pe-Euridice, mulcomind-o".

Nu-i vreme de pierdut: îndeplineşte
A maică-sii învăţături pe dată.
Se-ndreaptă către capişti şi durează
Altarele după porunca mamei.
Alege patru tauri zdupeşi, unul
Şi unul; mai alege tot atîtea
Juninci, ce nu ştiu încă ce e jugul.
Şi cînd luciră-ntîii zori, în ziua
A noua, îi aduce lui Orféus
Prinos, apoi se-afundă în pădure.

Ce vede-aici deodat' e minuníe
De povestit: prin putredele maţe,
Prin pîntecele victimelor toate
Albine zumzăiau, foşnind afară
Prin gratiile coastelor fărmate
Ţesîndu-se ca, uriaş, un nour
Şi lunecînd cu toate laolaltă
Pe-un creştet de copac; domol se lasă
Pe crengile mlădii, ca un ciorchine.

*

Așa cîntam a țarinei trudire
Cu plugul, grija de cirezi și turme,
De pomi și vie, cînd al nostru Cezar
Măreț sloboade fulgere-n războaie
Pe-ndepărtatul Eufrat, dînd pravili,
Izbînditor, popoarelor supuse.
Așa-și croiește către-Olimp cărare[103].

Pe-atuncea, cu dulceața-i, Partenope[104]
Își răsfăța poetul, pe Vergilius,
Și tînăr, și-ndrăzneț în vremea-aceea...
El, înflorind în rîvna lui sihastră
Și fără vîlvă[105],-n tihnă îi cîntase
Pe păcurari, doinirea lor; pe tine,
O Títir, tolănit la umbra deasă
A fagului cu răsfirate ramuri[106].

NOTE ŞI COMENTARII

CÎNTUL I. PLUGĂRITUL

1. Preambulul invocaţiei concentrează cuprinsul întregului poem: cartea I, *Plugăritul*, cartea a II-a, *Pomii şi viţa de vie*, cartea a III-a, *Vitele*, şi a IV-a, *Albinele*. Procedînd astfel, Vergiliu îşi vădeşte intenţia de o oferi o imagine poetică integrală asupra muncii şi a vieţii rustice.

2. Poemul i-a fost dedicat lui Caius Cilnius Maecenas (70 a.C.n.— 8 p.C.n.), om politic şi colaboratorul cel mai apropiat al lui Augustus. Mecena a rămas cunoscut drept protectorul literaturii şi artelor, sprijinitor şi prieten al marilor poeţi Vergiliu, Horaţiu, Ovidiu şi Properţiu. Nu fără tîlc, Horaţiu aşază în fruntea volumelor sale de ode, epode, satire şi epistole cîte o creaţie dedicată lui Mecena.

3. „Strălucitoare torţe" *(clarissima lumina)* sînt soarele şi luna. Poetul le identifică cu Liber şi Ceres (Libera). Liber, străveche zeitate italică, este protectorul rodniciei pămîntului, al viţei de vie şi al vinului. În ipostaza de zeu care eliberează de griji, a fost asimilat lui Bacus. În cinstea lui se organizau serbările *Liberalia* (17 martie). Pentru Ceres v. *Bucolice*, III, n. 23. Întreaga carte I stă sub semnul zeiţei Ceres. Asimilarea astrului tutelar al zilei şi a celui al nopţii cu divinităţi terestre pare a sugera implicarea benefică a forţelor cerului în viaţa rustică. Despre identitatea Liber — Soare (Apolo) vezi Macrobius, *Saturnalia*, I 18, 23.

4. Dodona este o localitate din Epir, ţinut muntos, de pe coasta de vest a Greciei, renumită printr-o pădure de stejari sacir unde se găsea un cunoscut oracol al lui Zeus. Preoţii şi preotesele interpretau răspunsurile zeului după freamătul frunzelor. Versul lui Vergiliu aminteşte opinia lui Epicur şi Democrit că prima hrană a omului a fost ghinda.

5. Romanii beau vinul amestecat cu apă *(temperatum)* sau îndulcit cu miere *(mulsum)*. Cei ce nu procedau astfel erau socotiţi vicioşi şi dispreţuiţi. Rîul Ahelou (azi, Aspropotamos) străbate Etolia şi se varsă în Marea Ioniană. Se presupune că pe malurile lui s-au făcut primele plantaţii viticole. Referirile la spaţiul geografic nord-vestic al Greciei — Epirul şi Etolia — pare a susţine părerea că aceste regiuni ar fi fost leagănul civilizaţiei mediteranee.

6. Fauni: (*Bucolice*, VI, n. 11); Driade: (*Bucolice*, II, n. 10).

7. Neptun, zeul mărilor, a făcut să apară în lume calul. Legendele sînt contradictorii în localizarea întîmplării. Cea mai răspîndită pretinde că Cecrops, primul rege al grecilor, a întemeiat o cetate frumoasă şi a cerut zeilor să-i spună cum s-o numească. Stăpînul Olimpului a hotărît ca urbea să primească numele acelei divinităţi care le va da oamenilor darul cel mai de preţ. S-au întrecut Neptun şi Atena. Primul a izbit cu tridentul o stîncă şi din ea a ieşit un cal înspumat, numit

Arion. Atena a lovit pămîntul cu suliţa şi a răsărit măslinul, simbolul belşugului şi al păcii. Oraşul va purta numele ei.

8. Glia (Geea) este personificarea pămîntului, mamă a tuturor însufleţitelor. Era considerată cea mai veche divinitate apărută din Haos. I-a zămislit pe Uranus (Cerul), pe Pontus (Marea), pe titani, titanide şi ciclopi. Mai tîrziu, cultul ei s-a identificat fie cu cel al Demetrei, fie cu cel al Cibelei. În mitologia romană, Geea se numea *Tellus*.

9. Este vorba despre Aristeu, fiul lui Apolo şi al nimfei Cirene. El i-a învăţat pe oameni albinăritul şi păstoritul, îndeletniciri deprinse de la centaurul Chiron. S-a îndrăgostit de Euridice, soţia lui Orfeu. Fugărind-o pe lîngă un rîu, ea este muşcată de un şarpe şi moare. Se însoară cu Autonoe, cu care îl are pe Acteon. Pentru că îl surprinsese îmbăindu-se într-un lac împreună cu nimfele, Diana îl pedepseşte pe Acteon, transformîndu-l într-un cerb pe care îl sfîşie propriii săi cîini. Aristeu, nesuportînd durerea pierderii fiului, pleacă de la Teba şi se retrage în insula Cea (azi, Zio) din Ciclade, pe care o mîntuieşte de pustiirea stelei Sirius, personificarea arşiţei estivale.

10. *Bucolice,* X, n. 8.

11. *Bucolice,* II, n. 6.

12. *Bucolice,* VIII, n. 7.

13. Tegeea, străvechi oraş în sud-estul Arcadiei (azi, Pioli). Numele proprii arcadiene arată importanţa cultului lui Pan în această provincie a Greciei.

14. Aluzie la Triptolem, rege din Eleusis, fiul lui Celeu. Deoarece regele Celeu şi soţia sa Metanira o găzduiesc pe Demetra, pe cînd aceasta rătăcea prin lume în căutarea Proserpinei, iar Triptolem o înştiinţează că Hades i-a răpit fiica, Demetra îi învaţă agricultura. Cu carul tras de caii înaripaţi dăruiţi de zeiţă, Triptolem va cutreiera pămîntul, pornind din Atica, iniţiindu-i pe oameni în lucrarea pămîntului. După moarte, devine judecător în Infern. Deşi Demetra, trecîndu-l prin foc ca să-l facă nemuritor, nu reuşise, Vergiliu îl asimilează zeilor. Ideea că începuturile agriculturii se găsesc în Atica (după sfaturile date de Ceres lui Triptolem) se întîlneşte şi la Lucreţiu (*Poemul naturii,* VI, vv. 1—3): „Intîi Atena cea cu falnic nume / Împărtăşi de roadele ţărînei / Pe bieţii muritori" (trad. T. Naum).

15. *Bucolice,* X, n. 13.

16. Octavian Augustus, invocat aici ca un zeu cîmpenesc.

17. Venus, zeiţa italică a vegetaţiei, a primăverii şi a frumuseţii, a devenit, sub influenţa grecească, zeiţa iubirii, similată Afroditei. Ei îi era consacrat mirtul. Mamă a lui Enea, Venus este şi maică a romanilor. Prin nepotul său Iulus, fiul lui Enea şi al Creuzei, întemeietorul celebrei ginte Iulia, din care făcea parte şi Octavian ca nepot al lui Cezar, Venus este „maică" a lui Augustus. Luminîndu-i originea zeiască, Vergiliu motivează posibilitatea ca Augustus să fie situat fie printre zeii pămîntului, fie printre cei ai apei sau ai aerului. M. P. Lejay notează că „Specificul unui zeu salvator este înzestrarea generală".

18. Teritoriul nordic cel mai îndepărtat al lumii cunoscute de antici. Era, în general, imaginat sub forma unei insule. Ar corespunde

Islandei sau Norvegiei de azi. Vezi G. I. Tohăneanu, *Cuvinte românești*, Editura Facla, 1986, pp. 256—258.

19. Divinitate marină și personificare a mării, fiica lui Uranus și a Geei, Tetis a fost cea mai chipeșă dintre divinitățile mării. La nunta ei cu Peleu, Discordia, nefiind invitată, a aruncat celebrul măr de aur, pe care Paris trebuia să-l ofere celei mai frumoase dintre zeițele Hera, Afrodita și Atena. Alegerea Afroditei, mama lui Enea, a atras asupra troienilor cumplite încercări. Tetis a fost mama lui Ahile.

20. „Nou ivita stea" este semnul zeificării unei persoane, aici a lui Octavian. Vergiliu pare a prevedea că numele împăratului va desemna o lună de vară („te-ai vrea adaos / La lunile de vară lenevoase"), dar aceasta se va produce abia în anul 8, cînd luna a șasea, *Sextilis*, se va numi *Augustus*, așa cum luna a cincea, *Quintilis*, fusese numită *Iultus*, în onoarea lui Cezar. Lunile de vară sînt „lenevoase", pentru că ziua este mai lungă și trece mai greu.

21. Zodia Fecioarei este numită de poet Erigona, după fiica atenianului Icarius, ucis cu ciomegele de niște ciobani. De durere, Erigona s-a spînzurat într-un copac, iar zeii au transformat-o în constelație. Foarfecele (Cumpăna sau Balanța) este constelația numită și Cleștele Scorpionului *(Chelae)*. Prin poziția sa pe boltă, Foarfecele pare a urmări Fecioara.

22. Constelație zodiacală din emisfera sudică, situată între Balanță și Săgetător.

23. Zona cea mai adîncă a Infernului, unde zeii își condamnau dușmanii la pedeapsa veșnică (*Eneida*, VI, v. 577 și urm.). Vergiliu exclude posibilitatea ca Augustus să devină zeitate infernală.

24. Locuri subpămîntene frumoase, hărăzite umbrelor poeților, eroilor, înțelepților și tuturor celor virtuoși (*Eneida*, VI, v. 703).

25. Numele latin al Persefonei, fiica lui Zeus și a Demetrei. Răpită de Hades, unchiul ei, Proserpina devine soția acestuia și regină a Infernului. Este căutată cu disperare de mama ei, care, prin intervenția lui Zeus, obține ca Proserpina să stea trei luni cu Hades și nouă luni cu ea (după alte legende cîte șase luni cu fiecare). Mitul explică moartea și renașterea naturii (Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, vv. 462—550; 564—571). Vergiliu se distanțează de tradiția legendară, atribuindu-i Proserpinei refuzul de a părăsi Infernul, cu toate insistențele Demetrei.

26. Respectînd tradiția poeziei eroice, Vergiliu deschide opera cu o amplă invocație, care, contrar obiceiului, nu este adresată Muzelor, ci, în deplină concordanță cu intenția poetică, acelor zeități a căror prezență proteguitoare se resimte în toate aspectele naturii și ale vieții rustice. Situarea lui Octavian între divinitățile agreste exprimă acordul deplin al poetului cu programul social și politic al împăratului, prin care se urmărea întărirea micii proprietăți rurale, curmarea pauperizării agricultorilor revigorarea morală, prin muncă, a societății. Cartea I prezintă o structură mozaicală, „tablourile par că se urmează ca niște metope desăvîrșite în ele însele prin viziunea plastică și precizia sugestivă a unor notații" (G. Guțu).

27. Zefirul, numit de romani și *Favonius*, este un vînt blînd de apus, care vestește primăvara. Este considerat tatăl lui Balius și Xantus, caii lui Ahile.

28. O imagine asemănătoare, în poezia *Belşug* a lui Tudor Arghezi: „Săcurea plugului, cînd s-a întors, / Rămîne-o clipă-n soare ca să ardă". Imaginea vergiliană surprinde efortul cerut de plugărit; cea arghezieană exprimă victoria uneltei şi a omului asupra brazdei.

29. Ogorul trebuia arat de patru ori în timpul unui an; de două ori în apropierea solstiţiului de vară *(bis solem)* şi de două ori în apropierea celui de iarnă *(bis frigora sensit)*.

30. Munte în Lidia (azi, Tomolitzi), la sud de Sardes, capitala acestui ţinut de pe coasta vestică a Asiei Mici. Horaţiu (*Satire*, II, 4) afirmă că cel mai bun şofran provenea din Cilicia, regiune din Asia Mică, la poalele munţilor Taurus.

31. Epitetul „moaleşa" *(molles sua tura Sabaei)* exprimă efeminarea sabeilor, locuitori ai Arabiei meridionale, numită Arabia Fericită (*Arabia Felix)*.

32. Calibii erau o populaţie de pe ţărmul sudic al Mării Negre, vestită pentru prelucrarea fierului şi a oţelului. Lucrau despuiaţi din cauza căldurii din ateliere (*Eneida*, VIII, v. 421).

33. Din Pont (*Bucolice*, VIII, n. 33), se aducea în Italia *castoreum*, un lichid urît mirositor, extras din glande de castor şi folosit în medicină ca sedativ şi soporific.

34. Epirul, ţinut muntos şi bogat în păşuni de pe coasta vestică a Greciei, era vestit pentru caii săi, cîştigători la întrecerile sportive din Elida, regiune în vestul Peloponezului, unde se află şi celebra localitate Olimpia.

35. *Bucolice*, VI, n. 15.

36. Cea mai strălucitoare stea din constelaţia Boarului. Arctur răsare în septembrie, marcînd începutul lucrărilor de toamnă.

37. Pasaj remarcabil prin energia versurilor, realizată, în chip surprinzător, cu ajutorul epitetului. În acest sens, merită reţinută observaţia lui G. Guţu despre natura şi funcţia epitetului vergilian: „Epitetul în *Georgice* nu are numai rolul de a picta, ci şi pe acela de a însufleţi lucrurile care fac materia subiectului, devenite astfel fiinţe ale universului creator, pe ale cărui mistere poetul le descoperă şi le simte asemănătoare cu cele ale propriei fiinţe".

38. Aluzie la calităţile soporifice ale macului. Lete este un rîu din Infern, ale cărui ape aduceau somnul adînc şi uitarea (*Eneida*, VI, v. 715).

39. Veche provincie din nord-vestul Asiei Mici, vestită pentru rodnicia ogoarelor. În Misia se afla şi Troada, ţinutul Troiei.

40. Vîrful cel mai înalt al muntelui Ida din Misia şi oraşul aşezat la poalele lui.

41. „Lunile cu toane" sînt cele de primăvară şi de toamnă, pentru că atunci vremea este instabilă. Eminescu, *Scrisoarea IV:* „ea-i rece şi *cu toane ca şi luna lui april*".

42. Fluviu în Tracia, la graniţa acesteia cu Macedonia (azi, Struma), care izvorăşte din munţii Hemus. Pe vreme de iarnă, gîştele şi cocorii migrau din Tracia în Grecia centrală, unde dăunau semănăturilor de toamnă.

43. Inaugurînd vîrsta de argint, Iupiter a pus capăt veşnicei primăveri, împărţind anul în anotimpuri, şi a curmat inactivitatea, si-

lindu-i pe oameni să muncească. Poetul sacralizează munca, luminîndu-i originea divină.

44. *Bucolice*, IV, n. 5.

45. *Bucolice*, VI, n. 17.

46. Ideea că „nevoia" este izvorul meşteşugurilor şi al artelor a fost exprimată şi de Lucreţiu în *Poemul naturii*, V, v. 1940 şi urm.

47. Pleiadele, (lat. *Vergiliae*), sînt o constelaţie formată din 7 stele: Alcione, Celena, Electra, Maia, Merope, Sterope şi Taigete. Ele sînt fiicele lui Atlas şi ale Pleionei. Au fost răpite de Businis, regele Egiptului, şi salvate de Hercule. După o legendă, s-au sinucis de durere că şi-au pierdut surorile, pe Iade, nimfe ale pădurilor şi ale mlaştinilor, şi au fost preschimbate de Zeus în constelaţie. Potrivit altor legende, s-au sinucis fie pentru a scăpa de urmărirea uriaşului beoţian Orion, fie neputînd îndura gîndul că tatăl lor a fost pedepsit să poarte o povară veşnică pe umeri. Pleiadele, în mitologia noastră: *Cloşca cu pui*, apar pe boltă la începutul lunii aprilie, anunţînd perioada favorabilă navigaţiei, şi dispar la începutul lui noiembrie, marcînd începutul zilelor nefavorabile pentru corăbieri.

48. Hiadele (lat. *Suculae*) sînt şapte nimfe, surori ale Pleiadelor: Ambrosia, Coronis, Dione, Eudora, Fito, Pedile, Polixo. Se spune că au murit de durere în urma uciderii fratelui lor Hias de către un mistreţ şi că Zeus le-a transformat în stele. Altă legendă povesteşte că Zeus le-a preschimbat în aştri pentru a le feri de mînia Herei, deoarece ele îl crescuseră pe Dionisos. Aşezate pe boltă în vecinătatea Pleiadelor, Hiadele apar la începutul lunii iunie şi apun în noiembrie, vestind răstimpurile ploioase.

49. Ursa Mare şi Ursa Mică (*Ursa Maior* şi *Ursa Minor*), în mitologia noastră: Carul Mare şi Carul Mic, constelaţii ale navigatorilor greci şi romani. Calisto, fiica regelui arcadian Licaon, nimfă însoţitoare a Dianei, l-a avut cu Zeus pe Arcas. Geloasa Iunona îi preface pe Calisto şi pe Arcas în urşi. Diana, indignată de fapta nimfei sale, îi săgetează, iar Zeus îi transformă în constelaţie. Nimfa apare în pictura lui Rubens, *Calisto cea frumoasă*.

50. Vîscul, plantă parazită, socotit dar al cerului, deoarece nu creşte direct din pămînt, era des folosit în practicile magice. Simbolistica vîscului este deosebit de bogată. James Frazer îi dedică o carte celebră, *Creanga de aur*. Avea implicaţii şi în lumea subpămînteană (*Eneida*, VI, vv. 141 şi 629). Despre simbolurile vîscului, vezi I. Evseev, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timişoara, 1994.

51. În original, versul *Tum ferri rigor atque argutae lamina serrae* prezintă o armonie imitativă deosebită. Acumularea multor *r* sugerează scrîşnetul fierăstrăului.

52. Crîmpei celebru, devenit aforism: *Labor omnia vicit / Improbus*... Preţuirea muncii ca valoare etică supremă conferă *Georgicelor* o notă tipic romană. Refuzul inactivităţii şi al contemplaţiei pasive animă spiritul roman. „Munca onestă, munca ocrotită şi hărăzită de Jupiter însuşi, pentru ca omul să biruiască natura — iată legea morală a ţăranului roman predicată de poetul său. «A lîncezi într-o

toropeală grea» *(torpere gravi veterno)*, ca în mult trîmbițata epocă de aur, iată o viață fără preț în ochii lui Vergiliu, căci însuși tatăl ceresc a voit să ofere omului hrana după un amestec de bine și de rău; numai după un astfel de amestec rodul muncii sale îi apare mai strălucitor, în tot cazul mai gustat" (C. Papacostea). Tudor Vianu, situînd *Georgicele* printre marile poeme sociogonice ale lumii, prețuiește opera tocmai pentru aureolarea virtuții supreme, munca: „Efortul muncii chezășuiește progresul. În fiecare act al muncii cedează una din rezistențele lumii. Însumarea tuturor actelor de muncă sporește la infinit puterea speciei noastre. Astfel, cu toată retrogradarea spre mit, viziunea sociogonică a lui Virgiliu alcătuiește un moment în dezvoltarea ideii de progres". Cf. T. Arghezi, *Chemarea înălțării:* „Și se ivi, odată cu omul slobod, munca. / Din pravila ei aspră, el își făcu porunca / De fiecare clipă, simțind întîi, cu frică, / În el nebănuite puteri că se ridică".

53. Ceres, nu Iupiter, i-a învățat pe oameni agricultura. Iupiter i-a silit să o practice, curmînd moleșeala vîrstei de aur.

54. Rugina grîului (lat. *robigo* sau *rubigo*) era considerată de vechii romani o zeitate malefică, numită *Robigus* sau *Robigo*. Pentru a-i cîștiga bunăvoința, la 25 aprilie se celebra *Robigalia*, constînd într-o procesiune și un sacrificiu.

55. Eleusis este un oraș din Atica, vestit pentru misterele închinate Demetrei (Cererei), numită și Mater Eleusina. În timpul serbărilor, statuia zeiței era purtată în care. Se crede că misterele au fost instituite de Orfeu, după modelul celor egiptene în cinstea zeiței Isis.

56. Rege în Eleusis, tatăl lui Triptolem.

57. Vînturătoarea, separînd grăunțele de pleavă, era un simbol al purificării și figura la serbările din Eleusis, conduse de Bacus, care era invizibil în timpul desfășurării lor. Bacus este asimilat lui Iacus, nume care apare în textul original. Iacus, fiul lui Zeus și al Demetrei, era conducătorul invizibil al Misterelor Eleusine.

58. Gloria plugăriei era divină, fiindcă agricultura fusese inițiată de Ceres și protejată de alte zeități.

59. Metoda ocrotirii lemnului împotriva umezelii prin trecerea lui prin fum și flacără se practică și astăzi.

60. Meticulozitatea pregătirii muncilor, precizia și bogăția detaliilor conduc spre ideea că poetul cunoscuse direct lucrarea pămîntului la Andes, în provincia mantuană natală.

61. *Iezii* sînt două stele din partea stîngă a constelației Bouarului. Răsar la sfîrșitul lunii aprilie și vestesc o perioadă ploioasă.

62. Balaurul sau Hidra este constelația ce apare după seceriș, anunțînd furtunile de vară.

63. Helespontul, strîmtoarea Dardanele, se afla între orașul Abidos de pe coasta asiatică, patria lui Leandru, și Sestos, oraș de pe coasta europeană, patria lui Hero.

64. Cumpăna sau Balanța, constelație și semn zodiacal, anunță echinocțiul de toamnă. Soarele se află atunci în această zodie.

65. Macul era consacrat zeiței Ceres, fiindcă, aducîndu-i somnul, îi alina durerea pricinuită de răpirea Proserpinei. Se credea că era dedicat Cererei și pentru că el crește în lanurile de grîu.

66. Constelaţia Taurului anunţă începutul anului agricol. Soarele intră sub semnul Taurului la 17 aprilie. Avînd în vîrful coarnelor o stea strălucitoare, acestea par de aur.

67. Constelaţia Cîinelui, cunoscută, după steaua sa cea mai luminoasă şi sub numele de Sirius, apune la apariţia Taurului.

68. Ariadna este fiica lui Minos, regele Cretei, care îşi avea reşedinţa în oraşul Cnosos, de pe coasta vestică a insulei. Se îndrăgosteşte de Tezeu, venit în Creta să răpună Minotaurul. În ciuda interdicţiei lui Minos, Ariadna îl ajută pe Tezeu — care îi promite că o va scăpa de mînia lui Minos şi o va duce la Atena — să iasă din labirint, dîndu-i un ghem pe care să-l deşire pe coridoarele întortocheate. Necredincios, Tezeu o părăseşte în insula Naxos. Acolo, Bacus se îndrăgosteşte de Ariadna şi o ia în căsătorie. Ca dar de nuntă îi oferă o coroană de aur, lucrată de Vulcan. În amintirea nunţii, Bacus atîrnă coroana pe cer şi astfel apare o nouă constelaţie în apropierea Vărsătorului. Apusul Pleiadelor şi al constelaţiei Ariadnei anunţă perioada optimă pentru semănatul grîului în Italia. Destinul Ariadnei a inspirat opere plastice — basoreliefuri şi fresce antice — şi muzicale: *Ariadna la Naxos*, pe muzica lui Claudio Monteverdi, după un libret de Ottavio Rinuccini, opera lirică *Ariadna la Naxos*, de Richard Strauss.

69. În original, la genitiv, *Pelusiacae lenţis* („lintea din Pelusium"). *Pelusium* era un oraş din Egipt, situat la gurile Nilului, vestit pentru calitatea lintei cultivate ocolo.

70. Constelaţia numită şi *Arctophylax*, „Păzitorul Ursei", în urma căreia se deplasează.

71. În raport cu trecerea şi puterea soarelui, anticii considerau bolta împărţită în cinci zone. Conform solidarităţii universale, aceste zone se repetau şi pe pămînt. Una este toridă, două glaciale şi două temperate.

72. Zodiacul este zona circulară a sferei cereşti unde se găsesc cele douăsprezece constelaţii, fiecare dintre acestea aflîndu-se sub puterea unei zeităţi: 1. Berbecele (Minerva); 2. Taurul (Venus); 3. Gemenii (Apolo); 4. Racul (Mercur); 5. Leul (Iupiter); 6. Fecioara (Ceres); 7. Cumpăna (Vulcan); 8. Scorpia (Marte); 9. Săgetătorul (Diana); 10. Capricornul (Vesta); 11. Vărsătorul (Iunona); 12. Peştii (Neptun). Zodiacul este „pieziş", deoarece, aşa cum s-a demonstrat ulterior, prezintă o înclinare de 23 de grade faţă de ecuator.

73. Munţi situaţi în nordul Sciţiei, în Rusia de azi, a căror determinare este imprecisă.

74. Vînt din sud, aducător de arşiţă.

75. Fluviu mocirlos din Infern, personificare a Infernului însuşi. În faţa lui zeii făceau jurăminte, pe care, dacă nu le respectau, deveneau muritori. Se credea că înconjura de şapte sau de nouă ori pămîntul (*Eneida*, VI, vv. 154 şi 439).

76. În mitologia romană, Manii reprezintă sufletele morţilor sau umbrele lor. Li se aduceau ofrande şi erau cinstiţi la serbările *Parentalia* sau *Feralia*.

77. Balaurul este o constelaţie nordică.

78. Prin poziția lor, Ursa Mare și Ursa Mică rămîn totdeauna deasupra orizontului, necufundîndu-se niciodată în fluviul Okean, despre care cei vechi credeau că înconjoară pămîntul.

79. Zeiță a dimineții, fiică a lui Hiperion și a titanidei Tea, soră a Soarelui (Apolo) și a Lunii (Diana). Era imaginată ca o divinitate înaripată, purtînd o mantie de aur din care cădeau trandafiri. Este mama celor patru vînturi: Boreas, Eurus, Notus și Zefirus. Carracci a pictat pînza *Aurora*.

80. Numele popular al stelei Sirius.

81. Ameria este un oraș din Umbria. „Epitetul originii" desemnează pe una dintre cele trei specii de răchită răspîndite în provincie.

82. O astfel de preparare primitivă a grîului, instituită, pare-se, de Numa, cel de-al doilea rege al Romei, a fost păstrată de romani și în practicile religioase tîrzii.

83. Macrobiu, *Saturnalia*, III, 3, 10 afirmă că „Este permis, adică, să cureți — în zilele de sărbătoare — vechile albii împotmolite, dar nu-i permis să sapi altele noi".

84. Același autor, *op. cit.*, III, 3, 11 adaugă: „Dreptul pontifical interzice — în zilele de sărbătoare — spălarea oilor, spre a li se curăța lîna; dacă, însă, ele trebuie spălate de rîie, operația este îngăduită".

85. Soarele și constelațiile veghează ordinea anotimpurilor, iar luna — ordinea zilelor lunii. Dacă distribuția anotimpurilor se bazează pe date reale, cea a zilelor faste și nefaste este întemeiată pe superstiții.

86. Ordinea zilelor faste și nefaste nu era riguros stabilită. Ziua a cincea, închinată Minervei, era, prin raportare la sterilitatea zeiței, socotită nefastă. Vergiliu o apreciază astfel și pentru că în această zi s-au născut unele divinități malefice și infernale.

87. Orcus este vechiul zeu roman al morții și personificare a morții înseși. Mai tîrziu, a fost asimilat Infernului. Era înfățișat ca un demon cu aripi negre, purtînd o coasă.

88. Furiile sau Eriniile, Aleto, Megera și Tisifone, fiicele Aheronului și ale Nopții, sînt zeițele răzbunării. Înspăimîntătoare, cu șerpi în plete, răspîndeau molime și produceau dezastre naturale. Veghind ordinea morală, îi pedepseau pe ucigași, luîndu-le mințile. Pentru aceasta, li s-a atribuit împărțirea pedepselor în Infern. Romanii le numeau și *Dirae deae* „crîncene zeițe".

89. Doi din cei doisprezece titani, fii ai lui Uranus și ai Geei. Erau șase băieți (Ceus, Crio, Cronos, Hiperion, Iapet, Oceanus) și șase fete titanide (Febe, Mnemosine, Reo, Tea, Temis, Tetis). Îndemnat de Gea, Cronos îl mutilează pe Uranus și devine stăpînul lumii. Este, la rîndu-i, detronat de Zeus. Lupta dintre titani și zei — titanomahia — a durat zece ani și s-a sfîrșit cu victoria olimpienilor. Titanii au fost aruncați în Tartar. Pedepsirea lor este zugrăvită de Rubens în pictura *Căderea Titanilor*.

90. Gigant monstruos, fiu al Geei și al Tartarului. În locul degetelor, avea o sută de capete de balaur, iar din trup îi ieșeau șerpi. A reușit să-l învingă pe Zeus, trăgîndu-i tendoanele mușchilor de la mîini și de la picioare. Cu ajutorul lui Pan și al lui Hermes, Zeus se vindecă, îl trăsnește pe gigant și prăbușește asupra lui vulcanul

Etna. Tifeu este tatăl celor mai mulţi monştri: Cerbelul, Gorgonele, Hidra din Lerna, Himera, Scila etc.

91. Osa, Pelionul şi Olimpul, munţi din Tesalia. Osa şi Pelionul erau locuiţi de centauri. Chiron, unul dintre ei, o făurit lancea lui Ahile dintr-un frasin de pe muntele Pelion. Olimpul era lăcaşul zeilor şi, în mod figurat, cerul însuşi.

92. Probabil pentru că după primul pătrar luna începe să lumineze mai puternic, oferind drumeţilor mai multă siguranţă.

93. Tabloul acesta idilic — al fericirii simple, al tihnei vieţii casnice, de care au fost atît de mult lipsiţi ţăranii în timpul războaielor civile — presupune proiecţia idealului social al poetului.

94. La pupele vaselor se găseau imaginile zeilor protectori, pe care corăbierii le împodobeau cu ghirlande şi coroane de flori.

95. Locuitorii insulelor Baleare erau vestiţi aruncători cu praştia.

96. Arcturul, Iezii, Cununo Ariadnei şi Centaurul sînt aştrii toamnei.

97. Iupiter.

98. Rodope, lanţ muntos în Tracia. Atos, munte în peninsula Calcidia, între Macedonia şi Tracia. Munţii Ceraunieni se află în Epir.

99. Remarcabilă forţă şi plasticitate în descrierea stihiilor dezlănţuite. Imagini pline de energie, unele luate din domeniul militar, gradaţia bine condusă spre culminare, versuri cu efect onomatopeic încheagă tabloul furtunii teribile. Sinteza fericită a vizualului cu auditivul susţine impresia autenticităţii. G. Guţu găseşte în această descriere „o abundenţă de imagini şi cu o forţă de impresionare nemaiatinse pînă atunci în poezia romană". Că Vergiliu a fost un mare poet al mării dezlănţuite o dovedeşte şi descrierea furtunii în *Encida*, I, vv. 81—123. Acelaşi fenomen natural în Lucreţiu, *Poemul naturii*, VI, vv. 255—300.

100. Saturn este „răcoros", fiind cel mai îndepărtat de Soare. După ştiinţa celor vechi, se afla la marginea cerului şi primea puţină lumină şi căldură. Anticii credeau că acţiunea planetelor e hotărîtă de constelaţia în care se găseau. În Capricorn, Saturn dezlănţuie ploi abundente, în Scorpion, aduce grindină. În general, Saturn era considerat o planetă nefastă.

101. Mercur, zeul roman al comerţului, este fiul lui Zeus şi al Maiei. S-a născut pe muntele Cilene din Arcadia şi poartă supranumele de Cilenianul. A dovedit de mic isteţime şi viclenie, furînd cirezile fratelui său Apolo şi inventînd lira, pe care a confecţionat-o din carapacea unei broaşte ţestoase. Este mesagerul zeilor şi protectorul călătorilor, ba chiar şi al hoţilor. Atributele sale erau reprezentate prin caduceul, primit în dar de la Apolo, prin sandalele de aur înaripate şi pălăria cu boruri largi. Le conduce pe Iunona, Minerva şi Venus la judecata lui Paris şi în această ipostază îl găsim în pictura lui Creti Donato, *Mercur oferă lui Paris mărul*. În sculptura lui Praxiteles *Hermes cu Dionisos*, îl însoţeşte pe micul Dionis. Rubens a pictat *Hermes şi Argos*, iar Claude Lorrain *Hermes fură boii lui Apolo*. Planeta ce poartă numele zeului are revoluţia cea mai scurtă (87 de zile şi 23 de ore, spre deosebire de Saturn, 29 de ani, 66 de zile şi 19 ore), dar şi cea mai rapidă. Numărul mare de rotiri, „cearcăne-ale

cerului", îl pun în prezența a numeroși aștri, creîndu-i impresia de strălucire puternică, „torță vie-a bolții".

102. Pentru cinstirea zeiței se celebra în luna mai sărbătoarea purificării numită *Ambarvalia*. La origine, zeul sărbătorit era Marte, venerat la început în Italia ca zeu al agriculturii. De aceea i s-a dedicat prima lună de primăvară.

103. Participarea întregii tinerimi pare a sugera că cinstirea Cererei aparținea cultului familial, nefiind oficiat de sacerdoți.

104. Înconjurarea de trei ori a jertfei era un element esențial în ritul purificării.

105. O sărbătoare a Cererei se desfășura și la începutul secerișului. Încununarea tîmplelor cu frunze de stejar amintește că zeița a făcut posibilă înlocuirea ghindei cu grîul în hrana omului.

106. Eurus *(Volturnus)* suflă din sud-est și desemnează, în general, zona orientală. Zefirul *(Favonius)* suflă din vest.

107. Legenda povestește că Latona, după ce i-a născut în chinuri îndelungi pe Diana și pe Apolo, a fugit din Delos, urmărită de ura neînduplecată a Iunonei, și a ajuns în Licia. Sleită de puteri și însetată, a vrut să bea dintr-un lac, dar niște țărani o amenință și o insultă, sărind în lac și tulburînd apa. Latona îi pedepsește, transformîndu-i în broaște (Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, v. 382 și urm.).

108. Potrivit credinței anticilor, curcubeul sorbea apa din oceanul ce înconjura pămîntul, cu cele două capete ale sale, și apoi o reda sub forma ploii.

109. Caistrul este un rîu în Lidia, care se pierde în mlaștinile de lîngă Efes. Era cunoscut pentru numărul mare de lebede care trăiau pe malurile sale. Lacul Asia se află la hotarul dintre Lidia și Misia.

110. Vergiliu trăiește cu sensibilitate uimitoare, aproape romantică, voluptatea nocturnului cu irizări puternice de lumină care-i sporesc farmecul. Versurile vergiliene recheamă în amintire *Crăiasa din povești* a lui Eminescu: „Neguri albe, strălucite / Naște luna argintie, / Ea le scoate peste ape, / Le întinde pe cîmpie".

111. Legenda povestește că Alcione, fiica lui Eol, zeul vînturilor, trăia foarte fericită cu soțul său Ceice, fiul Luceafărului. Plecînd să consulte oracolul lui Apolo din Claros, Ceice piere în timpul unei furtuni. Nesuportînd durerea morții lui, Alcione se aruncă în mare. Înduioșată, Tetis îi transformă în pescăruși albaștri (alcioni). Se spune că timp de șapte zile, cît clocește Alcione, Eol oprește vînturile (Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, v. 266 și urm.). Arhimandritul Amfilohie Șendrea, personaj sadovenian din *Frații Jderi*, sfetnicul de taină al lui Ștefan cel Mare și om cu adîncă învățătură dobîndită la mănăstirile atonite, cunoaște legenda. Cînd domnul este neliniștit că viitoarea sa soție, Maria de Mangop, ar putea întîrzia din cauza mării furtunoase, arhimandritul îi spune: „La vremea asta, clocește paserea *alchion*, în stîncile mării, și nu-i încuviințată valurilor nici o răzvrătire".

112. *Bucolice*, VI, n. 31.

113. Luna se afla în faza întîi.

114. Phoebe este Diana, zeița fecioară, fiica lui Zeus și a Latonei. Diana este divinitatea luminii lunare, Luna însăși, și a vînătoarei. Sprijinind înțelegerea dintre orașele latine, ea ocrotea Roma. În artele

plastice, este reprezentată purtînd pe umăr o tolbă cu săgeţi şi fiind însoţită de o căprioară. Apare în picturile lui Correggio, Rubens, Boucher, Corot şi în sculptura lui Jean Goujon, Carl Milles, Alexandre Falguière. Este asimilată cu Artemis din mitologia greacă.

115. Glauc este un pescar din Beoţia, fiu al lui Neptun şi al nimfei Naide. Mîncînd o iarbă vrăjită, se aruncă în mare şi devine zeu marin (Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, v. 897 şi urm.). Ino, fiica regelui fenician Cadmos, a avut cu soţul său Atamas doi fii, pe Learc şi pe Melicerte. Înnebunind, Atamas îl ucide pe Learc. Disperată, Ino împreună cu Melicerte se aruncă în mare şi sînt transformaţi în divinităţi marine. Gonit din Beoţia, unde era rege, Atamas se stabileşte în Tesalia, numită de atunci şi Atamantia (Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, v. 518 şi urm.). Panopeea este una dintre cele cincizeci de nereide. Macrobius, *Saturnalia*, V, 17, 18, arată că stihul este luat din poezia elegiacului grec Partenias, dar cu acelaşi vers începe şi elegia a XV-a a poetului alexandrin Calimah (sec. al III-lea a.C.n.), unul dintre eruditii vremii.

116. Notus, vînt cald din sud, aducător de ploaie, este fiul lui Astreu şi al Aurorei. Este acelaşi cu Austrul *(Auster)*.

117. Aurora, blestemată de Venus să rămînă veşnic îndrăgostită, pentru că o surprinsese pe aceasta din urmă cu Marte, îl iubeşte cu pasiune pe Titon, fiul regelui troian Laomedon şi frate al lui Priam. Obţine pentru el de la Iupiter nemurirea, dar uită să ceară şi tinereţea veşnică. Titon a îmbătrînit atît de mult, încît Aurora l-a închis în palatele sale şi l-a prefăcut în greier (*Eneida*, IV, v. 585).

118. Horaţiu *(Ode*, I, 2) şi Tibul (*Elegii*, II, 5) plasează acest semn după moartea lui Cezar (44 a.C.n.). Ovidiu (*Metamorfoze*, XV, v. 782) vorbeşte despre semnul funest al întunecării soarelui înainte de moartea dictatorului.

119. Legenda spune că sub Vulcanul Etna se aflau atelierele unde Vulcan făurea trăsnetele pentru Zeus, fiind ajutat de ciclopi (*Encida*, VIII, vv. 416—424).

120. Aluzie la războaiele purtate de Cezar în unele regiuni din Germania şi din preajma Alpilor.

121. Glasurile misterioase şi nălucile din păduri erau atribuite lui Silvan, vechi zeu roman al codrilor, protector al păşunilor şi al turmelor.

122. Numele unui rîu, a cărui localizare este nesigură. Herodot îl plasează în nord (*Istorii*, III, 115); Hesiod (*Teogonia*, 338) îl consideră a fi Ronul sau Padul. Poeţii latini cred că este Padul.

123. Semnele ameninţătoare sînt prevestite de un „haruspex", preot care prezicea după cercetarea măruntaielor animalului sacrificat. Organele observate erau: splina, fierea, stomacul, inima, rinichii, plămînii, membranele care înveleau viscerele şi, mai ales, ficatul a cărui stare era hotărîtoare în formularea prevestirii.

124. Se spune că la moartea lui Cezar s-a ivit o cometă care a strălucit cîteva zile.

125. Oraş în Macedonia, la graniţa cu Tracia, unde Octavian şi Antoniu i-au învins în 42 a.C.n. pe Brutus şi pe Casius, ucigaşii lui

Cezar. Versul face aluzie şi la lupta de la Farsala, din Tesalia, unde Cezar l-a învins pe Pompei, în 48 a.C.n.

126. Hemus este lanţul munţilor Balcani. Ematia este numele celei mai importante regiuni din Macedonia, unde se găsea şi capitala, Pela. Cu acest termen era numită poetic întreaga Macedonie.

127. Osemintele şi armele strămoşilor, descoperite după secole, par, sub puterea emoţiei, întotdeauna mai mari.

128. Zeii băştinaşi *(Indigetes)* sînt divinităţi arhaice ale romanilor: Quirinus, Iupiter, Marte, Vesta. Spre deosebire de zeii asimilaţi din panteonul altor popoare *(Novensides)*, mai ales din al grecilor şi al neamurilor italice, *Indigetes* sînt zei naţionali *(Patres)*. Vesta, fiica lui Saturn şi a Reei, este protectorea focului din cămin, a căminului însuşi şi a statului roman. Preotesele ei, Vestalele, întreţineau focul veşnic în templul de pe Palatin. *Vesta Mater*, după numele consacrat, proteja penaţii şi paladiul, statuia din lemn a zeiţei Atena. Se spune că paladiul a căzut din cer, în timp ce se construia Troia, şi că s-a aşezat singur pe altar. Enea a purtat cu sine în pribegie atît paladiul, cît şi penaţii, zeii protectori ai casei, aducîndu-i în Italia. Romulus, fiul lui Marte şi al Reei Silvia, întemeietorul Romei (753 a.C.n.), a fost divinizat sub numele de Quirinus de către regele Numa. Templul său se afla pe colina Quirinal, al cărei nume este derivat din Quirinus. Vesta avea un templu vechi pe colina Palatin şi unul mai nou în Forul Roman, construit de soţia lui Septimiu Sever.

129. Tibrul („Toscanul") era etrusc, deoarece cursul său superior străbate provincia Etruria (azi, Toscana).

130. Tînărul este Octavian, care avea 18 ani la moartea lui Cezar şi 27 de ani atunci cînd Vergiliu scria *Georgicele*.

131. Regele Laomedon a construit Pergamul, cetăţuia Troiei, cu ajutorul lui Apolo şi al lui Neptun, pe care apoi a refuzat să-i plătească. Neptun trimite un monstru să distrugă Troia, dar Laomedon, pentru a salva oraşul, hotărăşte să o sacrifice pe fiica sa Hesiona, pe care o oferă monstrului. Aceasta este salvată de Hercule, căruia Laomedon îi promite şase dintre cei mai frumoşi cai ai săi. Nu-şi ţine nici de data aceasta făgăduiala şi Hercule îl ucide pe el şi pe fiii lui. Singurul cruţat este Priam, fiindcă luase apărarea eroului. Romanii, prin Enea, se considerau descendenţi ai troienilor.

132. Lui Octavian i s-a acordat triumful în 29, după bătălia de la Actium (31), încheiată cu înfrîngerea lui Marc Antoniu.

133. Între anii 40—30 a.C.n. sînt numeroase frămîntări la graniţa cu parţii. Aceşti renumiţi călăreţi şi arcaşi de neam iranian de la sud de Caspica erau vestiţi prin încălcarea tratatelor. În anii 40, în 36 şi 33 au fost organizate expediţii împotriva lor. Frămîntări au avut loc şi în teritoriile învecinate cu Germania. În 38, Agripa cucereşte ţinutul ce va deveni Colonia (azi, Köln). Între anii 37—30, Carinas are lupte cu suebii şi cu morinii. Octavian conduce o expediţie în 34 împotriva populaţiilor din Alpi, din Iliria şi Dalmaţia. Toate acestea se curmă la triumful din 29, cînd Octavian închide templul lui Ianus, semn al încetării războaielor.

134. În original *Mars impius* „Marte nelegiuitul".
135. Expresivă alegorie a unor vremi frămîntate şi scelerate, cărora le va pune stavilă August.

CÎNTUL II. **POMII, VIŢA DE VIE**

1. Cartea a II-a stă sub semnul lui Bacus (*Bucolice*, VII, n. 24).
2. Nume purtat de Bacus, în calitatea sa de ocrotitor al teascurilor (gr. *lenós „teasc")*.
3. *Bucolice*, VII, n. 16.
4. Aluzie la pădurea Dodonia (*Georgice*, I, n. 4).
5. Cireşul a fost adus în Italia din regiunile Pontului de către generalul Lucullus, după ce l-a învins, în 73 a.C.n., pe Mitridate VI Eupator, regele Pontului.
6. *Bucolice*, VI, n. 12.
7. Crîngurile erau sfinţite pentru că se aflau sub protecţia nimfelor sau a unor zei.
8. Fructele numite „coarne" erau apreciate de romani, pentru că din ele se preparau diferite dulceţuri. Pentru a se obţine fructe mai mari şi mai miezoase, măldiţele de corn se altoiau pe prun.
9. Lanţ muntos în Tracia, cunoscut pentru viile de la poalele sale. Cu vin de Ismar l-a îmbătat Ulise pe ciclop (Homer, *Odiseea*, IX, v. 196 şi urm.).
10. Taburnul este un munte în ţinutul samnit, regiune muntoasă străbătută de Apenini, între Campania şi Marea Adriatică.
11. Expresia se întîlneşte şi la Horaţiu, *Ode*, I, 1, 2 şi II, 17, 4.
12. Dacă în invocaţia cărţii I, Vergiliu îşi exprimă admiraţia şi ataşamentul faţă de politica lui August, în invocaţia cărţii a II-a, adresată prietenului său Mecena, poetul îşi dezvăluie crezul estetic. Inspirîndu-se din îndeletnicirile ţăranului, Vergiliu nu intenţionează „nici o eră de imaginaţie, care oferă un spaţiu vast fanteziei, nici amplificare artificială prin mijloace de atelier a unui subiect minor, după moda alexandrină, ci limitare şi concentrare clasică". (Guţu.)
13. Oraş în Cipru, unde se afla un vestit templu al Venerei, căreia îi era consacrat mirtul.
14. Celebru erou grec, simbol al forţei, al iscusinţei şi al vitejiei, primit în rîndul zeilor. Fiu al lui Zeus şi al Alcmenei, Hercule a fost urmărit pînă la moarte de ura Iunonei, care, neputîndu-se răzbuna pe Zeus, îşi revarsă mînia asupra fiului acestuia. Iunona îi întunecă minţile şi Hercule îşi ucide copiii pe care îi avusese cu Megara. Consultînd oracolul din Delfi, Apolo îi porunceşte să-şi ispăşească nelegiuirea slujind 12 ani regelui Euristeu. Acesta îl supune la cele douăsprezece munci: 1. Uciderea leului din Nemeea; 2. Uciderea Hidrei din Lerna; 3. Prinderea mistreţului de pe muntele Erimant; 4. Prinderea căprioarei cu coarne de aur din Cerinea; 5. Curăţirea grajdurilor lui Augias; 6. Uciderea păsărilor monstruoase de pe lacul Stimfal; 7. Prinderea taurului din Creta; 8. Îmblînzirea iepelor lui Diomede; 9. Răpi-

rea cingătoarei Hipolitei, regina amazoanelor; 10. Răpirea boilor lui Gerion; 11. Furtul merelor din grădina Hesperidelor; 12. Aducerea Cerberului din infern. După victoria asupra Cerberului, Hercule s-a împodobit cu o cunună din frunze de plop, copac ce i-a fost consacrat ulterior. A săvîrşit alte numeroase isprăvi, pentru care a fost venerat. Ajuns în Olimp, Iunona îl iartă şi-l însoară cu fiica ei Hebe, zeiţa veşnicei tinereţi. Figura lui Hercule a incitat imaginaţia creatoare a multor scriitori (Homer, Hesiod, Pindar, Sofocle, Euripide, Aristofan, Plaut, Ovidiu, Seneca; Rotrou, Alfieri), muzicieni (Haendel, Vivaldi, Porpora, Mercandante, Saint Saëns), pictori (Guido Reni, Pierro della Francesca, Rubens, Le Brun). A avut numeroase temple în Italia. La Roma, era venerat pe *Ara Maxima*, în Forul Bouarilor.

15. Stejarul îi era consacrat lui Iupiter.

16. Bradul şi pinul se foloseau la construirea corăbiilor.

17. Munte în insula Creta, unde a fost crescut Iupiter.

18. Pliniu cel Bătrîn înşiră 15 soiuri de măslin.

19. Regele feacilor din insula Corfu, tatăl Nausicăi. Îl găzduieşte cu ospitalitate pe Ulise, care naufragiase pe ţărmul insulei şi îi dă o corabie pentru a se întoarce în Itaca (Homer, *Odiseea*, VII, v. 112 şi urm.). Livezile sale erau renumite.

20. Crustumerium, oraş sabin la nord de Roma, pe malul stîng al Tibrului, la care se ajungea pe *Via Salaria*. Ţinutul sabin era renumit pentru perele sale.

21. Romanii obişnuiau să lege viţa de vie de ulmi, de frasini şi tei, de stejari şi de plopi.

22. Metimna era un oraş de pe coasta sudică a insulei egeene Lesbos.

23. Insulă în Marea Egee, cunoscută pentru podgoriile sale.

24. Mareota denumea un oraş şi un lac din Egiptul de Jos, în apropierea Alexandriei, în împrejurimile căruia se producea un vin alb foarte renumit (Horaţiu, *Ode*, I 37, 14).

25. Psitia şi Lageos, soiuri de vinuri greceşti.

26. Soi de viţă cultivată în ţinutul Veronei, al cărei vin era preferat de August (Suetoniu, *Vieţile celor doisprezece cezari, Augustus*, 77).

27. Podgorie celebră la poalele muntelui Masicus (azi, Monte Masso) din Campania. Vinul de Falern este cel mai des amintit de către autorii latini.

28. Amineea, ţinut în Campania, bogat în vii.

29. *Georgice*, I, n. 30.

30. Port şi promontoriu al insulei Chios, vestit pentru vinurile lui.

31. Oraş în Peloponez, capitala ţinutului Argolida.

32. Din insula egeană Rodos, cea mai mare din arhipelagul Ciladelor de Sud.

33. A doua masă ar corespunde desertului şi începea cu libaţii în cinstea zeilor.

34. Varietate de struguri cu boabele mari şi alungite (ţiţa-caprei).

35. Pliniu vorbeşte despre 185 de soiuri de vin. Astăzi se cunosc peste 1 500 de varietăţi.

36. *Georgice*, I, n. 106.

37. Gelonii erau o populaţie din părţile Sarmaţiei, în nordul Mării Negre, care se învecinau cu dacii şi aveau obiceiul să se tatueze („gelonii-ncondeiaţi"), pentru a-şi înspăimînta adversarii în luptă.

38. Locuitorii Sabei, oraş şi regiune în Arabia Fericită, ţinut bogat în tămîie şi parfumuri.

39. Acantul, producător al balsamului, răşină plăcut mirositoare, este o specie din Egipt (acantul de Nil), care nu trebuie confundat cu acantul moale, ale cărui frunze decorează capitelurile corintice, şi nici cu acantul adus în Europa din America.

40. Anticii denumeau prin *Etiopia* actuala Abisinie.

41. Serii sînt o populaţie din Asia orientală, asimilaţi uneori chinezilor, pricepuţi în producerea mătăsii (lat. *sericum* „mătase"). Grecii şi romanii credeau că mătasea este un produs vegetal, care se desprindea de pe frunze cu un pieptene. Pausanias (sec. al II-lea a.C.n.) este primul autor care atribuie unor insecte producerea mătăsii. Viermii de mătase au fost aduşi în Bizanţ doar în timpul lui Iustinian.

42. După Homer, Oceanul înconjura pămîntul din toate părţile. Vergiliu pare a cunoaşte poziţia reală a Indiei de dincolo de Gange.

43. Regiune situată în sud-vestul Iranului actual, unde mezii s-au stabilit la începutul mileniului I. Media a devenit satrapie a Imperiului persan, dar a fost cucerită de Alexandru Macedon (cca. 330 a.C.n.).

44. Mărul tămăduitor este lămîia.

45. Fluviu în Asia Mică, al cărui afluent, Pactolul, este renumit prin nisipuri aurifere.

46. Capitala Bactrianei, ţinut din Asia (azi, Balk, în Turkestan).

47. Insulă misterioasă în vecinătatea coastelor Arabiei, unde se spune că ar fi debarcat prozatorul grec Euhemer (sec. al IV-lea a.C.n.), urmărind itinerariul armatei lui Macedon.

48. Aluzie la un episod din expediţia argonauţilor. Iason, fiul lui Eson, regele ţinutului tesalian Iolco, pleacă în Colhida, regiune de la răsărit de Marea Neagră (azi, Georgia), pentru a aduce lîna de aur. Pînă a o dobîndi, Eete, regele Colhidei, îl supune la o încercare preliminară. Este pus să înjuge la un plug doi tauri cu copite de bronz, care vărsau foc pe nări. După ce i-a înjugat şi a arat cîmpul, a trebuit, la cererea regelui, să semene dinţii unui balaur, fiu al lui Marte şi al Venerei. Din aceşti dinţi au ieşit oameni înarmaţi care l-au atacat. La sfatul Medeei, fiica lui Eete, Iason aruncă o piatră între ei şi aceştia încep să se măcelărească. Versurile lui Vergiliu vin să sublinieze rodnicia senină a Italiei.

49. Vin din vestitele podgorii de la poalele muntelui Masic, printre care şi Falernul.

50. Clitumnus, afluent al Tibrului, este un rîu din provincia Umbria, ţinutul natal al poetului Properţiu. La izvoarele sale era un templu al divinităţii rîului. Pentru limpezimea apei era un loc preferat al nimfelor. Se credea că vitele care se scăldau în Clitumn deveneau albe. Giosuè Carducci l-a cîntat în poemul *La izvoarele Clitumnului.*

51. Capitoliul, colina din centrul Romei, are două înălţimi: Capitoliul şi Arx. Pe prima se află templul lui Iupiter, în care era venerat împreună cu Iunona şi Minerva. Pe Arx, se afla templul Iunonei Moneta („cea care avertizează", fiindcă a salvat Roma de atacul ga-

iilor, prin larma făcută de gîştele de pe colină, care-i erau consacrate). Pe Capitoliu se găseau şi temple mai mici.

52. Vergiliu pare a se referi la Media, ţară a tigrilor, la Numidia, ţară a leilor, la ţinuturile Pontului, bogate în ierburi otrăvitoare, şi la Egipt, celebru prin şerpii săi.

53. Marea Adriatică şi Marea Tireniană.

54. Lacul Larius (azi, Lago di Como) se află în Galia Cisalpină.

55. Lacul Benacus (azi, Lago di Garda) se află în ţinutul Veronei.

56. Lac în Campania, în apropierea golfului Baiae.

57. În 37 a.C.n., generalul Marcus Vipsanius Agrippa, căsătorit cu Iulia, fiica lui August, iniţiază vaste lucrări portuare la Marea Tireniană. Uneşte micul lac Lucrin cu locul Arvern şi pe ambele cu marea, ridicînd portul Iulius la intrarea în Tireniană.

58. Sabinii, marsii, ligurii şi volscii sînt neamuri italice. Sabinii locuiau în ţinutul muntos de la nord-est de Roma. Sînt cunoscuţi pentru luptele cu romanii, în urma răpirii de către aceştia a tinerelor sabine. Marsii, renumiţi prin vitejie, practicile magice şi îmblînzirea şerpilor (*Eneida*, VII, vv. 753—754), locuiau în ţinutul păduros din jurul lacului Fucino din Laţiu, azi secat. Ligurii trăiau în Galia Cispadană din nord-vestul Italiei, iar volscii la frontiera Campaniei cu provincia Laţiu.

59. Trei Decius au fost eroi ai istoriei romane. Publius Decius Mus (?—295 a.C.n.), om politic, consul de patru ori, se remarcă în războaiele cu samniţii (327—304 a.C.n.), cu etruscii (308 a.C.n.) şi cu apulii (296 a.C.n.). Fiul său, cu acelaşi nume, piere în războiul cu etruscii, iar nepotul lui Publius Decius Mus îşi găseşte moartea la Ausculum, învins de Pirus (272 a.C.n.). Potrivit tradiţiei de familie, toţi şi-au sacrificat vieţile zeilor Infernului (lat. *devotio*). Generalul Marius (157—86 a.C.n.) este învingătorul lui Iugurta, al cimbrilor şi al teutonilor. Marcus Furius Camillus (?—364 a.C.n.) a luptat împotriva galilor conduşi de Brennus, care-i împresuraseră pe romani la Allia. Cornelius Scipio (235—183 a.C.n.) l-a învins pe Hannibal la Zama (202 a.C.n.) şi a fost distins cu cognomenul *Africanus*. Scipio Emilian (185—129 a.C.n.), adoptat de fiul lui Scipio Africanul, a distrus Cartagina în 146 a.C.n. Primeşte şi el cognomenul Africanul.

60. Octavian August, care ajunsese pînă la Eufrat în campania de pacificare a Orientului. Tratatul romano-part din anul 20 a.C.n. confirmă Eufratul drept frontieră între cele două imperii.

61. *Bucolice*, IV, n. 5.

62. Aluzie la Hesiod, născut în Ascra Beoţiei (sec. al VII-lea a.C.n.), autorul poemului *Munci şi zile*, prin care iniţiază poezia didactică. Sintetizînd formele literare greceşti şi izvoarele de inspiraţie naţională, Vergiliu realizează o poezie înaltă. Nimic din uscăciunea didacticismului care putea pîndi un astfel de subiect, ci totul învăluit într-o prospeţime nouă şi un limbaj expresiv — miracolul artei adevărate. Acest adevăr a fost recunoscut încă din antichitate şi Seneca declara că „el (Vergiliu) a avut în vedere nu atît să înfăţişeze cu cea mai mare exactitate lucrurile, ci să le spună cît mai frumos, şi a ţintit nu să înveţe pe agricultori, ci să desfete pe cititori" (Seneca, *Scrisori către Luciliu*, 86, 15). Frumuseţile naturale, bogăţiile pămîntului, bărbaţii

iluştri sînt temeiurile vibrantului elogiu înălţat Italiei. Tonul imnic slăveşte „lucrări şi măiestrii", căci bogăţia Italiei nu apare ca un dar al naturii mirifice, ci ca o roadă a muncii inteligente şi spornice, a efortului creator al oamenilor. Dacă alte ţinuturi fascinează prin opulenţă şi miraculos, Italia încîntă prin cele mai nobile şi mai durabile rosturi ale omului: munca şi vitejia. Ele rămîn noimele şi frumuseţea ţării. Pe o astfel de viziune s-a clădit clasicismul naţional al noii direcţii literare, pe care Vergiliu o reprezintă în chipul cel mai fericit.

63. Minerva este zeiţa romană a artelor şi a meşteşugurilor, a tuturor ştiinţelor şi protectoarea medicilor. Se pare că la origini Minerva a fost o veche zeitate etruscă, identificată mai tîrziu cu Atena din mitologia greacă. Potrivit legendei, s-a născut înarmată, din capul lui Zeus. Purta coif, suliţă şi un scut pe care era pictat capul Gorgonei. Zeiţa a rămas fecioară (gr. *Partenos*). Împreună cu Iupiter şi cu Iunona formează triada zeilor capitolini. A avut cîte un templu pe colina Aventin şi în Forul lui Nerva. Pentru cinstirea Minervei se celebrau sărbătorile vesele numite *Quinquatrus* sau *Quinquatria*. Erau Quinquatriile cele mari (*Quinquatrus maiores*), între 19—23 martie, la care participau meşterii (*artifices*) şi *Quinquatrus minores*, Quinquatriile cele mici, ale flautiştilor, în 13 iunie. Pe Acropole se găseau celebrele statui: *Atena Párthenos, Atena Promachos, Atena Lemnia* şi *Atena şi Marsias*, de Miron. În sculptura romană, cele mai cunoscute statui ale zeiţei erau: *Atena Albani, Atena Farnese, Atena Velletri*.

64. Etruscii, străveche populaţie a peninsulei italice, cu o origine necunoscută, locuiau în Etruria (azi, Toscana). Aveau o civilizaţie urbană dezvoltată şi au influenţat cultura şi religia romană. Au dat Romei primii actori şi muzicanţi. La ceremoniile religioase, etruscii cîntau din fluiere de fildeş. Preoţii templelor, hrănindu-se cu cărnurile de la sacrificii, aveau tendinţa de a se îngrăşa. De aici, aluzia ironică a poetului la „tuscul dolofan".

65. Ţinutul Tarent din sudul Italiei, în jurul golfului omonim din Marea Ioniană, era cunoscut pentru rodnicia ogoarelor. În provincie se afla Tarentum (azi, Taranto), unul dintre cele mai înfloritoare oraşe din Graecia Magna.

66. Rîul Mincius (azi, Mincio) din Galia Transpadană (azi, Lombardia) trece pe lîngă oraşul Mantua, în apropierea căruia se afla localitatea natală a lui Vergiliu, Andes. Versurile amintesc regretul faţă de pierderea pămîntului părintesc în 41 a.C.n., în urma exproprierilor din regiune. Acelaşi sentiment în *Bucolicele* I şi IX.

67. Remarcabilă izbîndă poetică, ivită, mai ales, din forţa plastică a epitetului. Valenţele lui ornante şi morale individualizează şi umanizează elementele firii. „Fiecare cuvînt face imagine; totul este văzut şi făcut să fie văzut printr-un epitet sau printr-un mic tablou." (G. Guţu)

68. Capua este capitala Campaniei, ţinut situat pe coasta de vest a Italiei, între Laţiu şi Lucania.

69. Pînă la erupţia din 79 p.C., care a distrus oraşele Herculanum şi Pompei, Vezuviul avea versanţii acoperiţi cu păduri şi podgorii.

70. Rîul Clanius, izvorînd de lîngă oraşul Nola, se pierdea în mlaştinile portului Litern. Era „vrăjmaş" oraşului Acera prin pagu-

bele produse de inundațiile sale. Toate numele geografice sînt din Campania.

71. Răzorul bun pentru Bacus era hărăzit viței de vie, cel bun pentru Ceres era destinat cerealelor.

72. Anticii credeau că tisa este otrăvitoare și socoteau primejdioasă chiar și umbra arborelui.

73. Se cunoșteau două varietăți de iederă: albă și neagră. Iedera îi era consacrată lui Bacus.

74. Marte, fiul lui Iupiter și al Iunonei, a fost, alături de Quirinus și Iupiter, o divinitate protectoare a Romei. Inițial, zeu al agriculturii, romanii i-au consacrat prima lună de primăvară. A fost asimilat apoi lui Ares și, în această ipostază, este zeu al forței brutale a războiului și al apărării Italiei. I se dedicau serbări militare pe cîmpul ce-i era consacrat la Roma (Cîmpul lui Marte). Este socotit tatăl lui Romulus și Remus, pe care i-a avut cu vestala Rea Silvia. Apare în numeroase sculpturi antice, apoi în cele ale lui Canova, Thorvaldsen și în pictura lui Rubens, *Triumful lui Marte*.

75. Comparația amplă cu ordinea șirurilor de luptă pare a descrie o plantație în cinci puncte așezate cruciș, ca ale zarului, astfel ca unirea a trei dintre ele să formeze semnul cifrei romane V (lat. *quincunx*.).

76. *Georgice*, I, n. 8.

77. Este vorba despre copacii pe care se urca vița de vie.

78. *Georgice*, I, n. 23.

79. Pasărea „Nesuferită lungilor năpîrce" este barza.

80. Capricornul este o constelație de iarnă și semnul zodiacal al lunii decembrie.

81. Ploile fecunde de primăvară sînt simbolul nunții cerului cu pămîntul. Aceeași concepție și la Lucrețiu, *Poemul naturii*, I, v. 250 și II, 992. Germinația primește o dimensiune cosmică și lumea pare a se fi născut primăvara. De aici, gingășia și optimismul fragmentului următor.

82. Dragostea.

83. Potrivit unei legende, Prometeu i-a plăsmuit pe primii oameni din lut și i-a însuflețit cu focul furat din cer cu ajutorul Atenei (Ovidiu, *Metamorfoze*, I, vv. 69—89).

84. Cîinele sau Sirius este cea mai strălucitoare stea de pe boltă. Răsărind în iulie, anunță perioada caniculară. La noi, se mai numește Ochiul Dulăului sau Zorilă.

85. Ramurile centrale ale copacilor de care se lega vița de vie se tăiau și erau lăsate spre a se dezvolta doar cele laterale și, pe cît posibil, în planuri diferite. Vița era suspendată pe aceste ramuri etajate. Metoda pare a sta la baza culturii pe spaliere din pomicultura și viticultura modernă.

86. Este vorba despre serbările *Bacanalia (Dionysia)* în care se pare că își are originea teatrul (Horațiu, *Arta poetică*, v. 220 și urm.). Primele două versuri par a se raporta la tragedie, următoarele la comedie. Ambele specii se leagă de cultul lui Bacus. Tragedia era reprezentată la marile Dionisii de la începutul primăverii, iar comedia la serbările lui Leneu, în ianuarie și februarie. Despre originea tragediei, vezi Guy Rachet, *Tragedia greacă*, Edit. Univers, 1980, pp. 37—66.

87. La Bacanale, participanţii se întreceau sărind într-un picior pe burdufuri unse cu ulei. Cel care-şi păstra echilibrul era răsplătit cu vin.

88. Ausonii sînt o străveche populaţie a Italiei centrale şi meridionale dintre Tibru şi Volturn. Auson, strămoşul lor, era fiul lui Ulise şi al lui Calipso. Ausonia era unul din numele poetice ale Italiei.

89. Vergiliu pare a se referi la versurile fesceniene, numite astfel după oraşul Fescenium din Etruria, unde şi-ar avea originea. Erau cîntece dialogate, înjurioase şi satirice, dar fiind prea libere au fost interzise la serbările publice, fiind cîntate doar la nunţi. Înseşi Bacanalele, prea licenţioase, au fost lovite de interdicţia senatului în 186 a.C.n. (Titus Livius, *De la fundarea Romei*, XXXIX, 8 şi urm.) şi reluate doar în epoca Imperiului. Imaginea plastică a sărbătorii apare în picturile lui Tiziano, Annibale, Carracci, Rubens, Poussin. Au inspirat şi operele muzicale ale lui Luigi Cherubini, Richard Wagner şi Maurice Ravel.

90. Măşti din scoarţă de copac.

91. Figurinele reprezentau chipul lui Bacus.

92. Comentatorii antici au remarcat aici sacrificarea concomitentă a animalului şi a arbustului, ambii duşmani ai viei.

93. Saturn era reprezentat purtînd un cosor.

94. Potrivit unei vechi tradiţii, înscrisă şi în Legea celor XII table, culesul strugurilor se făcea numai după căderea frunzelor viei, cînd aceştia erau aproape stafidiţi.

95. Praşila buruienilor şi tăierea arbuştilor care umbreau via se făcea primăvara şi toamna.

96. Încă o pledoarie a poetului pentru mica proprietate, care îl leagă pe ţăran de patrie şi îl deprinde cu temeinicia muncii, redeşteptîndu-i vechile virtuţi tulburate de războaiele civile. Un vechi proverb latin spune: *Satius est minus serere et melius arare* „E preferabil să semeni mai puţin şi să ari mai bine".

97. Pax, zeiţa păcii la romani, era fiica lui Zeus şi a lui Temis. Împreună cu Eunomia (Disciplina) şi Dike (Dreptatea), Pacea forma triada Orelor, divinităţi ale ordinii din natură. Vegheau la porţile Olimpului, pe care le deschideau şi le închideau, împrăştiind sau adunînd norii. A fost asimilată zeiţei Irene (gr. *eiréne* „pace"). Este reprezentată cu un caduceu, purtînd cornul abundenţei şi o statuie a lui Pluto copil (gr. *plutos* „bogăţie"). La greci, Orele au fost asimilate anotimpurilor, iar la romani personificau răstimpurile numite astfel.

98. Munte din Paflagonia, ţinut de pe coasta de nord a Asiei Mici, foarte cunoscut pentru bogăţia de merişor.

99. Locrian, din Locrida, ţinut din Grecia centrală. În original, Naricia, oraş din Locrida, de unde au pornit mulţi locuitori sub conducerea lui Aiax şi au întemeiat oraşul Locri, în ţinutul Bruttium, din sudul Calabriei.

100. Din Ituria, ţinut muntos în nord-estul Palestinei, plin de grote locuite de bandiţi.

101. Neam legendar de fiinţe monstruoase din Tesalia, jumătate oameni, jumătate cai. La nunta lui Piritou, regele lapiţilor, cu Hipodamia, centaurii, ameţiţi de băutură, au vrut să necinstească mireasa

și au pus stăpînire pe nuntași. Între centauri și lapiți a izbucnit o luptă sîngeroasă, centauromachia (Ovidiu, *Metamorfoze,* XII, v. 210 și urm.). Învinși de lapiți, au fost siliți să părăsească muntele Pelion. Cei mai vestiți centauri erau Chiron, Folus și Nexus. Spre deosebire de ceilalți, aceștia erau blînzi și-i sprijineau pe oameni. Despre Chiron se spune că ar fi fost dascălul lui Ahile, al lui Iason și al lui Asclepios. Unele legende povestesc că l-ar fi educat și pe Apolo. Au mai avut o înfruntare crîncenă cu Hercule, în care eroul, fără voie, îl ucide pe Chiron. Centaurii simbolizează sălbăticia instinctivă și forța brutală. Centauromachia apare în basorelieful lui Michelangelo, *Lupta Centaurilor cu lapiții.* George de Guérin și Gabriele D'Annunzio au scris cîte un poen intitulat *Centaurul.*

102. Nume de centauri.

103. Popor legendar din Tesalia, cunoscut pentru lupta cu centaurii. Unii lapiți au participat și la expediția argonauților.

104. Clienții sînt fie sclavi eliberați, fie străini ori săraci bucurîndu-se de protecția unui patron, căruia îi datorează respect și devotament. În fiecare dimineață veneau să-și salute patronul *(salutatio matutina),* care le dădea un coș cu mîncare sau provizii *(sportula).*

105. Obiectele de aramă din Corint erau foarte căutate și prețuite la Roma. Craterele, vasele în care se amesteca vinul cu apa, erau decorate cu basoreliefuri înfățișînd scene mitologice. În original, apare vechiul nume al Corintului, Efira.

106. Fenicienii au folosit primii purpura pe care au extras-o din unele moluște marine.

107. Trecătoare în Tesalia, între munții Osa și Olimp. Tempe a devenit numele generic pentru toate văile răcoroase *(frigida Tempe).* Hadrian își amenajase o vale „Tempe" pe proprietatea sa de la Tibur.

108. *Bucolice,* IV, n. 4

109. *Bucolice,* III, n. 15.

110. Eclipsele de soare și pătrarele lunii. Romanii aveau expresia *Laborat luna* „Luna se chinuie" pentru a desemna trecerea Selenei prin diferite faze.

111. Sperchius, fluviu în Tesalia, numit și Alamana. Traversează defileul Termopilelor. Taigetul, lanț muntos în Laconia, ținut în extremitatea sud-estică a Peloponezului.

112. *Georgice,* I, n. 126.

113. Aluzie la Lucrețiu, a cărui filozofie urmărea să elibereze omul de spaima chinurilor Infernului (*Poemul naturii,* III, v. 37).

114. Fiul Soarelui și al Pămîntului, schimbat în rîu și aruncat în Infern, pentru că i-a lăsat pe titanii însetați să bea din apa sa, pe cînd aceștia luptau împotriva lui Zeus (*Eneida,* V, v. 99; VI, vv. 107 și 295).

115. *Bucolice,* II, n. 6.

116. *Bucolice,* X, n. 13.

117. *Bucolice,* II, n. 10.

118. Fasciile erau un mănunchi de nuiele în care fusese înfiptă o secure. Le purtau pe umărul stîng lictorii ce-i însoțeau pe demnitari. Fasciile simbolizau puterea magistraturilor pe care le acorda poporul: consulatul, pretura, dictatura.

119. Aluzie la cruzimile săvîrşite în cei 60 de ani de războaie civile.

120. Referire la expedițiile romane contra dacilor care treceau Dunărea spre a prăda. Una a avut loc în 39 a.C.n., alta, condusă de Octavian în Panonia, în 34 a.C.n. şi o a treia în 29 a.C.n., condusă de Crassus. Versul pare să cuprindă şi o aluzie la obiceiul dacilor ca, înainte de a porni la luptă, să bea din Dunăre şi să jure că vor birui. Astfel, Istru devine „Părtaş la răzmeriță".

121. Penații sînt zeii protectori ai casei şi ai familiei, pentru care se întreține o flacără veşnică. Penații statului roman, aduşi de Enea de la Troia, au fost păstrați în templul Vestei din Forul Roman.

122. Oraş în Peloponez, la nord-vest de Corint, vestit pentru manufacturi şi plantațiile de măslini.

123. Ampla antiteză — aici cea mai potrivită modalitate compozițională — îi slujeşte poetului ca, dezvăluind porniri morale destructive (lăcomie, gustul gloriei facile, porniri războinice, lux) să ridice mai puternic în lumină neprihana vieții rustice, cinstirea muncii oneste, bucuria simplă a roadelor, tandreţea gesturilor familiale.

124. Etruria, ținut de pe coasta de vest a Italiei (azi, Toscana), între Tibru, Apenini şi Marea Tireniană, a fost leagănul civilizației etrusce.

125. Cele şapte coline ale Romei sînt: Aventin, Capitolin, Celius, Esquilin, Palatin, Quirinal şi Viminal.

126. Aluzie la legenda potrivit căreia Rea, pentru a-l salva pe Zeus de furia lui Cronos care-şi înghițea copiii de îndată ce se năşteau, l-a ascuns pe muntele Dicte din Creta, unde ar fi fost crescut de nimfa Almatea. După altă legendă, Almatea ar fi fost capra care l-a hrănit pe Zeus cu laptele ei. Cornul Almateei a devenit cornul abundenței şi el avea darul de a oferi celui ce-l deținea tot ce şi-ar fi dorit.

127. Vechea religie romană considera crimă şi pedepsea cu moartea pe cei care ucideau boii tineri şi le mîncau din carne.

128. Mitul vîrstei de aur a lui Saturn nu întîmplător încheie elogiul vieții la țară. Vergiliu crede că salvarea morală a societății nu este posibilă doar prin cunoaştere, aşa cum crezuse epicureanul Lucreţiu. Mulțimea şi gravitatea patimilor dezlănțuite nu puteau fi înlăturate decît prin reîntronarea vechii ordini saturnice, singura puternic pilduitoare pentru prezent. Paseismul poetului dobîndeşte o dimensiune educativă. „Este mai degrabă o soluție nostalgică şi un vis de poet decît o soluție social economică, un refugiu care mîngîie, dînd nădejdea că ar mai putea veni pe pămînt pacea, belşugul şi virtutea". (G. Guțu).

129. Prefigurare a conținutului cărții a III-a.

CÎNTUL III. **VITELE**

1. Cartea a III-a stă sub semnul zeiței Pales (*Bucolice*, V, n. 9). Este de remarcat că zeii invocați la începutul cînturilor nu sînt pentru poet plăsmuiri decorative, ci prezențe reale şi ocrotitoare. Ceres

îi învață cultura cerealelor, Minerva pe cea a măslinului, Bacus, viticultura, Pales ocrotește turmele. Înfrățiți cu oamenii, zeii umanizează natura.

2. Apolo, fiul lui Zeus și al Latonei, l-a avut cu muritoarea Coronis pe Asclepios, zeul sănătății și al medicinei. Inițiat de centaurul Chiron în arta vindecării, Asclepios nu numai că tămăduia, ci învia și morții. Fiindcă nu îngăduia unui muritor asemenea puteri, Zeus l-a omorît cu trăsnetul. Furios din cauza morții fiului său, Apolo i-a ucis pe ciclopi pentru că făuriseră trăsnetele lui Zeus. Indignat de fapta necugetată a lui Apolo, Stăpînul ceresc i-a retras atributele zeiești și l-a trimis să slujească un an ca sclav unui muritor. Acesta a fost regele tesalian Admet, căruia Apolo îi păștea turmele pe malul rîului Amfris. Cultul lui Apolo era foarte răspîndit la Roma, mai ales în vremea lui August, pentru că împăratul pretindea că fusese ajutat de zeu în timpul bătăliei de la Actium. În cinstea lui s-au instituit *Ludi Apollinares* și s-a ridicat un sanctuar pe Palatin.

3. *Bucolice*, X, n. 8.

4. Celelalte teme epice ale poeziei alexandrine care, frecvent tratate, și-au pierdut puterea de a impresiona. În pasajul următor, Vergiliu va enumera cîteva dintre ele, cultivate de către Apollonius din Rodos, Calimah, Teocrit, Nicandru.

5. Crudul rege al Argosului, după unele legende fratele mai mare al lui Hercule, căruia i-a impus cele douăsprezece munci cu gîndul de a-l pierde.

6. Rege al Egiptului, fiul lui Neptun și al nimfei Lisia, care îi jertfea zeilor pe străinii ce treceau prin țara sa. A vrut să-l ucidă și pe Hercule, dar a fost, la rîndu-i, ucis de erou.

7. *Bucolice*, VI, n. 18

8. Latona, fiica titanului Cecus și a titanidei Febe, a fost iubită de Zeus. Urmărită de gelozia Iunonei, ea a pribegit mult, purtîndu-și cu greu sarcina. Singurul pămînt binevoitor care a primit-o să nască a fost insula Delos din arhipelagul Cicladelor. Aici, după nouă zile și nouă nopți de chinuri, i-a născut pe muntele Cint pe Apolo și pe Diana.

9. Tantal, regele Frigiei sau al Lidiei, pentru a-i încerca pe zei, le servește la un ospăț trupul fiului său Pelops. Zeii au respins mîncarea, dar Demetra, din neatenție, a mîncat un umăr al tînărului. Zeii l-au înviat și i-au pus un umăr de fildeș. Pelops pleacă apoi la Pisa, în Elida, unde se numără printre pețitorii Hipodamiei, fiica regelui Enomaus. Fiindcă i se prezisese că va pieri în ziua cînd i se va mărita fata, Enomaus, fiul lui Marte, îi provoca pe pețitori la o întrecere de care. Avînd cai foarte iuți, dăruiți de Marte, îi învingea și îi ucidea pe pretendenți. Hipodamia, îndrăgostită de Pelops, cu sprijinul lui Mirtil, vizitiul tatălui ei, pune roți de ceară la carul lu Enomaus. În timpul cursei, ele se topesc și regele moare, iar Pelops se însoară cu Hipodamia. Altă legendă spune că Pelops ar fi cîștigat cursa cu ajutorul cailor înaripați, dăruiți de Neptun.

10. Aonia era numele străvechi al Beoției. „Din creștetul aonic", din lanțul muntos întins de-a lungul golfului Corint, din care se distinge muntele Helicon, socotit lăcaș al muzelor. Versurile se referă și la Hesiod, născut la Ascra, în apropierea Heliconului.

11. Idumea, țara biblicului Edom, ținutul meridional al Palestinei, la sud de Marea Moartă, era cunoscută prin palmierii săi.

12. *Georgice*, II, n. 66.

13. Templul de marmură este o alegorie a viitoarei epopei *Eneida*, pe care Vergiliu avea s-o scrie în onoarea lui August.

14. *Georgice*, II, n. 66.

15. Octavian August.

16. Organizatorul jocurilor sportive, aici cursa de care, purta o mantie purpurie, împodobită cu broderii, asemeni unui senator.

17. Alfeul curgea în apropierea orașului Olimpia din Peloponez. Pe malurile lui, se desfășurau din patru în patru ani, la solstițiul de vară, celebrele jocuri olimpice.

18. Păstorul care îl găzduiește pe Hercule, cînd acesta vine să ucidă leul din Nemea. Hercule inițiază jocurile nemeene, care aveau loc din doi în doi ani în ținuturile păduroase ale Argosului. Unele legende spun că Molorh ar fi instituit aceste jocuri.

19. Cestul este o mănușă din curele de piele crudă de bou, prevăzute cu ținte de fier și de plumb, cu care pugiliștii antici își înfășurau antebrațul și mîna pînă la degete. Descrierea luptei cu cestul: în *Eneida*, V, vv. 362—484.

20. Coroana de ramuri de măslin era purtată de preotul care sacrifica animalul în cinstea unui zeu.

21. Jocurile erau deschise de o procesiune solemnă. La Roma, se perindau imaginile zeilor de pe Capitoliu. După terminarea procesiunii urma sacrificiul, apoi jocurile propriu-zise.

22. În teatrul antic, decorul lateral era pictat pe cadre ce se roteau în jurul unui ax. Decorul fundalului era pictat pe cadre verticale care alunecau prin canelurile unor stîlpi. Pentru a acoperi scena, cortina nu se lăsa, ca în teatrul de astăzi, ci se ridica. Bretonii brodați pe cortină păreau că ajută la ridicarea ei.

23. Locuitorii de pe malurile Gangelui. Deși August nu a ajuns niciodată la Gange, poetul îl consideră cuceritorul întregului Orient.

24. Numele sub care a fost venerat Romulus după moarte, cînd a fost zeificat. Aici, Quirinus este Octavian August. În 16 ianuarie 27 a.C.n., senatul i-a acordat lui Octavian supranumele de Augustus, dar se propusese și cel de Romulus.

25. Aluzie la pregătirile militare pe care Antoniu le făcea în Egipt, cu intenția de a-l înfrunta și birui pe Octavian.

26. Este vorba despre coloanele rostrale, împodobite cu pintenii (lat. *rostra*) corăbiilor dușmane capturate în lupte. Octavian ridicase patru coloane rostrale din bronz, cu care împodobise Capitoliul.

27. Fraate, regele parților, l-a învins pe Artavadze al armenilor, îngăduitor cu romanii, și l-a impus ca domn pe Artaxe, care i-a masacrat pe rezidenții romani. Armenia, continuu ostilă romanilor, nu a fost supusă decît în anul 20 a.C.n. de către Tiberiu, pentru că în campania din iarna lui 30—29 a.C.n., Octavian nu avusese răgazul să o facă.

28. Marmura insulei Paros din Ciclade, de o calitate excepțională, era folosită mai ales pentru statui (*Eneida*, VI, v. 848).

29. Aluzie la descendența zeiască a gintei Iulia, din care, fiind adoptat de Cezar, făcea parte și August. În ordine cronologică, arborele genealogic este: Zeus, Dardanus, Erihtonius, Tros, Asarac, Capis, Anhise, Enea, Iulus (Homer, *Iliada*, XX, v. 215 și urm.). Dardanus, Erihtonius, Tros, Asarac și Capis au fost regi ai Troiei. De la numele lui Tros întreaga țară l-a primit pe cel de *Troas* iar cetatea de reședință a regilor s-a chemat *Troia*.

30. Apolo, născut pe muntele Cînt.

31. *Georgice*, I, n. 88.

32. Rîu în Infern, format din lacrimile osîndiților. În el se varsă Aheronul și împreună formează mlaștina Stixului. Pe malurile lui rătăceau umbrele celor care nu fuseseră îngropați sau incinerați (*Eneida*, VI, v. 297 și v. 323).

33. Ixion, nelegiuitul rege al lapiților, l-a ucis pe socrul său, regele Deioneu, pentru a nu-i aduce darurile făgăduite la nunta cu Dia, fiica acestuia din urmă. Zeus a vrut să-l purifice în urma crimei, dar Ixion a încercat să o necinstească pe Iunona. Drept pedeapsă, Zeus l-a prăvălit în Infern, unde a fost legat de o roată de foc.

34. Sisif este fiul zeului Eol și al nimfei Enarete. A întemeiat orașul Corint. Pentru că a dezvăluit răpirea Eginei de către Zeus, acesta l-a aruncat în Infern, unde a fost pedepsit să împingă o stîncă uriașă pe un deal. Ajunsă în vîrf, stînca se prăvălea din nou, chinul lui Sisif rămînînd veșnic.

35. *Bucolice*, II, n. 10.

36. Vergiliu recunoaște noutatea lucrării sale poetice în literatura latină și dificultatea împlinirii ei.

37. Citeronul este un masiv muntos care separă Beoția de Atica și de Megara. Ținutul păduros al Citeronului este cunoscut prin legendele mitologice de vînătoare ai căror eroi au fost Acteon și Penteu.

38. Lanț muntos în Laconia, regiune meridională a Peloponezului, vestit pentru calitățile deosebite ale cîinilor de vînătoare.

39. Oraș în Argolida, ținut din Peloponez, foarte cunoscut pentru rasele de cai (Horațiu, *Ode*, I, 7, 9).

40. Titon (*Georgice*, I, n. 117) este situat între ascendenții mitologici ai lui Octavian, ca fiu al lui Laomedon și nepot al lui Ilus, întemeietorul Troiei, numită la început Ilium. Ilus este fiul lui Tros și frate al lui Asarac. În genealogia mitologică a gintei Iulia, Titon, frate al lui Priam, aparține unei ramuri colaterale. M. P. Lejay consideră că numele lui Titon este menționat aici din cauza bătrîneții legendare a acestuia, ceea ce întărește ideea vechimii gintei Iulia.

41. „Impresia este de maiestuos zoologic, figură a unui viețuitor închis în lumea animalității lui, cufundat în destinul său teluric, înfricoșător prin mărimea și greutatea informă a construcției, prin solitudine și impasibilitate." (G. Guțu).

42. *Bucolice*, IV, n. 7.

43. Sub puterea dragostei.

44. Antiteză între materialitatea grea din tabloul pictural și static al junincii de prăsilă și spiritualizarea calului de rasă, de o frumusețe sculpturală. Neastîmpărul și îndrăzneala „puiandrului herghelie", înfocarea în fața primejdiei, energia fremătătoare, aidoma celei

a unui tînăr nestăvilit sînt notate cu expresivitate şi asigură tabloului mişcare şi forţă. Imaginile vădesc emoţia în faţa bidiviului în care se unesc gingăşia şi forţa.

45. Amiclea este un oraş în Laconia unde domnea Tindar, soţul Ledei. Aceasta a fost iubită de Zeus, care, pentru a se uni cu ea, s-a preschimbat în lebădă. Din ouăle depuse de Leda au ieşit două perechi de gemeni: Elena şi Polux, Castor şi Clitemnestra. Pentru că se împreunase în aceeaşi noapte şi cu soţul ei, copiii au fost atribuiţi atît lui Zeus, cît şi lui Tindar. Elena şi Polux erau ai lui Zeus (Dioscurii), Castor şi Clitemnestra ai lui Tindar (Tindarizii). Altă legendă spune că Dioscurii sînt Castor şi Polux. Cei doi tineri au devenit simbolul iubirii fraterne. Cînd Castor moare, Polux obţine de la Zeus să împartă nemurirea cu fratele său. După altă legendă se spune că au fost transformaţi în constelaţia Gemenilor. Cilarus este numele calului dăruit de Neptun lui Polux.

46. Unul din caii lui Marte se numea Fobos (gr. *föbos „fricos"*). Caii lui Ahile erau Balios (gr. *balios* „pestriţ") şi Xantus (gr. *xántos* „bălai"). Erau copiii Zefirului şi ai harpiei Podarge. Aceştia au fost dăruiţi de Neptun lui Peleu, tatăl lui Ahile.

47. Saturn, surprins de soţia sa Rea cu oceanida Filira, se transformă în cal şi aleargă pe muntele Pelion. După ce l-a născut pe centaurul Chiron, Filira a fost transformată în tei.

48. Eretheu este unul dintre primii regi ai Atenei, fiu al lui Hefaistos şi al Geei (după altă legendă, al Atenei). Trece drept inventatorul cvadrigei şi organizatorul primelor curse de care, întrecerile cele mai vechi ale Jocurilor Panatenee, prin care se celebra unirea oraşelor cetăţi din Atica.

49. Lapiţii — popor războinic din munţii Tesaliei, cunoscuţi pentru lupta cu centaurii şi foarte iscusiţi călăreţi — sînt socotiţi inventatorii frîului.

50. Ţinutul Epir şi oraşul Micena, capitala Argolidei, erau renumite pentru frumuseţea cailor.

51. *Georgice*, I, n. 7.

52. Silar (azi, Sele) este rîul ce desparte Campania de Lucania. Alburnul, munte păduros din Lucania, ţinut din sudul Italiei. Poate că în amintirea muntelui din ţinutul natal au numit coloniştii romani Alburnus Maior o localitate din Apuseni (Roşia Montană).

53. Tanagrul (azi, Negro), afluent al rîului Silar, seca adesea în timpul verii.

54. Io, fiica regelui Inachus din Argos, a fost iubită de Iupiter, care, pentru a o feri de gelozia Iunonei, o preface în vacă. Bănuitoare, Iunona îi cere să-i dăruiască frumoasa junincă şi îl pune pe înspăimîntătorul Argus, monstrul cu o sută de ochi, să o păzească. Mercur, prietenul lui Iupiter, îl ucide. Drept răzbunare, Iunona trimite un tăun uriaş să o înţepe pe Io. Pentru a scăpa de chinuri, Io străbate în fugă Grecia, trece marea care de atunci se numeşte Ionică, Bosforul, Asia şi ajunge în Egipt, unde Iupiter îi redă înfăţişarea. Aici, îl naşte pe Epaf. Este reprezentată în pictura lui Correggio *Io şi Iupiter*.

55. Rîul Alfeu din Elida trecea prin oraşul Pisa (a nu se confunda cu oraşul italian) şi prin cîmpia unde se desfăşurau jocurile olimpice.

La începuturi, Olimpia era doar un ansamblu de temple și de terenuri pentru întreceri. În 572 a.C.n., Elis, pentru a obține organizarea jocurilor și a mări suprafața destinată întrecerilor, dărîmă Pisa.

56. Pădurea Altis din preajma Olimpiei, la poalele colinei Cronion (închinată lui Cronos), era consacrată lui Iupiter. Prezența zeului era atît de puternică, încît nu s-a mai simțit nevoia să i se dedice un templu.

57. Vînt uscat din nord-est, care împrăștie norii și aduce secetă.

58. Belgii, neam din Galia septentrională, erau așezați între Marna, Sena și Rin. Căruțele lor cu două roți, trase de doi cai, au fost folosite în războiul galic drept care de luptă. În Italia, erau utilizate doar pentru transport.

59. Tabloul dedicat prezentării calului, unul dintre cele mai împlinite artistic, stă sub semnul grijii față de animal. Expresia lingvistică a acestei atitudini apare insistent subliniată: „Tu numai dăruiește / ... o luare-aminte / Cu totul deosebită"; „ia bine seama / La toane"; „Vezi"; „ia aminte / Gonește-l pe tăun"; „întreaga noastră grijă / Să se mute"; „lasă-i să se-mbuibe / Cu felurit nutreț". Sensibilitatea deosebită a poetului stabilește raporturi aproape omenești cu lumea animală. Emoția caldă, învăluitoare, reflecțiile sceptice feresc tabloul de prozaismul și ariditatea didacticismului.

60. De a îndepărta dorința procreării.

61. Masiv muntos împădurit din Brutium, ținut din sudul Calabriei.

62. Pasaj emoționant prin forța de umanizare. Reacția taurului tînăr, învins de un adversar mai puternic, prezintă izbitoare similitudini cu trăirile unui adolescent îndrăgostit, căruia un altul îi spulberă împlinirea iubirii. Făgăduințe ademenitoare incită simțiri care mistuie. După o luptă aprigă, cel învins rătăcește mîhnit, deplîngîndu-și rușinea în singurătate și încordare. Dorința îl împinge iarăși la luptă. Comparația amplă, cu iz homeric, plasticizează crîncenia înfruntării.

63. Încă o identitate între destinul omului și al animalului: supunerea la ravagiile patimii oarbe a iubirii (*Amor omnibus idem*, „Iubirea e pentru toți și una, și aceeași").

64. Samnium, ținutul sabelilor și al sabinilor, regiune muntoasă și păduroasă, străbătută de Apenini, între Campania și Marea Adriatică, era unul din locurile căutate de vînători. Mistreții de aici erau deosebit de cruzi.

65. Aluzie la legenda iubirii nefericite a lui Leandru și a lui Hero. Leandru, tînăr din orașul Abido, de pe țărmul asiatic al Bosforului, o iubea pe Hero, preoteasă a zeiței Venus, care trăia în Sest, oraș de pe țărmul european al strîmtorii. Pentru a o întîlni, Leandru trecea înot Istmul, călăuzindu-se după lampa pe care Hero o ținea noaptea pe mal. Din cauza unei furtuni, într-o noapte, Leandru nu a văzut lumina lămpii și s-a înecat. De durere, Hero se sinucide, aruncîndu-se în mare din înaltul unui turn. Destinul tragic al tinerilor a inspirat poeme (Clément Marot, Pierre Denne, Byron, Thomas Hood, Fr. Grillparzer), o melodramă de Claudio Monteverdi și un poem simfonic de Alfredo Catalani.

66. Substanţială diferenţă de viziune între Lucreţiu, pentru care dragostea, Venus este principiu vital, generator de frumuseţe şi de fericire infinită (*Aeneadum genitrix, hominum divomque voluptas, / Alma Venus),* „Tu, născătoarea ginţii lui Enea, / Tu, zeilor şi-al oamenilor farmec, / O, Venus, rod de viaţă" (Lucreţiu, *Poemul naturii,* I, vv. 1—2, trad. T. Naum) şi Vergiliu, pentru care iubirea înseamnă chin şi distrugere (*Darus amor,* „Crudul jind"). Cea mai înaltă expresie a dezastrului iubirii va fi desăvîrşit exprimată prin suferinţele şi moartea Didonei (*Eneida,* IV, vv. 450—642). Se pare că viziunea asupra iubirii corespundea programului de redresare morală a societăţii iniţiată de August. Desconsiderarea acestei austerităţi i-a atras lui Ovidiu relegarea la Tomis.

67. Anticii credeau că tunetul este bubuitul produs de deschiderea porţilor cerului pentru a lăsa furtuna să iasă.

68. Carul lui Bacus era tras de lincşi, tigri şi pantere.

69. Glaucus, regele Corintului, fiu al lui Sisif şi al Meropei, creştea în ţinutul Potnia din Beoţia iepe de rasă, pe care le împiedeca să se împreuneze pentru a se menţine tot timpul iuţi. Venus, pentru că Glaucus îi nesocotea puterea, îi înnebuneşte iepele care-l strivesc.

70. Gargar (*Georgice,* I, p. 40). Ascaniu (azi, Isnik) este un fluviu în provincia Bitinia din Asia Mică, devenită provincie romană în 75 a.C.n.

71. Eurus: vînt vijelios din răsărit. Boreas, vînt din miazănoapte, reprezentat ca un tînăr purtînd coturni, cu aripi şi faţa acoperită cu o mantie. Caurus (Crivăţul), vînt din nord-est. Austrul, vînt din sud. Menţionarea punctelor cardinale prin intermediul vînturilor pare a sugera ilimitarea iraţionalităţii iubirii.

72. Legenda spune despre caii lui Ahile că s-au născut în Creta din însoţirea iepelor acestuia cu Crivăţul (Homer, *Iliada, XX,* vv. 210—222).

73. Vers celebru *(Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus),* ce sintetizează efemeritatea condiţiei umane. Aceeaşi conştiinţă a perisabilităţii fiinţei la Horaţiu, *Carmina,* II: *Eheu fugaces, Postume, Postume, / Labuntur anni...,* „Hei, Postume, Postume,-n aprigă fugă / se spulberă anii...", trad. N. I. Herescu.

74. Fîntînă de la poalele Parnasului al cărei nume provine de la cel al nimfei Castalia, care, pentru a scăpa de insistenţele lui Apolo, se aruncă în apele acesteia. Fîntîna inspira pe poeţi şi apa ei era folosită pentru purificare în templul din Delfi.

75. Îndepărtîndu-se de universul tensionat, aflat sub semnul pătimaşei Venere, poetul revine la calmul şi firescul celui guvernat de „slăvita Pales". Cuprins de „o dulce rivnă", Vergiliu se îndreaptă spre o temă inedită în poezia latină, lumea turmelor de oi şi capre, a cărei cinstire „va trebui să sune / Cu viers înalt". Vigurosul talent al poetului salvează „modestia" temei.

76. Soarele intră în zodia Vărsătorului în februarie, ultima lună a anului agricol la romani. Noul an începea cu luna martie.

77. Miletul, oraş de pe coasta apuseană a Asiei Mici, era vestit pentru calitatea lînii din regiune. Tirul, oraş fenician, important centru comercial şi meşteşugăresc, producea purpura cea mai căutată.

78. Cinips este numele unui port şi al unui curs de apă, situate între cele două Sirte din golful Libiei.

79. *Georgice*, I, n. 80.

80. Între 9 şi 10. Ziua, între răsăritul şi apusul soarelui, era divizată în 12 ore, a căror întindere varia în funcţie de anotimp.

81. Asemănător celui din pădurea Dodonia.

82. Luceafărul de seară, steaua Venerei.

83. Anticii credeau că roua cădea din lună şi din stele.

84. Amiclea, din provincia Loconia, era vestită pentru cîinii de vînătoare, iar Creta pentru săgeţile de foarte bună calitate.

85. Meoţia este regiunea estică de lîngă Marea de Azov. Ca şi Sciţia. Meoţia era localizată mult mai la nord decît în realitate, ceea ce făcea verosimilă descrierea unei ierni atît de cumplite. Rodope, munţi în Balcani.

86. Imagini asemănătoare ale iernii scitice, insuportabilă pentru oricare meridional, se ivesc din durerea relegatului Ovidiu, în *Tristele*, II, 10. Reproducem din inspirata traducere a lui T. Naum: „Aşa-i de tare vîntul, că dezgoleşte case / Şi turnurile nalte la sur ă la pămînt. / Atunci, de frig, barbarii îşi pun pe ei cojoace, / Îşi pun iţari: nu-şi lasă decît obrazul gol, / [...] Iar turţurii de gheaţă le zuruie în plete, / De alba promoroacă scînteie barba lor. / Aice vinu-ngheaţă şi el păstrează chipul / Ulciorului, şi nu-l bei, ci-l fărămi în bucăţi! / Ce să mai spun de rîuri că-s înghețate bocnă / [...] Ba chiar şi Istrul care, ca rîul cel cu trestii (Nilul, n.n.), / Se varsă-n marea largă tot prin mai multe guri, / Cînd geru-ncremeneşte albastrele talazuri, / Sub coperiş de gheaţă îşi mînă apa lui: / Pe unde-au mers corăbii, se merge cu piciorul / Şi-auzi sunînd copita pe rîul înghețat. / Pe podurile nouă, întinse peste ape, / Trec boii cei sarmatici, la care înjugaţi. / [...] Chiar şi noianul mării eu l-am văzut că-ngheaţă / Şi sub o carapace el stă încătuşat; / Nu numai c-am văzut-o: mi-a şi călcat piciorul / Pe marea înghețată, şi nu mi l-am udat."

87. Vînătorii antici foloseau sperietori cu pene viu colorate pentru a abate animalele către plasele-capcane.

88. Ursa Mare (Carul Mare), Ursa Mică (Carul Mic), constelaţii ale emisferei boreale. Rifeul, munte legendar în nordul extrem. Episodul ciobanilor libieni şi cel al păstorilor sciţi, apăsaţi de potrivnicia naturii, îi era necesar poetului pentru a lumina, ca şi în cartea a II-a, blîndeţea şi fertilitatea peisajului Italiei.

89. Aluzie la legenda potrivit căreia Pan a sedus-o pe Selene, ademenind-o cu o lînă foarte strălucitoare. Fiind puţin cunoscută, poetul se îndoieşte de adevărul legendei („— să credem oare? —"). Macrobius, *Saturnalia*, V, 22, 9—10 stabileşte că sursa lui Vergiliu a fost poetul alexandrin Nicandru din Colofom (sec. al II-lea a.C.n.).

90. În Sparta, capitala provinciei Laconia, vestită pentru bogăţia vînatului, se creşteau foarte buni cîini de vînătoare. La fel de vestiţi erau cîinii moloşilor, populaţie din Epir.

91. Calabria, ţinut din sud-estul Italiei, „călcîiul cizmei italice".

92. Fragment remarcabil prin acuitatea observaţiei şi diversitatea detaliilor semnificative.

93. Muntele Ida din Frigia, ţinutul Troiei, era acoperit de pini. Răşina acestora era folosită ca un remediu împotriva rîiei.

94. Bisalţii erau un neam de pe rîul Strimon, din Tracia. Gelonii locuiau lîngă Nipru, în Sarmaţia. Ambele popoare se învecinau cu geţii.

95. Noricum era provincia romană situată între Retia şi Panonia, corespunzătoare regiunilor Stiria şi Carintia din Austria de azi.

96. Iapizii locuiau în ţinutul muntos din nord-vestul Iliriei, la sud de Sava. După ce distrug Triestul, Octavian le cucereşte capitala Metelum (azi, Metlika), situată pe rîul Colapis (azi, Kupla), afluent al Savei. Timav: *Bucolice*, VIII, n. 4.

97. Animalul destinat sacrificării în onoarea unui zeu era legat în jurul frunţii cu o panglică albă.

98. *Georgice*, I, n. 27.

99. Fiul lui Cronos şi al nimfei Filira, Chiron este cel mai vestit şi cel mai înţelept dintre centauri. Locuia într-o peşteră pe muntele Pelion şi era renumit în arta vindecării. L-a învăţat pe Asclepios meşteşugul tămăduirii şi pe Hercule astronomia. A fost dascălul lui Ahile, al lui Iason şi Teseu, al lui Castor şi Polux. Din neatenţie, Hercule l-a lovit cu o săgeată otrăvită în sîngele Hidrei din Lerna. Pentru a-i curma suferinţele, Iupiter îl transformă în constelaţia Săgetătorului. O altă legendă spune că pentru a putea muri — ca fiu de zeu era nemuritor — şi-a schimbot nemurirea cu Prometeu.

100. Melampus, fiul lui Amitaon, era un vestit prezicător care primise acest dar de la şerpi. Înţelegea graiul tuturor animalelor. După ce îl vîndecă pe Ificle, rănit de mistreţul ce pustia Calidonia, este rugat de Proetus, regele Tirintului, să-i salveze fetele (Ifinoë, Ifianasa şi Lisile), pe care Iunona le înnebunise pentru că o sfidaseră cu frumuseţea lor. Reuşind să le purifice, Melampus şi fratele său Bias primesc în dar cîte un sfert din regatul lui Proetus. Versurile par să spună că nici medicina, nici magia nu au izbutit să curme flagelul cumplit.

101. Una din Furiile născute din picăturile de sînge căzute din rănile lui Uranus (*Georgice*, I, n. 88). Aici, Tisifone este întruchiparea sinistră a molimei.

102. Din bezna Stixului (*Georgice*, I, n. 75).

103. Fragmentul final al cărţii a III-a, de o superioară înfăptuire artistică, îşi sporeşte interesul prin raportarea la finalul *Poemului naturii* (VI, vv. 1135—1285), referitor la ciuma din Atena. Pasajul lui Lucreţiu — la rîndu-i, o remarcabilă pagină de poezie — descrie minuţios cumplitul flagel cu intenţia de a condamna zeii pentru dezinteresul arătat soartei omului confruntat cu încercări teribile. Transferînd suferinţa în regnul animal, mai puţin pregătit pentru a se apăra, subiectivitatea sporeşte compasiunea şi afecţiunea pentru o lume pe nedrept suferindă. Aidoma omului, animalele cunosc răvăşirea iubirii şi chinurile morţii. Fiecare dintre ele piere cu atitudinea specifică rasei: cîinii cu turbare, calul cu mîndrie, boul cu resemnare, oaia cu umilinţă, porcii cu spaimă. Adăugînd şi pieirea vieţuitoarelor sălbatice, poetul creează imaginea unei suferinţe universale, „mugete şi behăit necunten", dominată de funesta Tisifone. Răzbate însă de aici o frăţească duioşie, o delicată şi superioară înţelegere faţă de toate

formele şi manifestările lumii. Este ceea ce Jean Bayet numea la Vergiliu „lărgirea sensibilităţii". În acelaşi sens, elogiindu-l pe poet, Nicolae Iorga scria: „Şi nu e adevărat poet mare decît acela care sporeşte puterea de a simţi a neamului său şi, prin el, a omenirii".

CÎNTUL IV. **ALBINELE**

1. Anticii credeau că mierea este o rouă cerească pe care albinele o culeg de pe flori.

2. Conştiinţă artistică superioară, Vergiliu este preocupat de a salva lipsa de strălucire a temei („Subiectu-i firav"), dar şi de a impune o nouă direcţie poetică, a cărei frumuseţe să se înalţe din „Mărunte lucruri, vrednice de-uimire". Lumea înmiresmată a florilor şi cea a organizării ideale a albinelor i-au prilejuit deplina afirmare, a geniului creator. „În *Georgice* nu numai că întîlnim întocmiri poetice mai largi, dar imaginile au un contur ferm, densitate a conţinutului şi pe lîngă acestea o netezime şi perspicuitate care dau impresia de plinătate şi limpezime şi o satisfacţie estetică cvasimaterială". (G. Guţu)

3. *Bucolice*, VI, n. 33.

4. În original *novi reges* („noii regi"), pentru că anticii credeau că stupii sînt conduşi de masculi.

5. *Georgice*, I, n. 106.

6. Muntele Ida, la poalele căruia se afla cetatea Troia.

7. *Georgice*, II, n. 72.

8. Din cenuşa racilor se preparau unele leacuri. Arderea racilor în preajma stupinei era interzisă din cauza mirosului neplăcut care irita albinele.

9. Aceeaşi grijă duioasă, cu care poetul a îmbrăţişat lumea arborilor, a podgoriilor şi a animalelor, se revarsă şi asupra albinelor. Alegerea locului potrivit pentru stupină, ocrotirea stupilor de arşiţă, de frig, de duhoare şi de zgomot învederează frăţietatea cu o lume miraculoasă şi perfect organizată.

10. Soarele (la greci *Helios*, la romani *Sol*) este fiul lui Hiperion şi al titanidei Teia. Divinitate diurnă, Soarele vede şi aude totul. Străbate bolta cu un car de foc, făurit de Vulcan, tras de patru cai înaripaţi. Fiul său Faeton cade victimă acestor trăpaşi, pe care nu-i putuse stăpîni. Apariţia Soarelui pe boltă e vestită de Aurora. Noaptea, el coboară în ocean, unde are un palat de aur. Cultul său a fost foarte răspîndit în Rodos. Se crede că celebra statuie Colosul din Rodos l-ar reprezenta pe Sol. În Italia, cultul său a fost introdus de sabini. Romanii l-au asimilat lui Apolo. Lui Sol îi erau consacrate cocoşul şi acvila. Versurile conţin o aluzie la credinţa anticilor că, atunci cînd pe pămînt este vară, iarna se află în ţinuturile subpămîntene.

11. Cibele, zeitate de origine frigiană, ero socotită drept cea mai de seamă divinitate, mamă a tuturor zeilor *(Magna Mater)*, protectoare a vegetaţiei şi personificare a Pămîntului. Este fiica lui Uranus şi a Geei, soţia lui Cronus, mamă a lui Iupiter şi a celorlalţi olimpieni. Grecii au asimilat-o cu Geea, iar romanii cu Rea. Era venerată, mai

ales în insula Creta, de preoții săi, coribanții, prin dansuri frenetice și orgiastice, mergînd pînă la mutilări. În timpul serbărilor Cibelei, coribanții foloseau instrumente zgomotoase. Cultul ei a pătruns în Italia în perioada celui de al doilea război punic (250 a.C.n.). În cinstea Cibelei, împăratul Claudiu a instituit serbări populare de primăvară. I s-a dedicat un templu pe colina Palatin.

12. Pasaj remarcabil prin dinamism și energie, încheiat într-o notă ușor ironică. Pornirile belicoase și ardoarea luptei se curmă „Cu-o mînă de țărînă astrucate".

13. Vinul.

14. Imagine plastică a roitului.

15. *Bucolice*, VII, n. 17.

16. Pestum, numit de greci și Posidonia, era un oraș în Lucania (sudul Italiei), vestit pentru trandafirii săi care înfloreau de două ori pe an.

17. În imaginea narcisului, „ce înfloare / Zăbavnic", pare a se găsi o aluzie la legenda lui Narcis, fiul rîului beoțian Cefis și al nimfei Liriope. Respingînd-o pe nimfa Eo, a fost pedepsit să se îndrăgostească de propriu-i chip oglindit în apă. Cf. Eminescu, *Călin (file din poveste)*: „Și Narcis, văzîndu-și chipul în oglinda sa, izvorul, / Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul". Admirîndu-se îndelung în apă, piere înecîndu-se.

18. Galesus este un fluviu din Calabria, ce se varsă în golful Tarentului. Ebalia: alt nume al orașului Tarent, fondat de regele spartan Ebal, după ce se stabilise în Lucania.

19. Cilicia, regiune situată pe coasta Asiei Mici, la poalele muntelui Taurus. Cilicienii erau vestiți horticultori. Bazinul legumicol cel mai cunoscut se afla în jurul orașului Coricos, unde se construiseră sere pentru a proteja culturile de șofran.

20. Cureții, asimilați coribanților, erau preoții zeiței Cibele, care au acoperit cu zgomotul cimbalelor țipetele micului Iupiter, ascuns într-o peșteră a muntelui Dicte din Creta pentru a nu fi înghițit de Cronos. Alte legende îi prezintă pe cureți fie ca mici zei războinici cretani, fie ca demoni, ori ca o populație din insulă. În toate ipostazele, existența lor este legată de ocrotirea pruncului Iupiter.

21. Ciclopii sînt uriași cu un singur ochi în frunte, fiii lui Uranus și a Geei. Speriați de monstruozitatea înfățișării lor, părinții i-au aruncat în Tartar, de unde au fost scoși de Iupiter pentru a-l ajuta în lupta contra titanilor. Au trudit apoi în făurișteа lui Vulcan de sub muntele Etna.

22. Cecrops a fost primul rege legendar al Atenei. Pe muntele Himet din Atica se găseau albine vestite pentru calitatea mierii.

23. Este vorba despre un anumit soi de albine numite „zidari", care își fac cuibul lîngă ziduri, folosind nisip și pietricele cărate cu picioruşele.

24. M. P. Lejay afirmă că această credință nu a fost împărtășită de naturaliștii antichității, deși înmulțirea albinelor rămînea și pentru ei o enigmă.

25. Albinele cu astfel de atribuții sînt numite „doice".

26. Fragmentul aduce aminte de emoționanta meditație arghe-

ziană *Lumină lină:* „Cum te găseşti, uşoară zburătoare, / Zăcînd aci, pe-o margine de drum, / Şi nu dormind într-un polen de floare / Învăluită-n aur şi parfum? / Neascultînd de vîntul de la stup, / Te-ai aruncat în plasa verde-a zilei / Şi darurile-acum, ale zambilei, / Puterile-amorţite ţi le rup. / Voind să duci tezaurul de ceară, / Te prăbuşişi din drumul cel înalt. / Cine-o să vie, trupul tău de-afară / Să-l caute şi-n jur să sufle cald? / Cu aripa-n ţărînă şi în vis, / Strînge la piept comoara ta deplină. / O! te iubesc frumoasa mea albină, / Că sarcina chemării te-a ucis!"

27. Ţinut de pe coasta Asiei Mici, avînd capitala Sardes. Se crede că din Lidia au pornit etruscii spre Italia.

28. Rîul Hidaspe curge în provincia Pendjab din India. Regiunea făcuse parte din Imperiul persan şi aparţinuse mezilor.

29. Imagine plastică a stupului bezmetic.

30. Pasajul următor, conţinînd evidente influenţe stoice, se cere raportat la *Eneida*, VI, vv. 724—732. Aceeaşi concepţie se găseşte în răspunsul dat de Anhise lui Enea: „La început, şi cerul, şi pămîntul, / Şi ariile mării necuprinse, / Şi discul lucitor al lunii pline, / Şi soarele, cerescul policandru, — / Un duh le-a plămădit pe dinăuntru: / Topit în ale lumii mădulare, / Cugetu-a pus materia-n mişcare / Şi s-a făcut, din trup şi cuget, una. / Jigănii din adînc, pe care marea / Sub mărmuriu-i coperiş le-ascunde. / A sufletelor astea obîrşie / Cerească e ş-a focului vîrtute / E-n ele, cît nu le împovărează / Dăunătoare trupuri, şi cît încă / Nu le-ogîrjesc nici învelişul humei, / Nici mădulare, morţii hărăzite". Notele filozofice într-o carte dedicată albinelor nu sînt nefireşti, de vreme ce aceastea se apropie, în viziunea lui Vergiliu, cel mai mult de om prin virtuţile lor. Lumea albinelor este propusă drept model de organizare socială.

31. Concepţia că sufletele se ridică în sferele cereşti este tot de esenţă stoică.

32. Gesturile ceremonioase ce însoţesc deschiderea stupului (tăcerea, clătirea cu apă, răspîndirea fumului) par a fi ale unui mit al purificării şi ele subliniază originea divină a albinelor.

33. Una dintre Pleiade, care răsare începînd cu 22 aprilie.

34. Anticii credeau că aştrii răsar din oceanul ce înconjoară pămîntul şi apun în acesta.

35. Peştii sînt zodia corespunzătoare lunilor martie şi aprilie. În Italia, această perioadă este ploioasă.

36. Pleiadele apun înspre 8 noiembrie, împărţind anul în două perioade: una călduroasă şi uscată, alta friguroasă şi ploioasă.

37. Aluzie la legenda tinerei Arahne, vestită ţesătoare lidiană din Colofon. Arahne o sfidează cu măiestria ei pe Minerva, de la care învăţase arta ţesutului şi se întrece în îndemînare cu zeiţa. Minerva înfăţişează pe pînzele ei chipurile celor doisprezece zei olimpieni şi scene cu pedepsirea muritorilor care s-au răzvrătit împotriva acestora. Arahne ţese pînze minunate, care surprind scene de iubire dintre zei şi muritoare. Minerva, indignată şi orgolioasă, îi sfîşie pînzele şi o loveşte cu propria-i suveică. Umilită, Arahne se spînzură, dar zeiţa o transformă în paianjen sortit să-şi ţească şi să-şi vadă veşnic pînza

sfîşiată (Ovidiu, *Metamorfoze,* VI, vv. 1—145). Imaginea Arahnei apare în pictura lui Paolo Veronese şi a lui Velasquez.

38. *Georgice,* III, n. 99.

39. Mela curge aproape de Brescia şi se varsă în rîul Oglio, afluent al Padului.

40. Fiul lui Apolo şi al nimfei Cirene. A fost ucenicul centaurului Chiron. I-a învăţat pe locuitorii Arcadiei să îngrijească vitele şi albinele şi să cultive viţa de vie şi măslinul. Se spune că după moartea fiului său Acteon s-a mutat în Tracia.

41. Comentatorii moderni văd în această concepţie despre apariţia albinelor o fabulaţie a poeţilor, privită cu scepticism chiar şi de către naturaliştii antichităţii.

42. Canopus este un oraş egiptean din extremitatea vestică a ţării.

43. Tolbă pentru săgeţi.

44. Este vorba despre etiopieni, a căror ţară se găsea la sud-estul Egiptului, regiune de unde izvorăşte Nilul.

45. *Georgice,* II, n. 107.

46. Rîu în Tesalia, care izvorăşte din Pind, străbate valea Tempe şi se varsă în golful Termaic. Zeul rîului Peneu este tatăl nimfelor Dafne şi Cirene, care au fost iubite de Apolo.

47. Nimfă, după unele legende fiică a lui Hispeu, regele lapiţilor. Vitează şi pricepută în ale vînătorii, Cirene a fost văzută de Apolo pe cînd se lupta cu un leu. Zeul se îndrăgosteşte de ea şi o duce în Libia, unde îl naşte pe Aristeu.

48. Timbra este partea cîmpiei troiene unde curge rîul Timbrios, afluent al Scamandrului. Aici se găsea un vestit templu consacrat lui Apolo.

49. Nume de nimfe.

50. Zeiţă romană, protectoare a naşterilor. A fost asimilată cu Ilitis din mitologia greacă.

51. Nimfe, fiice ale zeului Ocean.

52. Alte nimfe de lîngă lacul Asia (*Georgice,* I, n. 109).

53. *Bucolice,* X, n. 1.

54. Nimfă îndrăgită de Apolo, fiica lui Oceanus şi a zeiţei Tetis. Tot Climene se numea şi una dintre nereide, fiică a lui Nereu şi a lui Doris.

55. Vulcan, zeul roman al focului şi al prelucrării metalelor, este fiul lui Iupiter şi al Iunonei. A fost asimilat de timpuriu lui Hefaistos din mitologia greacă. Fiindcă într-o ceartă dintre părinţi o susţine pe Iunona, Iupiter îl prăvăleşte din cer şi Vulcan rămîne şchiop, trăind într-o grotă din mare. Este un meşter neîntrecut. Făureşte trăsnetele lui Iupiter, tronul de aur al Iunonei, scutul lui Hercule, tridentul lui Neptun, platoşa lui Ahile, colierul Hermionei, scutul lui Enea etc. Atelierul său era sub muntele Etna. Pentru a-şi ispăşi vina de a-l fi lăsat şchiop, Iupiter i-o dă de soţie pe Venus, care îi este necredincioasă. „Zadarnicul frămînt" al lui Vulcan este produs de legătura Venerei cu Marte. Vulcan îi surprinde, îi învăluie într-o plasă şi-i cheamă pe toţi zeii Olimpului pentru a fi martori ai infidelităţii Venerei. Apare în picturile lui Tintoretto şi Velasquez.

56. În concepţia celor vechi, Haosul era starea iniţială de dinaintea naşterii lumii, un spaţiu nelimitat şi întunecos. Alte legende pre-

zintă Haosul ca o îngrămădire de materie amorfă. Din străvechiul zeu Haos, personificare a acestui spațiu, s-au născut Geea (Pămîntul), Erebus (Infernul), Eros (Iubirea), Eter (Aerul), Nix (Noaptea), Hemera (Ziua).

57. Vergiliu îl consideră pe Peneu, zeul rîului omonim din Tesalia, tatăl Cirenei, deși alte legende pretind că nimfa este fiica altui părinte.

58. Fasis (azi, Rioni), rîu care separă Armenia de Colhida și se varsă în Marea Neagră; Licus (azi, KelKid-IrmaK), rîu din Pont; Enipeu (azi, Fersalitis), afluent al Peneului.

59. Zeul fluviului Tibru.

60. Anio (azi, Teverone), afluent al Tibrului, ce separă provincia Latium de Sabinum.

61. Hipanis, Bugul de azi, fluviu ce se varsă în Marea Neagră; Caicul (azi, Bakyr), rîu ce izvorăște din munții Misiei, străbate provincia Lidia din Asia Mică și se varsă în Marea Egee.

62. Padul. Zeii fluviilor erau reprezentați printr-un cap de taur. Coarnele Eridanului sînt aurite, fiindcă Padul purta nisip aurifer.

63. Spumă-de-mare, magnezit.

64. Vin de Tmolus, din Lidia. Meonia era vechiul nume al Lidiei. Homer, despre care se credea că s-a născut în această provincie, era numit Meonianul.

65. În recunoașterea Oceanului drept „părinte-a lumii-ntrege" se descifrează concepția lui Tales, potrivit căreia apa este principiul fundamental al lumii.

66. Marea Carpatos, între insulele Rodos și Creta, la sud de Egipt.

67. Zeul marin Proteu, fiul lui Neptun și al lui Tetis, avea darul profeției și puterea de a se metamorfoza în cele mai neobișnuite chipuri. Nu făcea prevestiri decît dacă era constrîns. Reședința sa era în insula Faros, aproape de Alexandria egipteană (Homer, *Odiseea*, IV, v. 365 și urm.).

68. *Georgice*, I, n. 126.

69. Brațul vestic al peninsulei Calcidia din nordul Greciei (azi, Cassandria).

70. Zeu grec al mării, fiul lui Oceanus și al Geei. Făcea parte din generația preolimpienilor și era protector al navigatorilor. Nereu i-a arătat lui Hercule drumul spre grădina Hesperidelor. Își avea reședința în Marea Egee. Cu soția sa, oceanida Doris, a avut cincizeci de fiice, Nereidele.

71. Personificarea canicului.

72. Fiu al Caliopei, muza poeziei epice și a elocinței, și al regelui trac Eagru, Orfeu este un vestit cîntăreț și poet. Muzele îl inițiază în muzică, iar Apolo îi dăruiește lira. Cîntecul său îmblînzea fiarele și natura dezlănțuită. I-a ajutat pe argonauți, domolind prin cîntec valurile frămîntate ale mării. Este cunoscut pentru iubirea mistuitoare pe care o poartă soției sale Euridice. Mușcată de un șarpe, aceasta moare. Orfeu coboară în Infern și, punînd în cîntec suferință și pasiune, îi convinge pe zei să i-o redea. Ei îi impun condiția ca pe drumul de întoarcere să nu privească niciodată înapoi, pînă nu vor ajunge pe pămînt. Ros de bănuiala că ființa care îl urmează nu este soția sa,

Orfeu întoarce capul și Euridice se destramă ca o umbră. După multă suferință, este ucis de bacantele trace, fiindcă nu le acordase atenție. Capul și lira lui, aruncate în rîul Hebru, au fost purtate pe mare pînă în insula Lesbos, leagănul poeziei lirice. Orfeu este un erou predilect al artei universale: în literatură (Platon, Apolonios din Rodos, Diodor din Sicilia, Ovidius, Seneca, Marțial, Pausanias, Angelo Poliziano, Pierre de Ronsard, Francis Bacon, Lope de Vega, Calderon de la Barca, Goethe, Shelley, Novalis, Victor Hugo, Paul Valery, Rainer Maria Rilke, Apollinaire, Georg Trakl, Stefan George, Jean Cocteau, Jean Anouilh, Cesare Pavese, Tennesse Williams etc.); în muzică (Claudio Monteverdi, C. W. Gluck, Joseph Haydn, Franz Liszt, Jacques Offenbach, E. Krenk); în pictură (Giovanni Bellini, Dossi Dosso, Tintoretto, Rubens, Breughel, Jean Corot, Delacroix); în film (Jean Cocteau, Marcel Camus). O influență fertilă a avut mitul orfic și asupra poeziei românești: M. Eminescu, *Memento mori;* G. Călinescu, *Doina lui Orfeu;* L. Blaga, *Epitaf pentru Euridike;* Al. Philippide, *Cîndva la Stix;* R. Stanca, *Elegie;* N. Stănescu, *Euridice;* Ana Blandiana, *Unde-i mindria;* C. Baltag, *Răsfrîngere cu spini;* Ion Gheorghe, *Dragostea;* L. Dimov, *Rîde Euridice;* Șt. A. Doinaș, *Sonete către Euridice;* O. Paler, *Orfeu;* I. Caraion, *Dispariția corului;* L. Călin, *Cu Orfeu;* R. Vulpescu, *Orfeu* etc. M. P. Lejay arată că Vergiliu a făcut un artificiu de compoziție, legînd, probabil primul, mitul orfic de legenda lui Aristeu și a albinelor.

73. Fluviul Hebru din Tracia, pe malurile căruia a murit Euridice.

74. *Bucolice,* VI, n. 13.

75. Pangeul este un lanț muntos între Macedonia și Tracia, bogat în zăcăminte de aur și argint.

76. Resus este conducătorul tracilor care au luptat alături de troieni (*Eneida,* I, v. 469). Tracia este „țara / Războinică-a lui Resus", fiindcă legendele spun că Marte îndrăgea aceste meleaguri și își petrecea mult timp acolo. Cei vechi credeau că numele țării provine de la Trace, fiica lui Marte. Cultul zeului a fost adus în Grecia din Tracia.

77. Rîu în Tracia (azi, Marița).

78. Fiică a regelui atenian Erehteu. A fost răpită de Boreas și dusă în ținuturile nordice din Tracia.

79. Capul Tenar (azi, Matapan) se găsea în extremitatea sudică a Peloponezului. Aici se aflau un vestit templu al lui Neptun și o peșteră, socotită a fi una din intrările în Infern.

80. Alt nume purtat în mitologia romană de Pluto, zeul Infernului.

81. *Georgice,* I, n. 76.

82. Pluto.

83. Erebul denumea inițial întunecimile Infernului. Prin extensie, termenul denumește Infernul însuși.

84. *Georgice,* III, n. 82.

85. *Georgice,* III, n. 32.

86. *Georgice,* I, n. 75.

87. *Georgice,* I, n. 23.

88. Mors, zeița morții, este o divinitate a Infernului. A fost asimilată cu Thanatos din mitologia greacă.

89. *Georgice*, I, n. 88.

90. Cîinele care păzea Infernul. Este fiul gigantului Tifon, frate al hidrei din Lerna și al leului din Nemea. Apare ca un monstru cu trei capete, după alte legende cu o sută, și cu coadă de șarpe. Îl însoțea și îl ajuta pe Caron să supravegheze intrarea și ieșirea din Infern.

91. *Georgice*, III, n. 33.

92. Cea mai sensibilă la suferința lui Orfeu este Proserpina, soția lui Pluto. Ea îl convinge pe soțul său să o elibereze pe Euridice, dar tot ea îi și impune lui Orfeu interdicția de a nu o putea vedea pînă nu ajunge pe pămînt.

93. Avernul este o mlaștină de lîngă Cuma, în Campania. Degaja emanații înăbușitoare și vechii romani credeau că sub el se află una din intrările în Infern.

94. Pluto.

95. Caron, fiu al Erebului și al Nopții. Lua în primire de la Mercur sufletele morților și le trecea cu luntrea peste Stix.

96. Luntrea lui Caron. În chip simbolic, Lucian Blaga și-a intitulat *Luntrea lui Caron* romanul trecerii de la normalitate la infernul vremurilor de după 23 august 1944.

97. *Georgice*, I, n. 42.

98. Sora Procnei. A fost transformată în privighetoare.

99. Țanais, Donul de azi.

100. Napeele sînt nimfe ale ochiurilor de pădure, ale văilor și livezilor, iubitoare de liniște și de singurătate.

101. *Bucolice*, X, n. 48.

102. Macul, plantă somniferă, este recomandat drept ofrandă funerară pentru a liniști sufletul zbuciumat al lui Orfeu.

103. Apoteozare a lui Octavian August.

104. Vechiul nume al orașului Napoli, adaptat după cel al unei nimfe care a încercat să-l vrăjească pe Ulise (sau pe Hercule). Se spune că mormîntul nimfei, care a fost adorată de localnici, se afla în acest oraș.

105. Rîvna poetului pare „sihastră / Și fără vîlvă", în comparație cu onorurile și triumfurile militare ale lui August.

106. Aluzie la primul vers din *Bucolica I: Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi*. Acest procedeu compozițional pare a uni, într-un corp sferic, cele două opere care, deși diferite ca structură, își trag seva și forța din același univers rustic, dătător de energie și echilibru. Poetul s-a simțit legat prin toate firele existenței sale de această lume.

GLOSAR

A

aiur: hoinar, rătăcitor
apriat: clar, desluşit, lămurit
arghelar: herghelegiu
arină: nisip, ţărînă
astruca (a): a acoperi, a ascunde
astrucuş: acoperiş, ascunzătoare
aulma (a): a adulmeca

B

bai: încurcătură, necaz, supărare
balcîz: diform, hidos, pocit
batîr: cel puţin, măcar
băsnire: născocire, plăsmuire
bolfă: bolovan, bulgăre
boscoană: farmec, vrajă
bunget: desiş, pădure deasă

C

capişte: templu
cataroi: bolovan
căşuna (a): a dăuna, a vătăma; a prilejui
ceteţ: cititor
ciocîrtit: cioplit
clădăraie: grămadă, morman
colun: măgar sălbatic
covru: adîncitură, cotlon, scobitură

crivat: pat
crug: cerc, orbita unei planete
cujbat: încovoiat

D

darn (în): zadarnic
dăbălăzat: atîrnat, căzut, lăsat, pleoştit
dărăbăni (a): a bate toba
dăuli (a): a jeli, a plînge
dezvoalbe (a): a creşte, a deschide, a dezvolta

E

electru: chihlimbar
estimp: în acest timp

F

fachie: faclă, făclie, torţă
fărbui (a): a vopsi
firoscos: deştept, înţelept
fînar: felinar

G

galbanum: răşină de conifere
gioarsă: vechitură
gligan: porc mistreţ
glodos: mocirlos, noroios
golişte: poiană, răritură
grîneţe: holde, lanuri
gropan: adîncitură, groapă mare
gurgui: vîrful dealului sau al muntelui

H

hăcui (a): a ciopîrţi
hîrbuit: învechit, stricat, uzat
huci: pădure deasă

I

imală: noroi
învește (a): a îmbrăca, a înveli

Î

învoaltă: cu petale multe, înfoiată

J

jilip: jgheab

L

lăinici (a): a hoinări, a pribegi
leasă: împletitură de nuiele
leit: poleit
libov: dragoste
libovie: dragoste, iubire
lînced: slăbit, sleit
lostopană: bucată mare de lemn sau de piatră
lozie: mlădiță, nuia subțire
luced: lucitor
luptaci: luptător

M

mășcat: bombat, mare, plin
miloserd: îndurător
milosîrdie: îndurare, milă
miță: smoc, șuviță
mînaci: vizitiu
mîneca (a): a pleca, a porni
mîrced: veșted
mladă: mlădiță, lăstar
moaleș: molatic, moleșit
mur: perete, zid
murseca (a): a mușca, a sfîșia

N

năier: corăbier
nămaie: animal, oaie
născocorî (a se): a se făli, a se fuduli
necunten: continuu, necontenit

O

ogărî (a): a slăbi, a se jigări
osîrdnic: zelos

P

paore: țăran
părădui (a): a risipi
păstură: substanță vîscoasă, hrana puietului în stup
plaz: talpa plugului; bucată de lemn așezată în dosul cormanei pe care se tîrăște plugul la arat
plugniță: plug mic
podalghie: podagră
ponorî (a): a scobi, a surpa
prier: aprilie
probozi (a) a dojeni, a mustra
prostovol: tip de năvod

R

rapăn: rîie
rîvnaci: doritor, poftitor
runc: curătură, pășune în pădure

S

scălîmb: diform, sucit, strîmb
selbă: pădure
sihlă: desiș
sîlhui: împădurit
smîrced: murdar, răpănos
snagă: forță, putere

stavă: herghelie
stricni (a): a lua sînge

Ș

șleau: drum de țară

T

taier: blid, farfurie
tîmpină: darabană, tobă
trénos: jeluire, plîngere
tulucan: juncan, plăvan

U

ugui (a): a gînguri

V

vérgură: fecioară
vintre: pîntece
vioară (apă): limpede
vipt: hrană
vînzol: agitație, frămîntare

Z

zăcaș: răzbunător
zăcășeală: răzbunare
zăpușit: înăbușit, toropit
zbrehui: nebunatic, zburdalnic
zdroabă: agitație, forfotă
zdupeș: trupeș, voinic
zorin: din zori, grabnic
zurbav: certăreț, gîlcevitor

CUPRINS

PREFAȚĂ 7

BUCOLICE 33

Egloga I 35
Egloga II 42
Egloga III 48
Egloga IV 59
Egloga V 64
Egloga VI 71
Egloga VII 77
Egloga VIII 84
Egloga IX 92
Egloga X 98
Note și comentarii 104

GEORGICE 125

Cîntul I: Plugăritul 127
Cîntul II: Pomii, viița de vie 156
Cîntul III: Vitele 187
Cîntul IV: Albinele 219
Note și comentarii 251

GLOSAR 287

COLOFON

Editura Amarcord

Această tălmăcire a BUCOLICELOR ŞI GEORGICELOR lui PVBLIVS VERGILIVS MARO, prima în endecasilabi iambici, a apărut la Timişoara în luna mai 1997, graţie efortului extraordinar – de *o viaţă* – al latinistului şi stilisticianului „nepereche" G. I. TOHĂNEANU, care a dăruit/investit, fără preget şi cu asupra de măsură, în demersul întreprins, timp, muncă, talent, o erudiţie impresionantă şi o prodigioasă inventivitate lexicală şi poetică. Şi astfel, după publicarea ENEIDEI (1994), iubitorii de poezie din ţara noastră au la îndemînă, pentru întîia oară, *integrala* operelor vergiliene într-o versiune românească săvîrşită de acelaşi traducător. Notele şi comentariile, precum şi glosarul sînt semnate, şi de data aceasta – de Ioan Leric – profesor de limba latină la Chişineu-Criş. La editarea cărţii şi-au adus contribuţia: consilier editorial şi redactor de carte: Ion Nicolae Anghel, iar corectura a fost efectuată de către prof. Ioan Leric şi scriitorul Ionel Funeriu, apropiaţi

ai profesorului. Prezentarea grafică de ansamblu şi tehnoredactare: Erika Diószegi. ISBN 973-9244-16-5. Bunul de cules: 29.09.1996. Bunul de tipar: 30.03.1997. Volumul însumează 296 pagini, echivalente cu 18,50 coli tipar. A apărut sub comanda nr. 469/1996, pe formatul 16/61×86 şi a fost tipărit pe hîrtie scris I A. S-a tipărit într-un tiraj de 1 650 exemplare (cu autograful traducătorului). La realizarea lucrării au contribuit, de asemenea, specialiştii – muncitori, maiştri, ingineri – de la Imprimeria de Vest R.A. – Oradea (manager general ing. Vladimir Kagan, inginer şef Rozalia Farkas). Culegere şi paginare: Demian Lăcătuş, Nicolae Moga, Melinda Schneller, Gheorghe Vad. Corectura: Maria Molnar, Rodica Lakatos, Ecaterina Lajcsák. Secţia pregătirea formei: Marcela Mureşan, Ionel Ban. Imprimare: Francisc Mitra, Petru Moldovan, Călin Roşu. Echipele din secţia de legătorie au fost conduse de Ana Olaru. Drept pentru care, în semn de gratitudine

Editura Amarcord

a întocmit acest

COLOFON

EDITURA AMARCORD

După excepționala tălmăcire în româneşte a **Eneidei** (1994), iubitorii de poezie din țara noastră au la îndemînă acum **integrala** operelor vergiliene într-o versiune săvîrşită de acelaşi traducător: G. I. Tohăneanu.

Latinistul şi stilisticianul „nepereche" de la Universitatea timişoreană a dăruit/investit, fără preget şi cu asupra de măsură, în demersul întreprins, timp, muncă, talent, o erudiție impresionantă şi o prodigioasă inventivitate lexicală şi poetică, reuşind o sugestivă şi exemplară – poate inegalabilă – trecere prin „filtrele" literaturii şi culturii române a creației poetului latin, transpus aici, pentru prima dată, **în întregime**, în **endecasilabul iambic**.

ISBN 973-9244-16-5